MUAMMER ÜLKER

Başlangıçtan Günümüze

TÜRK HAT SANATI

The art of TURKISH CALLIGRAPHY
from the beginning up to present

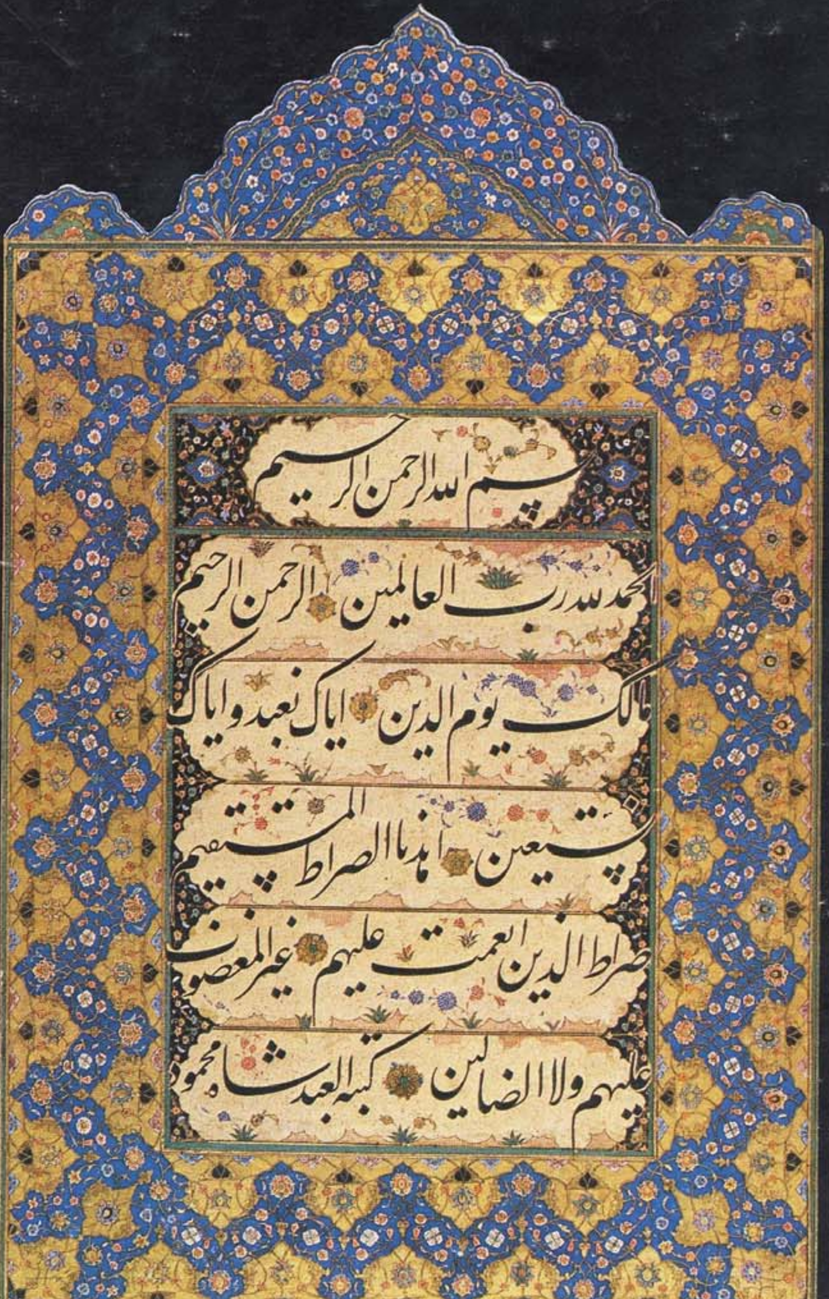

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

TÜRKİYE İŞ BANKASI CULTURAL PUBLICATIONS

by nhy-DC&YesilOrdek

Her hakkı / Copyright /
Kültür Yayınları İş - Türk Limited Şirketi'nindir

İngilizce çeviri / Translation: Rauf İsaoğlu
Slaytlar / Slides: Haluk Konyalı
Kapak Düzeni / Cover design: Fahri Karagözoğlu
Birinci Baskı / First edition: 3500

Doğuş Matbaası / Printed by the Doğuş / Ankara, 1987

MUAMMER ÜLKER

Başlangıçtan günümüze

TÜRK HAT SANATI

The art of
TURKISH CALLIGRAPHY
from the beginning up to present

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
TÜRKİYE İŞ BANKASI CULTURAL PABLICATIONS

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
I- ÖNSÖZ	3
II- HAT SANATINDA GELİŞMELER	5
III- HAT ÇEŞİTLERİ	11
IV- HAT SANATI İLE İLGİLİ SÖZCÜKLER	13
V- ÜNLÜ HATTATLAR VE HAT EKOLLERİ	17
• İbni Mukle	17
• Ali ibni Hilâl	17
• Yakut ibni Abdü'l Musta'sımî	18
• Şeyh Hamdullah ibni Mustafa Dede	19
• Sultan Bayezid	20
• Şeyh Hamdullah ailesi hattatları	21
- Şükrullah Halife	21
- Hamza ibni Mustafa Dede ibni Şeyh Hamdullah	21
- Mehmed Cemaleddin ibni Celâleddin	21
- Mustafa Dede	21
• Ta'lik yazının icadı	22
• Seyyid Mir Ali	23
• Sultan Ali Kayini	23
• Mir Ali Kâtip	23
• Hace Seyyid İmadüddin El Hüseyni	24
• Şah Mahmud	25
• Ahmed Şemsü'ddin	25
• Hasan Çelebi (Hasan ibni Ahmed Karahisarî)	26
• Derviş Ali	26
• Hafız Osman Efendi (Osman ibni Ali)	27
• İsmail Zühdî Efendi	29
• Hattat Hâfız Mustafa Rakım Efendi	29
• Elhac Mehmed Es'ad Yesarî	30
• Yesarîzade Kazasker Mustafa Efendi	31
• Kazasker Seyyid Mustafa İzzet Efendi	32
• Mehmed Şefik Bey	33
• Mahmud Celâlüddin Efendi	34
• Seyyid Hacı Mehmed Hulûsi Efendi	34
• Mehmed Şevki Efendi	35
• İsmail Hakkı Sami Efendi	35
• Elhac Esseyyid Hasan Rıza Efendi	37
• Hacı Kâmil Efendi	38
• İsmail Hakkı Altunbezer	39
• Necmeddîn Efendi	39
• Hattat Hamid Bey	40

92
• Halim Efendi 92
• Mustafa Bekir Pekten 93
• Hafız Mahmud Öncü 95
• Emin Barın 96
• Ali Alpaslan 97
• Hasan Çelebi 98
VI- CONCLUSION 49
VII- BIBLIYOGRAPHY 53
VIII- THE WRITTEN INSCRIPTIONS ABOUT THE ART OF CALLIGRAPHY 55 - 98
• The English edition of the book 99 - 318
IX- COLORED SAMPLES OF CALLIGRAPHY 319 -369
• The Arabic edition of the book

Türk
hat
sanatı

Hatt-ı celî. Kariye camii imamı Mehmed Efendi, 1241 H. Besmele.

I
Önsöz

Atalarımız Türkler, İslâm dinine en büyük hizmeti onun kuruluşundan yayılmasına kadar siyasi ve askeri alanda olduğu gibi kültür alanında da yapan milletlerin başında gelmektedir. Verdikleri bilimsel eserler, yüzyıllar boyu İslâm'ın öğretilmesi ve gelişmesinde, öğretim ve eğitimde temel olmuş, en önemli başvuru kitapları olarak bütün kültür dünyasında İslâm araştırmaları için okunmuştur. Yazı alanında da kûfî'den sülüs ve nesih'e geçiş döneminde Türkler Arap yazısını alarak gelişmesini sağlamış, onu güzel san'atların bir unsuru, önemli bir dalı haline getirmişler, kutsal kitabımız Kur'an-ı Kerim'in yazılmasında mucizeler yaratmışlardır. Öyle ki, bugün İslâm âleminin büyük çoğunluğu Kur'an-ı Kerim'i Türk hattından okumaktadır.

Yüzyıllar boyu, 1928 yılına kadar yurdumuzda Arap yazısı kullanıldığı, resmî daireler ve özel işyerlerinde yazılar elle yazıldığı ve daktilo makinesi ile yazma sistemi o kadar yayılmamış bulunduğundan güzel yazı yazan hattatlar büyük bir ilgi görmüşler, her yerde aranmış ve desteklenmişlerdir.

"Marifet iltifata tâbidir". Bu bakımdan hat san'atı ülkemizde son derece ileri gitmiş, Türk hattatları şaheserler meydana getirmişlerdir. Çeşitli boyutlarda Kur'an-ı Kerim'lerin her çeşit yazının en güzel türleriyle ve renk renk tezhiplerle süslenerek yazılmasında, Kur'an-ı Kerim'den sonra, özellikle dinî konularda tefsîr-i şerifler, sonra hadîs-i şerifler, fıkıh, kelâm, akaid, felsefe, şiir ve inşa, edebiyat, tasavvuf, tarih, teracüm-i ahvâl (biyografi) konularında, hattâ hikmet, mantık, tıp, hesap, hendese, astronomi gibi bilim konularında eşsiz eserler meydana getirmede adetâ yarışmışlar, bunların sadece yazısında değil, tezhip ve ciltlerinde de ulaşılmaz güzellikte ve zenginlikte örnekler ortaya koymuşlardır.

Gazneliler ve Selçuklu'lardan itibaren bütün Türk boyları ve kavimlerinin her yüzyılda yazı ve kitap san'atlarında zirve sayılacak eserleri bugün dünya kütüphaneleri ve müzelerinde üstün zevk örnekleri olarak saklanmakta ve sergilenmektedir.

Hicrî ilk yüzyıllardan günümüze kadar sanatkârlar yazı alanında bir yarışmaya benzeyen ve her gün biraz daha gelişerek, güzelleşerek devam eden murakkalar, levhalar ve kitaplarla bu geleneği sürdürmüşlerdir.

II
Hat sanatında gelişmeler

Yazı tarihini son devrin bu konuda en büyük bilginlerinden İbnü'l-Emîn Mahmud Kemâl İnal'ın "Kemalü'l-Hattatîn" adını verdiği "Son Hattatlar"ından şöyle özetleyebiliriz:

İnsanlığın tarihi kadar eski olan yazı, yüzyıllarca çok yavaş bir ölçüde gelişmiştir.

Önceleri İslâm âleminde kûfi yazı kullanılıyordu. İbn-i Mukle ve kardeşi Hasan ve İbnü'l-Bevvab, daha sonra da Amasya'lı Yâkutî Musta'sımî sülüs ve nesih yazıyı geliştirmeye ve güzelleştirmeye çalışmışlardır.

Zamanla ve sırayla sülüs, celî, nesih ve tâ'lîk, daha sonra da divanî siyakat, rika', reyhanî, rık'a ve öbür yazı türleri bulunmuştur.

Her yazı türü kullanıldıkları yere ve işe uygun kurala bağlanmıştır. Sülüs ve talikle celileri binaların kitabelerinde ve levhalarda, mezar taşlarında, nesih ve nestalik Kur'an-ı Kerim, en'am ve kitaplarda ve bunlara benzeyen eserlerde; divanî yazı fermanlar, beratlar, rüuslar ve menşurlarda ve siyakat yazısı, kolay okunan ve çok güç taklid edilen bir tür olduğu için, Kuyûdu Hakaniyye, yani devlet kayıtlarında ve maliye işlerinde, görev sahiplerine verilen timar ve zeamet, maaş, berat ve fermanlarının kayıt işlemlerinde önceleri kullanılmış, sonra bırakılmıştır.

Rik'a sür'atle yazılabildiği için iyi bir buluş olarak devlet dairelerinde, resmi işlerde ve her yerde herkes tarafından uygulanmış, talik yazı ise son devirlere kadar meşihat dairesinde ve edebî eserlerde şiirle ilgili notlar ve yayınlarda kullanılmıştır.

Böylece her hattın kendine özgü bir kullanılma yeri vardır.

Bütün yazıyla uğraşanların ve ilgilenenlerin kabul ettikleri bir gerçek vardır: Türkler bu yazıyı aldıktan sonra ona kendi zevk inceliklerinden öyle şeyler katmışlar ve öyle geliştirmişlerdir ki, özellikle en çok kullanılan sülüs, nesih ve celi yazıların gelişmesinde, bütün islâm ülkeleri ve ulusları içerisinde üstün bir yere erişmişler, İslâm bilim ve uygarlığına en yüce, en değerli eserlerin kazandırılması hizmetini başarmışlardır.

İbnü'l Emîn Mahmud Kemâl İnal diyor ki, "Türkler, zevk-i selim erbâbını hayran ve sitayişhan edecek derecede zarif, lâtif, metin, dilnişin, nefis, nazar rüba yazılar yazmışlardır ki Arap, Acem ve diğer müslüman milletler arasında ortaya çıkan hattatlar hiçbir devirde bu mertebeye yaklaşamamışlardır."

Talik yazı, eski İran'da kullanılan ve "Pehlevî hattı" denilen yazı türünün düzeltilmesi ve geliştirilmesiyle ortaya çıkmıştır. Tebriz'li Mîr Ali bu yazıyı ortaya çıkaran kişi olarak ün yapmıştır. Sonra "İmad" bu yazı türünü daha da geliştirerek kendisine "yazının direği" denilmesini sağlayacak bir düzeye ulaşmış, büyük bir hizmette bulunmuştur. Eskiler tâlik'i bir "dilber-i bürehne"ye yani giysisi olmayan bir güzele benzetirler. Çıplak güzelliğiyle ayrı bir yeri olan bu dilber yazıyı ortaya çıktığı İran'daki güzelliğinde yazan Türkler arasında da nice hattatlar unutulmayacak özellikte ve güzellikte yazılar bırakmışlardır. Sonradan Şeyhü'l-İslâm olan Veliyyü'd-din Efendi'ye "Imâd-ı Rum" lâkabı takılmıştır.

Eski çağlarda, İslâm âleminde resime ilgi gösterilmediği için yazı, güzel sanatların en

önemlisi sayılmış, geliştirilmesi için büyük himmet ve çaba harcanmıştır. Halkı da özendirmek amacıyla Türk hükümdarlarından, şehzadelerinden, özellikle Osmanlı padişahlarından, devlet ve bilim adamlarından pek çoğu güzel yazı öğrenmiş ve nefis yazı örnekleri bırakmışlardır. Camilerimiz, kütüphanelerimiz ve müzelerimiz bu güzel yazılarla doludur.

Halkın kültürlü kesimi "hüsn-i hat" (güzel yazı)ta pek çok ilgi göstermişler, hemen her evde dinî, edebî, felsefî güzel sözler, öğütler, şiirler odaları, salonları, duvarları süsler hale gelmiş, zevk sahibi kimseler bunları tezhib ve yaldızlarla da süsleterek bir kat daha değerli hale getirip gönüllere hitab eden, gözleri ışıklandıran yazı ve tezhip san'atı harikalarının doğmasını sağlamışlardır. O dönemlerde yazının gelişmesi, yayılması ve rağbet görmesi dolayısıyle büyük bir çoğunluk, hattatlıkta ve bu eserleri tezhib ederek müzehhiblikle, kâğıtçılık, kâğıt ahercilıği, ebruculuk, mürekkepcilikle, yazı ile ilgili hokka, divit, kubur kalemdan, kalemtraş, kâğıt makası, makta, yazı altlığı, cilbent, kamışkalem gibi şeylerle geçimini sağlar olmuştur. Basımevlerinin çoğalması ise el yazısına ihtiyacın azalmasına, dolayısı ile güzel yazının sadece zevk sahiplerinin rağbetine kalmasına, yazı ile hattatlıkla geçinenlerin gittikçe azalmasına yol açmıştır.

Bu san'atımız şimdilerde zevk sahipleri ve bazı resmî kuruluşlarımızca yürütülmeye çalışılmaktadır.

İkiden fazla noktanın yanyana gelmesinden "hat" meydana çıkmaktadır. Hat, sözlüklerde "çizgi" anlamına gelmekte, çizgiler şekillenerek yazıyı meydana getirmektedir. Yazının ilk olarak nereden çıktığı konusu bilinmemektedir. Ancak, yazı elin dili'dir. "Hilkat-i beşer"le yani insanın yaratılışı ile çağdaş sayılacak kadar eski bir geçmişe sahiptir, denilmektedir.

En eski yazı türleri eski Mısır'ın hiyeroglif yazısı, "hatt-ı mıhî" denilen çivi yazısı, eski Fenikeli'lerin yazısı, Eti ve Uygur'ların yazıları Çin, Lâtin ve Arap yazıları gibi yazılardır. Arap yazısı, İslamiyetin yayılması ile bütün Arap kavimleri, Türkler, İranlılarca kabullenilip İslâm yazısı haline getirilmiş ve geliştirilmiştir. Fakat bu gelişme yüzyıllarca süren büyük çabalarla ve çok yavaş bir biçimde olmuştur.

Kur'an-ı Kerim'de (cüz : 29) "Kalem Suresi"nin birinci âyetinde "Nun ve kalem ve ehl-i kalemin satıra dizdikleri ve dizecekleri hakkı için" diye, kalem ve yazıya Allah'ın yemini vardır. Bu bakımdan ve Hakkın kelâmını insanlara ulaştıran araç oluşundan, İslâm'da yazı büyük bir öneme, saygınlığa sahiptir. Kur'an-ı Kerim'in nazil oluşundan sonra onun yayılması için yazının ilkel şeklinden çıktığı, gittikçe daha geniş alanlara yayıldığı, daha san'atlı biçimler aldığı görülmektedir. İslâm'da bilgiye, ilk islâmî buyruk olan "Oku" Tanrı buyruğu nedeniyle okumaya verilen önem pek büyüktür. Onun için büyük İslâm Peygamberi Hazret-i Muhammed, "bilginlerin harcadıkları mürekkeple, şehitlerin kanları tartıldı, mürekkep ağır geldi" ifadesiyle İslâmiyetin bilgiye verdiği önemi, en büyük rütbelerden olan "şehadet"in üstünde göstermektedir. Ayrıca "İlim rütbesi bütün rütbelerin üstündedir." buyurarak bilginin değerini tam anlamıyla ortaya koymaktadır. Böylece de bilimin, okumanın aracı olan yazı, büyük bir önem kazanmış bulunmaktadır. "Yazılmayan herşey yok olmaya mahkûmdur." (Külli 'ilmin leyse fil kırtasi dae.) sözü bir atasözü olmuştur. Bir bilgin "İnsanların akılları kalemlerinin ucundadır. Ezberlenen bir gün bellekten silinir gider; yazılansa kalır." diyerek yazmak gerektiğini, bilginin sonsuzluğunu yazı ile sağlayabileceğimizi belirtmektedir. Kutsal kitapların, özellikle Kur'an-ı Kerim'ın, dine çağrı mektuplarının, İslâmî kuralların her tarafa duyurulması, yayılması ancak yazının güzelliğiyle, rahat okunabilir bir hale gelmesiyle sağlanabilecektir. Bu bakımdan "Vahiy" kâtiplerinden sonra İslâm halifeleri bile bu konuya eğilmek zorunluğunu duymuşlardır.

Hazret-i Osman'ın, Hazret-i Ali'nin Kûfi el yazıları ile ve deri üzerine yazılmış Kur'an-ı Kerim nüshalarının çoğaltıldığını, müzeler ve kütüphanelerde günümüze kadar gelen "ba hatt-ı Osman İbn-i Affan Radiyallahu Anhü" (Affan'ın oğlu Osman hattı ile, Allah ondan razı olsun.), "ba hatt-ı Ali Kerremallâhu veche" (Hz. Ali hattı ile, Allah onun yüzünü nurlandırsın.) diye kayıtlı Kur'an nüshalarından öğrenmekteyiz.

Kur'anın en eski nüshalarından çoğu, İstanbul müze ve kütüphanelerindedir. Topkapı Sarayı'nda "mübarek emanetler" bölümünde, bulunan nüshanın en eski Kufî yazıya örnek olduğu bilinmektedir. Ayrıca çeşitli koleksiyonlardaki sayfalar halinde bulunan deri üzerine Kûfi hatla yazılmış Kur'an-ı Kerim'den bölümler, kutsal oluşu nedeniyle armağan olarak çeşitli İslâm büyüklerine dağıtılmış, sonra ayrı ayrı yerlerden koleksiyonlara derlenmiş kutsal emanetlerdendir. Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde, Süleymaniye Kütüphanesi koleksiyonlarında ve

yurdumuzda eskiden kültür merkezliği yapmış illerimizdeki koleksiyonlarda bu kutsal emanetlere rastlanmaktadır. Hat san'atının beşiği olan Amasya'da büyük din adamlarımıza sunulmuş Kur'an-ı Kerim'den bölümler, cüzler vardır. Çelebi Sultan Mehmed'in hocası Pîr Şücaeddin İlyâs-ı Halvetî'ye sunduğu ve Hazret-i Osman hattı olduğu sonunda kayıtlı kûfî hatla ve bütün Lafza-i Celâl (Allah isimleri) in altınla yazılmış olduğunu gördüğümüz "Sad" suresinden nihayete kadar olan Kur'an-ı Kerim'in sonunda "bunu yazmakla Osman İbn-i Affan Allah'a yakın oldu. Allah onu mağfiret buyursun" diye bir kayıt bulunmaktadır.

Ayrıca İlhanlı'lardan Hüdabende Muhammed adına yazılmış Kur'an-ı Kerim cüzü ile Selçuklu cüzü, Kur'an yazısında İslâmiyetin ilk devirlerde bile nekadar güzel yazılmış eserlere sahip olduğunu göstermektedir.

İlk devirlerin Makilî yazısı pek uzun zaman devam etmemiş, köşeli çizgilerden oluşan bu hat, yerini bazı yerleri daha yuvarlak kısımlardan ve yazma kolaylığı biraz daha fazla olan, Kûfe'den ortaya çıktığı için de "Hatt-ı kûfî" denilen yazıya bırakmıştır. Buna ümmü'l hutût (yazıların anası) denilir. Öbür yazı türleri ise bundan çıkmıştır ve uzak yakın bununla ilgilidir denilmektedir. Kutsal kitaplar, genel olarak deri üzerine veya çeşitli yaprakların kâğıt gibi bir hale getirildiği yüzeylere bu yazı türüyle yazılmıştır. Sonra tarih, Abbasiler'in yazıyı daha okunabilir, daha kolay yazılabilir bir biçime getirme çabalarına tanık olmaktadır. Vezir İbn-i Mukle, kûfî'den sülüs ve neshe geçme dönemini başlatmıştır. Sonra İbn-i Hilâl veya İbnü'l-Bevvab denilen ünlü kişi bu gelişmeyi sağlamış, artık onun zamanında yazı estetik güzellik yoluna girmiştir. Yazdığı nefis Kur'an-ı Kerim Dublin'de Chester Betty Kütüphanesindedir.

Amasya'dan yetişerek bilgisi ve yazıdaki üstün yeteneğiyle Halife'nin dikkatini çeken ve onun yakınlarından olabilen Yâkutü'l-Musta'sımî uzun ömründe yazıda devrim yapmış, bir hat ekolü başlatmıştır.

"Aklâm-ı sitte" veya "Şeş kalem" (altı çeşit yazı) sitilini başarı ile uygulayan Yâkut'un yazdığı yazılar, Kur'anlar ağırlığınca altın ve yakut değerindedir.

Aklâm-ı sitte; sülüs, nesih, muhakkak, reyhanî, tevkii, rıkaâ diye kaydedilmekte, hatla ilgili diğer bazı eserlerde, tevki yerine tâ'lik alınarak kaydedilmiş, bulunmaktadır.

Yâkut'un yetiştirmiş olduğu hat san'atkârları onun meydana getirdiği bu yeni gelişmiş yazı biçimini bütün islâm dünyasına yaymayı başarmışlardır. İslâmi güzel yazı, bilim eserleriyle daha geniş alana yayılmıştır.

Gazneli Türkler ve Selçuklu'larda İslâmî yazı, yalnız bilim eserlerine değil, yaşamın tamamen içine girmiştir. Mimârî eserler yazılarla süslenmeye başlanmış, yazı herkesin rahatça göreceği boyutlar kazanmıştır. Gittikçe aslî yazılardan yeni değişikliklerle çeşitler türetilmiştir. Aklâm-ı sitte'den yani altı çeşit yazıdan önceleri 12, sonra yeni eklemelerle 46, hattâ Tuhfe-i Hattatîn'e[1] göre 54 hat türü ortaya çıkmıştır.[2] Yazı türlerinin bu kadar çoğalması, ancak ona verilen önemle açıklanabilir.

Osmanlılar da yazıya çok büyük önem vermişlerdir. Bunu Anadolu'da ve Edirne'deki geçiş mimarîsi eserlerinde, Yıldırım ve Çelebi'nin eserlerinde görmekteyiz. Çelebi Sultan Mehmed'in oğlu Amasya doğumlu II. Murad devrinde yazılmış olan kitaplar ve Kur'an nüshaları artık yazıya Türk zevkinin egemen olduğunu gösteren izler taşımaktadır.

İstanbul'un alınışından sonra, kendisi büyük bilgin düzeyinde kültürlü olan Fatih Sultan Mehmed'in zamanında bilim adamlarına, hattat ve müzehhiplere büyük bir önem verilmiş, devletin saygınlığıyla birlikte bilim ve kültür de çok gelişmiştir. Sarayda kitap san'atları en yüksek düzeyi bulmuştur. Zamanın hat üstadları Hace Yahya-i Rumî ve Âli İbn-i Yahya Efendilerdir.

Fatih Sultan Mehmed Han'ın oğlu 2. Bayezid şehzadeliğinde 28 yıl Amasya valisi olarak bulunmuştur. Bu süre içinde büyük san'at dehası Şeyh Hamdullah'la karşılaşarak onu özendirmiş, ondan hat dersi alarak onurlandırmıştır. Şeyh hemşehrisi Yâkut gibi yazıda devrim yapmış, kamış kalemin açılışından başlayarak Şeyh Hamdullah biçimini ortaya koymuştur. Kendisine Kıbletü'l Küttab (Hattatların yöneldiği tarz sahibi) Hazret-i Şeyh Hamdullah Efendi deniliyordu. Özellikle sülüs ve neshi kendine özgü yeni bir özelliğe, her tarafı ayni kalınlıkta olan harflerin kalınlıklarını değiştirerek yazıya hareket kazandırmıştır.

Böylece Yâkut dönemi kapanmış ve Şeyh Hamdullah ekolü başlamıştır. Onun için

---

[1] **Tuhfe-i Hattatîn**, s. 618.

[2] **Türk El Sanatları**, adlı kitaptaki Yazı (Hat Sanatı) bahsinde 160'ı bulan yazı türlerinin kaynağı Aklâm-ı Sitte diye adlandırılan ana çeşitlerdir ki bunların da yaratıcısı Hattat Yâkut'tur, denilmektedir. s. 78.

Şeyh oğlu Hamdi hattı tâ kim zuhur buldu.
Âlemde bu muhakkak nesh oldu hatt-ı Yakût.
denilmektedir. Öyle ki zamanımıza kadar yazıda onun üslûbu süregelmiş, bütün büyük hattatlar yazılarını onun yazısına benzetmeye, onun gibi yazmaya çaba göstermişlerdir. Başarıları derecesinde, şeyh gibi yazdı, şeyh-i sanî, (ikinci şeyh), şeyh-i salis (üçüncü şeyh) gibi ünvanlara sahip olmuşlardır. Öyle ki, Onun mezarını ziyaretle yazıya başlıyor, vefatlarında yakınına gömülme isteğini vasiyyet ediyorlardı. Bu yüzden Karacaahmet'teki mezarının çevresi yüzyıllar boyunca hattatlar cenneti haline gelmiş bulunmaktadır. Bayezid i Velî, döneminde böyle bir yüce san'atkâr bulunmasından övünç duyuyor, ona en büyük saygıyı gösteriyordu. Bir gün yazı yazarken O'nun yanında ayakta durarak mürekkebini tuttuğu halen söylenmektedir. Bu büyük üstad kendi soyundan kişilerle birlikte pek çok yetenekli insanı birinci derecede hattat olarak yetiştirmiştir.

Oğlu Mustafa Dede, oğlu Derviş Muhammed, torunu Şeyh Derviş Mehmed Said, damadı Şükrullah Halife, torunu Pir Mehmed İbn-i Şükrullah hepsi ünlü hattatlardır. Uzun, şerefli ömrü bolluk ve bereket pınarı gibi halkına, dînine hizmet, Allah'ına ibadetle geçmiştir. Yazdığı kırkyedi Kur'an-ı Kerim'den Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan değerli bir tanesinin sonunda "bunu ömrümün seksen dokuzuncu yılında yazdım. Başım titriyordu." diye kayıt koymuş bulunmaktadır. Fakat çok yetenekli ellerinin titremediği, o yaşta bile yazısını büyük bir ustalıkla yazmış olduğu görülmektedir.

Kanunî Sultan Süleyman döneminin büyük hattatı Ahmed Karahisarî'dir. Bırakmış olduğu san'at şaheserlerinden bu hattatın da çok üstün bir san'atkâr olduğu, yazıda Yâkut üslûbunu benimsediği öğrencisi Hasan Çelebi ile birlikte döneminin bütün san'at eserlerinde iz bıraktığı görülmektedir. Yazıda kullandığı üslûp, Şeyh'in ortaya koyduğu biçim karşısında bırakılmıştır. Şeyh Hamdullah üslûbunda sülüs ve nesih daha çok kullanılmıştır. Sultan Ahmed ve II Mustafa'ya hat hocalığı yapmış olan Hafız Osman bu üslûbu en yüksek düzeye çıkararak yazdığı Kur'anlarla yazı biçimini İslâm dünyasına yaymıştır. Kendisine Şeyh-i sanî (ikinci şeyh) denilmektedir.

Abdullah Kırîmî, Derviş Ali (1084 H.), Suyolcuzade Mustafa El Eyyubî (1098 H.), Sultan III. Ahmed önce Hafız Osman Efendi'den ders almışlar, sonra da Yedikule'li Seyyid Abdullah Efendi'den hat dersini tamamlamışlardır. Şeyh-i sâni Hafız Osman Efendi, Sultan II. Mustafa'nın hat hocasıdır, Yedikule'li Seyyid Abdullah Efendi, Eğri Kapılı Mehmed Rasim Efendi (1169 H.), Şekerzade Mehmed Efendi (1166 H.), Sultan III. Mustafa, Şekerzade'den hat öğrenmişlerdir. Sonra Saray-ı Hümayun hocası üstad-ı ekrem İsmail Zühdî Efendi ve kardeşi Hace-i Hazret-i Şehriyarî Kazasker Mustafa Rakım Efendi yazı alanında birbirinden güzel şaheserler ortaya koymuşlardır. Sultan II. Mahmud'a hat hocalığı yapan Rakım Efendi padişah tuğralarını bugünkü estetik ve zevk üstünlüğüne getirmiş olan kişidir. Onun yaptığı celî sülüs istifler, insanı hayretlere düşüren bir özellik taşımaktadır.

Sonra Kebecizade diye ünlü Saray-ı Hümayun hocası Elhac Mehmed Vasfî Efendi gelmektedir (1247 H.). Kazasker Mustafa İzzet Efendi, onun sevgili öğrencisi Şefik Bey, Hulusî Efendi, Mehmed Şevki Efendi, Samî Efendiler artık 19. yüzyıl hat san'atımızda Şeyh yolunun en üst seviyedeki hat ustaları, İstanbul yazı ekolünün zirvedeki isimleri olarak pek değerli san'at şaheserleri bırakmışlardır.

Bu dönemin ünlü hattatı Abdullah Zühdî Efendi'nin Medine'de Hazret-i Peygamber'in mescidine yazdığı yazılar o kadar olağanüstüdür ki, İslâm ülkelerinden gelip bu yazıyı görenler "bunlar insan eliyle yazılamaz, bunu Yüce Allah'ın melekleri gökten indirip kanatları ile buraya monte etmişlerdir" diyerek hayranlıklarını belirtmektedirler. Mescidi ziyaretimizde yazıların bu söze hak verdirecek üstünlükte olduğunu biz de görmüş bulunuyoruz. Son yıllarda Irak'ın pek çok sayıda ve dört ayrı ölçüde bastırmış olduğu Kur'an-ı Kerim'in, Suudî Arabistan'da bir üniversitenin bize armağan ettiği Kur'an-ı Kerim'in Türk hattatları elinden, İslâm Zirve Konferansında dağıtılan Kur'an-ı Kerim nüshalarının son dönemin en büyük hat üstadı Hamit Bey'in kaleminden çıkmış olması ve bugün yeryüzünde bir çok müslüman ülkedeki camilere yazılar yazmak üzere Türk hattatlarının çağrılması bu san'atın devam ettiğinin ve sonsuza dek devam edeceğinin en güzel kanıtıdır.

Tâ'lik yazı İran'da ortaya çıkmış orada bunun en güzel örnekleri verilmiştir. Hatta "bu yazı kişver-i İran (İran ülkesi)'a aittir" diye bir sav ortaya atılmıştır. Fakat, Fatih Sultan Mehmed zamanından başlayarak daha çok bilginler arasında şiir ve edebiyatta kullanılan ve sevilen bir yazı türü olarak Türk topraklarında da yayılmış bulunmaktadır. Özellikle 17. yy. dan itibaren

daha da nefîs tâ'lik örnekleri İstanbul'da pek çok tarihî eserin kitabelerini, camilerin ve çeşitli yerlerin levhalar halinde duvarlarını süslemeye başlamıştır. Ayrı bir Türk tâ'lik ekolü gelişmiş, İmad-ı Rûm denilen Şeyhü'lislâm Veliyüddin Efendi, Yesarîzade Mehmed Es'ad Efendi, Yesarîzade Mustafa İzzet Efendi, Sami Efendi, Hulusî Efendi, Necmü'ddin Efendi ve bugün Prof. Dr. Ali Alparslan ve onun tâ'lik öğrencileri ile tâ'lik yazan diğer sanatkârlarımız bu yazıyı zamanımıza kadar getirip devam ettiren en değerli hattatlarımızdandırlar.

Burada adlarını tümüyle sayamadığımız daha nice değerli haattatlarımızın yüce ruhlarından bizi bağışlamalarını dileyeceğiz.

Genel olarak her türlü haberleşmede kullanılmış olan rik'a yazı, pek o kadar fazla kullanılmayan divanî, siyakat ve öbür yazı çeşitlerinde de nice hüner sahipleri pek nefîs yazılar yazmışlardır. Ornekleri kütüphanelerimizde yazma eserlerimizi süslemektedir. Murakkalarda "numune-i hutut" (hat örnekleri) kitaplarımızda ölçüleri ile gösterilmiştir. Bunlar için de ayrı etüdler yapılıp yayınlanması kuşkusuz çok yararlı olacaktır.

İslâmî "sanayi-i nefise"nin yani güzel sanatların en önemlisi en çok ilgi görmüş olanı hat san'atıdır. Kökeni yönünden Arap yazısı diye bilinen, fakat sonra bütün İslâm dünyasındaki san'at erbabının katkılarıyla gelişen bu yazının ilk şekli, pek ilkel ve pek basit bir görünümdeydi. O günlerde kâğıda benzer şekilde inceltilmiş deriler, beyaz kemikler ve yapraklar üzerine yazılmış ve bugünlere ulaşan yazılarından öğrendiğimize göre İslâmiyetin başlangıcında bu yazılara, kale veya sığınak anlamları taşıyan "Ma'kîlî" yazı deniliyordu. Sonra Kûfe'de bir yazı sistemi geliştirilerek kullanılmış ve bu yazı biçiminin gelişmesini, dördüncü halife, İslâm Peygamberinin damadı ve amcazadesi büyük bilgin Hazret-i Ali ve onun öğrencisi Hazret-i Hasan Basri sağlamışlardır.

Merhum Mahmud Yazır, "Eski Yazıları Okuma Anahtarı" adlı kitabında şunları kaydetmektedir :

"Eski yazıların olgunlaşmasında, güzelleşmesinde Türklerin, özellikle Osmanlı'ların çok hizmeti vardır. Yazı Türk'lerle tekemmül etmiştir, dersek büyük bir hakikati ifade etmiş oluruz. Bu fazilet, kültürleri bu yazıya bağlı milletler arasında cidden başka hiçbir millete nasib olmamıştır. Biz san'at bakımından bununla iftihar etmekle haklıyız. Bu yazılardan Türkün zarafeti ve hudutsuz san'at istidadı, Türk ruhunun inceliği okunur. Atalarımızın eli, günah diye dokunmadığı resim ve heykel sahası yerine san'at kalemini maharetle kullanmıştır."

Bütün büyük eserlerimiz, camilerimiz, kütüphanelerimiz, müzelerimiz Türk kaleminin hünerli ürünleri olan şaheser yazılarla süslü ve baştanbaşa doludur.

Yâ samiü'l esvât/Yâ azimü'l berekât/Yâ dafiü'l beliyyât/Yâ münezzilü'l Kur'an ve'l âyât

III Hat çeşitleri

Mirza Habib'in eseri olan ve Ebü'zziya Tevfik tarafından basılmış bulunan "Hat ve Hattâtân" adlı kitapta ve "Tuhfe-i Hattatîn", "Silsile-i Hattâtin" ve "Mizanü'l Hat" ta hat çeşitleri ile ilgili konulara rastlanmaktadır. Adı geçen birinci eserde "Hutûtu mevzune-i asliyye (esas ölçülü hatlar) on iki çeşit olarak gösterilmektedir :

1. Kalem-i sicillât,
2. Kalem-i dibâc,
3. Kalem-i tomâr-ı kebîr,
4. Kalem-i sülüseyn,
5. Kalem-i zenbur,
6. Kalem-i müfettah,
7. Kalem-i hurrem,
8. Kalem-i mütemirat,
9. Kalem-i uhud,
10. Kalem-i kasas,
11. Kalem-i muammât,
12. Kalem-i eş'ar.

Daha sonrakiler de eklenerek yazı çeşitleri yirmi üçe, sonra da otuzyediye kadar çıkarılmıştır. Mizanü'l-Hat'ta[3] yazılar otuz yedi çeşit olarak verilmektedir :

1. Tomar,
2. Celil,
3. Mecmu,
4. Riyaşî,
5. Sülüseyn,
6. Nısıf,
7. Sülüs,
8. Havlecî,
9. Müselsel,
10. Gubarü'l-hilye,
11. Müamerat,
12. Muhdes,
13. Müdmec,
14. Muhakkak,
15. Rik'a,
16. Reyhan,
17. Tevakî,
18. Nesih,
19. Mensür,
20. Mukterin,
21. Havaşî,
22. Eş'ar,
23. Lü'lüî,
24. Hafif-i sülüs,
25. Kalem-i müsahif,

[3] **Mizanü'l-Hat : alâ vaz'ı üstadüs's-selef,** Millet Kütüphanesi Ali Emiri Efendi koleksiyonu, 812.

26. Miftâh-ı nesih,
27. Gubar,
28. Uhud,
29. Mahüve muhakkak (muhakkakımsı)
30. Muallâk,
31. Muhaffef,
32. Mürsel,
33. Mebsut,
34. Mukavver,
35. Müzevveç,
36. Müfettah,
37. Muammat.

Bunlar içerisinde ortadan kalkmış, unutulmuş olanlar, bugün özellikleri bilinmeyenler de vardır. Fakat genel olarak hepsi bir takım ana yazılardan kaynaklanmaktadır. İlk defa ortaya çıkan hat ma'kılî'dir. Bütün harfleri musattah (düz, yassı) olup müdevver (dairevî - değirmi) harf yoktur.

Sonraki tür kûfi'dir. Kûfi hem musattah, hem müdevver, hem düz, hem dairevîdir. Hat ustaları bu iki hat çeşidinin birbirine uyumu, karışması, uygun bir biçimde birleştirilmesiyle aklâm-ı sitte veya şeşkalem denilen altı çeşit yazı biçimini ortaya koymuşlardır. Her birine de anlamına uygun bir ad vermişlerdir.

1. Sülüs : Dört behre (pay) si musattah (yassı), iki behresi müdevver (değirmi)dir.
2. Nesih : Sülüs'e tabîdir.

Bu ikisini bulan Hicrî IV., Miladî X. yy. da yaşamış olan Ebu Abdullah Muhammed İbn-i Hüseyin Mukle'dir.

3. Muhakkak : Bir buçuk payı musattah, gerisi müdevverdir.
4. Reyhanî : Muhakkak'a tâbidir.

Bu ikisini de bulan Hicrî V., Milâdî XI. yy. da yaşamış olan Ebü'lhasan Alâeddin İbn-i Bevvab'dır.

5. Tevkiî : İcaze de denilir. Yarısı musattah, yarısı müdevverdir.

6. Rık'a : Genel olarak harfleri birbirine bitişiktir.

Bu ikisini kimin bulduğu bilinmiyor denili-yorsa da Yâkutü'l-Musta'simî olduğu ve hepsini onun geliştirdiği söylentisi ağırlık kazanmaktadır.

Bazıları, ta'lîk hattı da bunlara ekleyerek, aklam-ı seb'a veya heft kalem deyip yediye çıkarmışlardır. Hoca Ebü'l-âl, füruat-ı kufî'den ve hatt-ı pehlevî'den alarak farisî yazmak için ortaya çıkarmıştır, denilmektedir. Ve bütün bu yazıların ma'kîlî ve kûfî' yazıdan meydana çıktığı, öbürlerinin de ikinci derecede kök ve esası oluşturduğu, ta'lîk'in de mürekkep bir kalem, yani çeşitli hatlardan faydalanılarak çıkarılmış bir yazı türü olduğu anlaşılmaktadır.

KÂMİL AKDİK'in HUTUT-I MÜTENEVVİA LEVHASI

Yukardan aşağıya: Kufî, sülüs, nesih, muhakkak, sülüs, tevkî, tevkî -ince, tâ'lîk, tâ'lîk-ince, divanî, celî divanî, rık'â, icaze. İcazet, kufî, tâ'lik yazılar.

IV
Hat sanatı ile ilgili sözcükler

Divit : Yazı yazmak için kullanılan hokka ve kalemin mahfazası. Ayrı renkte mürekkepler için iki üçten fazla hokkası da olurdu.

Divitdâr : Vezirlerin, ileri gelen devlet adamlarının hokka ve kalemini ve her türlü yazı ile ilgili araçlarını saklayan, koruyan ve dikte edilen müsveddeleri yazan kimseye denirdi.

Hatt : Arapça addır. Çoğulu hutût'dur. Çizgi, satır, yazı, padişah yazısı, buyruk, ferman anlamlarına gelir.

Hattât : Arapça ad, el yazısı çok güzel olan sanatkâr.

İyi yazı yazan, yazı yazmakta usta ve becerikli olan kimse demektir. Doğu İslâm dünyasında unutulmayacak ölçüde büyük isimler bırakan en ünlü hattatlar Türklerden yetişmiştir. İran'a özel ve İran ta'lîki denilen bir yazı dışında öbür bütün türleri en güzel Türkler yazmışlardır. Türkler'in yazdığı ta'lîk yazıyı da İran'lılar aynı beceri ile yazamamışlardır. İran ta'lîkinin aşırılığa kaçan tarafları daha sadeleştirilerek daha güzel ve ilgi çekici Türk ta'lîki meydana getirilmiştir. XV. yy. dan sonra Şeyh Hamdullah ekolü ile tamamen Türk zevk-i seliminin etkisi ile bağımsız Türk hat san'atı doğmuştur. Ve günümüze kadar en güzel yazı Türk'ler tarafından yazılagelmiştir.

En çok kullanılan yazı türleri Nesih, Sülüs, Ta'lîk, Rik'a, Divanî, Reyhanî, Muhakkak, Kûfî, Şecerî, Siyakat, Tevkiî veya İcâze ve bunların Celî (kalın), Gubarî (küçük), Şikeste (kırma) denilen şekilleridir.

Hattî : Arapça sıfattır. Hat'ta ait, hatla ilgili demektir. Ayrıca bir yazı stili adıdır.

Hatt-ı celi : İslâmî yazıların her türünün uzaktan okunabilecek şekilde ve irilikte yazılmış olanlarına denir.

Hatt-ı dest : El yazısı, el yazması.

Hatt-ı divânî : Rik'a yazı türünün birleştirilmesinden doğmuştur. Düz ve devirli kısımların daha kısa biçimde uygulanması sûretiyle çabukluk elde edilmiştir. İnce, kırma ve celî dîvanî diye çeşitleri vardır. Bunların hepsine birden cepyazısı denir. Divânî ve celî dîvânî ferman ve berat gibi yazılarda, ince ve kırma dîvanî vakfiye, ilân, hüccet, ilmühaber gibi resmi kayıtlarda kullanılmıştır.

Hatt-ı gubarî : Bir yazı stilidir.

Hatt-ı hümâyûn : Padişahların herhangi bir iş için bizzat yazdıkları yazılar. Buna hatt-ı şerif de denir.

Hatt-ı kûfî : "Mensubî" adı da verilen bu yazı ile sikke, kitabe ve Kur'an-ı Kerîm yazılmıştır. IV. Halife Hazreti Ali'nin bunu geliştirdiği ve ustaca kullandığı söylenir. Önceleri "mekkî", "medenî", "basrî" adları verilmiş olan bu yazının nesih yazısından sonra işlerliğini kaybederek yalnız kitabelerde ve süs yazısı olarak mimarî'de arasıra kullanıldığı görülmüştür.

Hatt-ı mağribî : Mağrib adı verilen Cezâyir, Tunus ve Faslıların ve Endülüs'ün kullanmış olduğu yazı çeşididir. Kufî yazıya çok benzer.

Hatt-ı mîhî-mismârî : Eskiden kullanılmış olan çivi yazısı.

Hatt-ı müsennâ : Çift yazı demektir. Ya ayni ibare (cümle, söz), sağdan sola olduğu gibi, soldan sağa da girift yani birbirine girmiş şekilde yazılır. Veya bir yazı aynı satıra sağdan sola, diğer bir kısmı soldan sağa onun üzerine ya ayni renkle veya ayrı renklerle girift (birbirine girmiş bir şekilde) yazılması ile meydana gelir.

Sülüs, ta'lîk, reyhanî, kûfî ve celî'leriyle tezyini maksatla (süslemede) kullanılmıştır.

Hatt-ı nesih : Kalınlığı sülüs yazısının üçte biri kadardır. Sonradan düzeltmeye elverişli olmadığından hattatın ustalığını deneme bakımından bir mihenk olmuştur. Öbür yazılara oranla daha kolay okunduğundan çok yayılmıştır. Kur'an-ı Kerîm, tefsir ve hadis ve öbür bilimsel eserleri yazmakta çok kullanılmıştır. "Nesih kırması" ve "ince nesih" diye iki şekli daha vardır.

Hatt-ı reyhanî : Kalınlığı sülüs gibidir. Bunda gözü kapalı harf yoktur. Kur'an-ı Kerîm ve duâ yazmakta çok kullanılmış ise de sonraları kullanılmaz olmuştur. İbn-i Bevvâb tarafından bulunduğu söylenir.

Hatt-ı rika' : "Tevkiî" ye bağlı ve "tevkiî" kırması gibidir. Kesin bir şekli olmadığı gibi kalınlığı için de bir ölçü yoktur. Harflerin çoğu bitişiktir. Çabuk yazılabilir bir yazı olduğundan

mektub ve saîre yazmakta kullanılmıştır. Bunun Bağdat'lı Ebü'l-Fazl bin Hâzin tarafından bulunduğu söylenir.

Hatt-ı rik'a : Divanî'deki harf şekillerinin sadeleştirilmesiyle meydana gelmiştir. Devir ve meyiller azaltılmış, bu suretle yazıda daha da çabukluk elde edilmiştir. Müsvedde, pusula, mektub gibi şeylerde kullanılır. "Rik'a kırması", "Babıâli kırması" ve ikinci Abdülhamid döneminden beri kullanılan "İzzet Efendi Rik'ası" gibi çeşitleri vardır.

Hatt-ı siyakat : Bir yazı çeşididir. Kelimelerde kısaltma yapılmış, çok defa nokta da kullanılmamıştır. Okunması çok zordur. Maliye, Tapu, Evkaf gibi dairelerde resmî kayıtlar tutmada çok kullanılmıştır.

Hatt-ı sülûs : Harflerin altıda dört parçası düz, iki parçası devirlidir. Yazının "sülüs" (üçtebir) adını alması, bu üçte bir ve üçte iki oranın daima korunmasındandır. Kalınlığı meşk kalemidir, daha incelerine ince sülüs, kalınlarına da "kalın, iri" veya "sülüs celîsi" denir.

Hatt-ı şeceri : Budak şeklinde bir yazıdır. Son dönem hattatlarından Hacı Faik Bey adında bir hattat, süs olarak ağaç dalları şeklinde bir yazı türü meydana getirmiştir.[4]

Hatt-şinas : (Arapça ve Farsça birleşik sıfat). Yazıdan anlayan, yazı uzmanı. Fransızca da grapholoque.

Hatt-ı ta'lîk : İran yazısıdır. Bütün harfleri devirlidir. Kalınlığı sülüs kadardır. Daha incelerine "İnce ta'lîk", "hurde ta'lîk", "gubarî ta'lîk" daha kalınlarına ise "ta'lîk celîsi" denir. "Kırma ta'lîk-ta'lîk kırması" diye bir şekli daha vardır. Söylentiye göre Hoca Ebü'l-Al, pehlevî yazısı ile kufî furuatını birleştirmek suretiyle bu yazı türünü yaratmıştır.

Arap yazısının bir stili, daha çok İran'da kullanılmış ve en güzel örneklerini İran'lı hattatlar vermiştir. Hatta özellikle "İran ta'lîki" de denir. Türkler bu yazıyı kendilerine özgü bir üslûpta kullanmışlardır. Buna "nesta'lik" de denilmiştir. En güzel örneklerini yalnız Türkler vermişlerdir. Ta'lîk'in celî ve şikeste denilen türleri vardır.

Hatt-ı tevkî (İcazet) : Eski hattatlarımızın "icazet" dedikleri yazıdır. Yarısı düz, yarısı devirlidir. Kalınlığı nesih gibidir. Ferman, menşur, süferâname, mahkemelerden çıkan vakfiye suretlerinde ve özellikle icazetnamelerin ketebelerinde kullanılmıştır. Bunun da Ebü'l-Fazl bin Hazîn tarafından bulunduğu söylenmiştir.

Hatt-ı yemânî : Hatt-ı hamîrî denilen ve Arap harflerinin asıl ve esâsını meydana getiren hat, yazı.

Hatt-ı zerendûd : Altınla yazılmış celî yazılar.

[4] Kâmil Kepeci, **Tarih Lügatı**, s. 210-211.

Sülüs, Adil Muhammed Han, 822 H. Mecmaü'l-Acaib, Üniversite Kütüphanesi.

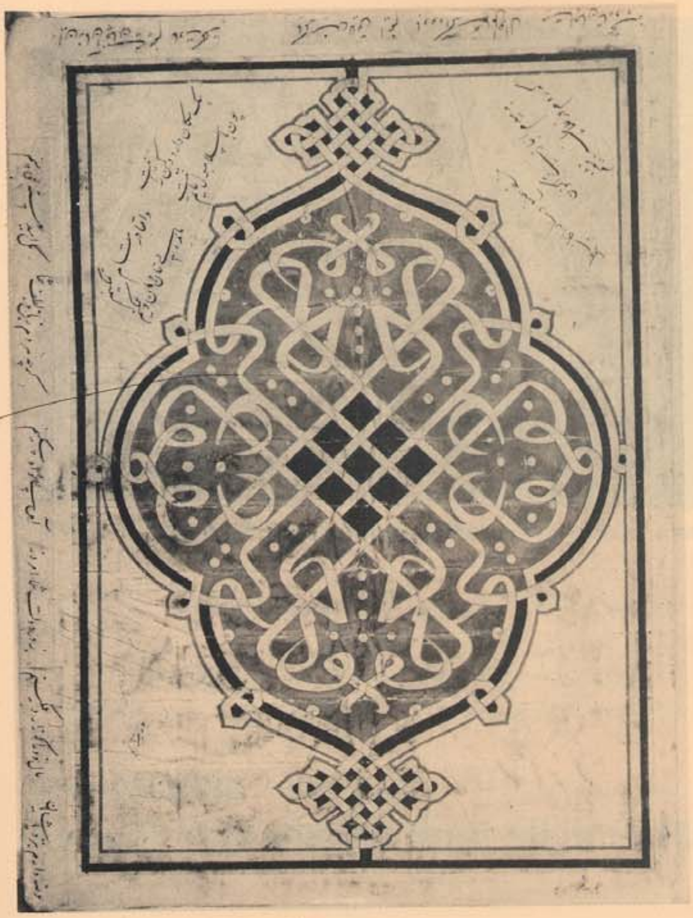

Tevekkülî 'alâ halikî çifte müsenna, etrafında hatt-ı icazet ve gubarî yazılar

Sülüs, nesih, dîvanî, tâ'lik yazı örnekleri
822 H. Mecmaü'l-Acaib, Üniversite Kütüphanesi

İcazet. Kufî, ta'lik yazılar

V Ünlü hattatlar ve hat ekolleri

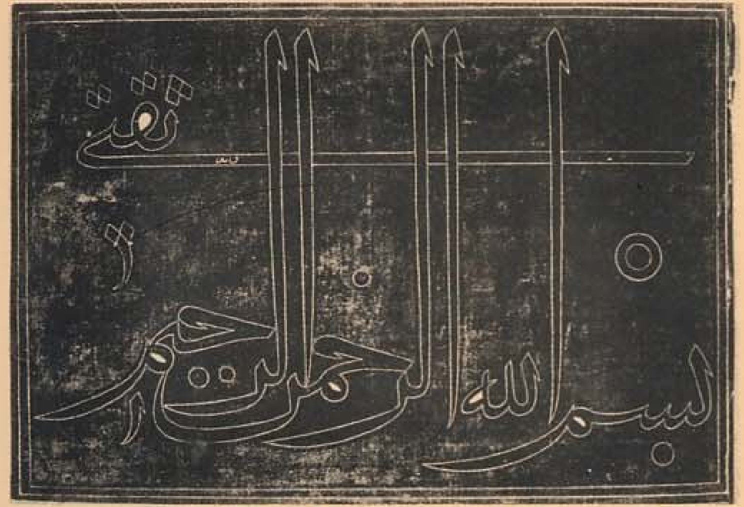

Muhakkak, 822 H. Mecmaü'l-Acaib, Üniversite Kütüphanesi. Besmele.

İbn-i Mukle
Es-sadr Muhammed ibn-i Ali ibn-i Hasan ibn-i Mukletü'l-Vezir

Bağdat'lıdır. Künyesi Ebû Ali'dir. Babası zeytinyağı üretimi ile uğraşmaktaydı. Oğlunu da aynı işe zorlamışsa da o, bilim öğrenimine meyletmiştir. Muhammed Ebherî-i Avfî, hatt risalesinde, İbrahim Seczi öğrencisinden olan üstad Ahvel'den yazıyı öğrenerek hüsn-i hattı bu derecede okunabilir ve güzel yazı haline getiren budur, demişse de ondan önce de tarz-ı kufî' den lâtif bir yazı meydana geldiği görülmüştür. Onu ilk nakleden Seyyidü't-tabiîn Hasan Basri hazretleridir. Vezir İbn-i Mukle onların yazısından yararlanmıştır.

Kendi güzel yazılarından "sadaka olarak verdiği bilinmektedir. Halbuki devlet ve ma'rifet erbabı kimseler o yazıları bin, iki bin altına sahibinden almak için yarışmışlardr. Bu konuda "Nücûm'u Zahire" adlı esere kayıt konmuştur. Hulâsatü'l eser'in naklettiğine göre, zamanında Müslümanlarla Rumlar arasında yapılan barışa yazdığı anlaşma belgesi fetih zamanına kadar ellerinde kalmış, zaman zaman çıkararak görürler tekrar yerine yerleştirirlermiş. Abbasi halifelerinden, Muktedir, Kâdir ve Razî'ye baş vezir olmuş üç kez savaşa katılmış, üç kez de azledilerek hapsedilmiş, evi barkı yakılmıştır. 328 yılında hapiste iken öldüğü veya eziyetle öldürüldüğü söylenmektedir. Ünlü bir vezir, üstadların üstadı bir hüner sahibi ve yüce bir kişiliğe sahipti. Onun için ve yazı san'atına dair pek çok kasideler yazılmıştır. Kendisinin de hatta dair bir kasidesi İbn-i Haldun'da vardır.

Ali ibn-i Hilâl

Bağdat'lıdır. Alaeddin İbn-i Bevvab diye ün kazanmıştır ve Ebü'l-Hasan künyesi ile tanınmaktadır. Babası İbn-i Sırrî diye bilinmektedir. Büveyh devletinde Melik'in kapıcısı olmuştur. Kendisi hafız ve fakih idi. Gençliğinde Muhammed bin Esed'den ve sonra onun arkadaşlarından Ali Kulu'nun öğrencisi olan Muhammed İbn-i Semsanî'den yazarak, sonra Muhammed bin Mukle'nin birçok yazılarını toplayarak üzerinde çalışmış, kendi üslûbunu geliştirmiş ve bu işin öncülüğü şerefini kazanmıştır. Bu sebepten kendisine "nâkil-i evvel" demişlerdir ki, İbn-i Mukle bile nâkil-i evvel değil, belki Hazret-i Hasan Basri'dir. 423 Hicrî tarihinde Bağdat'ta ölmüş, İmam Ahmed bin Hanbel'in yakınına gömülmüştür.

28 beyitli bir kasidesinde hatt'ın kurallarını açıklamıştır. Pek çok bilgin de bu kasideyi şerhetmiştir.

Yakut
İbn-i Abdü'l-Musta'sımî

Cemaleddin Ebü'l-Mecd, fakih, fâzıl, inşad sahibi şair, iyi bir edib, Anadolu'dan ayrıldığına, Abbasî'lerin son halifesi olan Musta'sım Billah (Abdullah bin Mustansır)'ın satın aldığı bir köle olduğuna, onun tarafından yetiştirildiğine, bazı tarihlerde de Amasya'lı olduğuna dair kayıtlara rastlanmaktadır.

Hat kurallarını ve yazının inceliklerini Abdü'l Mü'min safiyüddin Bağdadi adlı üstattan öğrenmiştir. İbn-i Habib'ten ve Şehdet bint-i Ahmedü'l-Ebrî'den de yararlandığı söylenmektedir.

Eskilerden vezir Muhammed bin Mukle ve Ali bin Hilâl gibi üstadların değerli eserlerini okuyup inceleyerek, kendisine özgü, çok yetkin bir yazı biçimi yaratmıştır. Öyle ki "Kıbletü'l-küttab" (Hattatların kıblesi) diye adlandırılmıştır.

Onun güzel hattına bakanların gözlerine nûr, canlarına güç, kuvvet gelir:

Nazar kerden be hüsn-i hatt-ı Yâkût
*Basarra nûr kerded cânra kût**

Pek çok öğrencisi olmakla ün kazanmıştır. Aklâm-ı sitte (altı çeşit yazı)nin her birini öğrettiği altı üstad öğrencisi ile kendisine "Esati-ze-i seb'a" (yedi üstad kişi) denilmektedir. Her biri bir yazı biçiminde en üst düzeye eriştiği gibi, öbür çeşitlerde de yazmıştır. Söylentiye göre 180 yıl yaşamış, uzun ömürlülerdendir. 551 tarihinde yazmış olduğu ve perişan olmuş bir Kur'an-ı Kerim'in sonundan beş sureyi Mustakimzade Süleyman Saadeddin Efendi gördüğünü Tuhfe-i Hattatin'de kaydetmektedir. Sultan II. Selim türbesinde 584 tarihinde tamamladığı büyük mushaf ve Ayasofya kütüphanesinde 658 yılında tamamladığı emsalsiz Kur'an-ı Kerim'i bulunmaktadır.

İbn Sina'nın "Şifa" adlı eserini bir ciltte yazarak Hindistan Meliki Mehmed bin Tuğlukşah-ı Hanefi'ye armağan ettiği, adı geçen Sultan'ın tercüme-i halinden öğrenilmektedir. Buna karşılık kendisine ikiyüz bin miskal altın verilmiştir. 699 hicri tarihinde sefer ayının altıncı perşembe günü sabah namazı vaktinde ölmüştür:

Yâkût Cemâleddin şeh-i ehl-i hüner
Kez dâr-ı fena be âhiret kerd sefer
Der tis'a vü tıs'în ve sittemie
*Der subh-i hamis sadis şehr-i safer***

Şeyh Abdü'l-Kâdir-i Geylânî ile görüşüp söyleşide bulundukları bilinmektedir. Geylânî'nin 561 yılında öldüğü bilindiğine göre bu da Yâkût'un çok yaşadığına kanıt olarak gösterilmektedir. Mezarı Kudüs'tedir denilirse de, tarihî araştırmalara göre mezarının Irak'ta olması gerekir.

Yâkût el-Musta'sımî'nin 696 (H)'de istinsah (bir suretini çıkardığı) ettiği "Meşârikü'l-envar" adlı, İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya 899 No. da kayıtlı) kitabının zahriye (cilt kapağının iç yüzü)sindeki Arapça iki beytinin Türkçe anlamı şöyledir:

Bütün yazılarda ben Yakut gibiyim.
Bu kazandığım şeref İbn-i Mukle'den gelme değildir.
İnsanların yazısı nazarımda gözüm gibidir.
Benim yazım da onların nazarında göz bebeği gibidir.

Tarihte hat san'atımızda en ünlü hattatların yetiştiği, Yâkût'un, Şeyh Hamdullah'ın memleketi olan Amasya'nın önemli bir yeri vardır. Tarihçi Abdîzade Hüseyin Hüsamettin Yasar, Amasya Tarihi'nde[5] şunları kaydetmektedir:

"Zeyl-i Atayi'de mezkûr olduğu üzere Amasya kadimen bir münbit kerim ulemâyı kirâm ve maden-i bî adîl fuzela'yı benâm olduğu münasebetle ulûm ve sanayi-i beşeriyyenin her şubesinde ihtisas-ı tâm sahipleri yetiştirmekte pek ziyade ibrâz-ı semahât etmiş bir şehr-i mübarek olduğuna bütün teracüm kitapları şahid-i âdildir.

Sanayi-i nefiseden madud olan hat san'at-ı bediasında Amasya'lıların ibraz eylediği meharet-i hârikayı tanzîr değil, taklid edecek bir sahibi ihtisas olmadığını bütün nefaisperverân-ı âsâr teslim etmektedirler.

---

* Yakut'un yazısının güzelliğine bakmak gözlere nur verir, cana safa ve besin olur.

** Hüner sahiplerinin sultanı Yakût Cemalettin, altıyüz doksan dokuzda, Safer ayının beş veya altıncı günü, seher vaktinde şu geçici dünyadan ahirete gitti.

[5] Abdîzade Hüseyin Hüsamettin Yasar, **Amasya Tarihi.** c. 1, s. 217-220.

Meşahir-i hattatînden İbrahim Nefîsî ve Hüseyin Hâmit ve Müstakimzade Sa'deddin efendilerin tezkirelerinde Amasya'lı olduğu mestûr olan Yâkût u Müsta'simî ile Amasya'lı olduğu muhakkak olan Şeyhzade Hamdullah Efendi'nin hutut u bediasını bu kadar hattatân-ı cihan, cehd-i beliğ ettikleri halde hiçbiri de taklide muvaffak olamamıştır.

Hele üstad demekle meşhur olan Amasya'lı Abdullah Efendi ve Poladdest namile meşhûr olan Amasya'lı Köse Muhiddin Efendi ve biraderi Cemâleddin Efendi ve bunların pederleri Celâleddin Efendi ve Kıbletü'l-hattatîn ve Şeyhü'l-hattatîn vasıflariyle meşhûr olan Hamdullah Efendi'nin damadı ve amcazadesi Şükrullah Halife ve Amasya'lı Abdullah-ı Sanî ve Mustafa Dede ve Derviş Muhammed Dede'lerin emsali memâlik-i Osmaniyede pek nadir olarak gelen hattatân-ı cihandan olduklarında herkes müttefiktir.

Müşarünileyh Yâkût ile Hamdullah'tan her biri san'atında muhteri' olduğu gibi sanayi-i nefiseden diğer hatt-ı bedi-i siyakati dahî diğer Amasya'lı Tacizade Cafer Çelebi ihtira eylediği tarîhen müsbettir. Her biri muhterî olan şu üç hattatın nazîri şimdiye kadar gelmemiştir. Tezâkir-i hattatin mütalaa edenlerin malûmu olduğu üzere "Hattatan-ı Rûm" içinde en ziyade haiz-i şöhret kimselerin ekseriya Amasya'lı oldukları görülmektedir. Binaenaleyh fenn-i bedi-i hat'ta Amasya'lılar üstad-ı kül olmuşlardır."

Şeyh Hamdullah ibn-i Mustafa Dede

Kıbletü'l küttab ve kıdvet-i ehlü'l-hat (hat sanatında usta olanların bile ardından gittikleri kişi) ve hat san'atında bir ekolün kurucusudur. Amasyalı'dır. Babası Mustafa Dede Buhara'dan Amasya'ya göçmüş, orada yerleşmiştir. Sühreverdi tarikatına girdiği için halk arasında Şeyh Efendi olarak anılmıştır. Hamdullah Efendi 840 H.'de dünyaya gelmiştir. Öğrenimi sırasında hocası Hayreddin Mer'aşi'den hüsn ü hatt-ı sülüs ve neshi çalışıp öğrenirken eskilerin özellikle hemşehrisi büyük üstad Yâkût'un yazı biçiminden yararlanarak yazıda yeni bir biçim ortaya koymuştur. Bu konuda büyük sıkıntı ve çaba içinde iken Hızır Peygamberin kendisine yardım ettiği ve Allah'ın lütfuna eriştiği söylenmektedir.

Sultan Bayezid Amasya sancağında Mir-i miran iken Hamdullah Efendi'den hat çalışıp öğrenmiş "me'zun-i şeş kalem" olmuş, saltanat kendilerine geçince üstadın da İstanbul'a gelmesini rica etmiştir. Bir zaman sonra İstanbul'a giderek Kazasker hamamı yakınında bir eve yerleşmek istemişse de Sultan kendisini sarayına almış ömrünün sonuna kadar onunla sürekli söyleşilerde bulunmuştur.

Yavuz Sultan Selim saltanata geçince Hamdullah Efendi de Üsküdar dışındaki Alemdağı yakınlarında bir yerde köşeye çekilmiştir.

Kanûnî Sultan Süleyman saltanata geçince yeniden İstanbul'a geçmiş, saygı görmüş, saygınlık kazanmıştır. Bu sırada kendisinden bir Kur'an yazması istenmişse de çok yaşlı olması dolayısıyla bu isteği yerine getirememiştir. Hicri 926'da ölmüş, Karacaahmed Cami civarında özel bir yere gömülmüştür.

Zeyniyye tarikatındandır. Bu tarikattan Sarıkadızade Şeyh Mustafa Efendi'nin ölümünden sonra, Hazret-i Emir Buharî Seyyid Ahmed Efendi ile tarikate devam etmiştir. Birkaç kıt'ada tarikat mensuplarına ait yazmış olduğu Silsile, sonradan gelen bütün büyük hattatlarca taklid edilerek sürdürülmüştür.

Kırk yedi adet büyük ve küçük kıt'ada mushaf-ı şerif, bir meşarik-i şerif, bine yakın Sure-i En'am, Sure-i Kehf, Sure-i Nebe' cüzleri ve nice tomar kıt'alar ve murakkalar yazmıştır. Sultan Bayezid Camiinin mihrâbı, kubbesi ve orta kapısındaki yazılar, tarih kitabesi onun yazılarıdır. Ayrıca At Meydanı başında Hazinedarbaşı Firuz Ağa ve Davud Paşa cami'lerinin kitabeleri onun yazısıyladır Ebu Eyüb-i Ensarî civarında Feridun Bey türbesinde, Edirnekapısında Emir Buharî camii yakınında Mustafa Efendi kabrindeki tarihler ölümlerinden çok sonra yazılmıştır. Edirne kapısındaki kelime-i tevhid onun eseridir. 901 tarihinde tamamlamış olduğu Mushaf-ı şerif Ayasofya Kütüphanesinde bulunmaktadır. Hakkında daha pek çok bilgi "Menâkib-i Hünerverân", "Gülzâr-ı Sevâb" ve "Devhatü'l-Küt-

Ta'lik yazının icadı

İstilâh-ı Farisiyye risalelerine göre, güzel ta'lik yazıyı Sultan Aliyyi Tebrizî icad etmiştir. Söylenir ki, Tebrizî bir gün gökyüzüne el açıp Tanrıdan, "Bana güzel, haz dolu bir yazı ihsan eyle ki, benden önce kimse yazmamış olsun ve kıyamete kadar iyi bir şekilde anılmama sebep olsun" diye ağlayarak yakarışta bulunur. Rüyasında Hazreti Ali'yi görür. O, kendisine ta'lik yazıyı bir kaz'ın gagası, boynu, kanatları, göğsü ve kuyruğundaki şekilleri taklit ederek çıkarabileceğini, böyle çalışmasını önerir. Uyandıktan sonra gece gündüz çalışarak bugünkü tâ'lîk yazı biçimini ortaya çıkarır. Kitabelerinde çoğunlukla şu beyti yazarlar.

Hâk-î pây-î heme hiredmendân
*Bende-i kemterin Ali Sultan**

Sonra İmad bu hat tarzını en üst düzeye eriştirmiştir.

---

* Ali Sultan, bütün bilginlerin ayağının toprağı, en aşağı, en basit kul...

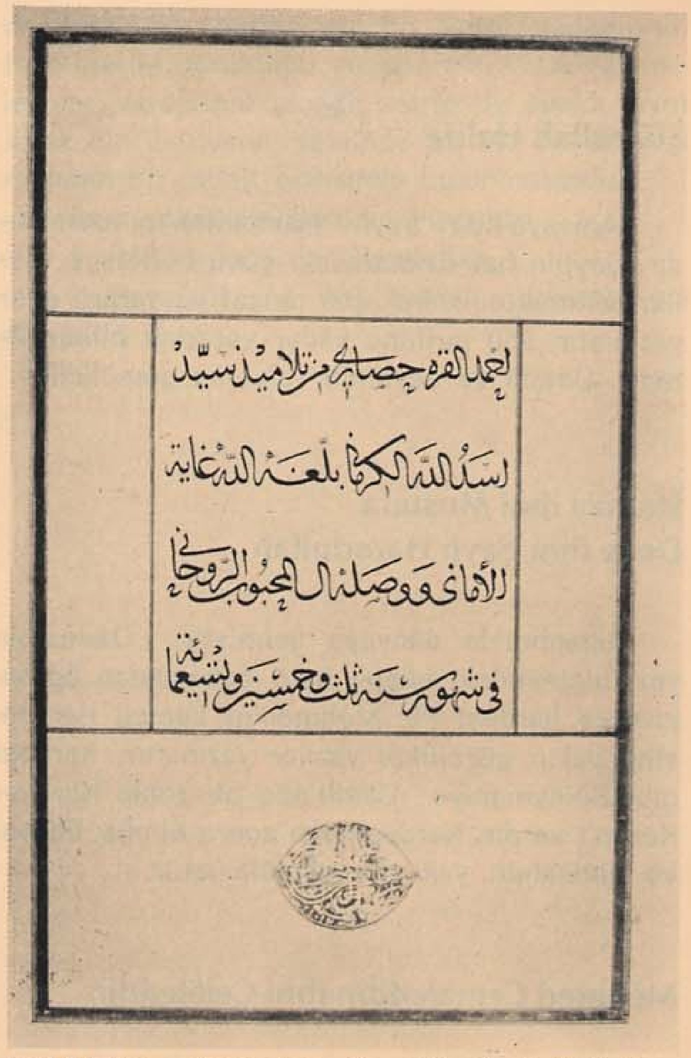

Esedullah-i Kirmanî talebesinden Ahmed Karahisarî, 953 H. Topkapı Sarayı Kütüphanesi.

Seyyid Esedullah-i Kirmani talebesinden Ahmed Karahisarî, 960 H. Topkapı Sarayı Kütüphanesi.

Seyyid Mir Ali

Herat'lıdır. Yazıyı Tebriz'li Sultan Ali'den veya öğrencilerinden olan Mahmud Zeyneddin'den öğrenmiştir. Sultan Hüseyin Baykara'dan, Kebir bin Üveys-i Erdebîlî'den de yararlanmıştır. 951'de ölmüştür...

Hâmesi hame ve satrı şemşir
*Mâlik-i seyf-i kalemdir ol mîr**.*

Sultan Ali Kayini

Sultan Hüseyin Baykara'nın koruyuculuğunda büyük bilgin Molla Câmi'den tarikat ve bilim öğrenmiş, güzel yazıya da çalışarak çoğunlukla hocasının eserlerini yazarak vaktini değerlendirmiştir. Şiir ve düz yazıda ün sahibidir.

Aklâm-ı Sitte'den örnekler. Hamdullah el Maruf bi İbniş-Şeyh. Topkapı Sarayı Kütüphanesi.

Mir Ali Kâtip

Meşhed'lidir. Mevlâna Azheriden ve adaşı Hoca Ali Mîrden yararlanarak hat san'atının yenilerinden olmuştur. Hat san'atına dair üç yüz beyitlik mesnevisi vardır. Altmış dört yıl yaşamıştır.

Nesta'lik eğer hafi ve celist,
*Vazi-ı asl hâce mir Alist***.*

Pek çok yazmakla ünlü, şiir, düz yazı ve kültürüyle tanınmış olup ülkemizde de bir çok kütüphanede ve meraklıların elinde onun güzel yazısı ile eserler bulunmaktadır. Guurat'ta 935 yılında ölmüştür.

Biyayi aşk-ı âteşzen dil-i afsürde-i mara
*Be ruyi hıyş ruşen kün çerağî mürde-i mara****

* Kalemi kalem ve satırı çelik kılıçtır. O yüce kişi hem bilgin, hem de devlet adamıdır.

** Nestâ'lik yazı her ne kadar gizli ve aşıkâr olsa da onu ilk defa ortaya çıkaran Hoca Mir Ali'dr

*** Gel de şu donmuş gönlümüze aşk ateşini koy ve şu güzel yüzünle sönmüş meş'alemizi yeniden yak, ateşle...

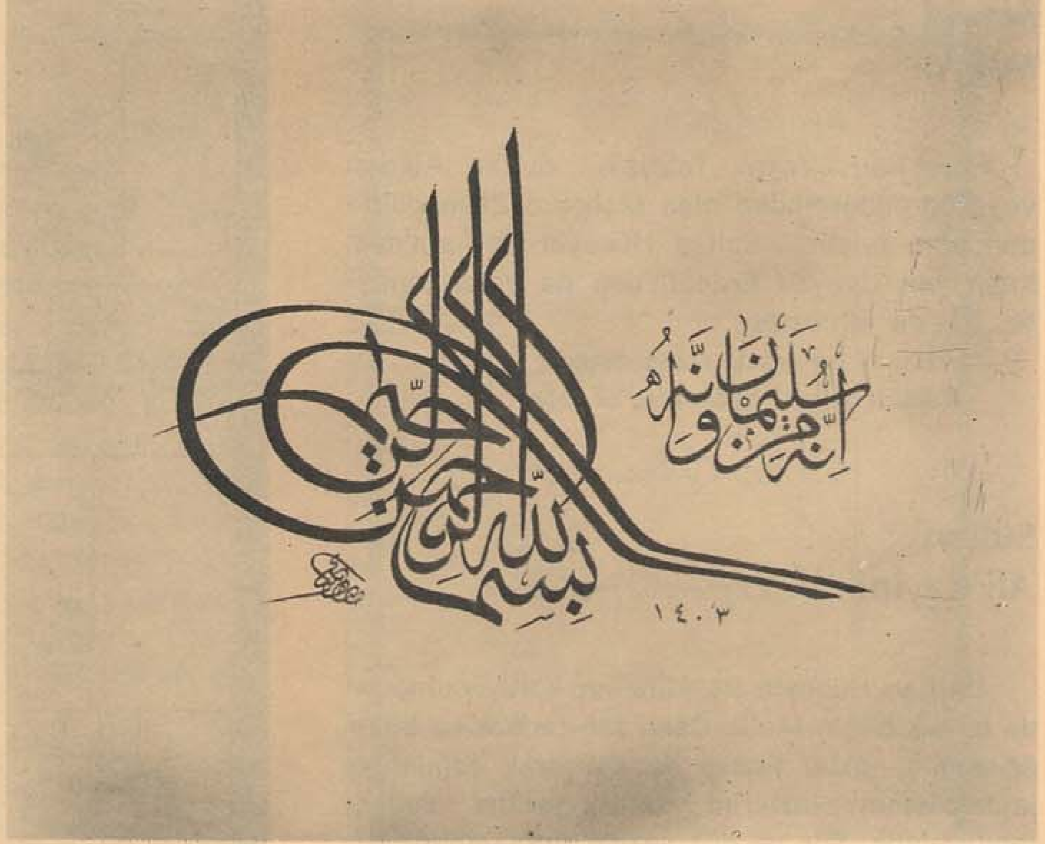

Tuğra besmele, Mustafa Bekir Pekten, 1403 H. "İnnehü min Süleymane ve innehû bismillahirrahmanirrahim."

Hace Seyyid İmadüd-din el Hüseynî

"Irak-ı Acem" denilen İsfahan veya Kazvin'lidir. Soyu Hazret-i Hüseyin'e dayanır. Hanefi mezhebindendir. Adı Mehmed ibn-i Hüseyin ibn-i Hasan Ali ibn-i Abbas'tır, lâkabı "İmadü'd-dîn", mahlası "İmadi"dir. Baba şahdan ve Mîr Muhammed Hüseyin Tebrîzî'den ve Şeyhü'l-islâm Memükzâde Mustafa Efendi'nin belirttiğine göre Mehmed Rıza-i Ünsi'den, zamanının bilgin kişilerinin üstünde bir bilgiye sahip olmuştur. Hace Mîr Ali merhumun yazılarında görerek geçmiş sanatkârların bütün yazı biçimlerini öğrenmiş ve kendisi de yeni bir biçim yaratmıştır. Nasıl sülûs ve nesihte Şeyh Hamdullah şeşkalem veya aklâm-ı sitte'de yeni bir ekol ortaya koyup bütün hat sanatkârlarının öncüsü olmuşsa tâ'lîk yazı biçiminde de İmad yeni bir usul ortaya koymuş ve bir ekolü başlatmıştır.

Hace Ahmed Farukî'den feyz alarak Nakşibendî tarikatına girmiş, Abbas Şah zamanında ölmüştür. Ölümüne tarih olarak;

"Cây-ı 'imad bağ-ı irem bâd ya selâm" 1027' düşülmüştür. Süleymaniye kütüphanesinde Şehid Ali Paşa koleksiyonunda onun yazı şaheserlerinden Tuhfe-i Cami adlı eserle İstanbul kütüphanelerinde ve müzelerinde nefis yazısı ile bir çok murakkaat vardır

Feyhaman Duran koleksiyonundan Süleymaniye Kütüphanesi'ne geçen Türkçe bir kıt'ası şöyledir :

Ta devr durur devr sana yâr olsun
Ta çerh durur çerh medetkâr olsun
Zatınga Hızr ömrü dîn asâr olsun
*Omrunga ebed fırsatı miktar olsun**.
El Fakîr 'imad-al Hüseynî 1017.

---

* Devirler, dünya durdukça sana yâr olsun. Şu dönen âlem, durdukça sana yardımcı olsun. Ömrün Hızır'ın ömrü kadar uzun olsun. Yaşamın sonsuz, sınırsız olsun.

Şah Mahmud

Nişabur'ludur. Tâ'lik yazıyı genç yaşlarında Kâtib Abdi adlı bir kişiden, sonra bütün hüner sahipleri arasında ünlü olan Sultan Ali Meşhedî'den eğitim görerek öğrenmiştir. Osmanlı İmparatorluğunda böyle seçkin iyi yetişmiş hüner sahiplerine çok değer verildiğinden oraya kaçar diye Şah İsmail tarafından uzun yıllar hapsettirilmiş; 952 H. tarihinde ölmüştür. Ünlü üstad Behzad'ın en yakın dostu ve arkadaşı idi. İmad gibi o da Şehnameler yazmıştır.

Nakkaş-ı ezel kân hatt-ı müşkîn
rakam-ı ust.
Yarab çi rakamha-yi aceb der kalem-i
ust.*

Onun yazısından ilham alarak, onun meşk ve murakkalarından çalışarak nice hattat yetişmiştir.

Şimdi bir tâ'lîk nüvis-i bülheves.
*Şah Mahmud kıt'asından meşk eder**.*

* Onun yazıda misk üslubu ezel kâtibinin madeninin kaynağındandı. Yarab, Onun kaleminde ne acayip bir stil vardı.

** Şimdi hevesli bir tâ'lîk yazı öğrencisi. Şah Mahmud kıt'asından meşk ediyor, yazı öğreniyor.

Sülüs, nesih. İki hadisi şerif. "Kale resulullah Sallallahu aleyhi vesellem. Hayrüküm men taallemel Kur'ane ve allemehu".

Kûfî okuma anahtarı. 1290 H. Süleymaniye Kütüphanesi - Fotokopi levha.

Ahmed Şemsüd-din

Karahisar'lıdır. Sülüs ve nesih yazıyı, Yahya Sofî'den öğrenip sonra Esedullah Kirmanî'den bu işin inceliklerini de belleyerek hatt-ı celî'de en üst düzeye erişmiştir. Süleymaniye camiinin büyük tâkını, Piyale Paşa camiinde yazılı olan "Selâmün Aleyküm tıbtüm....." âyetini, Mimar Sinan'ın Sebili ve mezarının tarihleri ile Sütlüce'de Câferâbâd tekkesi önündeki, tarikatte bağlı olduğu Cemâl halife Şeyh İshak Halveti'nin mezarının yanındaki kendi mezarının yazılarını bizzat yazmıştır. 90 yaşına yakın 963 H. yılında ölmüştür.

Hatt-ı hûb içre beyaza çıkaran kendözünü
Yazının Karahisarî'dir ağartan
*yüzünü****

Ölüm tarihi için Hidayi Mustafa efendi şu mısraı söylemiştir:

"Geçti hayfa Karahisarî-i pîr. 963."

*** Yüzünü ağartacak güzellikte yazılarla özünü tanıtan, yazıya kişilik veren Karahisarî'dir.

Sülüs, nesih. Mecmaü'l-Acaib.

Hasan Çelebi (Hasan ibn-i Ahmed) Karahisari

Çerkez'dir. Ahmed Karahisarî merhumun ma'nevi çocuğudur. Süleymaniye Camiinin harem kapısı sol tarafında kitabeye Hasan ibn-i Karahisarî diye imza koyduğunda üstadı henüz hayatta idi. Süleymaniye ve Edirne Selimiye camileri yazılarını üstadına yakışır bir mükemmeliyette yazmıştır. 1002 H. de bir kıt'asını gördüğünü ve tahminen o tarihten sonra ölmüş olduğunu, üstadının mezarı yakınında toprağa verildiğini Müstakim-zade Tuhfe-i Hattatîn adlı eserinde kaydetmektedir. (Tuhfe-i Hattatîn, s. 155)

Derviş Ali

İstanbul'ludur. Üstün bir kültüre sahiptir. Yeniçeri ağalarından Kara Hasan oğlu Hüseyin Ağa'nın manevi çocuğu olarak yetiştirilmiştir. Gençliğinde Karakullukçu (Emniyete ve âsayişe me'mur, devriye gezen yeniçeri) olmuştur.

Sülüs ve nesih hüsn-i hattı üstad Halid-i Muhalledü'l âsâr'dan öğrenerek me'zûn olmuştur. Pek çok öğrenci kendisinden yazı öğrenmiştir. Özellikle eski sadrazamlardan Köprülüzade Ahmed Paşa kendisinden hüsn-i hat dersi almıştır.

Kırkdan fazla Kur'an-ı Kerim, pek çok En'am-ı Şerif ve Evrâd-ı Şerif, kıt'alar, murakkalar yazmıştır.

Harfine bir kimse nokta koyamaz.
Fazl u dânişle olursa bû 'Ali
Bir eser kaldı söyünmez haşre dek,
Fenn-i hat içre Ziya-yı meş'ali.

Eserlerinin tezhibini Sürahî Mustafa adlı müzehhip yapardı. O da Yenibahçe'li Kara Mahmud'un öğrencisi ve manevi çocuğu Abdullah adlı üstaddan tezhib öğrenmişti.

Ramazan ayında ölmüş, Topkapı dışında Mesnevî şarihi Sarı Abdullah Efendi'nin mezarının yakınına gömülmüştür. Mezar taşına şu tarih yazılmıştır.

Şeyh-i vakt üstâd-ı kül Derviş Ali
Gitti ukbaya ana imdad ola
Attı meydân-ı fenada menzilin
Dikti menzil tâşını tâ yad ola
Pes dua edüp dedim tarihini
Menzilin firdevs ü ruhun şad ola.

1084.

(Tuhfe'den s. 336)

Sülüs. Hafız Osman, 1082 H.

Hafız Osman Efendi (Osman ibn-i Ali)

İstanbul'ludur. Şeyh Hamdullah hattının bütün inceliklerini hakkiyle uygulayarak ikinci Şeyh ünvanına eren çok değerli bir hattattır. Babası Haseki Sultan camiinin müezzini idi. Köprülüzade Mustafa Paşa'nın dairesinde görev almış, öğrenimini sürdürmüş, sülüs ve nesih yazıyı Derviş Ali'den başlayarak Suyolcuzade Mustafa Efendi'den öğrenmiş ve elif'ten yaya kadar yeniden meşke başlayarak başarı sağlamıştır.

Sadrazam, kendisinden güzel yazısı ile bir Kur'an-ı Kerîm yazmasını istediğinde üstadının kim olduğunu sormuş, O da "Efendi hazretlerinden me'zunum" diyerek Suyolcuzadeyi göstermiştir. Bu, Hocasını son derece mutlu etmiştir. O'nun binlerce baskısı yapılmış olan ve herkesin hayranlıkla okuduğu Kur'an-ı kerîm'i böyle bir kararla yazılmıştır.

Zamanının biricik üstadı Ağa kapılı İsmail Efendi, hat san'atında onun erişmiş olduğu dereceyi anlatmak için "Hüsn-i hattı biz bildik, Osman Efendimiz yazdı." demiştir. Bu üstadın ölümünde önündeki rahlede hep Hafız Osman Efendi yazılarının dolu olduğu görülmüştür.

Yaşlılığında Sancaktar mahallesinde oturmuştur. 1106 tarihi sonlarında Sultan II. Mustafa'ya hüsn-i Hat hocası olmuş, kendisine Diyarbakır, başka bir söylentiye göre de Filibe mansıbı verilmiştir. Özel arpalık verilerek de ağırlanmıştır. Sultan, ne yazacak olsa önce ona yazdırıp, sonra ona bakarak kendileri yazarlarmış. Böyle bir güven, saygı, yakınlık içinde bile Hafız Osman Efendi derviş meşreb yaşamayı sürdürmüştür. Koca Mustafa Paşa Hangâhı zaviyedarı Şeyh Seyyid Alaeddin Efendi'den el alarak Sünbüliyye tarikatine girmiştir. Anlatıldığına göre bir gün yolda bir öğrencisine rastlamış, derse neden gelmediğini sormuş; öğrenci, üzüntülü bir şekilde dinsel kurallara uygun bir özrü olduğunu söyleyince hemen atından inmiş, bir kenarda dersi göstermiş, meşkini yazmak için de çantasına alarak öğrenciyi onurlandırmıştır.

Aklâm-ı sitte'de Şeyh-i Sanî (ikinci şeyh) olarak bütün gönüllere taht kurmuştur. Onun yolunda olmayan ustaları bile kendi biçimlerini bırakarak üstadın yazı üslûbunu taklide yönelmişlerdir. İlerlemek için o kadar çalışmıştır ki, hac yolunda bile, her merhalede bir iki sayfa karalama yapmaktan kendini alamamıştır. Pazar ve çarşamba günlerini öğretimle geçirmiş, bir gününü yoksul öğrencilere ayırarak onları da sanatından yoksun bırakmamıştır. Bir felç geçirmiş, fakat yine yazmaktan vazgeçmemiştir. Öldükten sonra Koca Mustafapaşa hangâhı mezarlığına gömülmüştür. Tuhfe-i Hattatîn'de, ölümünden iki saat önce bile yazı meşki ile uğraştığı belirtilmektedir.

Nihadî, onun için yazdığı bir şiirde şunları söylemektedir :

Hafız Osman Efendi ki kemâlâtiyle,
Hüsn-i hattıyla bulup mertebe-i vâlâyı,
Fenn-i hat içre olup, mefhari hattatânın,
Sürme-i çeşm-i sürûr idi gubâr-ı payi,
Hizmet etmekle şeb ü rûz kelâmullaha
Hak nasîb etmiş idi ana yed-i tûlâyı
Sû-yi gaybîden idüp ircii emrin ısga
Kıldı zîb âver-i gûş emr-i cihan ârâyı
Terk-i alâyişi dünya edüb ol merd-i Hüda,
Mülk-i bâkîye feda etti, fenâ kâ'âyı.
Kendisi gitti velî, bakî kalup âsârı,
Ruhuna yaver ola mevhibe-i Mevlâyî
Geldi bir hatif anın fevtine dedi tarîh
Adn-i bakî ola Osman efendi câyî.*

Mezar taşına adını İsmail Efendi nesren yazmıştır.

Yirmibeş adet Kur'an-ı Kerim yazmıştır. Bir Kur'anı ile bir murakkası Ayasofya koleksiyonunda, kırmızı noktalarla işaretlediği bir hurufatı Nuruosmaniye Kütüphanesindedir. Eserlerinin çoğu yeğeni Hafız Mehmed Çelebi tarafından tezhib olunmuştur. Bu kişi Sirkecizade diye bilinen üstadın öğrencilerindendir. Ahdeb Hasan Çelebi adlı üstad da tezhiplerini yapmıştır. Bu kişi de Molla Güranî'li Beyazî Mustafa'nın öğrencilerindendir.

Hattat üstad Hafız Osman Efendinin ölümünde, gömülmesinden sonra âdet olduğu üzere, imam efendi telkin okumaya başlayınca, o devirde kibâr-ı mecazibden (yani Allah delisi) Sipahî Mehmed Dede, İmam efendiye "Efendi zahmet çekme, o çoktan yüce makamlara nakledildi, Hak taâlâ şefaatini müyesser eyleye" diye merhumun mezardaki durumunu sezinleyip herkese açıkladığı "Tuhfe-i Hattatîn" de kaydedilmektedir.

---

* Hâfız Osman efendi kişiliğinde olgunluğa en üst düzeye erişerek,/Güzel yazısı ile en üstün mertebeyi buldu./Hat san'atı dalında hattatların övüncü olarak,/Ayağının toprağı gözlere sevinç sürmesi olacak derece-ye ermişti./Allahın kelâmı Kur'ân-ı Kerime gece ve gündüz hizmet etmekle/ Al ah ona herşeye muktedir olabilecek bir el, bir imkân lutfetmişti./Gaibten "Bana dönünüz" emrinî işitince mevlânın,/Cihanı süsleyen yüce Allahın emrini kulağına küpe yaptı./O Allahın mert yarattığı değerli kulu, dünyanın süs ve saltanatını bıraktı./Sonsuzluk âlemine bu geçici âlemin nimetlerini hemen terk etti./Kendisi gitti ama, eserleri geride baki kaldı./Mevlâ'nın bağışı, onun ruhuna yardımcı olsun./ Gaipten gelen bir ses, bir melek onun vefatı için şöyle bir tarih söyledi./"Osman Efendi'nin yeri cennetin en yüce mertebesi olsun" 1110 H.

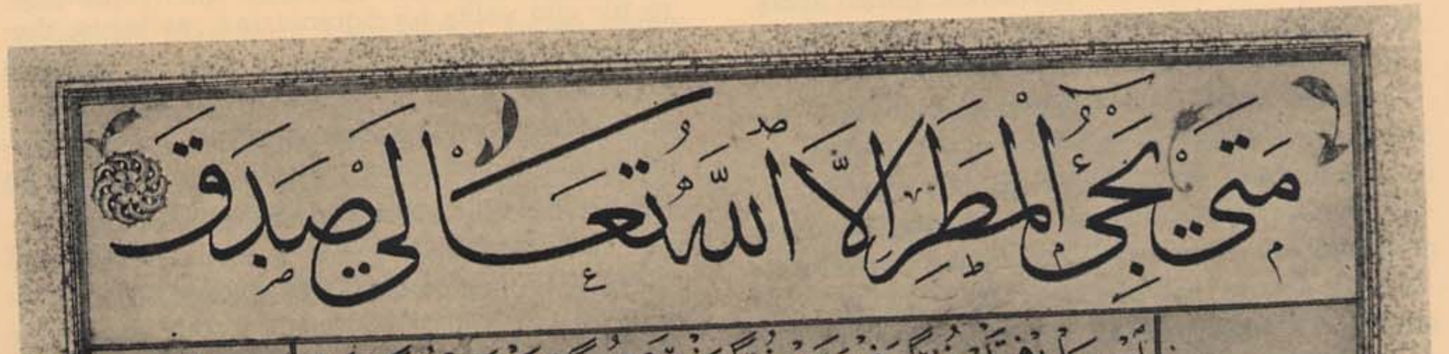

Sülüs, nesih. Hafız Osman, 1104 H.

İsmail Zühdî Efendi

Ünye'li Mehmed kaptanın oğludur. Ünlü hattat Rakım Efendi'nin ağabeysidir. Öğrenimini İstanbul'da tamamlamıştr. Sülüs ve nesih yazıyı Ahmed Hıfzı Efendi'den öğrenmiştir. Döneminin en büyük hattatlarındandır. Bir öğrencisine verdiği icazette (hat diploması) hat şeceresini yani hat hocalarını, İsmal Zühdi, hocası Ahmed Hıfzî, onun hocası Abdullah, onun hocası Mehmed Rasim, onun hocası Abdullah, onun hocası da Hafız Osman; başka bir öğrencisine verdiği icazette ise İsmail Zühdî, hocası Mehmed Emin Efendi, onun hocası da Mehmed Rasim diye göstermektedir. Ayrıca 1180 H. tarihinde Mehmed Şakir Mihalicî'den de icazet almıştır. Saray-ı Hümayun (Padişah Sarayı) hattatlarından olmuştur. 40 Kur'an-ı Kerim, pek çok hilye-i şerif, pek çok murakka, kıt'a ve levhalar yazmış ve pek çok da öğrenci yetiştirmiştir. Hat öğrettiği kimseler arasında döneminin en büyük bilgini Şanizade Ataullah Efendi de vardır. 1 Şevval 1221 H.'de, 1806'da yani Ramazan Bayramının ilk günü ölmüştür. Edirnekapısı mezarlığına gömülmüştür. Mezar taşı yazısı yönünden bir şâheserdir. Kardeşi Mustafa Rakım Efendi tarafından yazılmıştır.

Rakım Efendi hattı.

Hattat Hafız Mustafa Rakım Efendi

1171 H.'de Ünye'de doğmuştur. Mehmed Kaptan'ın oğludur. Öğrenimini İstanbul'da tamamlamıştır. Hat derslerini ağabeyi ünlü hattatlarımızdan İsmail Zühdî Efendi, Eğrikapılı Mehmed Rasim Efendi öğrencilerinden Ahmed Hıfzı Efendi'den sülüs ve nesih öğrenmiş olan Derviş Ali efendi'den alarak celî sülüste ve resim san'atında üne kavuşmuştur. Devlet adamlarının çocuklarına yazı öğretmesinden Padişah'ın dikkatini çektiği için III. Sultan Selim'e takdim olunmuştur. Kendisinden Sultanın resminin yapılması istenmiş, yaptığı resmin beğeni kazanması üzerine müderrislik payesi, sikke-i hümayun ressamlığı ve tuğra hattatlığı gibi çok önemli görevler verilmiştir.

Sultan Mahmud'un şehzadeliği sırasında O'na yazı hocalığı yaptığı ve Sultan yazıyı iyice öğrenip benimsediği için değerli hoca Sultan'ın hayat boyu saygı ve sevgisine erişmiştir. Padişah tuğraları o'nun yüce zevki ile son şekle getirilmiştir. Tarihler onun için "Celî hatta asrının yegânesi idi" diye yazmaktadır. "Hatta eslâf-ı muasırîni ve ahlâfı içinde misli bulunmayan bir üstâd-ı â'li şandır. (Hatta çağında kendinden öncekiler ve sonrakiler içinde eşi bulunmayan sevgisi yüce bir üstadtır.)

Kendisine sırasıyla İzmir, Edirne, Mekke kadılık payeleri verilmiş, 1233'te İstanbul, 1235'te Anadolu Kazaskerliği payeleri ile de onurlandırılmıştır. 1238'de ise bilfiil Anadolu Kazaskeri olmuştur.

1241 H., 1825 yılında ölmüş, vasiyeti gereğince Karagümrük'te adına medrese yapılmış olan yere gömülmüştür. Mezar taşında kendi ketebesi "1241 ketebehu Mustafa Rakım" yazılıdır.

"İsbât-ı kemâle varsa hâcet
*Âsârı anın ider şehâdet"**

* Değerinin kanıtlanmasına gerek varsa/O'nun eserleri tanıklık eder.

Sülüs. Mecmaü'l-Acaib. "Velhamdülillâhi vahde."

El Hac Mehmed Es'ad Yesarî

"Enderun Hattatları" adlı eserin yazarına göre İstanbul'da doğduğu ve Anadolu muhzır (mübaşir) larından Kara Mahmud Ağa'nın oğlu olduğu kaydedilmektedir. Çocuk felci ile doğmuş olduğu anlaşılmaktadır. Dedezade Seyyid Mehmed Efendi'den sol eliyle çalışarak yazı öğrendiği ve "icazet" almayı başardığı kaydedilmektedir. Kendisine ayrıca Kâtipzade Mehmed Refi' ve İsmail Refik efendilerin de 1167 yılında icazet vermiş oldukları bilinmektedir. Enderun-i hümayun yazı hocalığına tayin olunmuştur. 1206 H./1791'de Padişah III. Selim'in 25 kese altın ihsanıyla oğlu Mustafa İzzet Efendi ile birlikte hacca gitmiştir.

Tâ'lik yazıda, "yed-i tulâ" sahibi yani en üst düzeyde bir kişiliğe erişmiş, herkes onun bu konudaki yetenek ve çabasına hayretle ve saygıyla övgüler dile getirmiştir. Rum diyarının yani Anadolu ve Rumeli'nin İmad'ı denilen Şeyhülislâm Veliyyüddin Efendi bu büyük san'atkâr için "Cenâb-ı Hak, bu zâtı bizim enf-i istikbârımızı (kibirle dik duran burnumuzu) kırmak için göndermiştir" dermiş.

Padişahın daima destek ve ilgisini görmüş, pek çok devlet büyüğü ve sanatsever, kültürlü insanlar yanında büyük bir saygınlığa sahip olmuştur.

Hattat Sami Efendi'nin hocası Kıbrısîzade İsmail Hakkı Efendi'nin anlattığına göre merhum Yesârî'nin evine hergün derse gelen öğrenciler dolayısiyle evin önü en iyi cins mürekkep, kâğıt, kalem ve kalemtraş satıcıları ile pazara dönermiş. Oğlu Mustafa İzzet Efendi'nin evinin önü de böyle olurmuş.

11 Receb 1213 H./1798'de ölmüştür. Ölümüne "Kâğıd derid ü kalem şikest" (Kâğıt yırtıldı ve kalem kırıldı) diye tarih düşürülmüştür.

Fatih çevresinde Gelenbevî caddesi üstünde Tutî Abdüllâtif Efendi'nin yanına gömülmüştür. Sonra Fatih Sultan Mehmed Han Türbesi mezarlığına taşınmıştır.

Sururî, onun için şu kıtayı düşürmüştür:

"Hattat-ı hoş nüvîs Yesârî Efendi'nin
Fevtile giydi hame-i ter câme-i siyâh.
Tarih-i harf-i mu'ceme tâ'lik edüp dedim
*Ceffelkalem Yesarî-i Hattât getdi[7] âh**.*

1213 H.

* En güzel yazan hattatlardan Yesari efendinin./Vefatı ile ıslak kalem siyah bir giysiye büründü /Tarihini noktalı harflere bağlı olarak şöyle söyledim./"Âniden Hattat Yesarî gitti âh!"

[7] "Gitti" değil, ebced gereği "getdi" yazılmıştır.

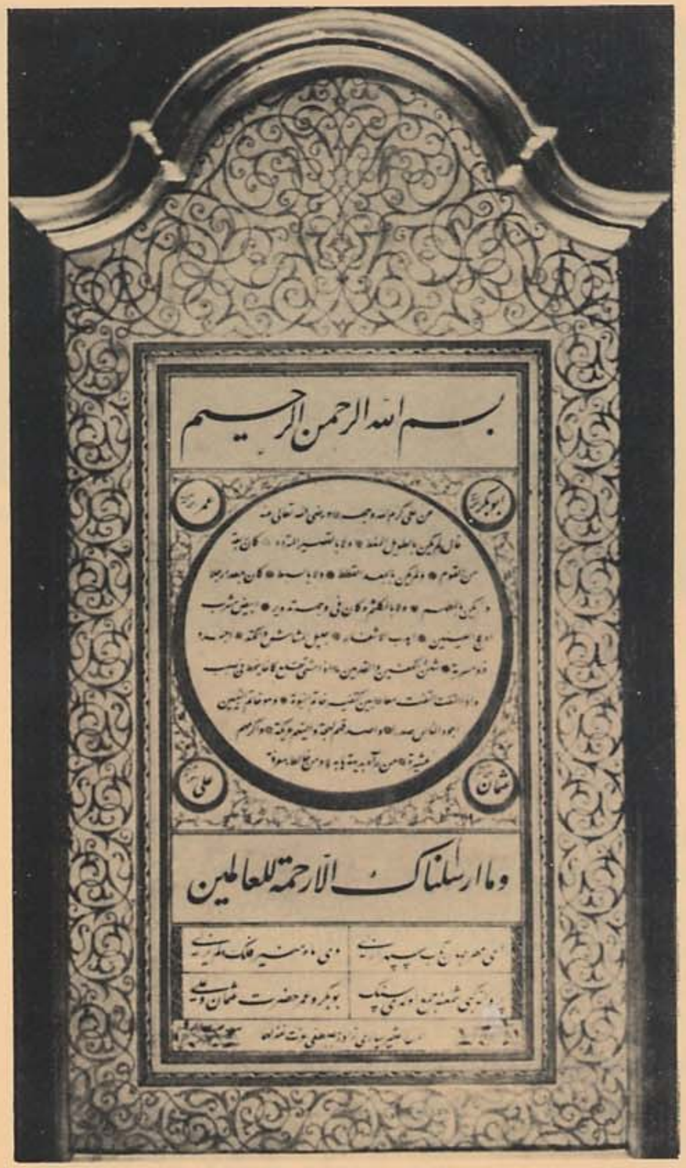

Tâlik. Yesarizade Mustafa İzzet, hilye-i şerif. Bir özel koleksiyondan.

Yesarizade Kazasker Mustafa İzzet Efendi

Türk hat san'atının dehalarından Yesarî Mehmed Es'ad Efendi'nin oğludur. Kaynaklarda 1190 tarihinde İstanbul'da doğduğu görülmektedir. Tâ'lik yazıyı babasından öğrenerek hem ondan, hem de döneminin ileri gelen hat hocalarından Esseyyid Osmanü'l- Üveysi ve Mehmed Emin Paşazade Emin Bey'den 1202-1203 tarihlerinde icazet almıştır. Kendisine müderrisliklerle Mekke, İstanbul kadılıkları, Anadolu kazaskerliği payeleri verilmiştir. 1255 H./1839 Receb ayında bilfiil kazasker olmuştur. 1256 H./1840'da Rumeli kazaskerliği payesine, 1258 H./1842'de Takvimhane nâzırlığına erişmiştir. 1262 H./1846'da tekrar Rumeli Kazaskerliğine geçmiş, 2 Şaban 1265 H./1849'da ölmüş, babasının yanına gömülmüştür. Hat san'atında gerçekten zamanının nâdir san'atkârı ve musikînin de üstadlarındandır. Abartmaları ve hoş sohbetliliğiyle de tanınır. Babası büyük üstada yakın derecede pek güzel tâ'lik yazmıştır. Şiirleri de vardır. Aşağıdaki beyitler onundur :

Anı kutb-ı cihan çün devletinde istifa etmiş
Anınçün Mustafa olmuş mübarek nâm-ı zîşanı
Muammer ide Hak, zıllinde zıllullah-ı Yezdanın
*Yesarîzade olmuştur hulûs üzre senâhânı**.

Birçok kapılarda, kitabelerde hakkedilmiş yazıları, kütüphanelerde, müzelerde, kişilerde pek çok levhaları ve tâ'lik şaheser Kur'anı pek ünlüdür.

---

* Cihanın kutbu olan sultan onu devletinde seçkin bir kişi yapmıştır./Ondan dolayı onun şanla dolu mübarek adı Mustafa olmuştur./Allah onu Tanrının gölgesi olan sultanın gölgesinde uzun ömürle yaşatsın./Yesarî zade, onun içten gelen duygularla övücüsü olmuştur.

Celî, sülüs istif. Şefik Bey. Hadisi şerif. "En güzel şey huy güzelliğidir." Bir özel koleksiyondan.

Kazasker Seyyid Mustafa İzzet Efendi

Hattatlar ve müzisyenler arasında Kazasker Efendi diye anılmaktadır. Tosya'lıdır. Destan Ağa oğlu Mustafa Ağa'nın oğlu olup 1216 H./1801 yılında doğmuştur. Anne tarafından Şeyh İsmail-i Rumî'ye dayanır. Fatih Medresesinde okumuştur. Güzel, davudî bir sesi olduğu bilinmektedir. Bir cuma günü camide okuduğu bir na't-i şerifi (Peygamberi öven şiir) padişah II. Mahmud işitince pek beğenmiş ve yetiştirilerek Enderuna alınmasını istemiştir. Yazı öğrenmiş, Galatasaray'da da öğrenimine devam etmiştir. Musikî de öğrenip ney üflemekte üstad, dört başı mamur kültürlü bir insan haline gelmiştir. Enderuna alınmış. Çömez Mustafa Vasıf Efendi'den sülüs ve neshi, adaşı Yesarîzade Mustafa İzzet Efendi'den tâ'lik yazı öğrenerek icazet sahibi olmuştur.

Padişahın yakın adamlarından biri haline geldiği için o'ndan izin alarak Hacca gitmiştir. Orada Mekke'de oturan Abdullah-ı Dehlevî halifelerinden Şeyh Mehmed Cân'a bağlanarak Nakş-bendi tarikatına girmiş, kendisini dünya işlerinden çekmiştir. Söylentiye göre bir gün Bayezid Camiinde ikindi namazı için kamet sırasında Padişah tesadüfen camiye girmiş, o'nun sesini tanımış, "hüner ve kadrini zayi'etme sevdalarında" oluşuna canı sıkılmıştır. Bunun üzerine yeniden şarkı meclislerine çağırarak onu cemiyete sokmuş, armağanlar, bağışlar alır duruma gelmesine vesile olmuştur.

Sultan Abdülmecid'in tahta çıkışında, o'ndan Eyyub Camii hatipliğini istemiştir. İzin çıkmış, 1261 H./1845'de Sultan Abdülmecid okuduğu hutbeyi pek beğendiği için kendisini ikinci imam yapmıştır. Selanik, Mekke, İstanbul ve 1265 H./1849'da Anadolu Kazaskerliği payeleri verilmiş ve Sultan'a baş imam olmuştur. Sonra Rumeli Kazaskerliği payesine, şehzadelere yazı hocalığı, veliahd Abdülaziz Efendi'ye müzakere hocalığına yükselmiştir. 1269 H./1852'de Meclis-i Vâlâ'yı Ahkâm-ı Adliyye azası, fiilen Rumeli Kazaskeri, Reisü'l ulema, nakibü'l eşrâf ve Meclis-i vükelâya âzâ olmuştur.

27 Şevvâl 1293 H./1876'da ölmüş, Tophane'deki Kadirîhane mezarlığına gömülmüştür. Mezartaşını öğrencilerinden Muhsinzâde Abdullah Efendi yazmıştır.

Orta boylu, mavi gözlü, güzel ve güler yüzlü, pembe yanaklı, beyaz sakallı, pek nâzik ve beyefendi, herkesçe çok sevilen olgun bir kişi olduğu "Son Hattatlar" da kayıtlıdır. 11 Kur'an-ı Kerim ve Delailü'l-Hayrât, 30'dan fazla En'am, 200'den fazla Hilye-i Şerif ve pek çok kıt'a ve murakka yazmış olduğu bilinmektedir.

Ayasofya'daki celî levhaları Türk yazı san'atının en muhteşem âbideleridir.

Sülüs istif. Mehmed Şefik Bey. "Ve hüve alâ küllî şey'in kadir."

Mehmed Şefik Bey

1235 H./1819 yılında İstanbul'da Beşiktaş'a yakın Kılıç Ali Paşa Mahallesinde doğmuştur. Divan-ı Hümayun Tahvil Dairesi hulefasından Sebzî Efendizade Süleyman Mahir Bey'in oğludur. İlk öğreniminden sonra on yedi yaşında iken babasının dairesine memur olarak devama başlatılmıştır. Fakat onun niyeti hattat olmaktır. Ayrılarak Ömer Vasfi Efendi öğrencilerinden Ali Vasfi Efendi'den yazı öğrenmeye başlamıştır. Tâ'lîk yazıyı Melek Paşa'nın torunu Ali Haydar Bey'den öğrenmiştir. Sonra teyzesinin eşi olan Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin öğrencisi, adeta otuz yıl ruh ve can beraberi olmuştur. Hocası, Kazasker Efendi, Sultan Abdü'l-Mecid tarafından ikinci imamlığa tayin edilince, üzerindeki Musika ve Hademe-i Hümayun hat hocalığına en değerli ve yetenekli öğrencisi Şefik Bey tayin edilmiştir. 1265 H./1839 yılında da kendisine önemli bir paye olan hacegânlık rütbesi verilmiştir. Otuz dört yıl öğretmenlik görevini sürdürmüştür.

Sultan Abdü'l-Mecid'in Sakız adasında ihya eylediği camiin kendisi tarafından yazılmış olan yazılarını yerlerine takma ve başka gereken yazıları yazma işi ile 1271 H./1855 yılı depreminde harab olan Bursa'daki Ulu Camiin yazılarının tamiri ve yeniden bazı yazılar yazılması işini de, ser sikkezen (madenî paralar basan bölümün başkanı) Abdü'l-Fettah Efendi ile birlikte üstlendikleri bilinmektedir. Bursa'daki Ulu Cami bu sayede Kûfî yazı tarzından sülüs nesih-tâ'lik ve divanî'ye kadar bütün hat çeşitlerinin şaheserleriyle dolu bir yazı müzesi haline gelmiş, bütün meraklıları huzur ve güzellikler âlemine götüren bir nefis eserler koleksiyonuna sahip olmuştur.

Şefik Bey, 1297 H./1880 yılında ölmüş ve Beşiktaş'ta Yahya Efendi türbesi mezarlığına gömülmüştür. Herkesçe rahat okunabilen sülüs, celî, nesih ve hattâ divanî ve siyakat yazı biçimlerinde, en üst düzeydeki istif ve düzenlemelerinde görülmemiş yetenekteki hattatlarımızdandır. Onun eserleri, görenleri mest etmektedir.

İki Kur'an-ı Kerim, sekiz delâilü'l-hayrât, pek çok levha, kıt'a ve murakkaatı müze ve kütüphanelerimizde ve meraklıların özel koleksiyonlarındadır.

Eski Bab-ı Seraskerî, şimdiki İstanbul Üniversitesi merkez binası kapısı üzerindeki "Daire-i Ûmûr-i Askeriyye" ve sure-i fetih'ten ayetler onun şaheser yazılarındandır. Bir sülüs levhasında adını,

Yâ ilâhi eyle tevfikin refik;
*Abd-i mücrim asiyim ismim Şefik**

diye koymuştur.

---

* Ya ilahî yardımını arkadaş eyle/suçlu kulum, asiyim, adım Şefik.

Celî sülüs. Mahmud Celâleddin. "Fiha kütübün kayyime."

III. Şeyh Mahmud Celâlüddin Efendi

Dağıstan'lıdır. Nakşibendî şeyhi Muhammed Muradî Efendi'nin oğludur. İstanbul'a gelerek zamanının ünlü hattatlarından Ak Molla denilen Ömer Efendi'den ve yazıyı Hoca Rasim Efendi'den öğrenmiş olan Abdüllâtif Efendi'den hat dersleri almıştır. Kendi kendine büyük bir çaba ve azimle hat sanatında özel bir biçimin sahibi olmuş ve üstadlarını geçmiştir. Hakkında yazılmış bir makalede "Kalemi parmaklarına râm edüp, her harfinde bir başka letafet ibraz eden bu dâhide hodgâmlıktan çok kat'i bir azim vardı." denilmektedir. İşte bu azim ve çaba sayesinde eski üstadlar arasında kendisine Şeyh Hamdullah'tan sonra üçüncü şeyh denilmesine lâyık bir hattın sahibi olmuştur. Kendisine Kazaskerlik ünvanı verildiği söylenmektedir. Eşi Esma İbret hanımın da kendisinden çok güzel nesih öğrendiği hakkında fıkralarla bilgiler verilmektedir. Bu hanımın yazdığı ve III. Sultan Selim'e sunulmuş olan bir hilye-i şerif "Esma İbret min telâmîzi'l-Mahmud el ma'ruf bi Celâlüddin, sene 1209" diye kayıtlıdır.

Boğaziçinde İstavroz'da oturduğu bilinir. "Hat ve Hattatan" da 1245 H /1829'da öldüğü, Eyüb'de Nişanca'da Şeyh Murad dergâhında toprağa verildiği kaydedilmektedir. Müze, kütüphane ve kişilerde, pek çok levhası ve yazdığı Kur'anları vardır. Bu yazılar onun üstün gücünü ve yeteneğini açıkça göstermektedir.

Seyyid Hacı Mehmed Hulûsi Efendi

Kastamonu'ludur. Seyyidler köyünde doğmuştur. Seyyid Mehmed Şemsüddîn Buharî soyundan Osman Ağa'nın oğludur. İstanbul'da Mahmud Racî Efendi'den ve Aliyyü'l Vasfi Efendi'den sülüs ve nesih yazıyı öğrenmiştir. Pek çok öğrenciye Hâfız-ı kütüb olduğu Ragıppaşa Kütüphanesi'nde yazı dersleri vermiştir. Ünlü hattat Şevki Efendi bu zatın yeğeni ve öğrencilerindendir. Ona 14 yaşında icazet vermiş, sonra zamanın ünlüleri olan hat hocalarına devamını tavsiye etmiştir.

Hâfız-ı kütüb oluşu yanında, Hekimoğlu Ali Paşa Camii hatibi ve Tophanedeki Nusretiye Camii kürsî şeyhi görevlerini de yürütmüştür.

1291 H./1874 Rebiülevvelinde ölmüş, Merkez Efendi'de toprağa verilmiştir. Mezar taşını sülüs celisiyle Şevki Efendi yazmıştır.

Bu ünlü hattatımız, Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'in dedesi, zamanının pek değerli hattatı Mehmed Şevki Efendi'nin dayısıdır. Belirttiklerine göre Hulusi Efendi İstanbul'da Haseki'de otururmuş, uzun boylu, zayıfça, beyaz sakallı bir zât, faziletli bir insandır. Levha şeklinde çok, küçük kıt'ada meşkler, kıt'alar, dualar yazmıştır.

Eser-i kilk-i Mehmed Sami, 305 H. İnnallahe cemilün yuhibbü'l - Cemal. "Sadaka Habibullah." "Allah güzeldir güzeli sever."

Mehmet Şevki Efendi

1244 H./1823'de Kastamonu'da doğmuş, küçük yaşta İstanbul'a getirilmiştir. Tüccardan Ahmed Ağa'nın oğludur. Bir başka söylentiye göre ise İstanbul'da Haseki'de bir evde dünyaya gelmiştir. Öğrenime Yusuf Paşa sıbyan mektebinde başlamış, dayısı Ragıppaşa Kütüphanesi hâfız-ı kütübü değerli hattat Hulusî Efendi'nin öğretiminden geçmiş ve bu kişinin damadı Hoca İshak Efendi'den de yararlanmıştır. 14 yaşında yazıda icazete hak kazanacak bir yetenek göstermiştir. 1264 H./1848'de Bab-ı Ser Askerî (Baş Kumandanlık veya Genelkurmay) Dairesi mektûbî kalemine, sonra Menşe-i Küttâb-ı Askerî (askerî yazıcıları yetiştirme) Dairesine, daha sonra da bütün askerî okulların hüsn-i hat hocalığına yükselerek atanmıştır. Mehmet Şevki Efendi, Sultan Abdü'l-Hamid'in şehzadelerine de hüsn-i hat hocası olmuş, yeniden yükseltilerek Mecidî nışanı ile ödüllendirilmiştir.

1304 H./1887'de ölmüş, Merkez Efendi mezarlığına gömülmüştür.

Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'in annesinin babası (dedesi) olan Mehmet Şevki Efendi döneminin en ileri gelen hattatlarından birisidir. Şehzadelerle birlikte pek çok öğrenci yetiştirmiştir. Yazıyı büyük bir dikkat ve özen göstererek yazmakla ün kazanmıştır.

Güzel sülüs ve nesih yazılarla, hilyeleri, levha ve kıt'aları Topkapı Sarayı'nda, Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde ve Süleymaniye Kütüphanesi'nde, hat meraklılarının evlerinde ve koleksiyonlarında bulunmaktadır.

İsmail Hakkı Sami Efendi

Zamanının Reisü'l hattatinî, en büyük üstadı diye bilinen Sami Efendi, Yorgancı'lar Kethudası Hacı Mahmud Efendi'nin oğludur. 1253 H./1837'de İstanbul'da doğmuştur. İlk öğreniminden sonra Arapça ve Farsça da okumuş, Maliye'ye girmiştir. Sonra Divan-ı Hümayun mühimme kalemine "name-nüvîs" (resmî yazıları, mektupları yazan memur) olarak atanmıştır. Kısa zamanda nişan kalemi hulefalığına ve mümeyyizliğe kadar yükselmiş, birçok nişanlar ve madalyalar almıştır. Orta boylu, esmerce, seyrekçe kır sakallı, sevilen bir kişi olarak bilinir. 16 Receb 1330 H./1912'de ölmüş, Fatih Cami-i mezarlığına gömülmüştür.

Tâ'lîk yazıyı Kıbrısîzade İsmail Hakkı Efendi ile Melek Paşa'nın torunu Ali Haydar Bey'den, sülüs yazıyı ise Fatih medreselerinde oturan Boşnak Osman Efendi adıyla bilinen bir hattattan öğrenmiştir. Kendisi de hat san'atında

pek çok öğrenci yetiştirmiştir. Hakkında yazılmış olan bir makalede, çeşitli hatlarda üstad olduğu, olağanüstü güzellikte tuğra yazdığı, sülüs ve tâ'lîk celilerinde ise gelmiş geçmiş tek hattat sayılabileceği, kendisine ikinci Rakım denildiği, hat meraklılarının başvurduğu kişi olduğu kaydedilmekte ve

"Hüsn-i hatta bu gün odur hâmî,
Tavvelallahi ömrihî's Samî."*

diye dua edilmektedir.

Hoşsohbet, zeki, meclisârâ, nüktedan, lâtife yapmayı seven, girdiği meclisi şenlendiren bir insandır. Medine-i Münevvere'de, İstanbul'da sayılamıyacak kadar celî levhaları vardır. Hakkında yazdığı bir şiirin bazı beyitlerinde Haşim Bey diyor ki :

Binlerce hat üstadı gelip geçti cihândan
Samî ise üstaz-i esâtiz-i cihandır.
Verdi kalemi bir çoğunun hatta letâfet,
Samî ise hatt-ı hasen-i ruh-i revandır.
Mülk-i hatin üstadları hep ümeradır,
Sultânı ise hazret-i Sami-i zamandır.
Her hatta olan kudreti herkesçe müsellem,
Lazım mı beyân, gün gibi ruchân-ı ıyandır.
Hurşîd kadar parlak olan hatt-ı celîsi
Allah bilir şeyhe bile gıpta resandır.
Rakım da eğer görse celî hattını derdi,
Samiyyi sema paye bu vadide yamandır.
Şevki hatını şevk ile eylerdi temâşâ,
Ruhu sanırım şevk ile hâlâ nigerandır.
Görseydi Yesarî ana vermezdi yesarı
Derdi bana emsâl şu yemînimde durandır.
Lâkin şu fena hane-i â'em kime kalmış?
Sâmi de bugün hâk-i siyeh içre nihandır.
Levh u kalemin haliki hakkın kereminden
Ümmid ederim hazrete firdevs mekândır.
Tâ'lîk celîsin görebilmek emeliyle
İran'da bile Mîr Ali pür heyecandır.

---

* Güzel hat san'atında bugün koruyucu odur/Allah Sami'nin ömrünü uzatsın.

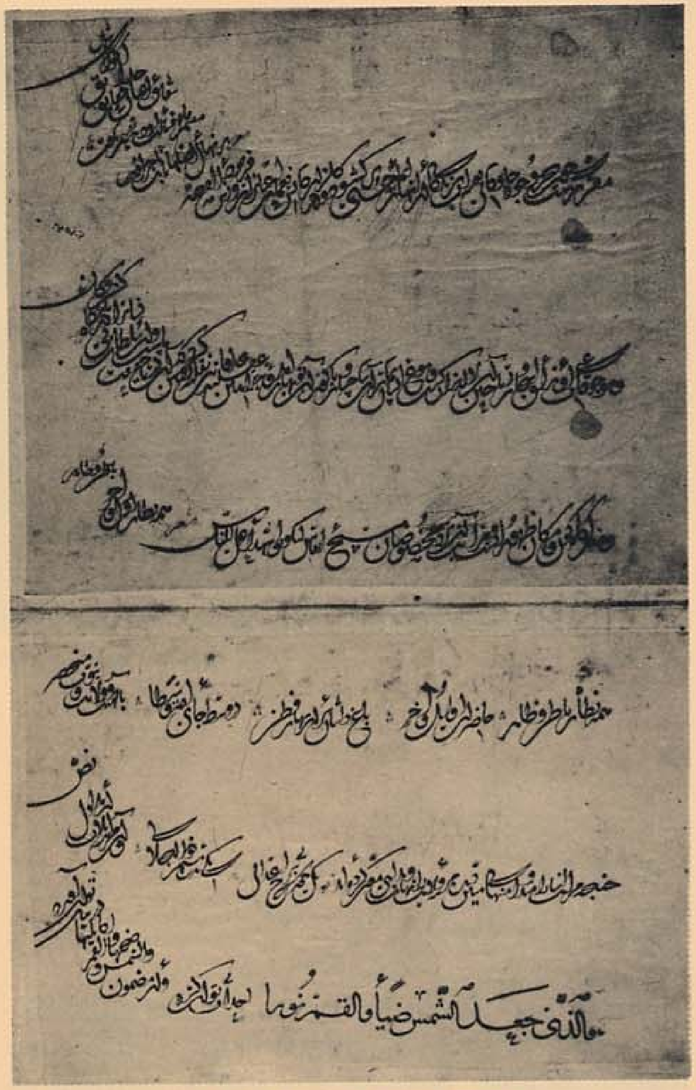

Divanî. Mecmaü'l-Acaib. Üniversite Kütüphanesi.

El hac Esseyyid Hasan Rıza Efendi

Üsküdar Aynalı Mescid civarında 1265 H / 1849'da doğmuştur. Tırnova posta müdürü Ahmed Nazif Efendi'nin oğludur. Dedesinin adı İbrahim, onun babası Halil Efendi'dir. Rus savaşından sonra aile İstanbul'a göçmüştür.

Nazif Efendi, eski sadrazamlardan Reşit Paşa'nın kilerciliğini yapmış, Silistre postahanesinde de memurlukta bulunmuştur. Hasan Rıza Efendi önce Bozdoğan'da Kaptan Paşa, sonra Hâfız Münib Efendi okullarında okumuş, yazıya daha ilk öğrenim yıllarında bu okullarda başlayarak, Kemeraltında Sucu Hüseyin Efendi'den ve hattat Yahya Hilmî Efendi'den dersler almıştır. Babasının genç yaşta koleradan ölmesi üzerine, Pertevniyâl Valide Sultan'ın önermesiyle Musika-i Hümayun'a kaydettirilmiş ve bir talih eseri oranın yazı hocası olan üstad Şefik Bey'den ve yetenekli görüldüğü için de Şefik Bey'in aracılığıyla üstadların üstadı Kazasker Mustafa İzzet Efendi'den yazı derslerini en üst düzeyde tamamlamıştır. 1288 H./1871 yılında Musika i Hümayun imamlığına, sonra da hat hocalığına ve saray mevlidhanları topluluğuna girmiştir. 1293 H. yılında hacca gitmiştir.

Kur'an-ı Kerim Ketebe Sayfası, Derviş Muhammed İbni Mustafa Dede İbni Hamdullah el-Maruf bi İbni'ş-Şeyh 964 H. Süleymaniye Kütüphanesi.

Medresetü'l Hattatîn (hattatlar okulu) kurulunca sülüs, nesih ve reyhânî hatları hocalığına getirilmiştir. 10 Cemaziye'l-âhir 1334 H./ 1920'de ölmüş Rumelihisarı mezarlığında toprağa verilmiştir. Döneminin en değerli hattatlarından olduğu herkesçe kabûl edilmektedir. Yazmış olduğu Kur'an-ı Kerim nüshaları âyet ber kenar olarak düzenlenmiş olduğundan ve her harfin esir, üstün ve ötresini kendi üzerine koymuş bulunduğundan pek kolay okunduğu için pek çok basılmış, halen de basılmakta olan hattatımızdır. Merhum İbnü'l-Emîn Mahmud Kemâl İnal beyefendiye yazdığı mektupta "19 adet kelâm-ı kadim yazdım, 17 zata yazıdan icazet verdim" demekte, pek çok levha ve diğer yazılarının yerlerini saymaktadr.

Ünlü Rasathane Müdürü Fatin Hoca'nın kayınpederi, Ord. Prof Dr. A. Süheyl Ünver'in halasının eşidir.

Hacı Kâmil Efendi

Hacı Kâmil Efendi, 1355 H. "Şerefü'l mekân bil mekin"

1278 H./1862'de İstanbul'da Fındıklı'da doğmuştur. Tersane-i Âmire erzak anbarı baş kâtibi Hacı Süleyman Efendi'nin oğludur. Zeyrek'te Saliha Sultan mektebinde Hacı Süleyman Efendi'den yazı öğrenerek 1289 H.'de icazet almıştır. Fatih Rüşdiyesinden de mezun olmuştur. Mekteb-i Mülkiye'yi bitirdikten sonra 1297 H.'de Dahiliye Muhasebesine memur edilmiş, 1310 H./1894'te Divan-ı Hümayun mühimme kalemine, ayrıca da hutut-ı mütenevvi (hat çeşitleri) hocalığına atanmıştır. 1333 H./1915'de kendisine Reisü'l hattatin (hattatların en büyüğü) ünvanı verilmiştir. Nişanlar ve padişah armağanlarıyla onurlandırılmıştır.

Birçok noksan mushaf-ı şerif'i tamamlamış, hilye ve murakkaat ve kıt'alar yazmıştır. Ayrıca name-i hümayun, belgeler, menşurlar, evâmir, fermanlar gibi resmî yazılardan sayılamayacak kadar çok eseri vardır. Medresetü'l Hattatin kuruldığunda sülüs ve nesih sonra rik'a hocalığına, sonra da Şark Tezyinat Mektebi, güzel san'atlar şubesi hat hocalığına atanmıştır. Mısır Veliahdı Prens Mehmed Ali Paşa'nın yaptırdığı camiin yazılarını yazmak ve sonra kurduğu müzeye konulacak eserleri seçmek üzere Merhum İbnü'l-Emin Mahmud Kemâl İnal'la birlikte çağrı üzerine Mısır'a gitmiş ve bu işleri gerçekleştirmiştir.

1360 H./1941 yılında ölmüş, Eyüb'te Bahariye tepesindeki mezarlığa gömülmüştür. Çok değerli bir hattat olduğundan kendisine hattatların reisi ünvanı verilmiştir. Sülüs, celi, nesih ve divanı pek çok yazı yazmıştır. Güzel tâ'lîk ve rik'a da yazmıştır. Eserleri hemen her yazı koleksiyonunda bulunmaktadır. Bir çok cami ve müze onun yazıları ile donatılmış bulunmaktadır.

Reisü'l-hattatîn Hacı Kâmil Efendi diyor ki :

"Hüsn-i hat öyle meraklı şeydir ki, bir âdem, kalbini ta'rif edemediği gibi bu merakı da ta'rif edemez. Bu işte birinci vazife eslâfın (daha önce yaşamış geçmiş kişilerin) eserlerini tetkik ve taklid eylemektir.

Bu fakir-i âciz de şimdiye kadar aldığım maaşın yarısına yakın bir kısmını bu uğurda sarf ile gece ve gündüz cenk ederek elli beş yaşında olduğum halde ancak yarısını tahsil edebildim. Binaenaleyh bir hattat çalışmakla beraber yüz sene olmadıkça ikmâline muvaffak olamıyacak. Hemen Cenâb-ı Hak, cümle ihvanı müslimini uzun ömürle muammer eylesün, amin. Kâmil".

Büyük hattat ayni gayretle çalışarak bu sözleri yazdıktan sonra daha yirmi altı yıl yaşamıştır.

Son günlerinde kendisini hastahanede ziyaret eden Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'e "Geldik gidiyoruz şu yazıyı hakkıyla öğrenemedik ona yanıyorum" diyerek ağladığını kendilerinden not etmiştim. Meraklıların bundan çıkaracağı çok derin manâlar vardır. Eskiler, ey akıl sahipleri ibret alınız derlerdi!

---

[8] Merhum İbnü'l-Emin Mahmud Kemâl İnal'a gönderdiği otobiyografi'den.

İsmail Hakkı Altunbezer

Meşhur hattat Mehmed İlmî Efendi'nin oğludur. Dedelerinin de hattat olduğu bilinmektedir. İlk öğrenimini Pertevniyal Valide Sultan Mektebi'nde yaptığı, sonra Fatih Rüştiyesi'nden mezun olduğu özgeçmişini veren eserlerde kaydedilmektedir.

Yazı öğrenimine babası İlmî Efendi'den başlamış, sülüs ve nesih öğrenmiştir. Meşhur hattat Sami Efendi'den de yine sülüs, tuğra ve divanî yazıları geliştirmiştir. 1308 H./1890'da Divan-ı Hümayun Kalemi'nde işe başlamış, sonra tuğrakeşliğe (padişah tuğralarını çeken kişi) yükselmiştir. Hattatlığı yanında Sanayi-i Nefise (Güzel San'atlar Okulu) resim bölümünden de mezun olmuş, yetenekli bir ressamdır. Aynı okulun hâk (oyma-kabartma) bölümüne de dört yıl devam etmiştir. Soyadını almış olduğu tezhib işlerine merak sarmış, önce babasından, sonra değerli müzehhib ve mücellit Baha Bey'den ders alarak bu san'atını da pek nefis eserler verebilecek bir düzeye ulaştırmıştır.

Üsküdar İdadîsi, Topkapı Rüşdiyesi ve Galatasaray Sultanisi, İstanbul Darü'l Mu'allimini, Kız San'at ve Nümune İbtidaileri gibi okullarda yazı ve resim hocalıklarında bulunmuştur. Medresetü'l Hattatîn (Hattatlar Okulu) kurulduğunda bu okulun tuğra ve celî yazı dersleri hocalığını almış, okulun kapanışına kadar bu görevini sürdürmüştür. Önce açılan ve sonra kapatılan Şark Tezyînî San'atlar Mektebi'ne tezhib hocası ve müdür muavini olarak atanmış, daha sonra kurulan Güzel San'atlar Akademisi'ne Türk tezyini san'atlar tezhib hocalığına getirilmiştir. Yazıda ve tezhipte hayli öğrenci yetiştiren değerli bir Türk san'atkârıdır. Hattat, müzehhip ve ressam olarak pek değerli eserler meydana getirmiştir.

1365 H./19 Temmuz 1946'da kanserden vefat ederek Karacaahmed mezarlığına gömülmüştür.

Selimiye, Edirne Kapısı, Zeynep Sultan, Ağa Camii ve Güzel San'atlar Akademisi'nde hünerli ellerinden çıkan değerli yazı ve tezhip şaheserleri bulunmaktadır ve bunlar izleyenlerin dikkatini çekmektedir.

Tâ'lik. Necmeddin Okyay, 1368 H. "Aman yâ fâhri âlem, sallâllahu aleyhi vesellem."

Necmeddin Efendi

"Üsküdarî" diye tanınır. "Okyay" soyadını almıştır. Son dönemin en büyük hattatlarından ve günümüz hattatlarının pek çoğunun hocasıdır. Sevilen bir din adamı, ebru da yeni buluşlar sahibi, Türk okçularının son şeyhlerinden, gül ve çiçek uzmanı olan üstad 1300 H./1885 yılında Üsküdar'da doğmuştur. Üsküdar Yeni Cami baş imamı ve şer'iye mahkemesi baş kâtibi Mehmed Nebih Efendi'nin oğludur.

Üsküdar'da Ravza i Terakkî adlı özel okulda öğrenime başlamış, hattı bu okulda Mehmed Şevki Efendi'den öğrenmiş bulunan Hasan Tal'at Bey'den çeşitli yazılar öğrenerek mezun olmuştur. Kur'an-ı Kerim'i ezberliyerek hafızlık derecesi almıştır. Üsküdar idadisinde okurken Bakkal Ârif Efendi'den hat dersi için haftada bir gün izin istemiş, vermemeleri üzerine okuldan ayrılmıştır. Hattat Sami Efendi'den tâ'lîk yazıyı öğrenerek 1323 H./1905 yılında, sülüs ve neshi ise Bakkal Ârif Efendi'den öğrenerek 1324 H./1906' da icazet almıştır. "İlmî icazetnamesi" (bilim diploması) ise Üsküdar'da Âtik Valide Camiinde eğitim gördüğü Çinili Camii İmamı Nuri Efendi'dendir.

Okçubaşı Seyfüddin Bey'den kemankeşliği, büyük hezarfen Özbekler Dergâhı Şeyhi Ethem Efendi'den ebrû yapımını öğrenmiştir. Bu san'atta çiçekler ve yazılar uygulayarak "Necmeddin Efendi Ebrûsu" denilen yöntemi ortaya koymuştur. Bu yöntem günümüzde akrabasından Mustafa Düzgünman tarafından devam ettirilmektedir. Kılasik Türk cilt san'atını Baha Efendi'den öğrenerek bugün bu işin baş uzmanları değerli hattat, san'atkâr Prof. Emin Barın'a, İslâm Seçen'e ve kıymetli oğullarına öğretmiştir. Bu san'atın devamını da ona borçluyuz. Necmüd-

din Efendi Türk mürekkepçiliğini ise Hoca Vehbî Efendi'den öğrenmiştir.

Medresetü'l Hattatin'de ve Güzel San'atlar Akademisi'nde yıllarca hat hocalığı yapmıştır. Çeşitli hatlardaki yetkinliği herkesçe teslim edilmekle beraber özellikle tâ'lîkte "üstad-i bi nazir" (benzeri olmayan) bir san'atkârdır. 1386 H./1976'da ölmüş, Karacaahmet mezarlığında toprağa verilmiştir.

"Mübarek ruhuna binlerce selâm."

Sülüs istif. Hamid, 1391 H. Besmele, ihlâs sûresi. (ortada) "Allahu ekber."

Hattat Hamid Bey

Asıl adı Şeyh Musa Azmi'dir.[9] Bu bakımdan "Azmi" imzalı bir çok yazısı vardır. Hâmid, takma adı ile tanınmaktadır. Aytaç soyadını almıştır. 1309 H./1891'de Diyarı Bekir (Diyarbakır) de doğmuştur. Tuhfe-i Hattatîn'de[10] adı geçen Hattat Amidî yani Diyarbakır'lı Seyyid Âdem Efendi torunlarından Zülfikâr Ağa'nın oğludur. İlk öğrenimini sıbyan mektebinde Diyarbakır meb'usu hoca Mustafa Âkif Efendi'den yapmıştır. Yazı aşkı da bu hocanın eğitiminden doğmuştur. Rüşdiye mektebinde Hoca Vahid Efendi'den rik'a ve jandarma kolağalarından (ön yüzbaşı) Ahmed Hilmi Efendi'den sülüs yazıyı öğrenmiştir. Ayrıca Kavas-ı Sağır imamı Said Efendi'den ve akrabasından hüsn-i hat hocası Abdü's-selâm efendilerden de öğrenimini sürdürmüştür. Resme yetenekli olduğundan askerî rüşdiye resim ve fransızca öğretmeni merhum ressam Ali Rıza Bey'in öğrencisi ressam Hilmi Efendi'den resim öğrenmiştir. Öğrenci iken Hasan Ferid Bey'in atlasından haritaları aslı gibi çizdiğinden eser, okulun müzesine konulacak değerde görülmüştür. 1324 yılında orta öğrenimini bitirerek İstanbul'a gelmiş, bir yıl kadar hukuk ve ayrıca Sanayi-i Nefise (Güzel San'atlar Akademisi) de resim ve hâk kısmına devam etmiştir. Ayrıca İstanbul'da Mehmed Nazif Efendi'den sülüs celîsi, Hacı Kâmil Efendi'den sülüs ve nesih, Hulusî Efendi'den de tâ'lîk dersleri almıştır. 1326'da Haseki'de Gülşen-i Maarif adlı okula resim ve yazı hocası olmuş, Türk hat san'atında müstesna bir yeri olan Hattat Halim Efendi'yi bu okulda öğrenci olarak bulmuş ve onu yetiştirmiştir.

Özel olarak matbaacılıkla uğraşırken Rüsumat Matbaa müdürlüğüne atanmışsa da Güzel San'atlar Akademisi'ne devamını engellediği için bu görevden ayrılmıştır.

1328 H.'de Harb Okulu matbaası hattatlığına, sonra da Genel Kurmay serhattatı (hattatların başı) hocası Mehmed Nazif Efendi'nin ölümü üzerine bu matbaaya geçmiştir. Bu görevi yedi yıl sürmüştür. Bu görevi sırasında I. Dünya Savaşı'na rastlayan yıllarda Yıldırım Orduları Gurubu emrinde Almanya'da Berlin'de Harita Dairesi'nde bir yıl çalışmış, sonra İstanbul'a dönmüştür. Mütarekeden sonra istifa etmiştir. 1336 H.'den sonra "Hattat Hâmid Yazı" evi diye bir işyeri açarak o tarihten sonra hep serbest çalışmıştır.

---

[9] Merhum İbnü'l-Emin Mahmud Kemâl İnal'a gönderdiği otobiyografi'den.

[10] Tuhfe-i Hattatin, s. 110. Seyyid Âdem şiirinden: "Her ki kesbi âdemiyyet kerd Âdem mi şeved". (İnsanlık için çalışan herkes insan olur.)

Sülüs. Hamid, 1396 H. "Allah celle celâluhu. Eşhedü enlâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühu ve resulühu."

Hattat Hâmid Bey Türk matbaacılığına çinkografi, çelik üzerine resim ve yazı hâkketme yani gravür, kabartma ve lüks baskı tekniğini de ilk getirenlerdendir.

İstanbul'da en yeni camilerden olan Şişli Camii'nin eşsiz yazıları ile bir çok evlerde, salonlarda ve işyerlerinde Mısır ve Irak'ta, hatta dünyanın her yerinde onun binlerce nefis yazısı vardır. Uzun ve verimli bir ömür süren üstad bütün İslâm âleminden, hatta tâ Japonya'dan bir çok öğrenci yetiştirmiş, hat san'atımızda celî sülüs, sülüs, nesih ve tâ'lîkte zirvedeki yüce bir hattattır. 18 Mayıs 1982'de ölmüş, vasiyeti üzerine Karacaahmet mezarlığında Şeyh Hamdullah'ın yedi metre yakınına (Hattatlar bölümü denilebilecek) bir yerde ve bir mi'rac kandili günü toprağa verilmiştir.

Son yazılarından biri, kırk Hadistir. Süleymaniye Kütüphanesi arşivinde yazılarından bir kısmının mikrofilmleri alınarak saklanmıştır. İslâm festivali için 1976 yılında İngiliz televizyonu için Süleymaniye Kütüphanesi'nde renkli bir filmi çekilmiştir. Ölümünden birkaç ay önce de İslâm Kültür ve Tarih Merkezi tarafından böyle bir film hazırlatılmıştır. Ayrıca Süleymaniye Kütüphanesi arşivinde kasetlerde kendi sesinden hayat hikâyesi vardır.

Mekke-i Mükerreme'de yapılmış olan son İslâm konferansında üstadın yazdığı bir Kur'an-ı Kerim'in Almanya'da yapılmış nefis yaldızlı ve renkli bir baskısı Suudî Arabistan kralı merhum Halid tarafından bütün İslâm devlet başkanlarına armağan edilmiştir.

Tura Besmele Sülüs istif Hamid bey, 1395

Halim Efendi

Son dönemin hat san'atında celî sülüs istiflerde çok üstün bir yeri olan büyük san'atkâr Mustafa Halim Efendi, 1313 H./1898 yılında İstanbul'da doğmuştur. Nalıncı Hacı Cemâl Efendi'nin oğludur. Özyazıcı soyadını almıştır. İsa Kapısı İlkokuluna ve Haseki semtinde Gülşen i Maârif Rüşdiyesine devamla pekiyi derece ile mezun olmuştur. Burada yazı derslerini Hâmid Aytaç'tan almış, bu eğitimle eşsiz bir hattat olmuştur. Güzel San'atlar Akademisi'nde hâk ve resim bölümlerine ve Medresetü'l-Hattatin'deki hat derslerine devam etmiştir. Ayrıca Divan-ı Hümayun mühimme kalemi müdürü Ferid Bey'den de yazı dersi alarak yararlanmıştır. 1336 H./1918 yılında Medresetü'l Hattatin'den mezun olmuştur.

Dönemin ünlü, büyük hattatları Hasan Rıza Efendi ve Hacı Kâmil Efendi'den sülüs ve nesih, Hulusî Efendi'den de tâ'lîk yazı öğrenmiştir. Hocası Said Bey'in aracılığıyla Divân-ı Hümayun kaleminde görev almıştır. Askerde bile askerî matbaa hattatlığı yapmıştır. Askerlikten sonra Bâbıâli çevresinde bir yazıhane açmıştır. Bu işleri arasında yarımşar gün olarak Devlet Matbaası hattatlığı yapmıştır. Sonra Devlet Güzel San'atlar Akademisi'nde hocalığa başlamıştır. Hacca da giderek Hacı Halim Efendi olmuştur. İnsafla ifade etmek gerekir ki, son dönemin en güzel yazan hattatlarındandır. Yazılarını dikkatle inceleyenler Türk'lerin zevk inceliklerini, bu yazıdaki olağanüstü yeteneklerini görmekten mutlu olurlar.

Çok öğrenciye hat dersi vermiştir. Birçok eksik Kur'an-ı Kerim, delâilü'l-hayrât, murakkaat ve kıt'aların eksik ve bozuk yerlerini tamamlamak ve düzeltmekte üstün bir yetenek sahibi idi.

Birçok camilerin yazılarını, pek çok çeşme ve mezartaşı yazmış olduğu biyografisini veren eserlerde sırasiyle gösterilmektedir. 20 Eylül 1964 Pazar günü akşamı Londra asfaltında bir trafik kazasından sonra 30 Eylül 1384 H./1964'te ölmüş, Kozlu Mezarlığında toprağa verilmiştir.

Üstad Necmüddin Üsküdarî onun vefâtına,

"Necmiya, Hattat Halim Bey oldu mağfûr-i ilâh,
İlm-i hattın en büyük üstâdı idi göçtü vâh."

diye tarih düşürmüştür.

Sülüs istif. Mustafa Bekir Pekten, 1402 H. "Ya rafi' "

Mustafa Bekir Pekten

Devrimizin en güzel yazan hattatlarından birisi olan hattat Bekir Pekten, İstanbul'da Sirkeci'de 1331 H./1913 Ağustos ayında doğmuştur. Babası ticaretle meşgul Sancaktaroğlu Mehmed Efendi, annesi Emine Hanım'dır. Dedeleri Kayseri Beyinin sancaktarlarındanmış. İlk öğrenimine Âşiyan İptidaîsinde başlamış, Reşid Paşa İlkokulunda devam etmiş, 1926 yılında beşinci sınıfa geçtiğinde ise babasının ticarethanesine yardım etmek için öğrenimini bırakmıştır. Babası ticareti bırakınca uzun süre şoförlük, oto radyatör tamirciliği ve yedek parça ticareti ile uğraşmıştır.

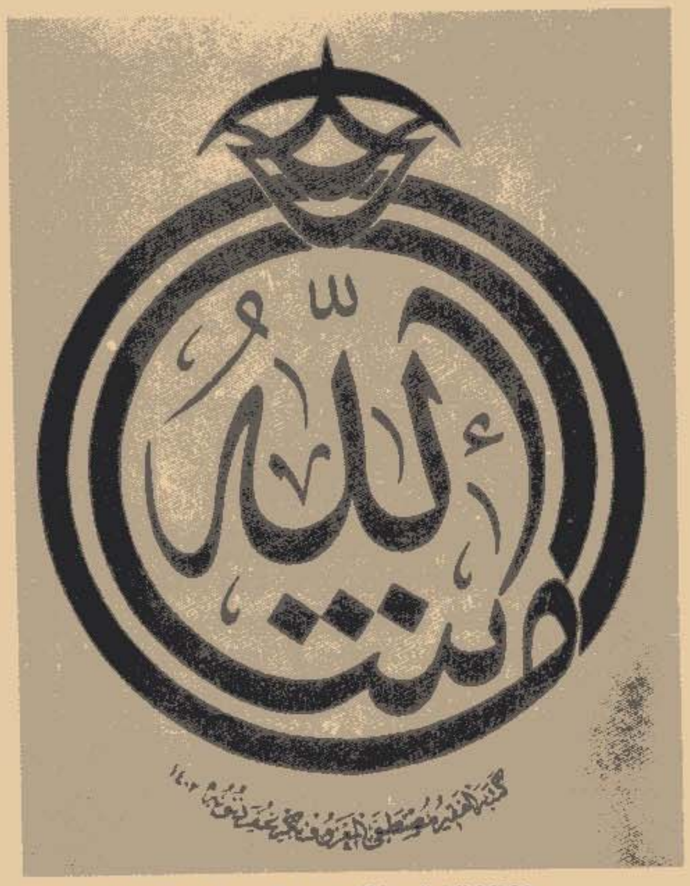

Sülüs istif. Mustafa Bekir Pekten. "Maşallah" 1402 h.

Hafız Mahmud Öncü

1913 yılında İstanbul'da Şehzadebaşında dünyaya gelmiş, Balıkesir Ziraat Okulu'ndan mezun olmuştur. İlkokul Müdürü merhum Süleyman Bey'den yazı çalışmalarına başlamıştır. Sonra Güzel Sanatlar Akademisi'nde Hacı Kâmil Efendi, Hacı Nuri Bey ve Hacı Halim Bey' lerden meşk alarak san'atını geliştirmiştir.

Ankara'da Kocatepe Camiinin elli metre kuşak yazısı ile, dört büyük, oniki küçük kubbesinin, büyük kapı ile diğer dört kapısının üstlerindeki yazılarla, mahfel yazılarını yazmıştır.

Edirne Selimiye camiinin bugünlerde yapılmakta olan restorasyonunda bozuk ve silik yazılarını restore etmiştir. Beşiktaş'ta Kaptan İbrahim Ağa Camii'nin yazıları ile İstanbul'da Ataköyde halen yapılmakta olan camiin yazılarını o yazmaktadır.

1934 yılından itibaren içinde hat san'atına karşı büyük bir istek olduğunu sezmiş, Reşid Paşa'da öğrenci iken dördüncü sınıfa kadar da rik'a dersleri aldığı, sahaflarda, çeşitli Cami ve evlerde gördüğü yazıları aynen yazmaya özendiği için hat san'atında ilerlemeye karar vermiştir. 1945 yılında Hattat Bahir Yesarî'den tâlîk meşketmiş, sonra Devlet Güzel San'atlar Akademisi'ne konuk öğrenci olarak devam etmiş, hattat Halim Efendi'den 1964'den itibaren o zatın vefatına kadar sülüs, nesih, muhakkak, tevkii reyhanî, rik'a yani icazet yazısı da olmak üzere şeş kalem denilen altı çeşit yazıyı öğrenmek için 17 yıl ders almıştır. Bir taraftan yazıya çalışırken bir ara nakliyecilik, bir zaman da kereste ihracatı işinde çalışmış, sonra Bağkur'dan emekli olmuştur.

Yazı yanında kâğıt aherlemeyi, mürekkep yapmayı, altın ezmeyi, yapıştırmayı, cedvel çekmeyi de öğrenmiştir. Barbaros türbesi kubbesinde, Irak'ta ve birçok ellerde yazıları vardır. Hattat Necmüddin Efendi'den de tâlîk ve sülüs celîsî öğrenmiştir.

Halen dünyada her yerde ilgiyle izlenen hat sergilerine yazıları gönderilmektedir.

Sülüs istif. Mahmud Öncü 1398 H. Ayeti kerime.

Mahmud Öncü, "Ela bi zikrillahî tatmainnü'l-kulûb."

Dış ülkelerden Birleşik Arap Emirlikleri'nde, Abu Dabi'de üç camiin kuşak ve kubbe yazıları, Libya'da bir camiin yazısı ile Amerika'da Newyork'ta üç camiin yazılarını yazmıştır. Libya Başkanı Kaddafî ile onbeş bakanının isimlerine tuğralar yapmıştır. Ayrıca pek çok yazı meraklısına tuğralar ve çeşitli yazılar yazmıştır.

Hâfızlığı babası Teşvikiye İmamı merhum İlyas Hoca'dan tamamlamış, Sadeddin Kaynak ve İzmir'li merhum Rakım Elkutlu'dan musikî de öğrenmiştir.

Radyolarda Beşiktaş'lı Hafız Mahmud Efendi olarak güzel bir üslûb ile mevlid ve kur'an okumasiyle de tanınan ve sevilen ünlü bir sanatkârımızdır.

Halen Mimar Sinan Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü'nde hat dersi öğretim görevlisi olarak ve güzel yazılar ile mesleğini sürdürmektedir.

Müsenna. "Ya rahim". Emin Barın

Emin Barın

1913 yılında Bolu'da doğmuştur. Müderris Mehmed Emin Efendi'nin torunu, hattat mücellit ve müzehhip Hafız Mehmed Tevfik Efendi'nin oğludur. İstanbul Öğretmen Okulu'nu bitirdikten sonra, Gazi Eğitim Enstitüsü Resim Bölümü'nde ve Avrupa uzmanlık sınavını kazandığından Almanya'da 1943 yılına kadar kalıp öğrenimini tamamlamıştır.

Öğrenciliği sırasında Güzel San'atlar Akademisi Türk Süsleme Bölümünde reisü'l hattatîn Hacı Kâmil Akdik'ten yazı dersleri almıştır. Hezarfen Necmeddin Okyay'dan da yazı ve klâsik Türk cildi hakkında bilgilerle yetişmiştir. Devlet Güzel San'atlar Akademisi Dekoratif San'atlar Bölümü'nde öğretim üyesi olmuştur.[11] Çok yönlü, üstün yeteneklere ve insanî değerlere sahip büyük bir san'atkârdır.

Yurt içinde ve dışında sayısız eserlere sahiptir. Bir çok eski hattatımıza ait pek çok yazı koleksiyonunun sahibi olmuştur. Anıtkabir'deki yazıların sahibi olma şeref ve payesine erişmiştir. Pakistan'daki modern cami onun yazıları ile süslenmiştir. Yurt içinde ve yurt dışında hemen dünyanın her yerinde takdirle karşılanan sergiler açmıştır.

Nurullah Berk onun için, "Emin Barın, elif'lere, vav'lara, he'lere ve lâmelif'lere klâsik hattatların hiçbir zaman yanaşamadıkları bir cesaretle, her seferinde bir sürpriz olan görülmemiş biçimler ve düzenlemeler vermektedir." demiştir.

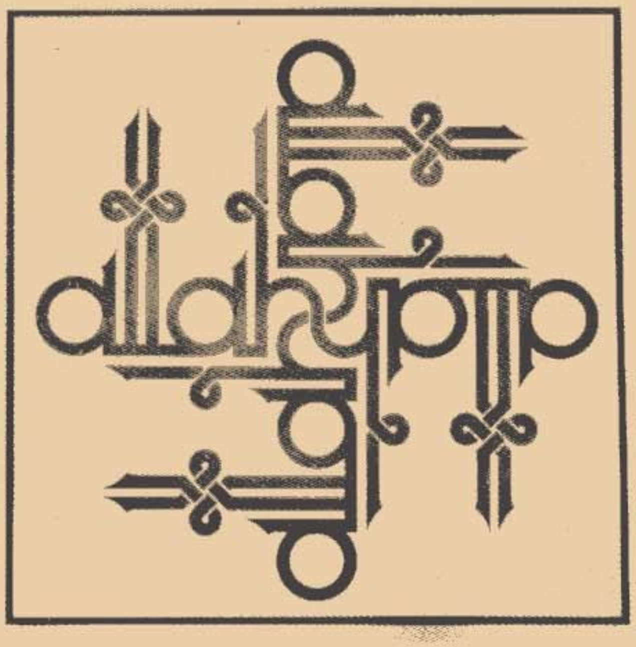

Türkçe dörtlü Allah. Emin Barın

Bu çağdaş san'atkâr yeni harflerle de, eski İslâmî yazılardaki istiflere benzer hoş yazılar yazmıştır. Öğrencileri bu akımı devam ettirmektedir.

---

[11] El yazısı ile gönderdiği biyografisinden alınmıştır.

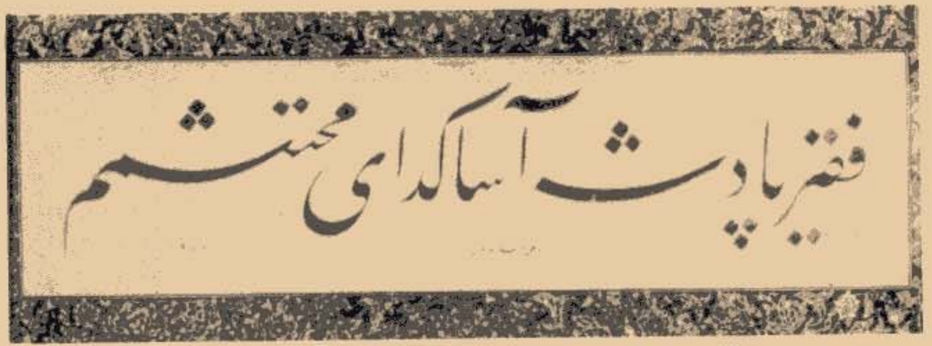

Tâ'lik. Ali Alpaslan. "Fakir-i padişeh âsâ geda-yı muhteşemem" -Fuzilî'den-

ıli
ılpaslan

1925 yılında Çorlu'da doğmuştur. Genç yaş-a ailesiyle birlikte İstanbul'a gelmiş, ilk ve orta öğrenimini tamamladıktan sonra İstanbul Üni-versitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Ede-biyatı Bölümü'nden 1947'de mezun olmuş, daha sonra Tahran Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Fars Dili ve Edebiyatı bölümünde okumuş ve lisansüstü (master) diploması almıştır.

Türkiye'ye dönüşünde bir yıl (1953) Başba-kanlık Arşiv Genel Müdürlüğünde, iki yıl da (1954-1956) Dışişleri Bakanlığı'nda çalıştıktan sonra Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi'ne geçmiş, İslâm Tarihi asistanı olarak iki yıl ora-da vazife gördükten sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde mezun olduğu bölüme dönmüştür (1959). 1962'de doktorasını verdikten sonra 1963-1966 yılları arasında Londra Üniver-sitesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı dersleri ver-miştir. 1967'de doçent olmuş, 1967-1968 ders yılında Chicago Üniversitesinde ders vermiş, 1980'de profesör olmuştur. Halen Edebiyat Fa-kültesi Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı Baş-kanı ve Türkiyat Araştırmaları Merkez Müdürü-dür.

Güzel yazı yazma merakı kendisinde, lise-nin son sınıfında iken Güzel Sanatlar Akademisi yazı hocalarından Hattat Kâmil Akdik hakkında Melek Celâl'in yazmış olduğu kitabı gördükten sonra başlamıştır. Fakülteye kaydolduktan sonra gene Akademi'nin cilt ve nestalik yazısı hocası Necmeddin Okyay'ı tanımış, kendisinden bu ya-zıyı öğrenmiş, dört yıl sonra 1948'de icazetna-me almıştır. Ayrıca rik'a yazısını da meşketmiş-tir.

İran'da İran üslûbu nestâlîke de çalışan Ali Alparslan Türk nestalik ekolü (yani Yesârî-zade Mustafa İzzet ve Sami Efendi üslûbu) yolunda yürümektedir.

Ali Alparslan, Necmeddin Efendi'nin kendi-sine sülüs ve nesih yazı üzerinde durmamasını, onları yazanların bulunduğunu, fakat nestâlîk yazanın az olduğunu bildirmesi üzerine yetene-ğini bu yazıya vermiş, hattat Halim Özyazıcı'dan da dîvânî ve celî dîvânî meşketmiştir.

Halen nestâlîk, rık'a, dîvânî ve celî dîvânî üzerinde çalışmaktadır ve Fakültesinde İslâm yazı tarihi dersleri vermektedir.

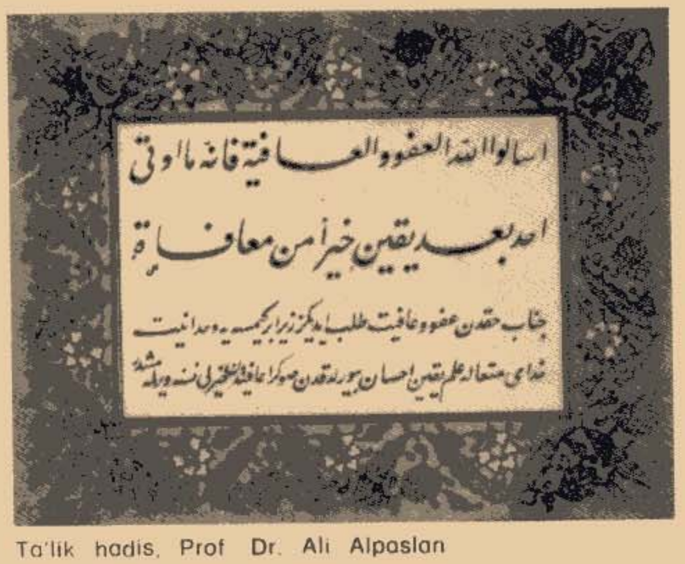

Ta'lik hadis, Prof Dr. Ali Alpaslan

Tâ'lik. Hasan Çelebi, 1304 H. Süleymaniye Kütüphanesi. Besmele.

Hasan Çelebi

Kanuni devrinde olduğu gibi, 20. yy. da da bir Hattat Hasan Çelebi vardır. 1937 yılında Erzurum'un Oltu kazasının İnci köyünde doğmuştur. Hafızlığını tamamladıktan sonra 1953 yılında İstanbul'a gelen Hasan Çelebi, 1957 yılına kadar öğrenim görmüş, 1957'de vatani hizmetine başlamıştır. 1959 yılında imam-hatip olarak görev almıştır. 1964'te hattat Halim Bey'le tanışması üzerine ilk adımını attığı hat san'atına, 16 Eylül 1964'te Halim Bey'in vefatı üzerine, hattat Hâmid Bey'den aldığı derslerle devam etmiştir. 1966'da hattat Kemâl Batanay'dan tâlîk ve rik'a meşk etmeye başlamış, 1971'de Hâmid Bey'den sülüs ve nesih, 1981'de de Kemâl Bey'den icazet almıştır.

1977'de Erzurum Üniversite Camiinin yazılarını yazan Hasan Çelebi, 1981'de İslâm Konferansı Teşkilâtı'nca Cidde'de görevlendirilmiş, 1983 yılında ise Medine'de Mescid-i Nebî'nin yazılarını onarmıştır.

Türkiye'nin çeşitli yerlerinde 15 kadar caminin komple yazılarını, Hırka-i Şerif, Sultanahmed, Ankara-Kocatepe camilerinin kubbe yazılarını ve çeşitli koleksiyonlarda bulunan pekçok sayıda levhayı yazan Hattat Hasan Çelebi'nin eserlerinden bazıları şunlardır :

Van Camii kapı ve mihrab yazısı, Erzurum Üniversite Camii ve Sanayi Camii yazıları, Oltu Karayolları Camii ve Özdere Köyü Camii yazıları, Kayseri iki Kapılı Camiinin taş üzerine oyma yazıları, Of Taşhan bucağı Camii yazıları, İstanbul'da Ümraniye Sondurak Camii, Üsküdar Selamiali Camii, Beşyüzevler Beraat Camii, Merter Camii, Yenibosna Köyü Camii, Gözcübaba Camii, Çağlayan Camii yazıları, Sultanahmed Camii yazılarının onarımı, Hırka'i Şerif Camii kubbe yazısı ve Beykoz Ortaçeşme Camiinin mermer üzerindeki yazıları, Bayezid Camii mihrabı üzerindeki lafza-i celâl ve ism-i nebî yazısı, Yıldız'da İslâm Araştırma Merkezi'nin amblem ve dış kapı yazısı, Rize, Florya, Darıca Camii kubbe ve mihrab yazıları, Ankara Kocatepe Camii büyük kubbe yazısı, Samsun ve Eskişehir Reşadiye Camii yazıları, Abudabi'de bir caminin yazıları, Hollanda'da havradan muhavvel bir caminin kuşak yazıları, Cidde İslâm Konferansı Sekreteryasının bazı yazıları, sayısız levha, tuğra ve müsennâ yazılar..

Karahisarî

VI
Sonuç

Yüzyıllarca hilâfet merkezi de olan İstanbul'da ve yurdumuzda islâmın en değerli eserleri toplanmış bulunmaktadır. Aynı zamanda halife olan Osmanlı padişahları, ilim ve kültüre yakın ilgileri dolayısiyle saraylarında topladıkları değerli eserleri zaman zaman kurdukları külliyeler, camî, medrese ve kütüphanelerde bütün insanlığın yararlanmasına sunmuşlardır.

Bu bakımdan İstanbul ve Türkiye yazma kütüphaneleri, padişahların, valide sultanların, sadrazamların ve Osmanlı vezirlerinin topladığı ve herkesin yararlanabileceği eserlerle dolu bulunmaktadır.

İslâma en büyük değeri vermiş olan milletimiz bu kutsal emaneti büyük bir titizlikle ve özenle korumuş, onların değerinden birşey kaybetmemesi, hatta daha da kıymetlenmesi için hiçbir çabayı esirgememiştir.

Bugün halen İstanbul müze ve kütüphanelerinde, türbe ve camilerinde ve yurdumuzun çeşitli kuruluşlarında bulunduğunu bildiğimiz Kur'anın özellikle ilk nüshalarından itibaren her devirde en güzel yazılarla yazılmış şaheser örnekleri devrinin tezhip ve ciltleri ile de süslenmiş olarak durmaktadır.

Atalarımız Kur'an yazısına çok büyük önem vermiş, İslâm dünyasında halen okunmakta olan Kur'an nüshalarının çoğu Türk hattatları tarafından yazılmıştır. Türkün ince zevkinin bu yazıya kattığı özellikler herkesçe kabul edildiğinden "Kur'an Mekke'de nâzil oldu, Mısır'da okundu, fakat İstanbul'da yazıldı" sözü her tarafta söylenir hale gelmiştir.

Büyük Türk hattatlarından Yâkut'u Musta'simî, Şeyh Hamdullah, Mustafa Dede, Karahisarî, Şekerzade, Hafız Osman, Kazasker Mustafa İzzet Efendi, İsmail Zühdî, Râkım Efendi, Mehmet Şevki Efendi, Hasan Rıza Efendi, Kadırgalı Nazif Efendi ve Hattat Hamit Beylerin hat san'atında zirve sayılan Kur'an nüshalarının, yazma nüshalarındaki orijinalite aynen korunarak tıpkı basımla çoğaltılması, bütün islâm dünyasına yayılması çok büyük bir hizmet olacaktır.

Sülüs ve hurde tâ'lik. Süleymaniye Kütüphanesi. "Şükr-ı Hüdavend bâd, cümle cihan oldu şâd".

VII
Kaynakça
Bibliyography

Abbott, Nabia; **The Rice of the North Arabic Script and its Kur'anic Development,** Chicago 1939.

Ahmed, Kadi; **Calligraphers and Painters,** Farsça'dan tercüme eden V. Minorsky, Washington 1959.

Âlî, Mustafa; **Menakib-i Hünerverân,** (Mahmud Kemal Bey tarafndan yayına hazırlanmıştır), İstanbul 1926.

Alparslan, Ali (Prof. Dr.); **Babür'ün İcad Ettiği Baburî Yazı,** Türkiyat Mecmuası XIX'dan ayrıbasımı s : 207-211.

——, **50 Yıl İçinde Hattatlıkla Alâkalı Kitap ve Mühim Makaleler,** Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Cumhuriyet'in 50. yılına armağan, Ankara 1973.

Arberry, Arthur J.; **The Koran Illuminated.** A handlist of the Korans in the Chester Beatty Library, Dublin 1967.

'Ârif, 'A'idah S.; **Arabic Lapidary Kufic in Africa Egypt, North Africa, Sudan,** London 1967.

Arseven, Celâl Esat; **Les Arts Décoratifs Turcs,** İstanbul.

——, **Türk Sanatı Tarihi,** İstanbul.

——, **Sanat Ansiklopedisi,** İstanbul 1943 (I); 1947 (II); 1950 (III); 1950 (IV); 1952 (V).

Ayverdi, Dr. Ekrem Hakkı; **Fatih Devri Hattatları ve Hat San'atı,** İstanbul 1953, İstanbul Matbaası.

Baltacıoğlu, İsmail Hakkı; Türk Sanat Yazıları, **Türk Düşüncesi Dergisi,** sayı : 16

——, Türk Sanat Yazıları, **Türk Düşüncesi Dergisi,** sayı : 24.

Baykal, İsmail Hakkı; Hat San'atı, **Güzel San'atlar Mecmuası,** sayı : 2.

Berchem, Max Van; **Matèriaux Pour un Corpus Inscriptionum Arabicarum.** Deuxième partie : Syrie du Sud, Cairo 1927.

Büngül, Nurettin Rüştü; **Eski Eserler Ansiklopedisi,** İstanbul 1939.

Creswell Sir K.A.C.; **Bibliography of The Architecture, Arts and Crafts of Islâm,** Cairo 1961; Supplement, January 1960 - January 1972, Cairo 1973. Both contain extensive sections on calligraphy and paleography.

Çığ, Kemâl, **Hattat Hafız Osman Efendi : 1642 1698,** İstanbul 1949.

——, 1640-1690 Yıllarında Hat San'atkârları, **Tarih Dünyası** 2/14, İstanbul 1950.

——, Hafız Osman Efendi, **Tarih Dünyası** 2/16, İstanbul 1950.

——, Hattat Ahmed Karahisari, **Tarih Dünyası** 1/6, İstanbul 1950.

——, Hattat Padişahlar, **Tarih Dünyası,** 1/5, İstanbul 1950.

——, Hattat Vezirler, **Tarih Dünyası** 2/10, İstanbul 1950.

——, Kadın Hattatlarımız, **Tarih Dünyası** 2/11, İstanbul 1950.

——, Osmanlı-Türk Hattatları, **Tarih Dünyası** 1/4, İstanbul 1950.

Derman, M. Uğur; **Hattat Sami Efendi (1838-1912) Hayatı ve Eserleri,** İstanbul 1962, 50 Sanatsever Serisi (18).

——, **Hattat Nazif Bey (1846-1913) Hayatı ve Eserleri,** İstanbul 1963, 50 Sanatsever Serisi (19).

——, **Hattat Mustafa Halim Özyazıcı (1898-1964) Hayatı ve Eserleri,** İstanbul 1964, 50 Sanatsever Serisi (20).

——, **Edirne Hattatları ve Edirne'nin Yazı Sanatımızdaki Yeri,** Edirne'nin 600. fetih yıldönümü armağan kitabı, Ankara 1965.

——, **Hattat Hacı Arif'ler - 1) Çarşambalı Arif Bey (?-1892), 2) Bakkal Arif Efendi** (1830-**1909),** İstanbul 1965, 50 Sanatsever Serisi (21).

——, **Kardeş İki Hattatımız : Ömer Vasfi Efendi (1880-1928), Neyzen Emin Efendi (1883-1945),** İstanbul 1966, 50 Sanatsever Serisi (22).

——, Hafız Osman'ın Yazı Sanatımızdaki Yeri, **Hayat Mecmuası,** sayı : 52, 1967.

——, **Hat Sanatında Türklerin Yeri, İslâm Sanatında Türkler,** Yapı ve Kredi Bankası Yayınları, 1967.
——, Hattat Halim Efendi, **İslâm Düşüncesi** 2/6, 1968.
——, Büyük Bir Hat Sanatkârımız Sami Efendi, **Hayat Tarih Mecmuası** 5/1, 1969.
——, Hattat Sami Efendi'nin Diş Kirası, **Hayat Tarih Mecmuası** 4/2, 1969.
——, Yazı Nasıl Yazılır, **İslâm Düşüncesi** 2/8, 1969.
——, Hat, **Türk Ansiklopedisi** 19, Ankara 1970.
——, Kadıasker Mustafa İzzet Efendi ve Yazdığı Hilye-i Saadet, **Hayat** 47, 1970.
——, Kanunî Devrinde Yazı Sanatımız, **Kanunî Armağan,** Ankara 1970.
——, Reis-ül-Hattatin Kâmil Akdik, **Hayat Tarih Mecmuası** 7/2, 1971.
——, Hat Sanatında Resim-Yazılar, **Kubbealtı Akademi Mecmuası** 1/3, 1972.
——, İranlı Ta'lik Üstadı Mir İmad ül-Hasenî, **Güneş** 18, 1973.
——, Türk Yazı Sanatında İcazetnâmeler ve Taklid Yazılar, **VII. Türk Tarih Kongresi'ne Sunulan Bildiriler II,** Ankara 1973.
——, Yazı Tarihimizde Hattat İmza ve Şecereleri, **VII. Türk Tarih Kongresi'ne Sunulan Bildiriler II.** Ankara 1973.
——, Mezar Kitabelerinde Yazı Sanatımız, **Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni** 49/328, 1975.
——, **Türk Hat San'atının Şaheserleri,** İstanbul 1982.
Diez, Ernest; **Türk Sanatı,** İstanbul 1946.,
Ettinghausen, Richard; **Arab Painting,** Geneve 1962.
——, Manuscript illumination in Pope Arthur U.; **Survey of Persian Art, III,** London 1938.
Fezailî, Habibullah; **Atlas-ı Hatt,** İran, İsfahan 1391 H.
Flury, S.; Calligraphy Ornamental Kufic Inscriptions on Pottery in Pope Arthur U., **Survey of Persian Art II,** London 1938.
——, **Islamische Schriftbander Amida-Diarbekr XI Jahrhundert,** Basel 1920.
Grohmann, Adolf; **Arabische Palaographie,** Vienna 1967.
Habib, Mirza; **Hat ve Hattatan,** 1305 H. M. Ebüzziya Bey tarafından tab edilmiştir.
Hakkâkzade, Mustafa Hilmi; **Mizanü'l-Hat Alâ Vaz'ı Üstadü's-Selef,** 1266 H., Fatih Millet Kütüphanesi, Ali Emirî 812.
al-Harawi, Muhammed 'Ali 'Attar; **Samples of Various Calligraphies Named "Ganjineh-e Khotoot"** (Treasures of calligraphies), Kabul 1967.
Houdas, O.; **Essai sur l'ècriture maghrebine in Nouveaux Mélanges Orientaux,** Paris 1886.
Huart Clément; **Les Calligraphes et les Miniaturistes de l'Orient Musulman,** Paris 1908.
İnal, İbnülemin Mahmud Kemâl; **Son Hattatlar (Kemalü'l-Hattatîn),** İstanbul 1955, Maarif Basımevi, ikinci tab'ı İstanbul 1970. MEB, VII + 837 s.
İsmail Hakkı; **Yazının Usul-i Tedrisi,** İstanbul 1340, Matbaa-i Âmire.
al-Jubûrî, Suhaylah Yâsin; **al-Khatt al-Arabî wa-tatauwuru-hu fi'l-usur al-Abbasiyyah fi'l Irak,** Baghdad 1962.
Khatibî, Abdelkebir and Sijelmassî Mohammed; **The Splendour of Islamic Calligraphy, Translated from the French L'art Calligraphique Arabe,** London, New York 1976.
al-Kurdî, Muhammed Tahir; **Ta'rikh al-Khatt al-Arabî wa-adâbuhu,** Cairo 1358 [1939].
Lanci, Michele A., **Trattato della Simboliche Rappresentanze Arabichec della Varia Generazione de Musulmani Carattare Sopra Differenti Materie Operati,** Paris 1845-1846.
Lings, Martin; **The Quranic art of Calligraphy and illumination,** London 1976.
—— and Safadi, Yasin Hamid; **The Qur'an Exhibition Catalogue,** London 1976.
Mehdî Beyanî; **Ahvalü âsâr-ı hoş-nüvisân, nestalik-nüvisân,** Tahran 1345 (I, XX+304 s.); (II, 305-592 s.); 1348 (III, VII+593-1008 s.), Tahran Üniverstiesi Yayınları.
Melek Celâl, **Reisü'l-Hattatin Kâmil Akdik** (Sü. S. Ünver dosyaları 21'de)
——, **Şeyh Hamdullah,** İstanbul 1948, Kenan Matbaası.
——, **Türk İşlemeleri,** İstanbul 1939, Kenan Matbaası.
Meriç, Rıfkı Melûl; **Türk Nakış San'atı Araştırmaları,** Ankara 1953.
Migeon, Gaston; **Les Arts Musulmans.**
Moritz, B.; **Arabic Palaeography from the first Century of Hedjra till the year 1000,** Cairo 1905.
al-Munajjid, Salah-al-Din; **Dirasat fî ta'rikh al-khatt al-Arabî,** Beyrut 1972.
——, **al-Kitab al-Arabî l-makhtut,** Cairo 1960.
Mustakîmzade Süleyman Sa'deddin b. Abdurrahman; **Tuhfe-i Hattatîn,** İstanbul 1928, Devlet Matbaası.
al-Nadîm, Muhammed ibn İshak; **Kitab al-fihrist,**

ed. by G. Flügel, Leipzig 1871-1872, photographic reprint, Beyrut 1965.

al-Nâmî, Halil Yahya; **Aslu'l-hatt al-Arabî**, etc., Cairo 1935.

Nefeszade İbrahim; **Gülzâr-ı Savab,** Tashih ve tertib eden Kilisli Muallim Rifat, İstanbul 1939.

Özel, Hattat Saim; **Hat Örnekleri,** İstanbul 1926, Üçdal Neşriyat.

Pope, Arthur Upham, **Persian Architecture,** New York 1965.

——, **Survey of Persian Art,** London 1938, reprinted Tokyo 1969.

al-Qalqashandî, Ahmed İbn 'Abd Allah; **Subh al-a'sha,** Cairo 1913-1914.

al-Qurashî, Abdurrahîm ibn 'Ali; **Ma'alim al-kitabahh wa-maghanim al-isabah,** Beyrut 1913.

Rado, Şevket; **Türk Hattatları, XV. yüzy'ldan günümüze kadar gelmiş ünlü hattatların hayatları ve yazılarından örnekler,** İstanbul 1984.

Rice, David S.; **The Unique İbn al-Bawwab Manuscript in the Chester Beatty Library,** Ireland, Dublin 1955.

Robertson, Edward; **Muhammed ibn Abd ar-Rahman on Calligraphy,** Edited and translated by E. Robertson, in Studia Semitica et Orientalia, Glasgow 1920.

Schimmel, Annemarie; **Islamic Calligraphy,** Leyden 1970.

Suyolcuzade Mehmed Necib; **Devhatü'l-küttâb,** nşr. Kilisli Muallim Rifat, İstanbul 1942.

Suyutî, **Fî 'İlm al-hatt,** İstanbul, Matb. Cevaib.

Süleyman Efendi (Eğinli); **Mir'at-ı Hattatîn** (Hat ve hattatan'a zeyl. 73 varak)

Şehsuvaroğlu, Halûk Yaşar; Mustafa Rakım, **Cumhuriyet** 12.9.1955.

——, **Asırlar Boyunca İstanbul.**

al-Tibi, Muhammed ibn Hasan; **Jami Mahasin Kitabat al-Kuttab,** edited by Salah-al-din Munajjid, Beirut 1962.

Titley, Norah M.; **"Islâm", in the Book Through 5000 Years,** "The book in the Orient", London and New York 1972.

Ülker, Muammer; Süleymaniye Camii Yazıları. **Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni** sayı : 63/342 den ayrı basım. Temmuz/Aralık 1978.

——, Hat Sanatı - **Yazma Eserler ve Fermanlar Sergisi,** Calligraphy, Manuscripts and Imperial Edicts Exhibition. Kültür ve Turizm Bakanlığı/Ministry of Culture and Tourism. Güzel Sanatlar Matbaası A.Ş. Nisan/April 1983.

Ünver, Dr. A. Süheyl; **Siyakat Yazısı ve Kuyud-i Atika.** İstanbul Belediye Mecmuası 8/87/15 (1931).

——, Türk Kalemtraşçıları, **Yücel** 6/34 (İstanbul 1937).

——, **Karaman Sultanı Mehmed Beyin Hususî Kütüphanesine Ait Bir Kitapta Temellük Kitâbesi** (İstanbul 1946).

——, **Hattat Ahmed Karahisarî** (A Well - Known Turkish Calligrapher Karahisarî Ahmed Efendi, (1469 - 1556) (İstanbul 1948).

——, Hattat Mustafa Rakım Efendi; 1757 - 1826. **Tarih Dünyası** 1/7. (1950).

——, Hekimbaşı ve Hattat Kâtipzade Mehmed Refi. (İstanbul, 1950).

——, Kalemtraşçılık Tarihimiz, **Tarih Dünyası** 2/13 (1950).

——, **Amasya'lı Hamdullah Efendi ve Tıp Tarihimizdeki Yeri.** İstanbul 1953.

——, **Eski Fatih Camii Bir Çini Pano.** İstanbul 1953. (50 Sanatsever Serisi No. 10. (Çiniyi Hazırlayan : Muzaffer Batur).

——, **Hattat İsmail Zühdü Efendi** (İstanbul 1953). 50 Sanatsever Serisi No. 1.

——, **Hattat Karahisarî Ahmed Efendi ve Altunlu Besmelesi,** (İstanbul 1953). 50 Sanatsever Serisi No. 11.

——, **Hattat Kazasker Mustafa İzzet : Hayatı ve Eserleri.** İstanbul 1953. 50 Sanatsever Serisi No. 9.

——, **Hattat Mahmud Celâleddin Efendi ve İstanbul Fethini Müjdeliyen Hadis.** (İstanbul 1953). 50 Sanatsever Serisi No. 4.

——, **Hattat Mustafa Râkım Efendi,** (İstanbul 1953) 50 Sanatsever Serisi No : 3.

——, **Hilye-i Saadet Hattatı Mehmed Şevkî.** (İstanbul 1953) 50 Sanatsever Serisi No. 6.

——, **Tezyinî Çifte Besmele.** (İstanbul 1953) 50 Sanatsever Serisi No. 2.

——, **Türk Yazı Çeşitleri ve Faideli Bazı Bilgiler.** İstanbul 1953.

——, Baba Nakkaş, **Fatih ve İstanbul Dergisi** 7 - 12. (1954).

——, **Reisül Hattatin Hacı Kâmil Akdik : Hayatı ve Eserleri,** (İstanbul 1954) 50 Sanatsever Serisi No. 12.

——, **Hattat ve Tuğrakeş İsmail Hakkî Altunbezer (1869 - 1946) Hayatı ve Eserleri,** (İstanbul 1955) 50 Sanatsever Serisi No. 13.

——, **Mehmed Esad Yesarî : Hayatı ve Eserleri,** (İstanbul 1955) 50 Sanatsever Serisi No. 14.

——, **Hattat Şefik Bey (1819 - 1880) Hayatı ve**

Eserleri. (İstanbul 1956) 50 Sanatsever Serisi No. 15.
——, **Hattat Ali Bin Hilâl : Hayatı ve Yazıları.** (İstanbul 1958).
——, **Hattat Mehmed Hulûsî (1869-1940)** (İstanbul 1958). 50 Sanatsever Serisi No. 16.
——, **Leylek Dede "Dede Stork"** (İstanbul 1958).
——, XV. yüzyılda Türkiye'de kullanılan kâğıtlar ve su damgaları. **T.T.K. Belleten** 26/104 (1962).
——, **Türk İnce El San'atları Tarihi** (İstanbul, 1964).
——, Hattat Hafız Osman ve Yazdığı Kur'an-ı Kerimler, **Türk Yurdu** (Eylül, 1967).
——, Çok sayıda Kur'an-ı Kerim yazan Hattatlarımıza dair. **(Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisinden** ayrı basım.) Sayı : 85-91. Ankara 1967.
—— **Yazdığı Kur'an-ı Kerimlerle Meşhur Hattat Hafız Osman Efendi,** (Introduction to a photoreproduction of a Kuran written by Hafız Osman). (İstanbul, 1968).
Uyar, V. S., Hattatlar Armağan, **Konya Halkevi Dergisi** (1946) 93 4 ve (1950) 135-6.
Uzluk, F. N., Hattat olarak Sabuncuoğlu Şerafeddin, **Dirim Mecmuası** 9/10 (İstanbul, 1951).
Uzluk, S., **Mevlevilikte Resim, Resimde Mevleviler** (Ankara, 1957).
Wajda, Georges, **Album de paléographie Arabe,** Paris, 1958.
Wiet, G. **Matériaux pour un corpus inscriptionum Arabicarum Première Partie :** Egypte, Cairo, 1929-30
Yazır, M. Bedrettin, **Eski Yazıları Okuma Anahtarı** (İstanbul, 1942).
——, **Medeniyet Aleminde Yazı ve İslâm Medeniyetinde Kalem Güzeli** (II.) (Neşre Hazırlayan : Ecz. Uğur Derman). (Ankara, 1972).
——, **Medeniyet Aleminde Yazı ve İslâm Medeniyetinde Kalem Güzeli** (I.) (Neşre Hazırlayan : Ecz. Uğur Derman). (Ankara, 1974).
——, **Siyakat Yazısı** (İstanbul, 1941).
Yetkin, Suut Kemâl, **İslâm San'atı Tarihi.**
——, Milletlerarası IV. San'at Tenkitçileri Kongresi, **İlahiyat Fakültesi Dergisi** 1953/1
Zayn al-Din, Naci, **Bedayiü'l-Hattü'l-Arabi,** Bağdat 1972, Beyrut 1394/1974.
——, **Musavverü'l Hat El Arabi,** Bağdat, 1968.
al, Zubaidi, Muhammed Murtaza, **Hikmat al-ishraç ilâ kuttab al-afaq** edited by 'Abd al-salam Harun, Cairo, 1954.

Hat sanatı ile ilgili yazma eserler
The written inscriptions about the Art of calligraphy

Baykal, İsmail (Gazanfer Ağa Müzesi Müdürü); **Enderun hattatları,** 1941'de yazılmış basılmamıştır; nerde olduğu bilinmiyor. Eski ve yeni Enderunlu hattat, tuğrakeş, katı', müzehhib, mücellid ve ressamlar..
Hakkâkzade Mustafa Hilmi; **Mizanü'l-hat alâ vaz'ı üstadü's-selef,** 1266 H. Fatih Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Koleksiyonu.
Hattat İbrahim Tasir; **Murakka',** 1208 H., Süleymaniye Kütüphanesi, Pertevniyal Valide Sultan 48.
Hattat İsmail Zühdü; **Murakka',** Süleymaniye Kütüphanesi, Pertevniyal Valide Sultan 50.
Hattat Seyyid Abdullah, **Murakka',** 1140 H., Süleymaniye Kütüphanesi, Bağdatlı Vehbi Efendi 986.
Hattatlık usûlüne dair risale, Türkçe, nesih, 21 st., 4 var., Süleymaniye Kütüphanesi, Bağdatlı Vehbi Efendi 1234/3.
Hüseyin b. Süleyman 1104 H., **Risale fî ta'rif al-hatt va'l-kalem,** nesih, 46-81 var., Süleymaniye Kütüphanesi, Es'ad Efendi 2547/2.
Hüsn-i hat risalesi, 11 st., 19 var., Süleymaniye Kütüphanesi, Bağdatlı Vehbi Efendi 1533.
Müstakimzade, **Mabsût fî rüsûm al-hutût,** 19 st., 40 45 var., Süleymaniye Kütüphanesi, Bağdatlı Vehbi Efendi 2171/5.
Namık Salih, Mehmed Efendi 1198 H., **Terceme-i Mizanü'l-hat,** Türkçe, 17 st., 85-94 var., Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi 2547/3.
Nefeszade, İbrahim al-Kuraşî (-1060 H.) : **Kitab fî fezailü'l-hatt ve'l-kitabe,** Türkçe, 19 st., 32 var., Süleymaniye Kütüphanesi, Mehmed Hafid Efendi.
Nefeszade, **Tezkiretü'l-hattatîn,** 15 st., 1-31 var., Süleymaniye Kütüphanesi, Âşir Efendi 289/1.
——, ayn. esr., 19 st., 44 var., Süleymaniye Kütüphanesi, Es'ad Efendi 2547/1.
Risale fî beyani'l-hutût, nesih, 9 st., 33 var., Süleymaniye Kütüphanesi, İsmihan Sultan 314.
Suyûtî, **Risale fî 'ilmi'l-hatt,** Arapça, nesih, 25 st., 409-410 var., Süleymaniye Kütüphanesi, Reisü'l-küttab 1150/67.
Terceme-i risale fi'l-hatt, 11 st., 32-62 var., Süleymaniye Kütüphanesi, Âşir Efendi 289/2.

Art
of
calligraphy

The Besmele, a different manner of Celî style, 1241 of the Hegira, Mehmed Efendi, The Second İmam of Kariye Mosque.

I
Foreword

Our forefather the Turks have been one of the leading nations that rendered the greatest service to the Moslem religion from its down to its expansion throught the world not only in the political and military fields but in the cultural domain as well.

The scientific works which they produced constituted for centuries long, the basis of the teaching of İslam and were considered in the cultural world as the most valuable books of reference for Islamic research.

On the other hand, in the field of writing, the Turks adopted and brought to perfection the Moslem calligraphy at that very period of transition when Arabic hand-writing evolved from the Cufic to be transfigured into that style of script with large letters, i. e. the "Sülüs" and the Arabic script designated as "Nesih". In the process, they fashioned the Arabic script into an element and important branch of the fine arts and created miracles in the transcription of the Holy Qur'an. As a result, the majority of the Moslem world is reading today the Holy Qur'an as transcribed in Turkish style calligraphy.

As the saying is, "talent is subject to courteousness', consequently the art of calligraphy developed in our country to such an extent that Turkish calligraphers produced masterpieces in this field. They competed not only in the production of the finest specimens of hand - written Qur'ans in various formats and varied calligraphy, colour and gilding, but also in the writing of manuscripts, commentaries, texts related to the religious tradition of the Prophet, to Moslem jurisprudence, theology, catechism, philosophy, poetry, composition, literature, mysticism, history and biography. This long list includes also exquisitely written manuscripts on such scientific subjects as physics, logic, medicine, geometry and astronomy. In fact the style of the Turkish calligraphers added to their masterly skill in the gilding and binding of their work resulted in the creation of works of art of unrivalled quality.

Eversince the epoch of the Seldjouk and Ghazna dynasties, all the branches of the Turkish race produced throughout the centuries masterly works in the field of calligraphy and book binding that are kept and displayed today in various libraries and museums of the world and considered specimens of the most refined taste.

From the first centuries of the Hegira up to the present day, Turkish craftsmen and artists kept alive this tradition through the production of ever developed and refined collections of calligraphic models (murakka), framed inscriptions and manuscripts.

II
Development of the calligraphic art

The following is an abstract of an article by the late Ibnu'l Emin Mahmud Kemâl Inal, considered as the greatest authority of the recent epoch in the history of writing.

The history of writing which is as old as the history of mankind evolved at an extremely slow pace of development.

In the earlier days, the form of writing that prevailed in the Islamic World was the Cufic. It was the scribers such as Ibn-i Mukle, together with his brother Hasan Ibn-i Bawab and later Yakuti Musta'simı, native of Amasya who initiated the trend aiming at developing and embellishing the "Sülüs" and "Nesih" styles of Arabic calligraphy.

Later, the types of calligraphy refered to as "Celi", "Talik", "Divani", "Siyakat", "Rika", "Reyhani", were also developed, not to mention other forms of writing.

Every type of writing or style of calligraphy depend on rules that govern its use and purpose. For instance, the forms called "Sülüs", "Talik" and "Celi" were used for inscriptions on portals, in framed writings and on tombstones, whereas "Nesih", and "Nes'talik" were used in Qur'ans, catechism books, prayer books and similar manuscripts. On the other hand, the "Divani" style was the one used in imperial edicts orders conferring a dignity or decoration, theological diplomas and royal patents, while the legible style called "Siyakat" and so developed as not to be easily imitated was used in official records, financial matters, edicts of conferment of fiefs to soldiers by the Sultan, orders granting large terrains to feudal chieftains and in the registry of other important official matters. However, while the latter style was extensively used at the outset, it was completely abandoned in a later period.

The style called "Rika" and which is convenient for fast writing has been used as a practical expedient in government offices and by all literates and educated people almost everywhere. As to the "Ta'lik" style it has been used until late in the office of Sheikh-ul-Islam and in literary works.

In short, each calligraphic style has its own particular place of use.

It is generally conceded by those who deal with and are interested in calligraphic writing that after their adopting the Arabic form of writing, the Turks contributed so much to its refinement and developed it to such an extent that they attained in due course a much envied place among the Islamic countries and enriched the Islamic heritage with the most valuable and priceless works of art.

"The Turks produced calligraphic writing so exquisite, so nice, so refined and so charming as to fill any beholder with common sense with admiration and remained always unparalleled among Arab, Iranian and other Muslim calligraphers especially with respect to that type of calligraphy referred to as "Sülüs", "Nesih", and "Celi"."

The type of calligraphy called "Pahlavi" used formerly in Iran was improved and developed to metamorphose into what is called the "Ta'lik" form of calligraphy.

Mir Ali. native of Tebriz. became famous as the initiator of the Ta'lik form which was brought subsequently to perfection by his colleague by the name of Imad who contributed to its being referred to as the "pillar of calligraphy".

Our forefathers used to liken the Ta'lik style of calligraphy to a "nude darling." However. many Turkish calligraphers succeeded in outclassing the charm of this unclad beauty of the iranians and transmitted to posterity "Ta'lik writings of unsurpassable beauty and creativeness."

Owing to the fact that drawing was hardly favoured in the Moslem World in past centuries, fine calligraphy was regarded as the most important branch of the fine arts and stupendous efforts were mad for its promotion and development. It is to be noted that most of the Turkish monarchs and princes as well as statesmen and learned men used to devote themselves to the occupation of fine writing. i.e. calligraphy with a view to encouraging their entourage to do the same. Our mosques, museums and libraries preserve today a huge quantity of the calligraphic work they left.

That segment of the people with a certain amount of education took infinite pleasure in calligraphy and indulged in this sphere of activity to produce finely written sentences from the Qur'an, versicles, literary and philosophical maxims, stanzas, proverbs, etc. Such calligraphic creations used to decorate the walls of almost every home. People of good taste had their writings gilded and embellished by artists and ultimately this collective creativeness produced masterpieces that charmed the beholder and captivated his heart.

On the other hand, this aesthetic occupation belped bring about a new prolific business. A great number of craftsmen and artisans made their living in this new field which involved gilding, papermaking, marbled paper production, ink making, book binding and engraving. The merchandising of reeds, lathe toolposts, penknives, sharpners, portfolios, writing pads, paper cissors and kinds of writing material and articles constituted at the time a thriving busniess.

Later, with the advent of the priting-press, the demand for hand-writing decreased gradually and as a consequence less and less people made their living out of this busniess. The art of calligraphy thus remained restricted to a rather small minority as the case today.

More than two dots that are placed side by side form a line or trace or dash. Writing is defined in dictionaries as a marking with a pen or pencil on any convenient surface. Therefore dashes or traces are shaped to take the form of writing. We hardly know anything about the very origin of writing. However writing is the langnage of the hand. It is generally believed to be as old as to be contemporary with the dawn of mankind.

The oldest forms of writing are known to be the Hieroglyphis of ancient Egypt, the wedge-shaped Cuneiform, the Phoenician scripts, the Hittite and Uigur scripts, the Chinese, Latin and Arabic writings.

As to the Arabic writing, it was adopted with the spread of Islam by all the Arab peoples, the Turks as well as the Iranians who developed it in due course to become the vehicle of Islam and its common language sign. However, this development was slow and prograssive and required great efforts to be achieved over long centuries.

In the Holy Qur'an, the first verse of the sura of "Pen" (the sixty-eighth sura) runs as follows :

"Noon (*), and by the Pen and by the Record which men write..." This verse includes God's swearing by the pen and by the written word. Writing is therefore deeply venerated by Muslims for being the means by which God's message has been transmitted to men.

To enable the propagation of the Qur'an after its revelation Arabic script began to grow from its primitive form, to spread over larger and larger geographical areas and to be shaped into more and more refined forms. Knowledge and reading are given tremendous importance in Islam because the very first Islamic imperative is the divine command : "Read!"

Therefore, the valuation by the Prophet that "when scaled against each other, the ink used by scientists outbalances the blood shed by the victims of the holy wars" shows to what extent science and knowledge are considered important by Islam. It is to the same effect that the Prophet also sermonized that "the rank of science and knowledge surpasses all other ranks". It goes without saying

---

(*) is an abbreviated letter (note of translator)

then that the written word which constitutes the vehicle of knowledge and science should carry equal importance. An Arabic proverb of the written word remains", the latter corres-ledge nat committed to writing is bound to be lost". Such other aphorisms as "men's wisdom is on the tip of their pens" and "anything learned by heart is bound to wear away, but the written ward remains", the latter corresponding to the Latin saying "verba volant, scripta manents", stress significantly enough the neccessity of committing man's knowledge to black and white.

The diffusion of the Qur'an, the scriptures and exhortations to join the Faith and the dissemination of Islamic rules and principles could only have been made possible through the legibleness of the written word. This is why the early scribes of the Qur'an and later the Caliphs had to tackle the problem with utmost care.

We understand from copies of the Qur'an in the possession of certain libraries and museums marked with such expressions as with the handwriting of Osman Ibn Affan, may the Almighty grant him his consent" and "by the hand of Ali, may Gad enlighten his face" to indicate authorship, that the Qur'an on parchments in Cufic characters by both Caliphs Osman and Ali, were transcribed and manually duplicated from as early as the dawn of Islam.

Most of the earliest copies of the Holy Qur'an are housed today in various museums and libraries in Istanbul One copy found at the Topkapı Museum is known to be the oldest existing Cufic transcript. Also numerous other Cufic transcriptions from the Qur'an in the form of separate parchement sheets are to be found at the Turkish and Islamic Art Museum and the Süleymaniye Library in Istanbul and in other ancient cultural centers of the country.

Hand - written chapters from the Qur'an, dedicated to important members of the clergy could also be found today at Amasya, a provincial town, considered to be the craddle of the art of calligraphy in Turkey. They consist of fragments of the hand - written Qur'ans in Cufic characters by the Caliph Osman and given out by Çelebi Sultan Mehmet to his preceptor Pîr Şucaeddin İlyas-ı Halvetî, a section written in pure gold dedicated to Hüdabende Muhammed of the Ilkhanid dynasty. Indeed these specimens attest the fine calligraphyic quality attained even with the early days of Islam.

Meanwhile the Makili calligraphy of the early period did not persist much. In fact, this style of writing formed with angular strokes ceded its place to the Cufic writing, so called because it is originated from the town of Cufa, the latter being rather uncial and more easily written. The Cufic calligraphy was designated as the mother of writing, because it constituted the starting point of all subsequent forms of writing. Generally the holy scriptures are understood to have been written on parchments by making use of the Cufic characters.

Historical records give us to understand that the efforts made subsequently by the Abbasid Caliphs aimed at facilitating writing and readability. It was the Vizier İbn Muqlah who initiated the gradual passage from Cufic to the calligraphic forms referred to as Nesih and Sülüs. At a later stage a famed learned man by the name of Ibn-i Hilâl or Ibn - u - Lbavvab brought the development to fruition and writing was shaped into aesthetical beauty. A copy of the Holy Qur'an of which he is the inscriber is housed to day at the Chester Beatty Library in Dublin.

Educated at Amasya and famed for his extensive knowledge and craftsmanship in calligraphy Yakut Mustasimi who attracted the Caliph's atlention as such and succeeded in becoming a member of his entourage revolutionezed writing and founded a school of calligraphy. The manuscripts he produced as well as the Qur'ans he transcribed by making successful use of the "Six - pens" style are worth their weight of gold and ruby. As a matter of fact, the "Six - pens" style consists of a combination of Sülüs, Nesih, Murakka, Reyhani, Tevkii and Rikaa forms and in some calligraphic scripts Tevkii is replaced by Ta'lik. The calligraphers he trained succeeded in disseminating his new style and henceforth Islamic calligraphy began to spread gradually over larger and larger areas through the proliferation of the written word. At the time of Ghazna Turks and Seldjouks fine Islamic writing was no more confined to books of knowledge but infiltrated into everyday life and adorned architectural edifices. Many varieties of writing issuing from the original forms came into being. At one time the number of caligraphic styles varied from 6 to 12, then to 46 and even 54, as recorded in the work

entitled **"Tuhfe-i Hattatin"** (1) (Caligraphers' jewels). Where they are listed with their respective denominations (2). Such growth in the number of calligraphic styles could only be explained by the tremendous importance attached to this art throughout the Moslem World.

As a matter of fact, the Ottomans as well, viewed calligraphy with even greater importance. This is clearly visible in the transitional architectural edifices both in Anatolia and Thrace as well as in the works of Yıldırım and Çelebi. The books and specimens of the Holy Qur'an written during the reign of Murat II bear signs showing already the prevalence of the Turkish taste.

After the conquest of Istanbul, men of science as well as calligraphers and gilders were ascribed great importance under Mehmed the Conqueror, who himself was reputed as a scientist and a cultivated man, and the prestige of the state attained high levels concomitantly with the preponderance of science and culture. Book artistry and relevant crafts flourished at the Sultan's palace. The two master calligraphers of the time were Hace Yahya-i Rumi and Ali Ibn'i Yahya.

When still a crown prince, Bayezid II, son of Mehmet the Conqueror held the office of Governor of Amasya for 28 years, during which time he met the genius calligrapher Sheikh Hamdullah who trained him in this art. This master craftsman who had introduced a calligraphic style of his own was designated as the "Kiblah of all calligraphers" Kiblah being the direction of which Moslems turn when praying, i.e. towards Macca. He especially moulded the "Sülüs" and "Nesih" forms into a new design whereby the thick uniformity of the letters were changed. As a consequence of this modifications writing acquired mobility and fluency. This development marked the end of the Yakut period in Calligraphy and the commencement of a new discipline, that of the school of Sheikh Hamdullah. His style prevailed until recent days and it is known that all the succeeding great masters of calligraphy were only anxious to tread in his footsteps.

His influence predominated long after his death. In due course it became a habit for any successful calligrapher to be compared to him. Calligraphers used to embark upon their new career first by visiting his grave and when dying wished to be buried in his vicinity. His grave at the Karacaahmet cemetery transformed into a shrine for calligraphers and remained as such for centuries long. The ruling Sultan of the time, Bayezid-i Veli, who venerated him, is even said to have expressed his pride at having such a great artist among his subjects. The annals relate that the monarch once held for him his inkpot standing up while the master was engaged in writing. He trained during his lifetime many talented people including relatives of his own and made them to become first class calligraphers. In fact, his two sons Mustafa Dede and Derviş Muhammed, his grandchild Sheikh Derviş Mehmed Sait, his son-in-law Şükrullah Halife and the latter's son Pîr Mehmed Ibn-i Şükrullah are all famed calligarphers. He devoted his long and honourable life to the service of his people and of his religion and to the worship of his God. One of the fortyseven valuable Qur'ans he transcribed now housed at the Süleymaniye Library carries at the end the following record: "I have completed this Holy Qur'an at the eighty nineth year of my age and my head is shaking" However, it seems that his blessed hands did not shake. In fact, he was still writing with great skill in spite of his advanced age.

Another great master calligrapher who lived during the reign the Soliman the Magnificent is Ahmed Karahisarî. From the masterpices he left we understand that, he too, was an exceptional master of calligraphy, that he prefered however to use the Yakut style in writing and that together with his disciple Hasan Çelebi he imprinted his mark on the totality of the artistic work of his time. His style which came to prevail against that of Sheikh Hamdullah (used mainly in the Sülüs and Nesih forms) was later brought to perfection by Hafız Osman. This latter had acted as perceptor of calligraphy to two Ottoman Sultans, Ahmed and Mustafa II. The calligraphic style of Karahisarî spread throughout the Moslem World, through the agency of the Qur'ans written by Hafız Osman. Karahisarî was designated as the "Second Sheikh".

Karahisarî and Hafız Osman were followed

---

(1) Süleyman Sa deddin b Abdurrahman Müstakimzade **Tuhfe-i Hattatin.** Istanbul, 1928, Devlet Matbaası, pp. 756.

(2) cf. "Turkish Handwork Arts" pp. 78, 160.

by a long lineage of eminent calligraphers including such names as Abdullah Kırımî, Derviş Ali, Suyolcuzade Mustafa El-Eyübî and the Sultan Ahmet III (trained in turn by Hafız Osman and Yedikuleli Seyyid Abdullah Efendi), Yedikuleli Seyyid Abdullah Efendi, Eğrikapılı Mehmed Rasim Efendi, Şekerzâde Mehmed Efendi, İsmail Zühdü Efendi and his brother Mustafa Efendi, all of whom contributed in their individual fashion to the advancement of Turkish calligraphic art.

They were to be still followed in the XIX century by numerous other calligraphers including El-Hac Mehmed Vasfi Efendi, Mustafa İzzet Efendi, Şefik bey, Hulusi Efendi, Mehmet Sevki Efendi, Sami Efendi, etc., all of whom treaded the path of the Sheikh. They are considered to be the most skilful and ingenious calligraphers of the school of Istanbul.

Another famed calligrapher of this period is Abdullah Zühdi Efendi. The calligraphic work he composed to adorn the Prophet's Mosque at Madina is so accomplished that visitors of the sacred shrine refuse to believe that such writings could issue from the hand of a human being and prefer to ascribe them to the angels. This writer who had the opportunity of seeing the writings in question could only bear witness to their perfection and impeccability.

The fact that the various Qur'ans printed in recent years in a number of Moslem countries including Iraq and Saudi Arabia as well as the Qur'an copies distributed among the delegates attending the Islamic Summit Conference are a facsimile of the hand-written original by the greatest contemporary Turkish calligrapher Hamit Bey and that Turkish calligraphers are constantly sought abroad to adorn various Moslem temples proves that this craft is still alive and will continue to live forever.

The Ta'lik style of calligraphy was first conceived in Iran where the finest specimens have seen the light of day. Although this style was claimed to be peculiar to Iran, it chanched to penetrate the Turkish territories as early as the middle of the XV the century (reign of Mehmet the Conqueror). It was adopted by educated class mainly in poetry and literature. Especially from the beginning of the XVIIth Century more and more refined Ta'lik writings were already seen to decorate historical monuments, mosques and public buildings in Istanbul. In due course an independant and typically Turkish school developed whose representatives include such famed calligraphers as Imadi Rumî, who is known as Şeyhulislâm Veliyuddin Efendi, Yesarizade Mehmet Esad Efendi, Yesarizade Mustafa İzzet Efendi, Sami Efendi, Hulusi Efendi, Necmuddin Efendi, and many others that we fail to mention for lack of space.

Let us mention, in fine, a few other calligraphic styles such as the Rik'a-used extensively in correspondance - the Divanî and the Siyakat of which there exist many fine specimens indeed in our museums and libraries.

The most important branch of Islamic fine arts and that which has been much favoured at all times by the great majority is the art of calligraphy. Originally know as the Arabic writing, it became in due course the common heritage of Islam through the sustained contribution of scribers, calligraphers and artists throughout the Islamic World.

The early forms of Arabic writing was of a much simple and primitive nature consisting of certain inscriptions on parchments and pieces of white bone and on leaves. As understood from these artifacts and archaic documents dating from the early days of Islam the inscriptions in question were referred to as "Makili", meaning shelter or fort. This primitive form of writing evolved later through a system devised at Cufa, a town on the Euphrates, south of Babylon, and the new form was subsequently developed, thanks to the great efforts made by Ali, fourth Caliph of the Moslems and son-in-law and cousin of the Prophet and by Hasan Basri, known as Caliph Ali's disciple.

The folloving is an excerpt from a book entitled "Key to the Reading of Old Scripts" by the late Mahmud Yazır:

"The Turks and especially the Ottomans contributed extensively to the full development and beautification of old handwritings". It is a known and conceded fact that calligraphy was brought to perfection by the Turks. As a matter of fact this merit has hardly been enjoyed by any other of the nations, whose culture depends on the common Arabic script. So from the view point of art, we as Turks, rightly deserve to be proud of this achievement. The calligraphic writings produced by the Turks reflect not only their skill and craftsmanship but also their grace, limitless artistic aptitude and delicacy

of the Turkish soul. Instead of sculpture and painting which are banned by Islam as taboo, our forefathers availed themselves of the pen as an instrument of art and created masterpieces of calligraphy that adorn today our mosques libraries, museums and homes.

III
The styles of calligraphy

Mirza Habib classified the styles of writing into twelve main types : 1 — Kalem-i sicillât, 2 — Kalem-i dibâc, 3 — Kalem-i Tomâr-ı kebîr, 4 — Kalem-i sülüseyn, 5 — Kalem-i zenbur, 6 — Kalem-i müfettah, 7 — Kalem-i hürrem, 8 — Kalem-i mütemirat, 9 — Kalem-i uhûd, 10 — Kalem-i kasas, 11 — Kalem-i muammât, 12 — Kalem-i eş'ar.

This classification appeared first in the following early editions that are published by Ebü'zziya Tevfik under the title : **Hat ve Hattâtin, Tuhfe-i Hattatîn, Silsile-i Hattâtin** and **Mizanü'l hat.**

Later this number increased under the heading "Pen's names" to 23 and 37 in a work published under the title **Mizanü'l Hat** (1) and given new names according to their characters such as :

1 — Tomar, 2 — Celil, 3 — Mecmu, 4 — Riyaşî, 5 — Sülüseyn, 6 — Nısıf, 7 — Sülüs, 8 — Havlecî, 9 — Müselsel, 10 — Gubarü'l hilye, 11 — Müamerat, 12 — Muhdes, 13 — Müdmec, 14 — Muhakkak, 15 — Rik'a, 16 — Reyhan, 17 — Tevakî, 18 — Nesih, 19 — Mensûr, 20 — Mukterin, 21 — Havaşî, 22 — Eş'ar, 23 — Lü'lüî, 24 — Hafif-i sülüs, 25 — Kalem-i müsahif, 26 — Miftâh-ı Nesih, 27 — Gubar, 28 — Uhud, 29 — Mahüve muhakkak, 30 — Muallâk, 31 — Muhaffef, 32 — Mürsel, 33 — Mebsut, 34 — Mukavver, 35 — Müzevveç, 36 — Mülettah, 37 — Muammat.

Some of these styles were exterminated and some were hardly known these days. However Ma'kîlî style was the first style that gave rise to a number of progressively elaborate styles. Ma'kîlî's characters were plain and straight and they did not include any curved lines at all. Then came the Cufic characters. These characters were generally larger and heavier than their parent and they composed of both curved and straight lines. The famous calligraphers mixed these two styles in most favorable ways to give birth to the main six styles. Each style has an appropriate name which symbolizes its significance :

1 — Sülüs : Four portions of the whole characters of the script are straight and two âre curved.

(1) Mustafa Hilmi Hakkâkzade, **Mizanü'l-Hat alâ Vaz'ı üstadü's-selef.** Fatih Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi, Koleksiyonu, 812.

2 — Nesih : Similar to Sülüs style (these two styles were initated first by Ibn Muqlah (d. 940) a famous calligrapher and a wazir at the cort of the Caliph at Baghdad)

3 — Muhakkak : One and half portion of the whole characters of the script is straight and the remaining portain is curved.

4 — Reyhani : Smilar to Muhakkak (these two styles were initiated first by Ebül Hasan Ibn Bevvâb (11 th. Century)

5 — Tevkî' : Half portion of the whole characters of the script is straight.

6 — Rıka : The characters in the script are generally attached to each other (Although it is accepted that the one who gave birth to Tevki and Rıka characters is not known, some calligraphers believe that these two characters were elaborated first by Yakutü'l Musta'simî)

Some calligraphers subjoin Ta'lik style to the above mentioned six main styles. Its characters were elaborated by Hoca Ebü'l-âl, from the mixture of Cufic and Pehlevi characters to use them in the Persian scripts. Thus, all styles of the manuscripts are elaborated from the parent Ma'kîlî and Cufic styles and the others are their off springs.

A framed inscription contains different styles of calligraphic inscriptions (respectively from top to bottom : Kûfî, Sülüs, Nesih, Muhakkak, Sülüs, Tevkî, Tevkî (thin), Ta'lik, Ta'lik (thin), Dîvânî, Celî-Dîvânî, Rik'a, İcaze), Kâmil AKDİK.

IV
The used terms in the art of calligraphy

Celî Style :

All forms of Islamic inscriptions written with big, readable characters.

Cufic Style :

Used to inscribe the Holy Qur'an, or make the desiknes of coins and medals. It was believed that this style was elaborated and initiated first by the forth Caliph Ali. After the initation of the Nesih style, the Cufic form lost its influence.

Hatt-ı Dest :

All Kinds of hand writings and manuscripts.

Divanî Style :

Derived from the combination of Rik'a lharacters by shortening the curved and the straight parts for the sake of quick writing. This style gave birth later to the forms of : Ince, Kırma and Celî-Divani.

Divanî and Celî-Divanî styles were used for writing the imperial commands, imperial diplomas and letters of privileges.

Ince and Kırma styles were used for : deeds of trust of pious foundations, announcementsı proofs and every official documents.

Gubarî Style :

One of the different styles of calligraphy.

Hümayun Style :

Is the style of the Sultans'.

Mağribi Style :

Used widely by the Algerians, Tunisians, Moors and Andalusians. It resembles the Cufic form.

Mihî-Mismârî Style :

Is the Cuneiform style which used in the old periods.

Nesih Style :

The thickness of Nesih characters is one third of sülüs characters. It was the touchstone of the calligraphers· because of the difficulties of correcting the written characters later. This style was used to write the manuscripts of the Holly Qur'an, the commentaries of the Quar'an, records of sayings or actions of the Prophet Muhammed and scientific books. Nesih style divided later into two other styles called "Nesih Kırması" and "Ince Nesih".

Reyhani Style :

The thickness of its characters resembles the thickness of Sülüs, but there is no any blindness in its characters. It was used widely to write the manuscripts of the Holy Qur'an and the prayersı later it lost its influence. It is believed that this style was initiated first by Ibn Bevvab.

Rika Style :

Resembles the mixture of "Tevkii" style. It has no any definite form and thickness. Most of its characters are attached to one another, like shorthand writink. It was belived that this style was elaborated first by Ebü'l-Fazl Ibn Hazin (a native of Baghdad)

Rik'a Style :

It was initiated by simplifing the characters of Divanî style and reducing the degree of their

curveness and inclination to obtain the required easyness and quickness in writing letters, notes and drafts. Rik'a style gave birth later to the styles of "Rik'a Kırması", "Babıâli Kırması" and "İzzet Efendi Rik'ası"

Siyakat Style :

It resembles shorthand writing, even the dots of the characters were ommitted, that is why it is hardly readable. It was widely used at the offices of the Ministry of Finance and of the real-estate administration.

Sülüs Style :

Four out of six portions of the characters that exist in an inscription are straight and two out of six are curved. The one third ratio gave the meaning of the name of this style. The thickness of the characters decides wether it is "İnce Sülüs" or "Sülüs-Celisi".

Şecerî Style :

The characters of this style resembles the knots in timber.

Ta'lik Style :

It is a Persian style of hand writing. All of its characters are curved. Their thickness equals the thickness of Sülüs' characters. It gave birth later to the following substyles: İnce Ta'lik, Hurda Ta'lik, Gubarî Ta'lik. It is belived that Hoca Abdü'l-Al initiated this style from the mixture of Pehlevi and Cufic styles.

Tevkî (İcazet) Style :

The style of the written Permissions (diplomas) that were issued by the masters of calligraphy to their disciples. Half of its characters are straight and the other half are curved. It was used in the imperial commands, orders, letter of credence and permissions. It was believed that this style was elaborated first by Ebu'l-Fazl Ibn Hazin.

Yemânî Style :

The original Arabic style of hand writing.

Zerendûd Style :

Celi style written with pure kold.

Besmele (*) : The formula "Bismillahirrahmanirrahim"

Ayet (*) : A Verse of the Holy Qur'an.

Murakka (*) : A decorative page composed of pieces of writing which are patched together.

(*) Note of the translator.

Sülüs, Adil Muhammed Han, **Mecmaü'l Acaib,** Istanbul University Library, 822 of the Hegira.

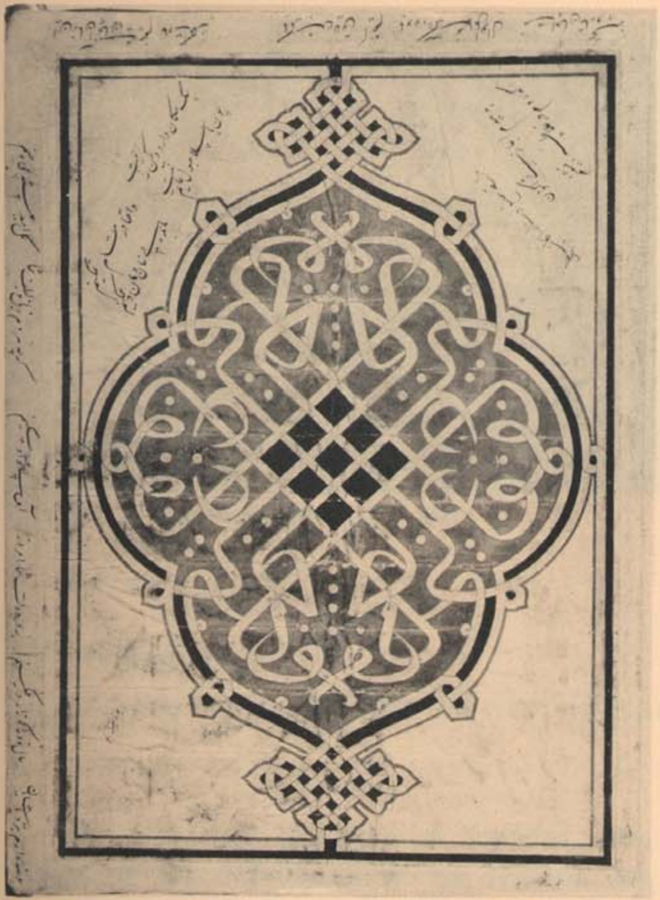

A permission of calligraphy with inscription of Gubarı style.

Examples of Sülüs, Nesih, Dîvânî, Ta'lîk styles, **Mecmaü'l Acaib.**

A permission of calligraphy with inscriptions of Kûfî and Ta'lîk styles.

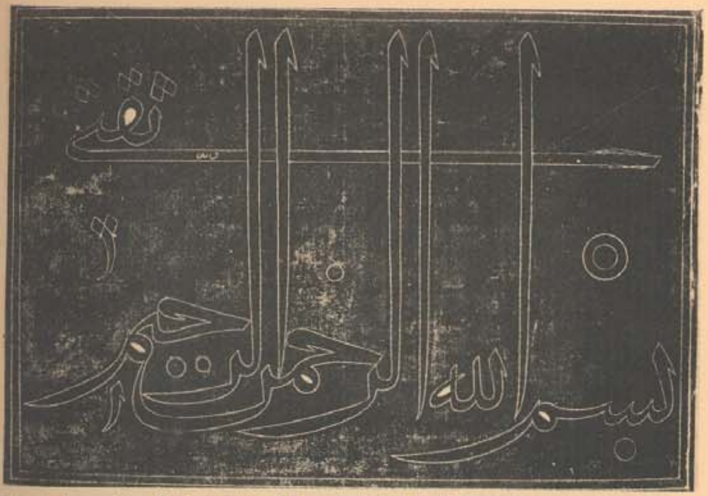

The Besmele, Muhakkak, **Mecmaü'l Acaib.**

V
The famous calligraphers and schools of calligraphy

İbn Muqlah
Es-sadr Muhammed ibn Ali ibn Hasan ibn Muqlah Vizier

Ibn Muqlah is a native of Baghdad. He refused to be a follower of his father's job who was an olive oil manufacturer and prefared the scientific studies.

Ibn Muqlah received his education from his teacher Hasan Basri who initated the earliest scripts in Cufic characters. Though Muhammed Ebherî-i Avfî tells in his work that the earliest scripts with Cufic characters were initiated by the master Ahvel who were İbrahim Seczi's disciple.

It is well known that these calligraphers were accustomed to distribute their scripts among poor people as a charity to sell them to reach persons with one thousand and two thousand golden pounds (The work **Nücûm-u Zahire** gives explicit records about the prices of these scripts).

Ibn Muqla was a very distinguished person, he prepared the peace treaty which was signed between the Moslems and the Byzantine Empire and was kept under his protection till the conquest. He was disignated three times as a grand Vizier at the reigns of the Caliph Muktadir, Kâdır and Razi and participated with three wars and discharged from office and sent to jail three times. Different sources agree that he died in 328 of the Hegira while he was in jail and some others relate his death to the torture he was subject to.

Lots of poems were writen about him as a Grand Vizier as a master of the masters and as a calligrapher. Even Ibn Haldun wrote a poem about his personality and his craftsman.

Ali ibn Hilâl - The Master

Ali Ibn Hilâl is a native of Baghdad. He was well known as 'Alaeddin Ibn-i Bevvab or Ebü'l-Hasan and his father was known as İbn-i Sırrî, his occupation was a door keeper during the reign of Melik, the governor of Buveyh State. Ali Ibn Hilal received his preliminary education on the styles of writing when he was yong from Muhammed bin Esed and later from Muhammed Ibn-i Semsanî who was the disciple of Ali Kulu. Then he collected the scripts of Ibn Muqlah and started working on them to develop his own new style which acquired him a very great fame. For this reason he was designated as the "Nakil-i evvel" which means the first copyist. Almost all calligraphers agree that Ibn Muqlah has not the distinction that Ali Ibn Hilâl has nor even the distinguished Hasan Basri has it. Ibn Hilâl died at Baghdad in 423 of the Hegira and was buried in the vicinity of Imam Ahmed bin Hanbel.

Ibn Hilâl explained the prenciples of calligraphy in a poem of about twenty-eight couplets. His followers tried to explain this poem many many times.

Yakut
İbn Abdü'l-Musta'sımî

Yakut Ibn Abdü'l-Musta'sımî is widely known as Cemaleddin Ebü'l-Mecd, he is an expert in the canon law of Islam, virtuous, poet, public singer, writer and a castrated person. Some historians believe that Yakut Ibn Abdü'l-Musta'sımî was sold as a slave to Musta'sım Billah (Abdullah Ibn Mustansır) the Chalif of the Abbasside, and some others admit that he is from Amasya.

Yakut received his preliminary education on the styles of fine writing from master Abdü'l Mü'min Safiyyüddin (a native of Baghdad). Then he became a disciple of Ibn-i Habib and later the pupil of Şehdet bint-i Ahmedü'l-Ebrî according to some historians.

His works of art were examined carfully by the two distinguieshed calligraphers Muhammed Ibn Muqlah and Ali Ibn Hilal who were highly admired by his new style. This admiration enabled him to acquire the title of "Kıbletü'l-Küttab" which means the focus of attention of the calligraphers.

His falk believed that Yakut's scripts bring light to the eyes and power and energy to the sauls of their spectators.

Yakut's fame was not limited to his craftsmanship only, but to his ability to train a lot of pupils. Each of them turned to be later a master calligrapher in one style of the main six styles.

His life covered 180 years according to some sources. The historians support this evident by the following historical events :

— He inscribed the last sura of the Holy Qur'an (which he started writing it in 551) when he visited Mustakimzade Süleyman Saadeddin.

— The Qur'an which he completed in 658 of the Hegira is still under exhibition at Hagia Sophia Library collection.

— The biyografy of Mehmed Ibn Tuğlukşah-ı Hanefi, the King of India; states that the king gave Yakut two hundred thousand miskal (a weight of 1 1/2 drams) of gold in return of the gift he received from him.

— Some historians believe that Yakut met Sheikh Abdü'l-kâdir-i Geylânî who died in 561 of the Hegira. This evidence only proves - and without any doubt-that Yakut lived a very long life.

Yakut, the great master, died in Sefer 6th, 699 of the Hegira and buried near Jerusalem or at Iraq according to some historians.

On the first page of **Meşârikü'l-envar** (Registered under number 899 at the library of Hagia Sophia) Yakut wrote the following two couptets :

1 — I am as a ruby - because Yakut means ruby - in all my scripts. This honour is mine, the spring of this honour is mine and not from Ibn Muqlah's.

2 — In my opinion the inscriptions of all mankind are as my eye.

My inspriptions like the apple of eye according to them.

Amasya has a distinctive place in the history of calligraphy, because most of the famous masters of calligraphy were natives of Amasya like yakut, Sheikh Hamdullah and many others. The following paragraphs are mentioned by Abdîzade Hüseyin Hüsameddin Yasar in his book **The History of Amasya (1) :**

All the books agree that Amasya is a very blessed and productive place, because it is the craddle of all famous personnalities in every area of specialization.

In the area of fine arts and especially in the area of calligraphy it is not possible to find any calligrapher who can imitate the scripts of its natives. The masters of calligraphy like İbrahim Nefîsî, Hüseyin Hâmit and Müstakimzade Sa'deddin confess with great humbl that neither one of them nor any other calligrapher can imitate one character of Yakut's or Hamdullah's scripts.

If we compare Amasya with other Imperial Ottoman dominions it is seen that the most famous masters of Calligraphy like Amasya'lı Abdullah Efendi, Köse Muhiddin Efendi, Cemâleddin Efendi, Celâleddin Efendi, Hamdullah Efendi, Şükrullah Efendi, Abdullah-ı Sanî, Mustafa Dede and Derviş Muhammed Dede were all natives of Amasya.

---

(1) Amasya Tarihi, C. : 1, S. : 217-220.

Sheikh Hamdullah ibn Mustafa Dede

Sheikh Hamdullah is the initiator of a new style in calligraphy, he was so famous that he was designated the title of "Kıbletül Küttab" which means the focus of attention of the calligraphers and the title of "Kıdvet-i ehlül'l-hat" which means a pattern in calligraphy.

Sheikh Hamdullah is a native of Amasya, he was born in 840 of the Hegira. His father Mustafa Dede (Sheikh Efendi) emigrated from Bukhara to Amasya a long time ago before that date. Hamdullah practiced the art of fine writing with Hayreddin Mer'aşi and learned from him the styles of "Sülüs" and "Nesih" and absorbed throughly the style of master Yakut Ibn Abdül'l-Musta'sımî. With the support of the Almighty and Hızır (a legendary person who attained immorality by drinking from the water of life) he succeded in giving birth to a new style.

When Sultan Bayezid was a crown prince and governor of Amasya province he was the disciple of Sheikh Hamdullah, who practiced with him the six main styles. After his being a Sultan he requested his teacher and master to reside in Istanbul and take complete charge of the office of calligraphy at the palace.

He resigned from his function after Sultan Selim (the first) ascended the throne and took charge of the same office, once again, after Suleiman the Magnificent ascended the throne of the Ottoman Imperie. But, he was old enough to fulfill the appeal of the Sultan to prepare a new inscription of the Holy Qur'an. He died in 926 of the Hegira and buried in the vicinity of Sultan Karacaahmed

During his lifetime he wrote a lot of manuscripts which consist of 47 Qur'ans, nearly one thousand Sure-i En'am (name of the sixth sura of the Quran), Sure-i Kehf (name of the eighteenth sura), Sure-i Nebe' (the seventyeights sura) and lots of Murakka (decorative page composed of pieces of writing which are patched together). The manuscripts that exist on the Mihrab (niche of a mosque indicating the direction of Mecca) of Sultan Bayezid mosque, on its dome and on the middle door are all Hamdullah's scripts. In addition to that the scripts that exist on the entrances of At Meydanı Square, Firuz Ağa and Davut Paşa mosques, Feridun bey and Mustafa Efendi graves are all Hamdullah's scripts.

The biyographies of the famous calligraphers like **Menâkib-î Hünerverân, Gülzâr-ı Sevab** and **Devhatü'l-Küttab** give a lot of information about him and about his limitless artistic aptitude.

An Anecdote About Sheikh Hamdullah (1)

The calligrapher Şahin (Falcon) Ağa, who was a brave one like his nichname decided one day to engrave the name of Sheikh Hamdullah on his tombstone, though there was nothing on it according to the testament of Sheikh Hamdullah. To be sure whether this decision is good or bad, he called for Şaban Dede to make an "Istihare" for him (asking the lord to select and decide between two or more courses by a dream). When he learned that his decision was not approved he abandoned his project.

After a while he gathered all his courage and engraved the existing script on the tombstone. After a week of finishing the engraving he died and buried in the vicinity of his Sheik.

Ekrem Hakkı Ayverdi, the author of **Fatih Devri Mimarisi** (The architectural activities during the reign of Fatih) and under the heading of the tomb of Sheikh Hamdullah - the famous calligrapher - gives the following information :

"We put his drawing on the tombstone of Sheikh Hamdullah as a gratitude for his services. He was buried at Karacaahmet cemetery in a place specially arranged for calligraphers (2).

---

(1) Süleyman Sa'deddin b. Abdurrahman Müstakimzade, **Tuhfe-i Hattatin.** Istanbul, 1928, Devlet Matbaası, pp. 414.

(2) Ekrem Hakki Ayverdi, **Fatih Devri Mimarisi.** pp. 431.

Sultan Bayezid-i Veli ibn Ebi'l-Feth Sultan Muhammed Han

The nickname Veli indicates that he is inwardly the seventh, though outwardly he is the eighth Ottoman Sultan. He was a disciple of Sheikh Mevlana Hamdullah Âgâh when he was the governor of Amasya. He learned the styles of writing and climbed to a very good rank in the art of fine writing. The hostorical sources like **Gülzar-ı Sevab, Menakib-i Hünerverân** and **Devhatül-Küttab** state how the governors esteemed and respected their instructors and masters after they ascend the throne.

Sultan Bayezid ascended the throne in 885 of the Hegira after the death of Sultan Fatih Mehmed Han. His reign lasted 31 years until his death in 918.

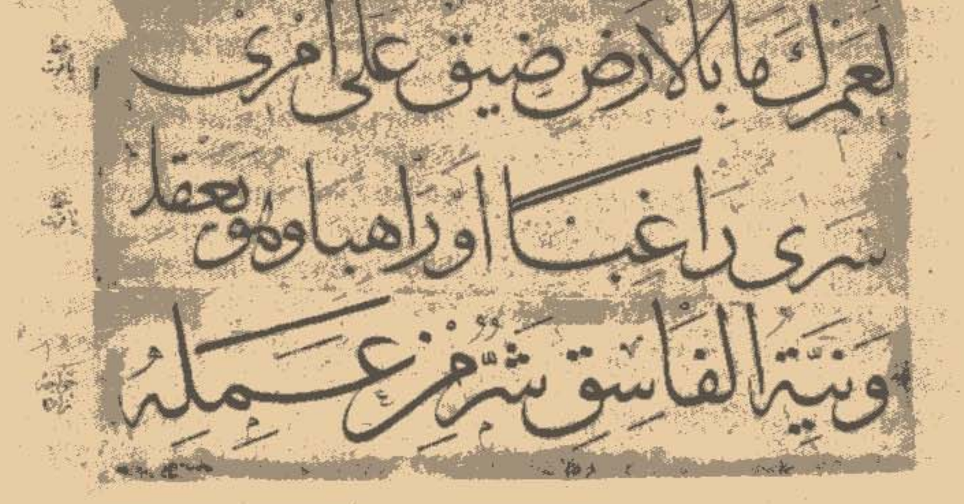

Examples of Hocazade inscriptions. Yakut and Sülüs. Istanbul University Library.

The calligraphers sheikh Hamdullah family

Şükrullah Halife

Şükrullah Halife is a native of Amasya, his master is Sheikh Hamdullah's son-in-law. His style of writing was the best among the other calligraphers. He wrote a lot o inscriptions including Qur'ans and books, and died with his master and buried with him side by side in 950 of the Hegira.

Hamza ibn Mustafa Dede ibn Şeyh Hamdullah

He was born in Istanbul, and inherited the ability of fine writing from his father and grandfather. He was as excellent in hand writing as his brother Pir Mehmed Kemâli. The Holy Qur'ans that were written by the two brothers were kept at Suleymaniye mosque. He died after Pir Mehmed Kemâli and buried in the vicinity of his father and grandfather.

Mehmed Cemaleddîn ibn Celâleddîn

He is a native of Amasya, his father Celâl and brother Muhiddîn were excellent calligraphers. They were the cousins of Sheikh Hamdullah Ibn Sheikh Mustafa - the focus of the calligraphers - he lived about 80 years.

Mustafa Dede

He is the son of Sheikh Hamdullah and the grand son of Sheikh Mustafa Dede, the native of Amasya. He inherited the ability of fine writing from his father. Mustafa Dede was not capable to get all the requirements of excellent writing because of his father's early death. So he was obliged to be one of the disciples of Abdullah Amasi to practice with him the beautiful characteristics of the main styles. After he reached a good rank he went to Cairo and then to Mecca for pilgrimage after he finished the theoc rated by Sultan Aliyyi Tebrizî. He once appealed Istanbul and setlled down in a region called Üsküdar. He die in 945 of the Hegira due to an accident and buried in the vicinity his father. His writing style was so characterictic that no calligrapher dared to copy or imitat him.

Ahmed Karahîsarî, one of the students of Esedullah-i Kirmani, 960 of the Hegira, The Library of Topkapı Saray.

Initation of Ta'lik Style

The treatises of **İstilâh-ı-Farisiyye** relate the elaboration of Tâ'lik style to the following incident : The aesthetic Tâ'lik style was elaborated by Sultan Aliyyi Tebrizî. He once appealed to the Almighty to grant him a new style of writing that could last forever and be rememberd with it forever. In his dream the All Knowing told him that with the inspiration of God he would be able to find the points of resemblance between the style that he is looking for and the beak, neek, wings, chest and tail of a goose. Upon this dream, he began to work hard on this new form till he elaborated the new characters of Tâ'lik style.

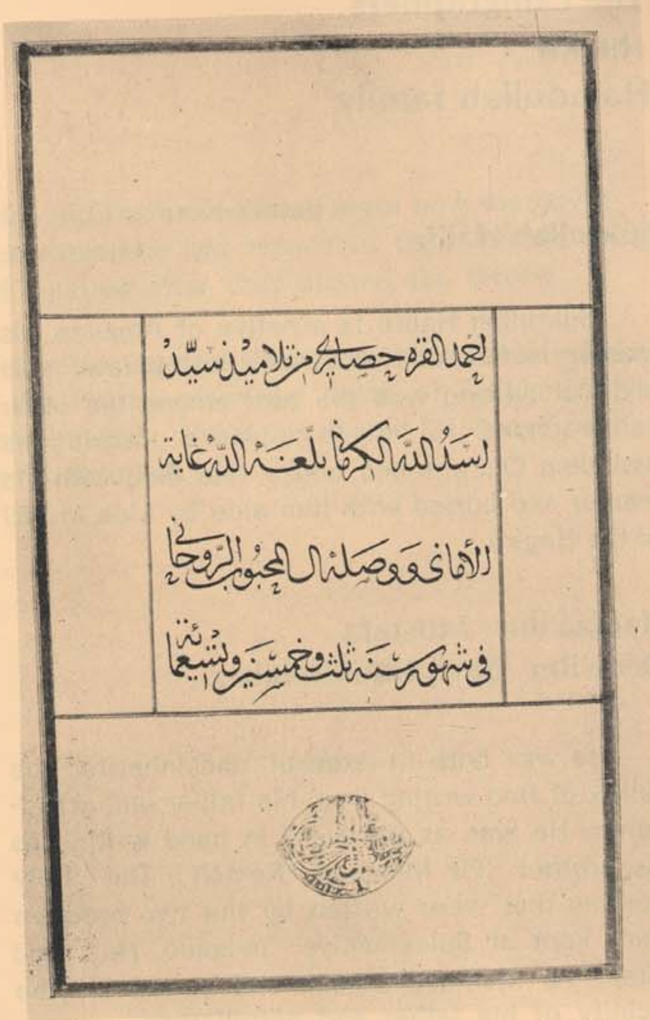

Ahmed Karahisarî, one of the students of Esedullah-i Kirmanî. 953 of the Hegira.

Seyyid Mir Ali

He is a native of Herat. He learned calligraphy from Sultan Ali (native of Tebriz) or from master Mahmud Zeyneddin, one of the students of Sultan Ali. He also was the disciple of Sultan Hüseyin Baykara and Kebir B. Üveys Erdebîlî. He died in 951 of the Hegira.

Examples of the Six Styles, Hamdullah known as İbni'ş-Şeyh, the Library of Topkapı Saray.

Sultan Ali Kayini

He became a great scholar with the support of Sultan Hüseyin Baykara and a member of a religious order with the influence of Molla Câmi. He spent all his time writing the works of his master. He was not a famous calligrapher only, but a poet and a writer.

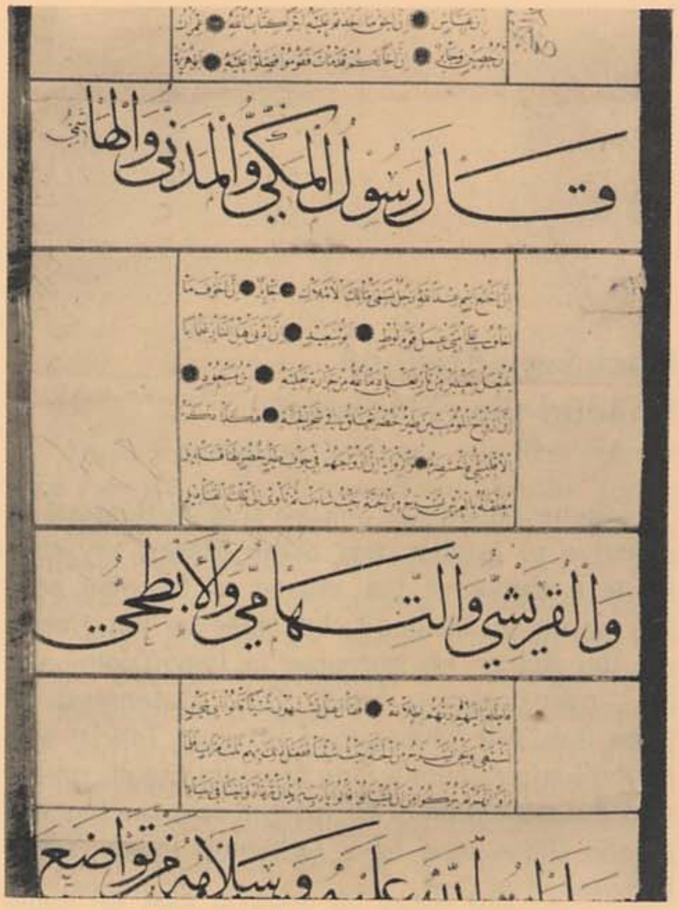

Mir Ali Kâtip

He is a native of Meshed. He learned the beautiful styles of calligraphy from Mevlâna Azher and Hoca Ali Mîr. He wrote in his sixties a poem of about three hundred couplets on the beauties of calligraphy. Mîr Ali wrote his own poems and literary works which are preserved and exibited in Turkish museums and among special collections of some persons. He died in 935 of the Hegira and buried in a cemetery near Gucurat.

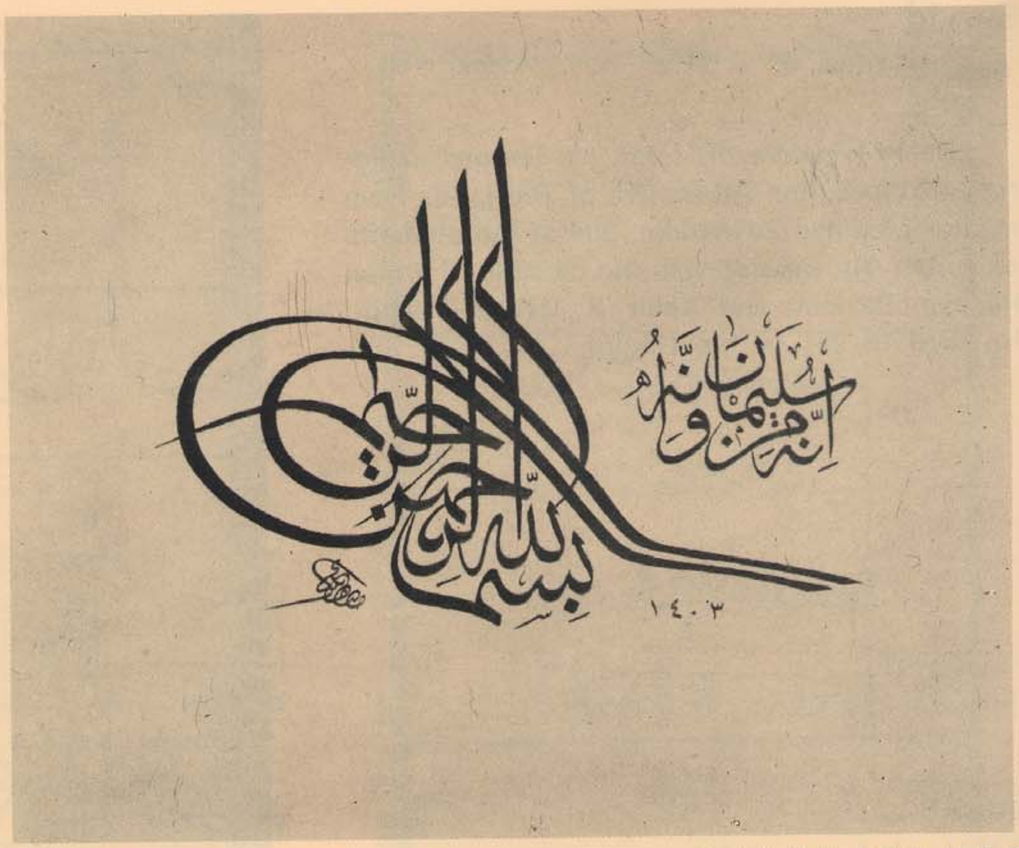

The Besmele, written with the style of the Imperial signature, Mustafa Bekir Pekten, 1403 of the Hegira.

Hace Seyyid İmâdüd-din el Hüseynî

Some historians believe that El-Huseynî is a native of Isfahan and some others say that he is a native of the shores of Caspian sea. His name is Mehmed Ibn Hüseyin Ibn Hasan Ali Ibn Abbas, his surname is İmadü'ddîn, and his pseudonym is İmadî. The statements of Baba Şah, Mîr Muhammed Hüseyin Tebrîzî and Şeyhü'l-İslam Memükzâde Mustafa Efendi reveal that the education of El-Huseynî was the highest among those who have attained to an inner knowledge of God.

El-Huseynî learned all styles of calligraphy and was very interested with the style of Hace Mîr Ali. Thus his background and his excellent natural capability opened the way to the birth of an entirely new style in calligraphy and added this style to the six main styles.

He died in 1027 of the Hegira after leaving a great number of inscriptions, books and Qurans. Most of them are still preserved and exibited in Süleymaniye and Istanbul museums and among special collections of some persons.

Şah Mahmud

He is a native of Nişabur and a disciple of Katib Abdi and then the disciple of Sultan Ali Meşhedî who was a very distinguished calligrapher especially on Ta'lik style. Şah Mahmud was sentenced to jail by Persian Shah Ismail to prevent him from escaping to the Ottoman Empire which accustomed to show honour and respect to craftsmen and leading personalities and intellectuals. He died in 952 of the Hegira while he was in jail.

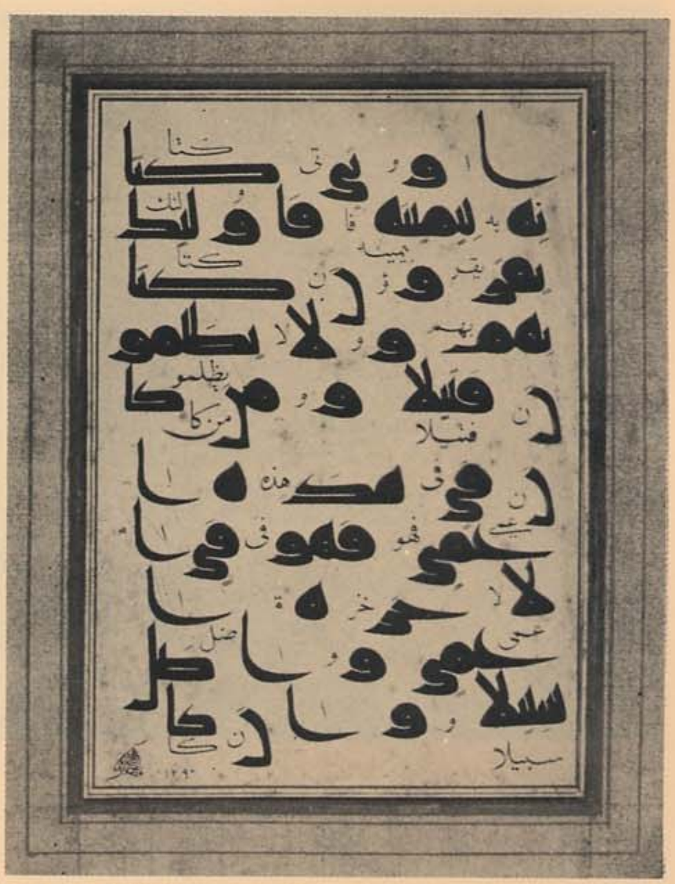

A key of Kûfi reading, 1290 of the Hegira, Süleymaniye Library.

Two sayings of the Prophet Mohammed. Sülüs, nesih.

Ahmed Şemsüd-din

He is a native of Karahisar. His first master was Yahya Sofî, he learned from him the styles of Sülüs and Nesih. Then he became the disciple of Esedullah Kirmanî, who showed to him the delicate and subtle characteristics of Celî style and paved the way for him to climb to the top in this art. His inscriptions on the main valut of Suleymaniye mosque, on Sinan's public fountain and arround the tomb of Ishak Halvetî are some examples of his excellent ability. He also prepared the inscriptions and the engraves of his own tomb. He died in 963 of the Hegira when he was arround 90 years old.

Sülüs, **Mecmau'l Acaib.**

Hasan Çelebi Hasan ibn Ahmed Karahisari

He is a Circassian and an adopted child of Ahmed Karahisarî. His master was alive when he signed his inscriptions on the door of the Harem section of Suleymaniye mosque as Hasan Ibn Ahmed Karahisarî. His inscriptions in Süleymaniye and Selimiye mosques were as perfect as his master's. Hasan Çelebi died in 1002 of the Hegira and buried in the vicinity of his father according to Mustakim Zade, the author of **Tuhfe-i Hattatîn.**

Derviş Ali

He is a native of Istanbul and a highly educated person. He was adopted by Hüseyin Ağa Ibn Kara Hasan who was a commander inchif of the Janissaries. Derviş Ali also was a janissary officer during his youth. He practiced the first lessons of good writing with master Halid-i Muhalledü'l Âşâr and graduated from his school as a calligrapher of Sülüs and Nesih styles. A lot of disciples learned the patterns of good writing from master Halid, among them was the Grand Vizier Köprülüzade Ahmed Paşa.

He wrote more than forty inscriptions of the Holy Qur'an and a lot of verses from the Qur'an including the sixth sura and many other hymns.

His manuscripts were gilded by Sürahî Mustafa who was the disciple of the famous gilder Yenibahçe'li Kara Mahmud. He died in Ramadan, the ninth month of the Muslim calendar and buried out of Topkapı in the vicinity of Sarı Abdullah Efendi, the commentator of Mesnevî (The mystical poem of Mevlana Jalaladdin Rumî).

Sülüs. Hafız Osman, 1082 of the Hegira.

Hafız Osman Efendi (Osman ibn Ali)

He is a native of Istanbul, and the first calligrapher who was able to adopt and apply the style of Sheikh Hamdullah with all its beauties and delicacies. That is why he was designated the title of the "Second Sheikh". His father was the one who calls Muslims to prayer at Haseki Sultan Mosque. Hafız Osman received his first lessons about the styles of writing from Köprülüzade Mustafa Paşa (the formar Grand Vizier), then he practiced the styles of Sülüs and Nesih with Derviş Ali and with Suyolcuzade Mustafa. His last master in this area was Nefeszade Seyyid İsmail Efendi.

Hafız Osman consented to the appeal of the Grand Vizier Köprülüzade Mustafa Paşa for writing a new inscription of the Holy Qur'an with his magnificent style. This inscription was then printed in thousands of additions.

To reveal the high rank that Hafız Osman reached in the area of calligraphy it is enough to remember the statement of master Ağakapılı Ismail efendi about Hafız Osman, "We cognized all styles of beautiful calligraphy but Hafız Osman was the one who has the ability to write".

In 1106 of the Hegira he took charge of teaching calligraphy to Sultan Mustafa the second.

Indeed he - step by step - ascended the throne of good writing as a second Sheikh in all existing styles. Even other contemporary calligraphers left their own styles and began emitating the style of Hafız Osman. He did not abandon writing even in his way to Macca for pilgrimage. He established a school of calligraphy which was open on Sundays and Wednesdays.

Hafız Osman suffered from paralysis towards the end of his life and died in 1110 of the Hegira.

During his life, he wrote twenty-five inscriptions of the Holy Qur'an. One of them is still preserve and exibited in Hogia Sophia colloction and the others are at the library of Nuruosmaniye.

Part of his inscriptions were gilded by his nephew Hafız Mehmed Çelebi who was the disciple of the famous gilder Sikkecizade, while the other part were gilded by Ahdeb Hasan Çelebi who was the disciple of the gilder Molla Guranî'i Beyazi Mustafa.

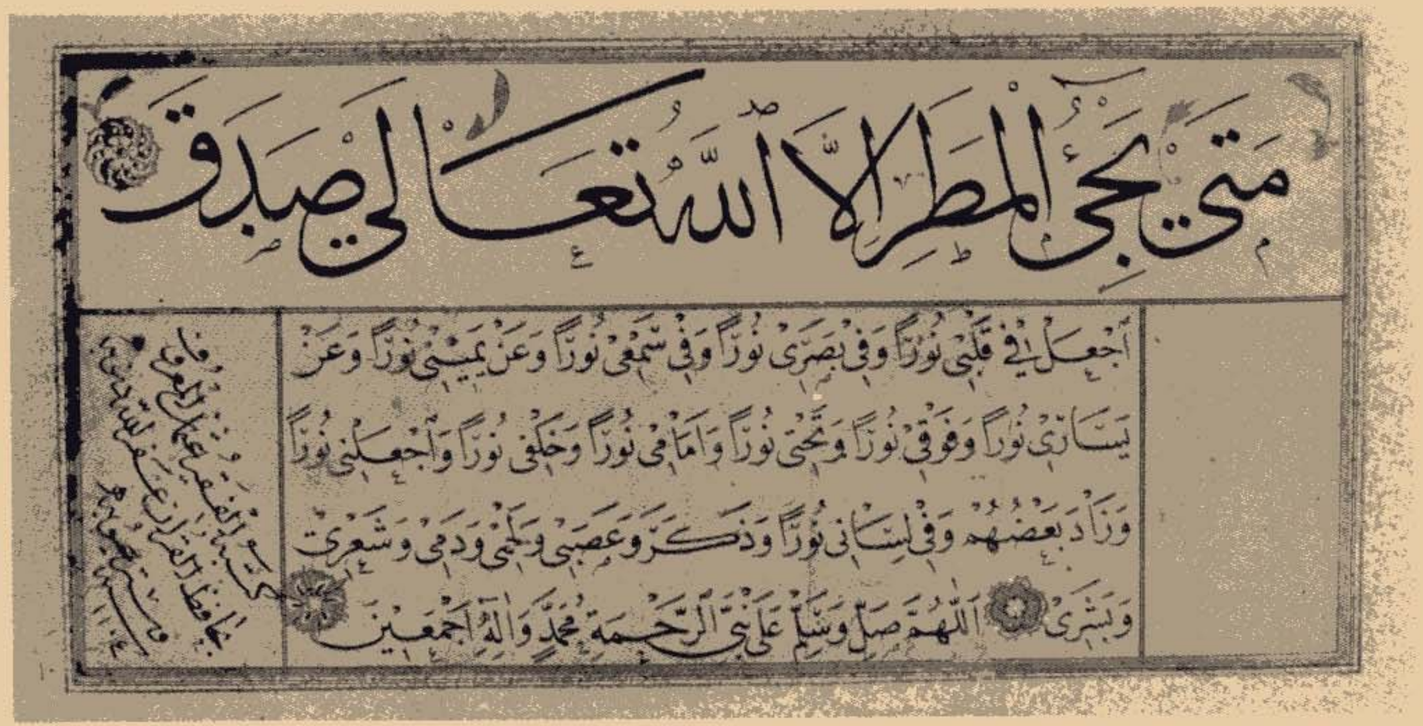

Sülüs and Nesih, Hafız Osman, 1104 of the Hegira.

İsmail Zühdî Efendi

He is captan Mehmed's son and the elder brother of the famous calligrapher Rakım Efendi. He completed his education in Istanbul and learned the styles of Sülüs and Nesih from Ahmed Hıfzı Efendi, who was the most illustrious calligrapher of his period. In a permission - Diploma of calligraphy - he issued to one of his pupils he draw a genealogical tree of his masters, he put Ismail Zühdî at the bottom, then master Ahmed Hifzî, then master Abdullah, master Mehmed Rasim, master Abdullah and then master Hafız Osman at the top. In another genealogical tree he put Ismail Zühdü then master Mehmed Emin Efendi and master Mehmed Rasim. In 1180 of the Hegira. Ismail Zühdî received a permission from Mehmed Şakir Mihalicî and appointed as a teacher at the office of calligraphy of the royal court. He wrote more than forty inscriptions of the Holy Qur'an and a lot of hymns and trained very many pupils. The famous scholar Şanizade Ataullah Efendi was one of his disciples. He died in 1806 and buried in the cemetery of Edirne kapısı. The inscription on his tombstone was engraved by his brother Mustafa Rakım Efendi.

Hattat Hafız Mustafa Rakım Efendi

He was born in 1171 of the Hegira in Ünye, his father is captan Mehmed. His elder brother Ismail Zühdü Efendi was his first teacher. Then he became the disciple of Ahmed Hıfzı Efendi who was one of disciples of the master Eğrikapılı Mehmed Rasim Efendi. His distinguished ability in writing the styles of Sülüs, Nesih, Celî Sülüs and drawing was the source of his reputation. He trained the children of the minis-

ters and high officials, thus he attracted the attention of Sultan Selim the third who appointed him as a Müderris (a grade in the hierarhy of the Ulema) of calligraphy at the royal court, and given the charge of preparing the designes of the coins and medals and the illustrations of the imperial cipher.

Sultan Mahmud was one of the disciples of Mustafa Rakım when he was a crown prince. The master trained his very talented disciple on the existing styles of calligraphy. In return of his master's great efforts, and after ascending the throne, he granted him the title of the judge of Izmir, the judge of Edirne and the judge of Macca. In 1233 of the Hegira he was appointed as a chief military judge of Istanbul and in 1238 as the chief military judge of Anatolia.

All the imperial ciphers carried the signatures of Mustafa Rakım during that period, and he was on the top in Celî style.

He died in 1241 of the Hegira and buried in the yard of his own school of calligraphy at Karagümrük.

Rakım Efendi.

El Hac Mehmed Es'ad Yesarî

According to the auther of **Enderun Hattatları** the calligrapher Mehmed Es'ad is a native of Istanbul and the son of Kara Mahmud Ağa. He suffered from infantile paralysis since his childhood. The auther states that Yesarî learned the styles of calligraphy with his left hand from master Dedezade Seyyid Mehmed Efendi. He received two permission from Katipzade Mehmed Refi' and from Refik Efendi in 1167 of the Hegira. After he was appointed as a chief calligrapher at the Enderun-i Hümayun (the part of the palace that was under the Sultan's private administration) he went with his son Mustafa İzzet Efendi to Macca for Pilgrimage.

The calligraphers of his period consented to his artistic ability and zeal because of his great fame in Ta'lik style, even Şeyhülislam Veliyüddin Efendi (Dignitary responsible for all matters connected with the canon law, religious schools, etc., and coming next to the Grand Wazir in precedence) could not prevent himself from saying that Mehmed Es'ad Yesarî was sent by God to humilate the arrogants.

The calligrapher Kıbrısîzade İsmail Hakkı Efendi stated that everyday the sellers of paper, pen and ink set up an open pazar for the disciples in front of the houses of Es'ad Yesarî and his son Mustafa İzzet Efendi.

He died in 1213 of the Hegira (1798) and buried in the vicinity of Tutî Abdüllatif Efendi, then his mortal remains were carried to a grave near the tomb of Fatih Sultan the Conqueror.

Yesarizade Kazasker Mustafa İzzet Efendi

He is the son of the great master Yesarî Mehmed Es'ad Efendi. He was born in 1190 in Istanbul according to the historical sources. He learned Ta'lik style from his father and received two permissions in 1202-1203 from Esseyyid Osmanü'l-Üyevsi and from Mehmed Emin Paşazade Emin the masters of calligraphy at that period. He was granted the title of master of Macca, the judge of Istanbul, chief military judge of Anatolia and appointed actually as a chief military judge in 1255/1839. In addition to these titles, he was granted too the title of the chief military judge of European Turkey in 1256/1840 and appointed to the ministry of Takvimhane in 1258/1842.

He died in 1265/1849 and buried in the vicinity of his father after he left a great number of inscriptions.

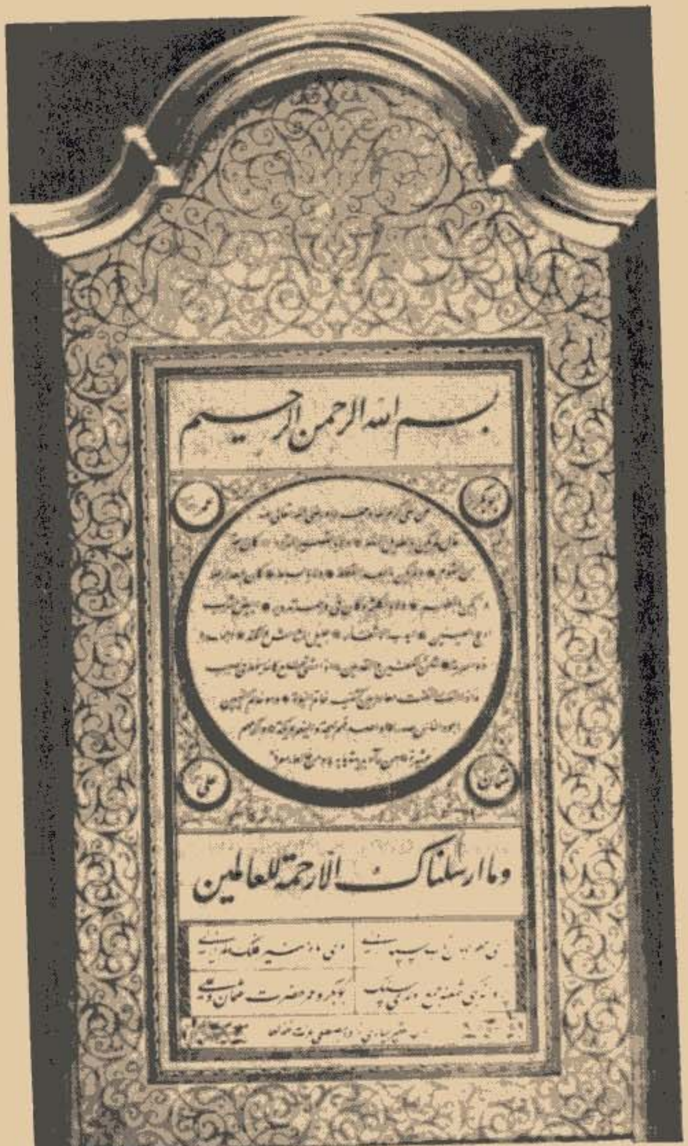

Ta'lik, Description of the personal virtues of the Prophet, Yesarizade Mustafa İzzet.

Sülüs and Nesih. **Mecmaü'l Acaib.**

A saying of the Prophet Mohammed. Celī, Sülüs İstif. Şefik Bey.

Kazasker Seyyid Mustafa İzzet Efendi

He was known as Kazasker Efendi among calligraphers and musicians. He is a native of Tosya. His father is Mustafa Ağa and his grandfather is Destan Ağa. He was born in 1216/1801 and acquired his first education from Fatih Medresesi (Muslim theological school). His voice was so beautiful that Sultan Mahmud the second ordered him to be trained at the Enderun (the part of the palace that was under the Sultan's private administration). Then he completed his education at Galatasaray high school and learned the methods of good writing from Çömez Mustafa Vasıf Efendi and the methods of playing the ney.

After taking the Sultan's permission he went to Macca for pilgrimage. While he was at Macca he became acquainted with Sheikh Mehmed Can who was the follower of Nakshbendi order. With his assistance he became a dervish of this order. The Sultan one day - by mere chance - went to Bayezid mosque for the afternoon worship, there he recognized the splendid voice of Mustafa İzzet Efendi and invited him to the palace once again.

In 1261/1845 he was appointed by Sultan Abdülmecid as a second İmam for Eyyub mosque, and granted him the titles of the judge of Salonika, the judge of Macca, the judge of Istanbul. In 1265/1849 he was granted the title of the Chief military judge of Anatolia, the first İmam of the Palace, the chief Military judge of European Turkey. Then he was given the charge of teaching calligraphy to the princes, and appointed later as a member of the committee on legal guestions and a member of the national assembly.

He died in 1293/1876 and was buried at Tophane cemetery.

The inscriptions that exist at Hogia Sophia museum are some examples of the magnificent Turkish calligraphy writen by Mustafa Izzet Efendi with Celî style.

Sülüs İstif, Şefik Bey.

Mehmed Şefik Bey

Was born in 1819 at Kılıç Ali Paşa district near Beşiktaş at İstanbul. He was the son of Sebzî Efendi zâde Süleyman Mahir bey one of the successors of Securities' Office at the Imperial Chancery of State. After his elementary education he began to work at his father's office in his seventeenth. Then he resigned from this job due to his affection towards the art of fine writing. He received his first lessons from Ali Vasfi Efendi, one of the disciples of Master Ömer Vasfi Efendi and acquired talîk style from Ali Haydar Bey, the grandson of Melek Ali Paşa. Later he became not only the disciple of his relative Kazasker Mustafa İzzet Efendi but his very close intimate for thirty years. When his master Kazasker Mustafa İzzet Efendi was appointed by Sultan Abdü'l-Mecid to the position of the second İmam, Şefik Bey, was awarded the position of the Imperial Chancery Servant. In 1839 he was offered the position of the chief of the Imperial Chancery of State, which was a very important position at that time.

Through the course of his work, he was given the responsibility of placing his inscriptions in the mosque which was built by the order of Sultan Abdü'l-Mecid at Khios Island, besides that he took the responsibility of restoring the inscriptions of Ulu Mosque at Bursa after it was severely damaged by an earthquake. With his works of art, the mosque gained a rich collection of Mehmed Şefik's masterpieces of Sülüs - Nesih, Talîk and Divânî styles of writing.

After his death at 1855, he was inhumed at Yahya Efendi tomb near Beşiktaş, his extreme ability of inscribing the styles of Sülüs, Celî, Nesih and even Divanî bewildered the captives of this art.

His inscriptions on the entrance of İstanbul University's main building are one of Mr. Şefik's long living pieces of Art.

Celi and Sülüs, Mahmud Celâlüddin.

III. Şeyh Mahmud Celâlüddin Efendi

He is a native of Daghestan and son of Sheikh Muhammed Muradî Efendi. He came to Istanbul to be the disciple of Ömer Efendi and Abdüllâtif Efendi who was the disciple of master Hoca Rasim Efendi.

Sheikh Mahmud Celâlüddin became later the creater of a new style. Even the critics of his period agread upon his creativeness and his ability and determination to do the best. These qualifications provided to him the title of the third sheikh after Hafız Osman the second Sheikh and Hamdullah the first. His wife too was as good calligrapher as her husband especially in Nesih style.

He died in 1245/1829 and buried at the Dergâh (the throne of grace of which prayers are offered) of Sheikh Murad after leaving a huge quantity of calligraphic work. Most of them are still preserved and exibited at the museums and libraries.

Seyyid Hacı Mehmed Hulûsi Efendi

He is a native of Kastamonu, his father Osman Ağa is a descendent of the family of Seyyid Mehmed Şemsüddin Buharî. He learned the styles of Sülüs and Nesih from Racî Efendi and then from Aliyyü'l Vasfi Efendi. He trained a lot of disciples at the library of Ragıp Paşa, and practiced the art of good writing with the famous master Şevki Efendi. His skill and great ability enabled him to receive the permission of calligraphy while he was forteen years old.

Besides his being a good librarian, he was the preacher of Hekimoğlu Ali Paşa mosque and the first preacher of Nusretiye mosque.

He died in 1291/1874 and buired at Merkez Efendi cemetery.

Mehmed Hulusi Efendi is the grandfather of Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver and the maternal uncle of the famous calligrapher Mehmed Şevki Efendi.

Framed inscription, Mehmed Sami, 1305 of the Hegira.

Mehmet Şevki Efendi

He was born in Kastamonu in 1244/1828 and came to Istanbul with his father Ahmed Ağa while he was a little child. According to some historians he was born in Istanbul at the Haseki region. He began his education at Yusuf Paşa primery school, then he became the disciple of Hulusî Efendi, his maternal uncle, then a disciple of Hoca İshak Efendi, the bridegroom of the famous calligrapher Hulusi Efendi. He was issued the required permission when he was fourteen years old. In 1264/1848 he was appointed as an official at the private secretariat of the General Staff. Then he was given the charge of training the students of the military academy and the charge of training the children of Sultan Abdülhamid.

He died in 1303/1887 and buried at Merkez Efendi cemetery.

Mehmed Şevki Efendi was a famous calligrapher at his period, he trained a lat of disciples including the princes and the students of the Military Academy. Most of his inscriptions are still preserved and exhibited at the museums, libraries and among special collections.

İsmail Hakkı Sami Efendi

He was born in Istanbul in 1253/1837. His father Hacı Mahmud Efendi was chief of the doorkeepers guarding the central door of the palace. His limitless artistic aptitude in the area of calligraphy designated to him the title of the chief of calligraphers. He learned both Arabic and Persian after graduating from primary school, then he was appointed to a function at the Ministry of Finance and an official at the Imperial Chancery of state. During his servicess he was granted a lot of medals and badges. He died in 1330/1912 and buried in the vicinity of Fatih mosque.

Sami Efendi learned the Ta'lik style from Kıbrısîzade İsmail Hakkı Efendi, then from Ali Haydar Bey the grandson of Melek Paşa. He learned Sülüs style from master Boşnak Osman Efendi who was residing at that period at Fatih school. Later he became a chief master in many styles of calligraphy and the biggest boss in the styles of Sülüs and Ta'lik. That is why he was given the title of The Second Râkım. During his life time he trained a lot of disciples and wrote very many manuscripts, books and Qur'ans.

El Hac Esseyyid Hasan Rıza Efendi

He was born in 1265/1849 in Istanbul, his father is Ahmed Nazif, his grandfather is Ibrahim and his grand grandfather is Halil Efendi. The family emigrated to Istanbul after the war between the Ottoman and the Russian Empires.

His father Nazif Efendi was appointed as an official to the post office of Silistre after he resigned from his services as a head butler in the palace of Reşit Paşa the former Grand Vizier.

As for Nazif Efendi, he was appointed to the membership of the teaching staff of the school of Kaptan Paşa and the school of Hafız Munib Efendi. His inclination towards good writing began during his early childhood. So he began to take lessons of calligraphy from Sucu Hüseyin Efendi and Yahya Hilmi Efendi. Upon his father's early death from cholera, he was

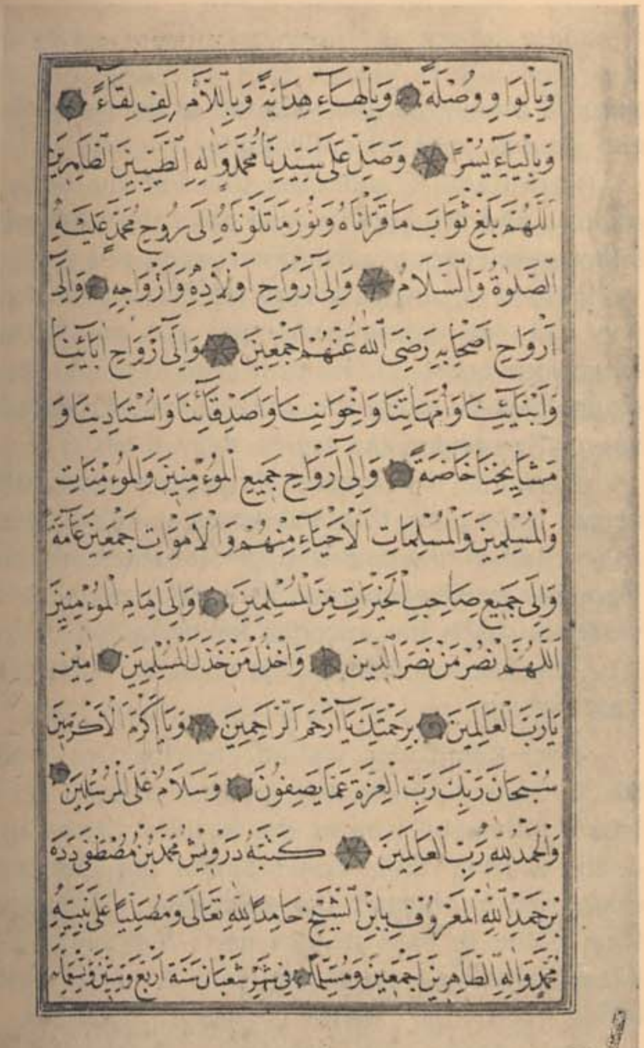

A page of the Holy Qur'an, Derviş Mohammed İbn Mustafa Dede. İbn Hamdullah known as ibni'ş-Şeyh, 964 of the Hegira.

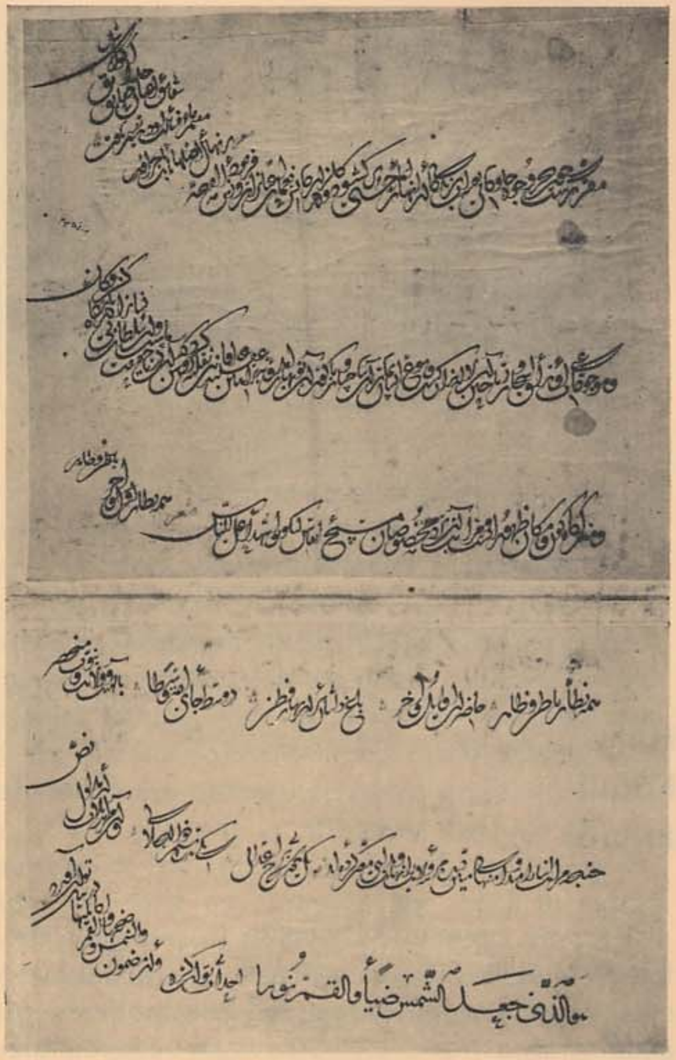

Divâni, **Mecmaü'l Acaib.**

registered at the school of the Imperial Military Band with the guidance of the mother of the reigning Sultan. Indeed, he was very lucky because the calligrapher Şefik Bey was a teacher of hand writing at the same school. With the guidance of Şefik bey he became acquainted with the famous master Mustafa İzzet Efendi. This acquaintance enabled Hasan Rıza Efendi to take lessons of calligraphy from its master. In 1293 of the Hegira he went to Macca for pilgrimage, and In 1288/1871 he was appointed as an İmam (prayer leader) for The Imperial Military Band, then a teacher of calligraphy.

With the establishment of the school of calligraphy he appointed as a membership of the teaching staff to train the students on Sülüs Nesh and Reyhânî styles. He died in 1238/1920 and buried at Rumelihisarı cemetery.

Hasan Rıza's inscriptions were very beautiful and were very clear and readable, that is why most of them were printed and many of them are under priting these days.

Hacı Kâmil Efendi, 1355 of the Hegira.

Hacı Kâmil Efendi

He was born in 1278/1862 in Istanbul.[3] His father is Hacı Süleyman Efendi, the supervisor of the dockyards. He learned the methods of good writing from Hacı Süleyman Efendi, the master of Saliha Sultan school. In 1289 of the Hegira he received the necessary permission for the calligraphers and in 1297 he was appointed to the Ministry of Interior after his graduation from high school, In 1310/1894 he was transfered to the office of the Imperial Chancery of State, and given the charge of teaching the disciples on different styles of calligraphy. In 1333/1915 he was gratified by the title of The Chief of The Calligraphers and awarded a lot of medals and badges.

Hacı Kâmil Efendi has the honour of completing many incompleted transcriptions of the Holy Qur'ans and books, besides writing very many documents, antographs, letters of the Sultan, orders and Imperial edicts. He trained a lot of pupils at the school of calligraphers especially on the styles of Sülüs, Nesih and Rik'a.

Hacı Kâmil was the calligrapher who wrote the fine inscriptions of the mosque of Prince Mehmet Ali Paşa at Egypt.

He died in 1360/1941 and buried at Eyüb grave yard. His manuscripts, books, and Qurans are still preserved and exibited at the museums and among speciall collections.

Hacı Kâmil Efendi, The Chief of The Calligraphers and the humble man gave the following information about what good writing is :

"Good writing is a very fascinating subject, you can not define it as you can not define what your heart is. The first step in this craftsmanship is to study the works of the predecessor calligraphers and try to copy them.

I am fifty-five years old. I have spent half of my salary on this subject, yet I could not reach half of the required qualifications. A calligrapher must spend one hundred years of hard work to reach the success he looks for".

The famous calligrapher died at eighty-one years of age.

Hacı Kâmil was visited once by Ord. Prof. Dr. A. Suheyl Ünver, the medical history professor, when he was at the hospital before his death. During their conversation the famous craftsman confessed the following : "Although I am going to pass away I don't feel sad at all except writing I could not learn it as it must be".

---

(3) Ibnülemin Mahmud Kemâl Inal, **Son Hattatlar (Kemalü'l-Hattatin.** Istanbul 1955, Maarif Basımevi pp. 839.

İsmail Hakkı Altunbezer

He was born in Istanbul in 1287 of the Hegira. His father is Mehmed İlmî Efendi the great master of calligraphy. He attended first Pertevniyal Valide Sultan elementary school and Fatih junior high school.

He practiced with his father İlmî Efendi the styles of Sülüs and Nesih and became the disciple of the famous calligrapher Sami Efendi where he practiced with him the styles of Sülüs, Divanî and the styles of inscribing the imperial monograms. In 1308 of the Hegira (1890) he was appointed to the Imperial Chancery of State and employed after a short period in the office where the imperial monograms were inscribed on documents. Besides his being excellent calligrapher he was a skillful painter and a talented sculptor. He changed his surname to "ALTUNBEZER" - which means the gilder - because of his fascination with the art of gilding. His father was his first trainer in this area of fine arts, then he became the disciple of the famous gilder Baha Bey.

He took the responsibility of teaching the art of drawing and fine writing at many elementary and high schools. He became later the teacher of Celî and imperial monograms at the school of Calligraphers from the date of its establishment to the date of its abrogation. When the Academy of Fine Arts was established insted of the former school he took the responsibility of teaching the craft of gilding and Turkish Ornamatations. He died in July 19th, 1946 and buried at Karacaahmet cemetery.

His inscriptions at Selimiye, Edirne Kapısı, Zeynep Sultan and Ağa mosques and at the Academy of Fine Arts are some examples of his great artistic ability and subtle taste.

Necmeddîn Efendi

He was generally known with his nickname "Üsküdari", later he used "Okyay" as a family name. He was the most famous master of the twentieth century, and the teacher of the contemporary calligraphers. He was a sincere religious person and the initiator of "Ebru" craft. He was also an expert of roses and flowers. He was born in Istanbul in 1300/1885, his father is Mehmed Nebih Efendi, the Imam of Yenicami mosque. He attended Revza-i Terakki primery school and received the first lessons of calligraphy from Mehmed Şevki Efendi, his teacher in the primery school, then from Hasan Tal'at Bey. He gave up attending the high school because of the refusal of the administration to grant him one day leave every week to practice writing with Bakkal Ârif Efendi. In 1323/1905 he received the permission of Ta'lik style from Sami Efendi, in 1324/1906 he received another permission of Sülüs and Nesih styles from Bakkal Ârif Efendi.

Ta'lik, Necmeddîn Okyay, 1368 of the Hegira.

He also learned the craft of archery from Okçubaşı Seyfüddin, and the craft of "Ebru" from Sheikh Ethem Efendi. With the mixture of the motives of flowers and writing he gave birth to a new craft called the "Ebru" of Necmeddin Efendi. This craft is still carried on by the craftsman Mustafa Düzgünman the relative of Necmeddin Efendi. He also learned the methods of the Turkish classical book binding craft from Baha Efendi, and trained this craft to Prof.. Emin Barın and Islam Seçen, the masters of the classical book binding of these days.

He also learned the formulas of preparing all the varieties of ink from Hoca Vehbi Efendi. This proves that Necmüddin Efendi was a real craftsman in every respect.

He was appointed to the membership of the teaching staff of the Academy of fine arts to practice the Ta'lik style with his disciples.

He died in 1386/1976 and buried at Karacaahmet cemetery.

He died in Jan. 5th., 1976 and buried at Karacaahmet cemetery.

Sülüs istif. The Besmele, and the 112th Sura of the Holy Qur'an, Hamid, 1391 of the Hegira.

Hattat Hamid Bey

His real name is Sheikh Musa Azmi, that is why a great number of his works were signed by his real name Azmi, but he was known by his nickname Hamid and the family name Aytaç. He was born in Diyarbakır in 1309/1891. His father is Zülfikâr Ağa and his grand father Seyyid Âdem Efendi was one of the famous calligraphers of Diyarbakir. (1) He practiced the methods of fine writing with his primary school teacher Mustafa Akif Efendi, then with his teacher Hoca Vahid Efendi and with Ahmed Hilmi Efendi.[2]

He also practiced the styles of good writing with Said Efendi and his relative Abdüsselâm Efendi. Drawing was one of the subjects he most liked besides calligraphy, that is why he practiced drawing with his French and drawing teacher Hilmi Efendi, the student of the famous artist Ali Rıza Bey. In 1324 he graduated from junior high school and went to Istanbul to continue his education at the Academy of fine art. Meantime he practiced Sülüs style with Mehmet Nazif Efendi, Nesih style with Hacı Kâmil Efendi and Ta'lik style with Hulusi Efendi. In 1326 of the Hegira he was appointed to the membership of the teaching staff of Gülşen-i Maarif School as a teacher of drawing and calligraphy. Halim Efendi - one of his disciples - became later a very famous calligrapher.

In 1328 of the Hegira he was appointed as a calligrapher to the printing office of the Military College. During his function which lasted for seven years he was sent for one year to Germany, during World War I, to prepare the military maps. After the truce he resigned from his job and began to work independently.

Hamid Bey was the first one who used the newest technological divices in the area of printing, and the only inscriber of the magnificent manuscripts and ornaments at to day's Şişli mosque. His works of art were still preserved and exhibited in Turkish, Egyptian and Iraqian museums. He trained during his lifetime many talented people from the Muslim World and even from Japan on the styles of Sülüs, Nesih and Celi-Sülüs.

He died in May 10th, 1982 and buried in Karacaahmed cemetery in the vicinity of the famous master Sheikh Hamdullah.

During the Summit Meeting of Islamic Conference held at Macca, King Khaled (May Gad bless his soul) distributed to the Kings and Presidents of the Islamic World facsimiles of the original copy of the Holy Qur'an inscribed by master Hamid bey, the greatest contemporary Turkish calligrapher.

---

(1) Ibnülemin Mahmud Kemal Inal, **Son Hattatlar (Kemalül-Hattatin.** Istanbul 1955, Maarif Basımevi, pp. 839.

(2) Süleyman Sa'deddin b. Abdurrahman, **Tuhfe-i Hattatin.** Istanbul 1928, Devlet Matbaası, pp. 756.

Hamid bey, 1396 of the Hegira. Sülüs, Allah celle celâlûhu and Eşhedü enlâilahe illallah ve eşhedü enne muhammeden abdühû ve resûlühü.

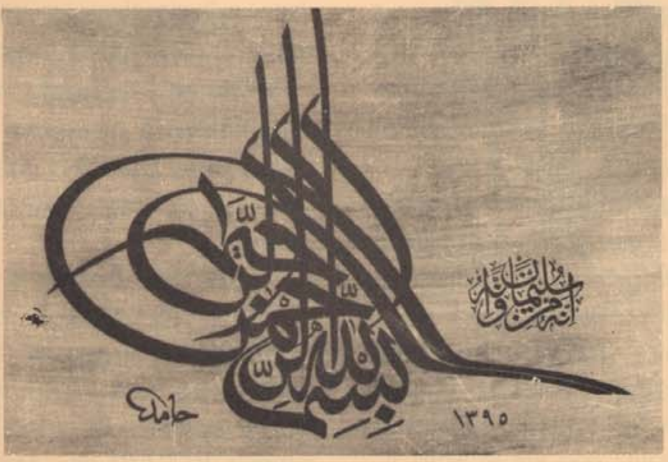

The Tura Besmele. Hamid, 1395 of the Hegira.

Halim Efendi

Mustafa Halim Efendi is the last distinguished calligrapher who reached the top in the style of Celî-Sülüs. He was born in 1313/1898 in Istanbul, his father is Nalıncı Hacı Cemâl Efendi, his family name is Özyazıcı. Halim Efendi began his education at Isâkapısı primery school, then he attended Gülşen junior high school During the years of his attendance at the junior high school he received from Aytaç Bey the first lessons on calligraphy. Then he continued his training on drowing and sculpture at the Academy of fine arts, and on fine writing at the School of Calligraphers. He also received some lessons on calligraphy from Ferit Bey, the director of the imperial chancery of state.

Mustafa Halim practiced Sülüs and Nesih styles with master Hasan Rıza and master Hacı Kâmil, he also practiced Ta'lik style with Hulusî Efendi. With the guidance of his teacher and master Sait Bey, he was appointed as an official at the Imperial Chancery of State. During his military service he worked in the office of the Military press. Upon his return to civil life once again, he was appointed to the membership of the teaching staff of the Academy of fine arts.

Hacı Halim was the best calligrapher during his period. His inscriptions reveal the esthetic subtle taste of the Turkish form of Calligraphy. He trained many disciples and completed a lot of defective or incompleted manuscripts. He also decorated many mosques, fountains and public buildings. He died in Sep. 20th., 1964 and buried at Kozlu cemetery.

Sülüs İstif, Mustafa Bekir Pekten. 1402 of the Hegira. "Yâ rafi'..

Mustafa Bekir Pekten

The most famous contemporary calligrapher. He was born in 1331 of the Hegira (1913) in Istanbul. His father Sancaktaroğlu Mehmed Efendi was a merchant.

In 1926 he completed his elementary education after he joined Aşiyan then Reşit Paşa elementary schools. He quited school because his father's business house was in need of his services. Then he changed his area of attention to taxi driving, radiater reparing and spare parts trading.

In 1934 he felt a great enthusiasm towards calligraphy, though he was given some introductory courses on the styles of fine writing while he was a student at Reşit Paşa elementary school. In 1945 he became a disciple of Bahir YESÂRİ the famous calligrapher and lear-

Sülüs İstif, Mustafa Bekir Pekten. 1402 of the Hegira.

ned from him the Ta'lik style. At the same year he joined the Academy of Fine Arts as a guest student and received from the master of calligraphy Halim Efendi lessons on the styles of Sülüs. Nesih, Muhakkak, Tevkii, Reyhani and Rik'a. His efforts in this area of fine arts enabled him to receive a Degree of mastering the six pens (styles) after a contionus hard work for about seventeen years.

Besides his ability of fine writlng, he was highly successful in preparing the sheets of paper, the required ink and crushing gold into small sheets for decorative purposes. His master pieces in the area of calligraphy and decoration could be seen especially at the modern Art Museums and fine writing exhibitions.

Hafız Mahmud Öncü

He was born in Istanbul in 1913. After attending primary school he completed his education at the Agricultural school. His first master of fine writing was Süleyman bey. He was trained later at the Academy of Fine Arts by the famous calligraphers Hacı Kamil Efendi, Hacı Nuri bey and Hacı Halim bey.

He inscribed with great artistry the insc ip- tions that exist at the entrences of Kocatepe mosque, and on the four big and twelve small domes of the same mosque.

A verse of the Holy Qur'an, Sülüs İstif, Mahmud Öncü.

Framed inscription, Mahmud Öncü, 1398 of the Hegira.

He also took the responsibility of restoring the inscriptions of Selimiye mosque at Edirne and repairing their worn parts. His artistic fame was not limited to Turkey, but exceeded to United Arab Emirates, Libya and the United States.

With the assistance of his father the İmam of Teşvikiye mosque, he commited the Holy Qur'an to memory and he learned music from the famous musicians Sadeddin Kaynak and Rakım Elkutlu.

The famous contemporary calligrapher Hafız Mahmud Öncü is taking these days the responsibility of teaching the art of fine writing at the University of Mimar Sinan.

Müsenna, "Ya rahim" Prof. Emin Barın.

Emin Barın

He was born in Bolu in 1913 and was the grand son of Müderris Mehmed Emin Efendi and the son of the famous calligrapher, bookbinder and gold-embroiderer Hafız Mehmed Tevfik Efendi. After his graduation from Gazi Institute of Education he went to Germany to complete his higher education.

He was the disciple of Hacı Kâmil Akdik (the head of the calligraphers) while he was a student at The Academy of Fine Arts. He received from the famous calligrapher Necmeddin OKYAY many lessons on the classical methods of Turkish bookbinding craft. Later he became a master of decorative crafts at the Academy of Fine Arts.

He has a lot of works in Turkey and abroad and a highly rich collection of master pieces of the Turkish calligraphers. The inscriptions of Atatürk's mausoleum at Ankara, Turkey and the great modern mosque at Pakistan carry this famous calligrapher's signature. His exhibitions in and outside Turkey always withdrow admiration and appreciation of the spectators.

The name of god "Allah" Modern Composition
Prof. Emin Barın

His colleague Nurullah BERK, always admired with the styles and especially with the way of writing some of the letters that reveal the subtle craft of this famous calligrapher.

A couplet from the poems of Fuzûli, Prof. Dr. Ali Alpaslan.

Ali Alpaslan

He was born in Çorlu in 1925 and emigrated to Istanbul with his family during his youth. After attending high school he took a Bachelor Degree of Turkish Language and Literature at the University of Istanbul and a Master Degree of Persian Language and Literature at the University of Teheran.

He then returned to Turkey and worked for a year (1953) at the General Directorate of the Archives of the Prime Minister and two years (1954-1956) at the Ministry of Foreign Affairs. In 1959 he was appointed as an adjunct lecturor of the History of slam at the Faculty of Theology, University of Ankara. In 1962 he returned to the University of Istanbul where he became a Doctor of Philosophy and insctructor of Turkish Language and Literature. Between 1963-1966 he gave lessons of Turkish Language at the University of London. In 1967 he became an associate professor. Between 1967-1968 he gave lectures at the University of Chicago. In 1980 he became a professor of Turkish Language and Literature.

His curiosity towards the art or fine writing began when he was a student at the high school. This curiosity turned to a great interest after he read the book that was written by Melek Celâl about the famous calligrapher Kâmil Akdik.

Then he became acquainted with Necmeddin Okyay, the master of Nesta'lik and bookbinding craft at the Academy of Fine Arts and became his disciple. In 1948 he got the permission usually issued to the calligraphers who gain proficiency in this craft.

His manuscripts reveal his deep impression with the form and style of the famous masters Yesârîzade Mustafa İzzet and Sami Efendi.

Ali Alparslan, accumulated his efforts on the style of Nesta'lik upon the request of his master Necmeddin Okyay for the sake of its rareness.

This contemporary calligrapher has very many inscriptions written with the styles of Nesta'lik, Rik'a Divanî and Celî Divanî.

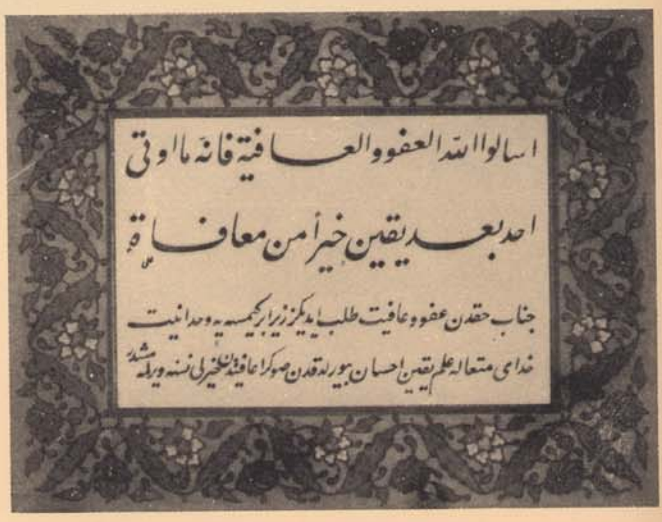

Ta'lik, hadis, Prof. Dr. Ali Alpaslan

The Besmele, Ta'lik, Hasan Çelebi, Süleymaniye Library.

Hasan Çelebî

He was born in inci - Erzurum, in 1937. During his residence at his home town he committed the Holy Qur'an to memory. He came to Istanbul in 1953 and completed his education at the Moslem Theological school. After completion of the Military service in 1959 he was appointed as a preacher and Imam. In 1964 he became acquainted with Halim Bey the master of fine writing. Then he became the disciple of Hâmid bay the famous calligrapher upon the death of his first master. He was also trained by Kemal Batanay on Ta'lik and Rik'a styles and got the permission of calligraphy from master Kemâl bey.

With great success he completed in 1977 the inscriptions tha exist in the mosque of Atatürk University at Erzurum. In 1981 he was appointed to a duty by the Organization of Islamic Conference at Jeddah. In 1983 he completed the restoration of the inscriptions of the Prophet's Mosque at Medina, Saudi Arabia.

The entire inscriptions tha exist in 15 mosques in Turkey carry the signature of Hasan Çelebi.

The inscriptions of this contemporary calligrapher can be seen at the door, dome and niche of Van mosque and other mosques like Sanayi, Oltu, Özdere, Kayseri, Taşhan, Ümraniye, Selamiali, Beraat, Merter, Yenibosna and very many other mosques. He also inscribed the whole writings that exist at many mosques outside Turkey like the mosque of Abu Dhabi - United Arab Emirates, Netherlands and Jeddah-Saudi Arabia.

VI
Conclusion

The whole of the Turkish land as well as the city of Istanbul, which has been once the siege of the Caliphate for many centuries constitute the sanctuary of the most valuable works of art of the Islam. The Ottoman Sultans who also assumed the title of "Caliph" of all Muslims, being closely interested in sciences and culture gathered over the centuries valuable works of art with which they adorned their places and which they deposited in libraries, schools and mosques for the benefit of mankind.

Especially the Turkish libraries are full of hand-written books and manuscripts collected by Sultans, Sultan's wives, Prime Ministers and viziers.

The Turks who value and deeply venerate Islam preserved these sacred relics with meticulous care and made very effort to preserve and perfect them against all hazards, and thus have them transmitted to posterity.

We have established the existance today in museums, libraries, small mausoleums and mosques in Istanbul and in other parts of the country of such priceless early copies of the Qur'an manuscripts and finely and richly gilded bindings that one would think they await being printed and reproduced in their original form.

Our forefathers attached great importance to Qur'an writing and almost devoted themselves to this occupation. This is proved by the fact that most of the copies of the Qur'an being read today throughout the Moslem World are but the product of Turkish calligraphers. It is acknowledged that the characteristics of charm and gracefulness brought to the Qur'anic calligraphy is only due to the refined taste of the Turkish calligraphists. Therefore it is not without reason that the saying that "The Holy Qur'an was revealed in Macca, read in Egypt and written in Istanbul" should have spread so widely.

We sincerely hope to see copies of the Qur'ans written by such famed calligraphers as Yakut-u Musta'sımî, Sheikh Hamdullah, Mustafa Dede, Karahisarî, Şekerzade, Hafız Osman, Kazasker Mustafa İzzet Efendi, Ismail Zühdü, Rakım Efendi, Mehmet Şevki Efendi, Hasan Rıza Efendi, Kadırgalı Nazif Efendi and Hamit Bey, which are viewed as masterpieces of the craft, printed in facsimile and offered for use throughout the Islamic World. This will only constitute a great service for the cause of Islam.

Karahisari.

Sülüs and Ta'lik, Süleymaniye Library.

IX
Renkli hat örnekleri

Colored samples of calligraphy

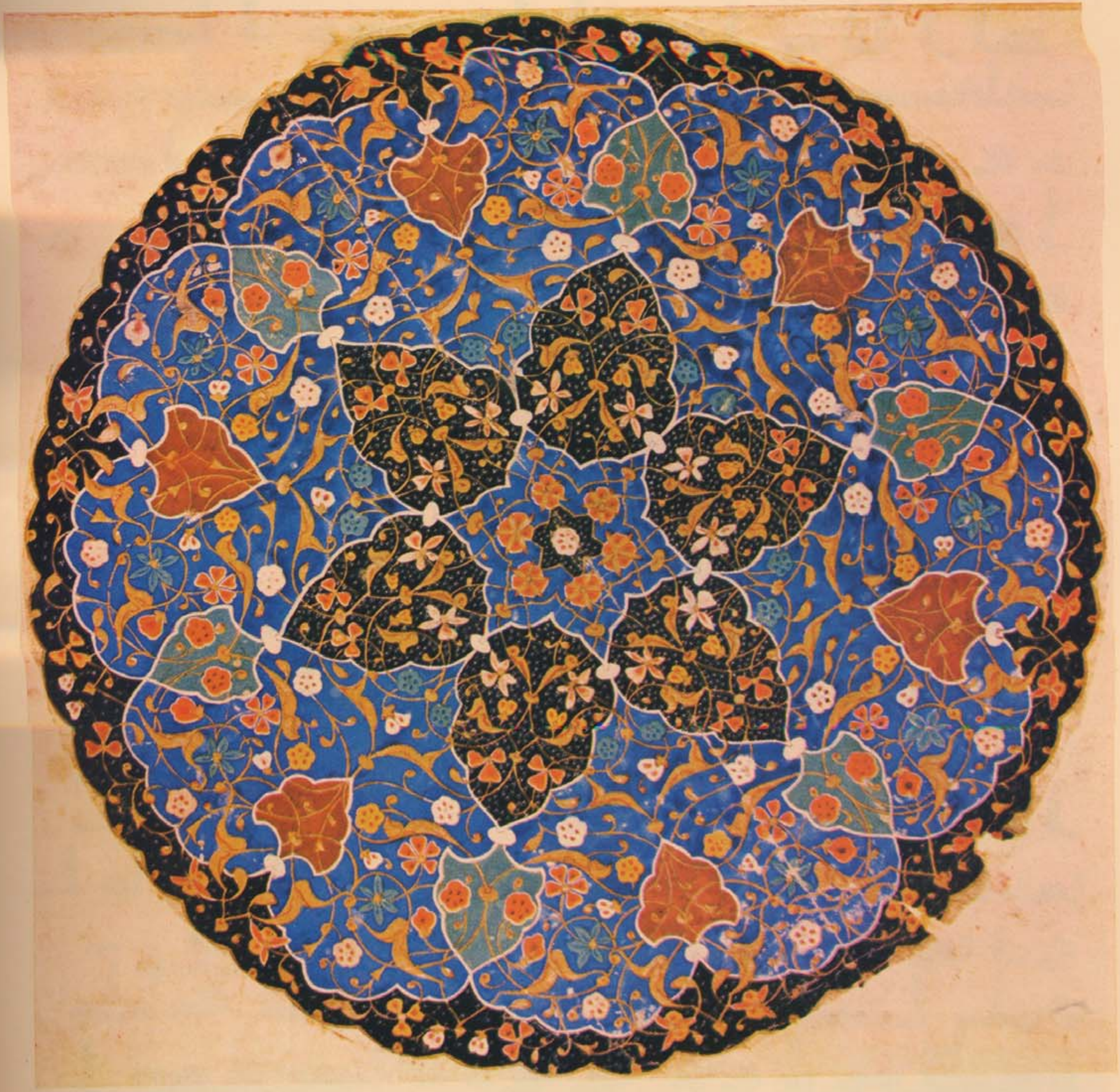

Tezhib. Mecmaü'l-Acaib. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi. FY. 1423, 66 v., 280x365

A gilded, İstanbul University Library, 1423, 66 pp., 280x385.

مخطوطة فارسية / ١٤٢٣ ـ ٦٦ ورقة ـ ٢٨٠ × ٣٨٥ملم

مجموعة التذهيب • مكتبة جامعة اسطنبول •

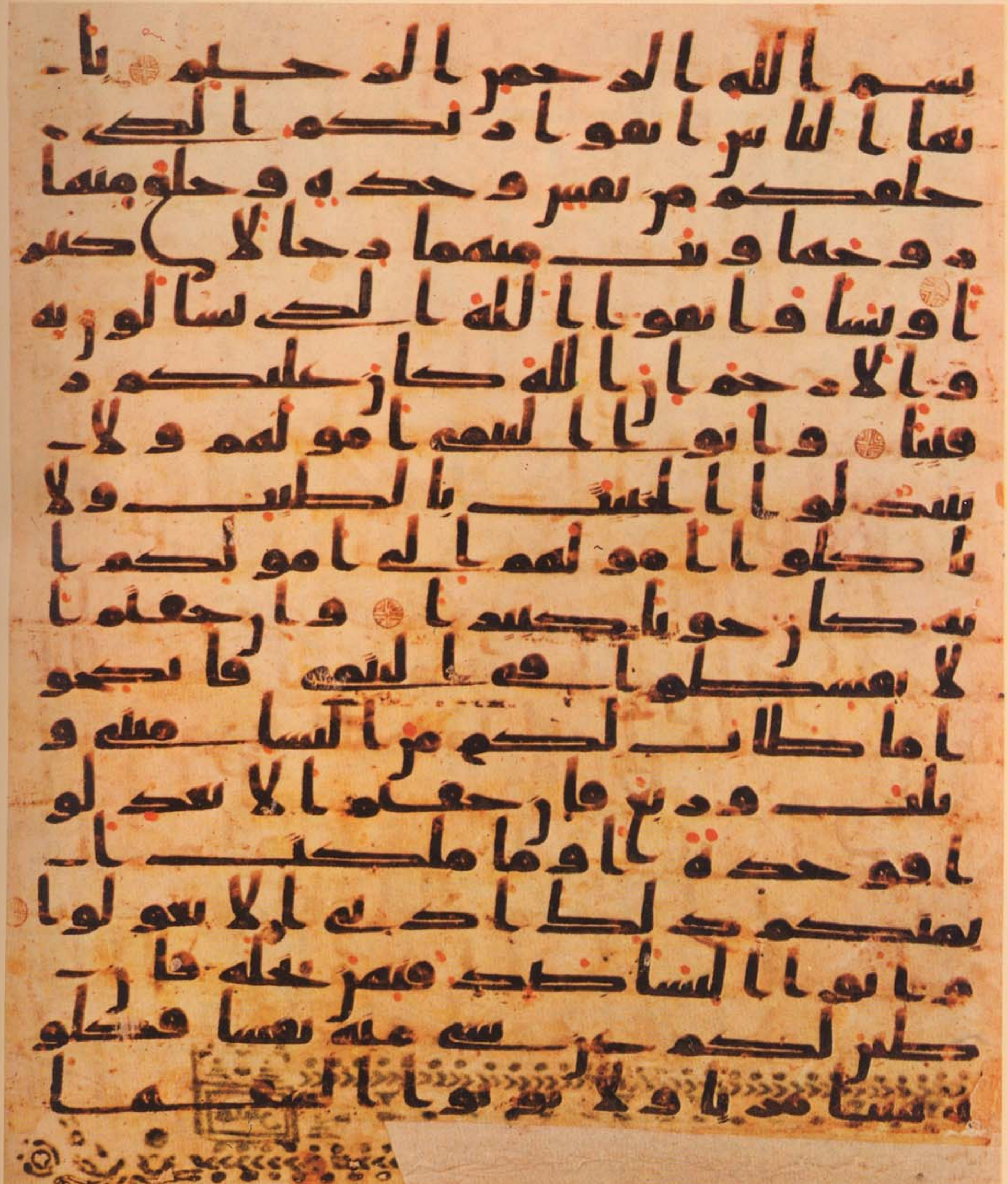

Kur'an-ı Kerim. Hazreti Ali hattı. Kûfi. İstanbul Nuruosmaniye Kütüphanesi, 27. Sure-i ihlâs'tan bir bölüm.

The Holy Qur'an, by Caliph Ali, Cufic style, Nuruosmaniye Library - İstanbul, 27, The Besmele and some verses of the 112th sura.

قرآن كريم بالخط الكوفي - البسملة و جزء من سورة الاخلاص مكتبة نور عثمانية / ٢٧ - اسطنبول . بخط الخليفة علي بن ابي طالب .

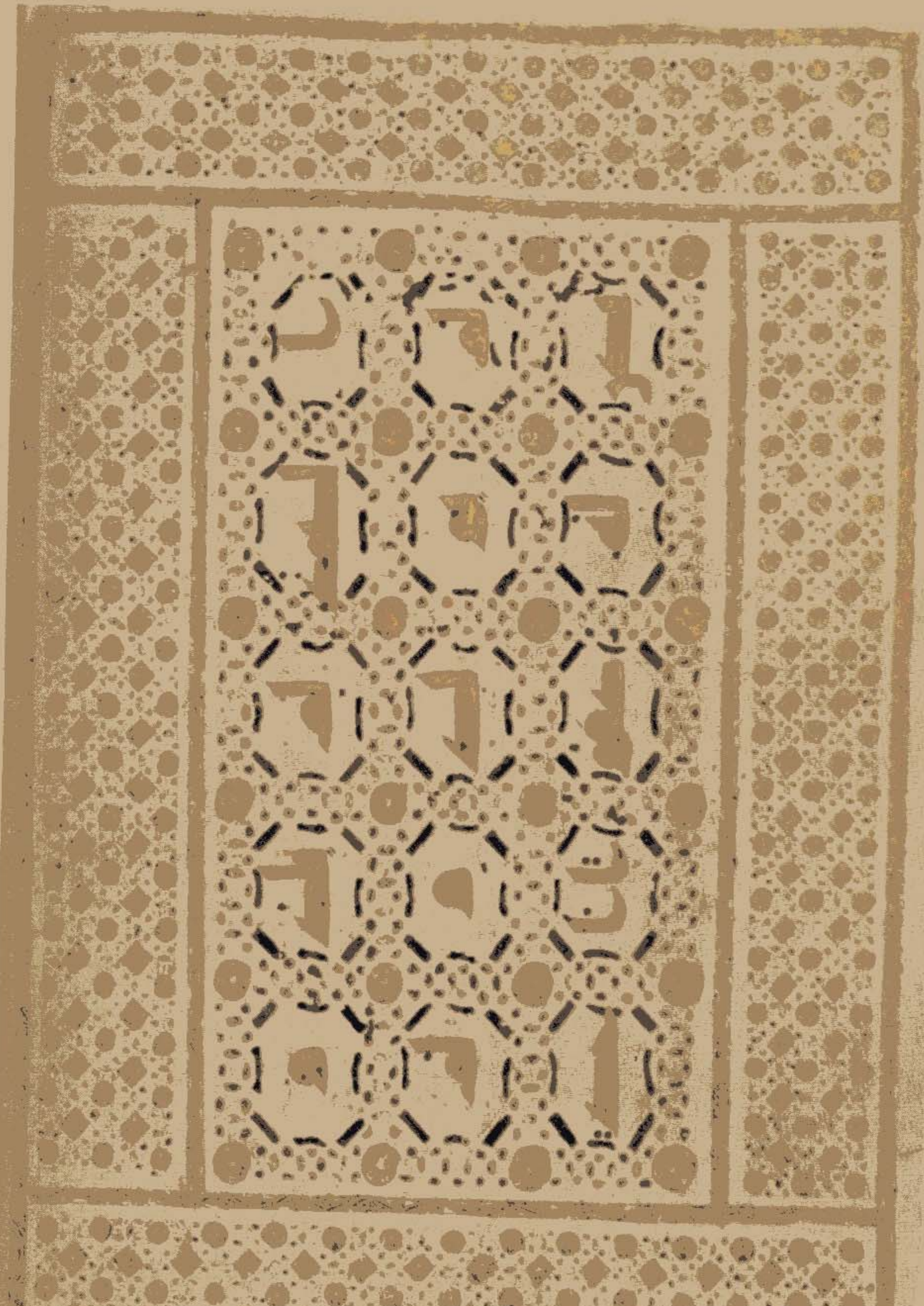

Kur'an-ı Kerim. Hazreti Ali hattı. Kûfi. İstanbul Nuruosmaniye Kütüphanesi, 27. Suret-i ihlâs'ın devamı.

The Holy Qur'an, by Caliph Ali, Cufic style, the continuation of the 112th sura.

قرآن كريم بالخط الكوفي - بقية سورة الاخلاص - مكتبة نور عثمانية - اسطنبول - بخط الخليفة علي بن ابي طالب

Kur'an-ı Kerim. Kûfi. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, 6626. 271 v., 100x150. Ceylan derisi üzerine.

The Holy Qur'an, Cufic style, IV/X century, written on antelope leather, 271 pp., 100x150.

قرآن كريم بالخط الكوفي على جلد الغزال ـ ٢٧١ ورقه /٦٦٢٦

مكتبة جامعة اسطنبول ـ ١٠٠ × ١٥٠ ملم ـ القرن الرابع للهجرة

تم المصحف بحمد الله وعونه
وصلى الله على محمد وآله وسلم تسليما
وذلك ببلنسية عام ثمانية وسبعين
وخمسمائة كتبه محمد بن عبد الله
ابن محمد بن علي بن غطوس رحمه الله
سنة هجرية
٥٧٨

Kur'an-ı Kerim. Mağribi hatla deri üzerine, 578 H./1182. Muhammed bin Abdullah bin Muhammed bin Ali bin Atus. 132 v. Son sureler ve besmele.

The Holy Qur'an, Mağribi style, on leather, 578/1182, Mohammed Ibn Abdullah Ibn Mohammed Ibn Ali Ibn Atus, 132 pp., last suras.

قرآن كريم كتابة مغربية على الجلد ـ اواخر السور و كتب

١٣٢ ورقه ـ ٥٧٨ هجريه / ١١٨٢ م ٠

كتبها : محمد بن عبد الله بن محمد بن على بن عطوس ٠

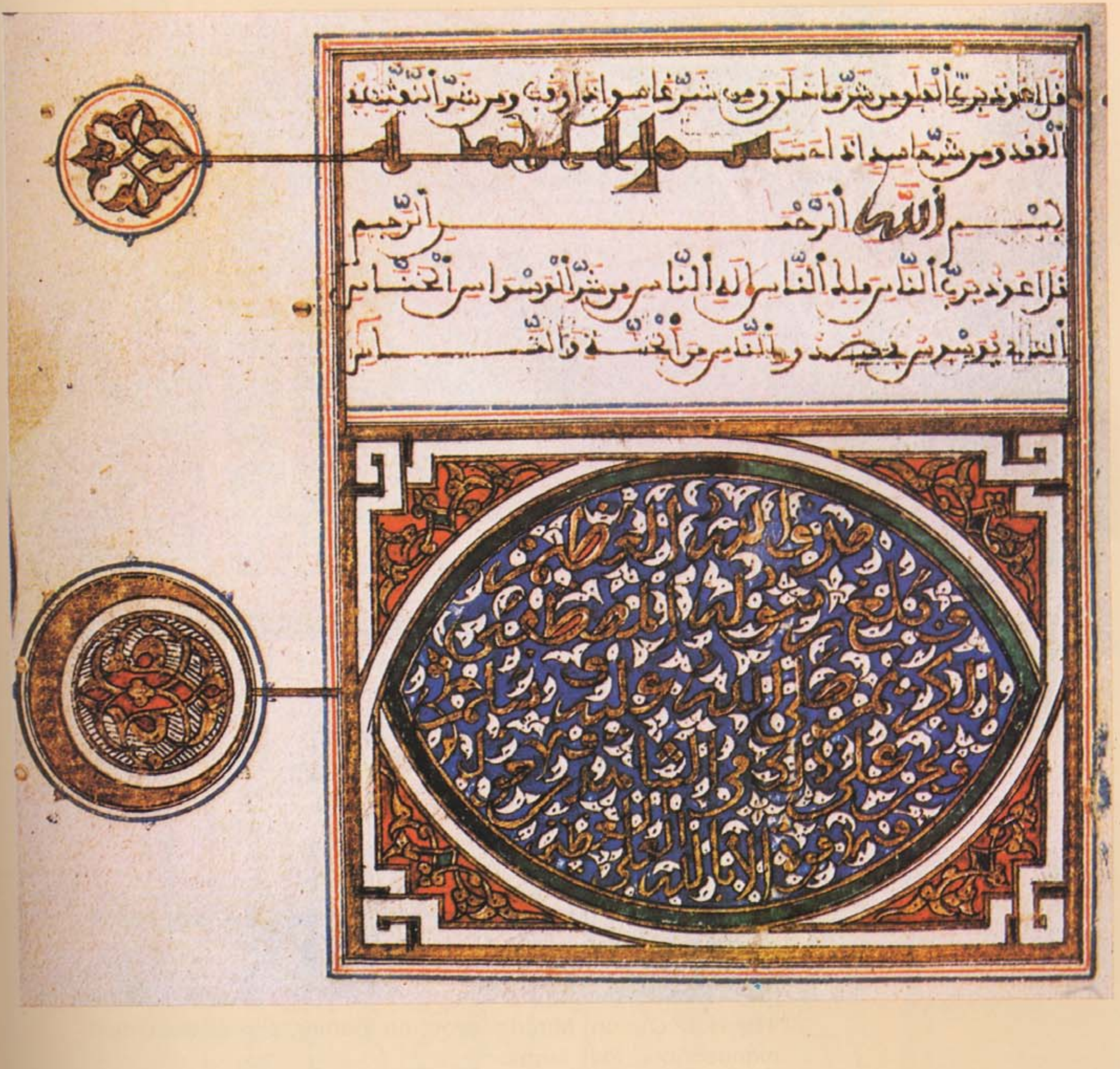
بسم الله الرحمن الرحيم

Kur'an-ı Kerim. Mağribi hatla deri üzerine. En eski tarihli nüshalardan, son sureler

The Holy Qur'an, Mağribi style, on leather, one of the oldest manuscripts, last suras.

قرآن كريم كتابة مغربية على الجلد - اواخر السور - من النسخ القديمة جدا .

Kur'an-ı Kerim. Mağribi hatla deri üzerine. En eski tarihli nüshalardan, fatiha ve bakara surelerinden.

The Holy Qur'an, Mağribi style, on leather, one of the oldest manuscripts, the first and some verses of the second sura.

قرآن كريم كتابة مغربية على الجلد - الفاتحة و من سورة البقرة - من النسخ القديمة جدا .

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ مَلِكِ النَّاسِ إِلٰهِ النَّاسِ
مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ الَّذِي يُوَسْوِسُ
فِي صُدُورِ النَّاسِ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ
كَتَبَهُ يَاقُوتُ فِي سَنَةِ أَرْبَعِينَ وَسِتِّمِائَةٍ

Nas Suresi. Yâkut (el-Mustasımî). 640 H.

Yâkut (El-Mustasımî) 640 of the Hegira, 114 th sura.

قرآن كريم – سورة الناس – ياقوت المستعصمي / ٦٤٠ هجرية

بسم الله الرحمن الرحيم
يس والقرآن الحكيم إنك لمن
المرسلين على صراط مستقيم
تنزيل العزيز الرحيم لتنذر قوما

Yâsin-i şerif. Yâkut. İlk âyetler.

Yâkut, the first verses of 36 th sura.

قرآن كريم ـ اوائل سورة يٰسين ـ ياقوت المستعصمي

Kur'an-ı Kerim. Muhakkak. Altınla yazılmış, siyah tahrir çekilmiştir. Musul'da 710 H. de Hazreti Ali torunlarından Ali bin Muhammed bin Zeyd bin Muhammed bin Muhammed bin Abdullah al-Hüseynî.

The Holy Qur'an, Muhakkak style, ornamental lines are drawn around the gilded inscriptions, written in 710 of the Hegira by Ali Ibn Mohammed Ibn Zeyd Ibn Mohammed Ibn Mohammed Ibn Abdullah Alevî Al-Hüseynî.

قرآن كريم: محقق و مذهب ـ الكتابة محاطة بايطار اسود الموصل / ٧١٠ هجرية • كتبها احد احفاد سيدنا علي رضي الله عنه و يدعى : علي بن محمد بن زيد بن محمد بن محمد بن عبد الله علوى الحسيني •

Kur'an-ı Kerim. Muhakkak. Altınla yazılmış, siyah tahrir çekilmiştir. Musul'da 710 H. de Hazreti Ali torunlarından Ali bin Muhammed bin Zeyd bin Muhammed bin Muhammed bin Abdullah Alevî al-Hüseynî.

The Holy Qur'an, Muhakkak style, ornamental lines are drawn around the gilded inscriptions, written in 710 of the Hegira by Ali Ibn Moḥammed Ibn Zeyd Ibn Mohammed Ibn Mohammed Ibn Abdullah Alevî Al-Hüseynî, the 28 th sura.

قرآن كريم : بخط محقق و مذهب ـ سورة القصاص ـ الكتابة
محاطة بايطار اسود ـ الموصل / ٧١٠ هجرية ـ كتبها
احد احفاد سيدنا علي رضي الله عنه و يدعى : علي بن محمد
بن زيد بن محمد بن محمد بن عبد الله العلوى الحسيني .

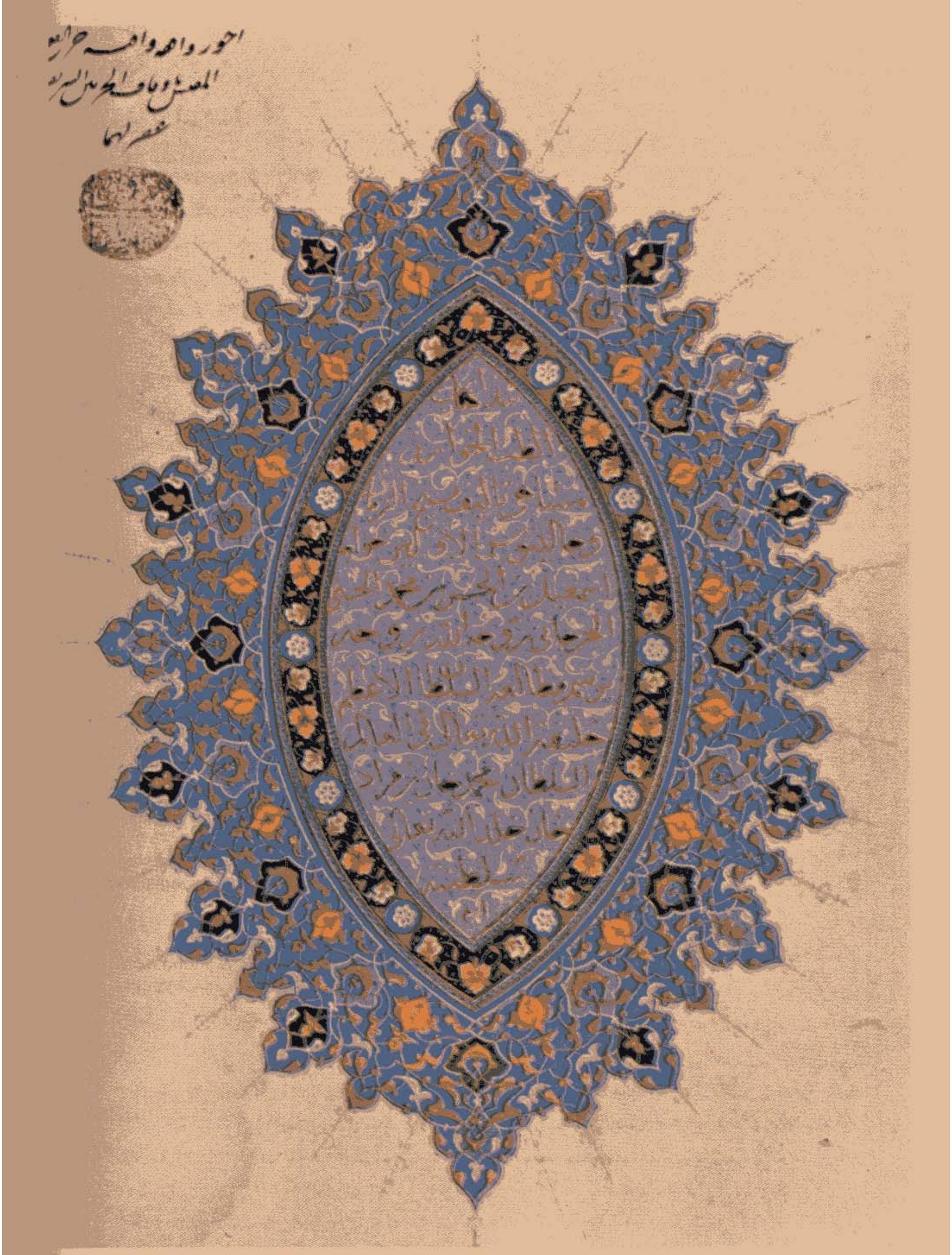

Zahriye'de temellük kitabesi. XV. yy. Fatih Sultan Mehmed bin Murad Han mütalaası için yazılmış Tıbb-ı Harzemşahî. İsmail bin Hasan bin Muhammed al-Curcanî.

(name of the ownership is on the first page) The manuscript written by Tıbb-ı Harzemşahî İsmail Ibn Hasan Ibn Mohammed Ar-Cürcanî for the remarks of Fatih Sultan Mehmed Ibn Murad Han.

كتاب طب خرزم شاهي اسماعيل ـ كتبت على ظاهرته كتابة التملك
للخطاط اسماعيل بن حسين بن محمد الجرجاني و ذلك لاجل
مطالعة السلطان محمد فاتح بن مراد خان ، القرن الخامس عشر

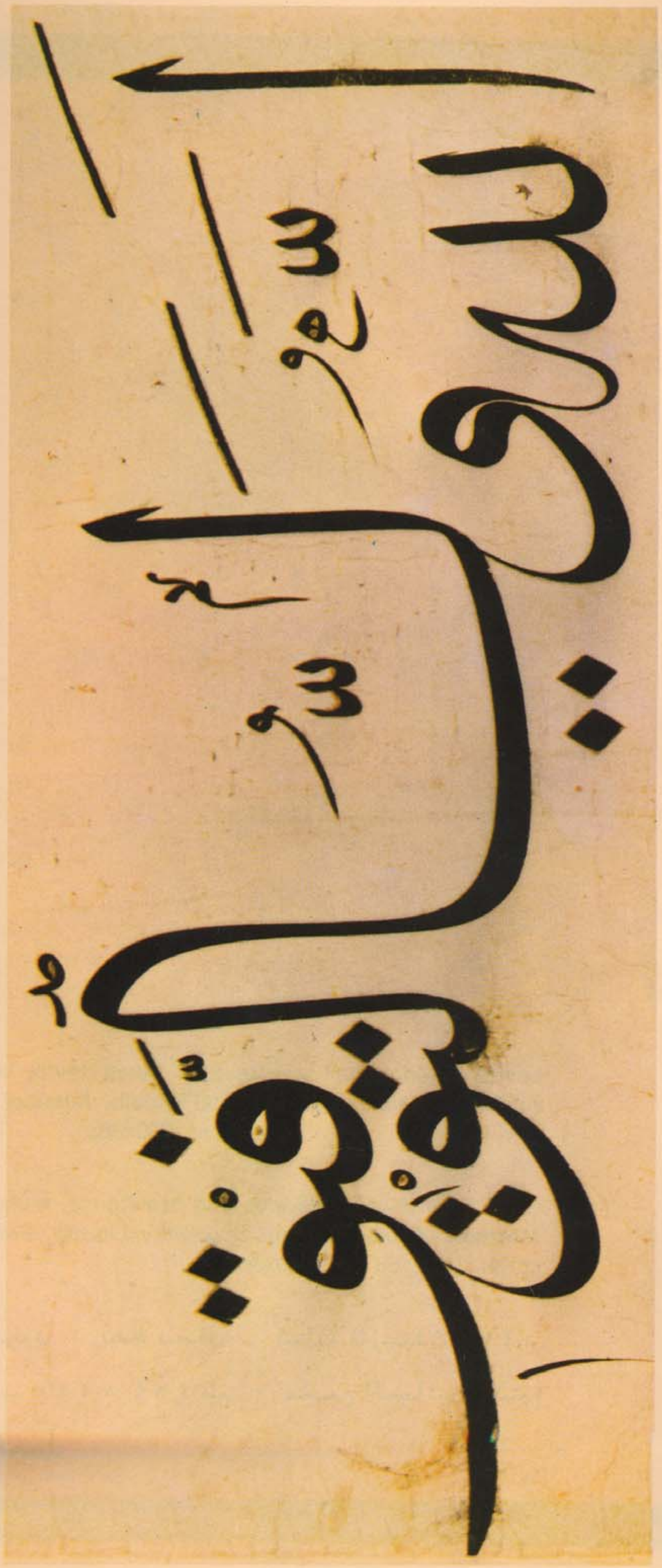

Levha. "Allahu veliyyü't tevfik - Allah tevfik ve hidayetin sahibidir". Muhakkak. Mecmaü'l-Acaib. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, FY. 1423, 66 v., 280x385

God is the divine guidance and assistance, Muhakkak style, **Mecmaü'l-Acaib,** İstanbul University Library, Persian manuscript 1423, 66 pp., 280x385.

الله ولي التوفيق : بخط محقق ـ كتابة فارسية / ١٤٢٣
٦٦ ورقة ـ ٢٨٠ × ٣٨٥ ملم • مجمع العجائب مكتبة
جامعة اسطنبول •

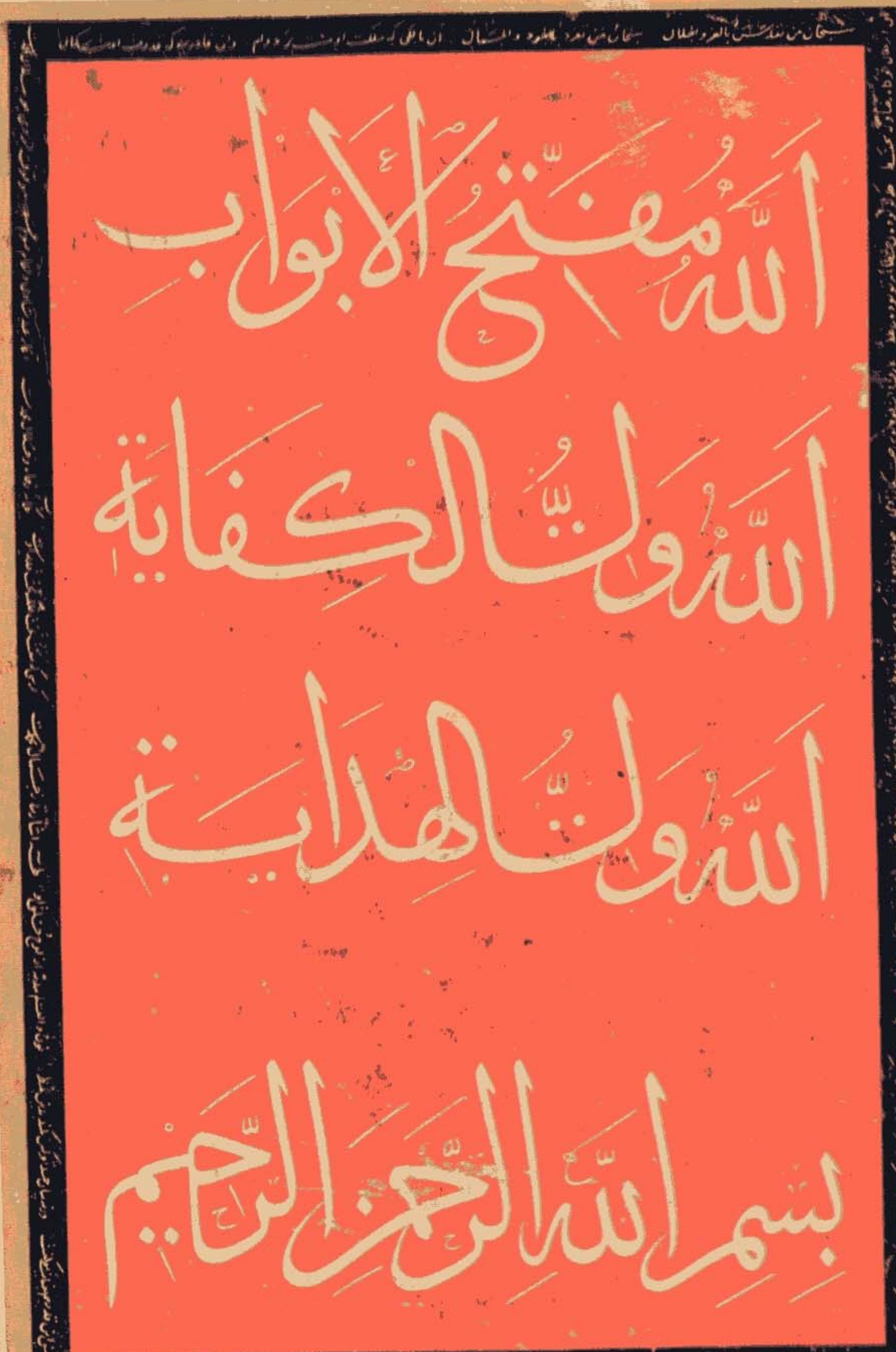
الله مفتح الأبواب
الله ولي الكفاية
الله ولي الهداية
بسم الله الرحمن الرحيم

Allahu müfettihü'l ebvab
Allahu veliyyü'l kifaye
Allahu veliyyü'l hidaye
Bismillahirrahmanirrahim.
Mecmaü'l-Acaib. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, FY. 1423,
66 v., 280x385

God's qualities and The Besmele, **Mecmaü'l-Acaib**, İstanbul University Library. Persian manuscript 1423, 66 pp., 280x385.

الله مفتح الابواب ـ الله ولي الكفايه ـ الله ولي الهدايه
بسم الله الرحمن الرحيم : كتبت بخط محقق ـ مجمع
العجائب ـ مكتبة جامعة اسطنبول .

Tevekkülî aleyhi ve hüve hâsbî.
Kale Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem.
Sülüs-celî. Kâtip Ali bin Mezid el-müştehir bis-saatî.
ve
Küllüküm rain ve küllüküm mes'ul' an raiyyetih.
Mecmaü'l-Acaib. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, FY. 1423, 66 v., 280x385

A saying of the Prophet Mohammed, by Ali Ibn Mezid El-Müştehir Bis-Saatî, Istanbul University Library, Persian manuscript, 1423, 66 pp., 280x385.
A saying of the Prophet Mohammed, by Ali Ibn Mezid El-Müştehir Bis-Saatî, **Mecmaü'l Acaib.**

توكلي عليه و هو حسبي ، قال رسول الله صلى الله عليه و سلم كلكم راع و كلكم مسئول عن رعيته ، كتبت بخط محقق ـ مجمع العجائب مكتبة جامعة اسطنبول ٠ كتبها الخطاط : علي بن مزيد المشتهر بالساعاتي ٠

Ayet-i kerime.
Vallahu galibun alâ emrih.
Celî muhakkak. Mecmaû'l-Acaib. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, FY. 1423, 66 v., 280x385.

A verse of the Holy Qur'an, Celi Muhakkak style, **Mecmaü'l Acaib**, Istanbul University Library, Persian manuscript, 1423, 66 pp., 280x385.

والله غالب على امره : بخط جلي محقق ـ مجموعة التذهيب مكتبة جامعة اسطنبول ـ كتبها الخطاط : علي بن مزيد المشتهر بالساعاتي .

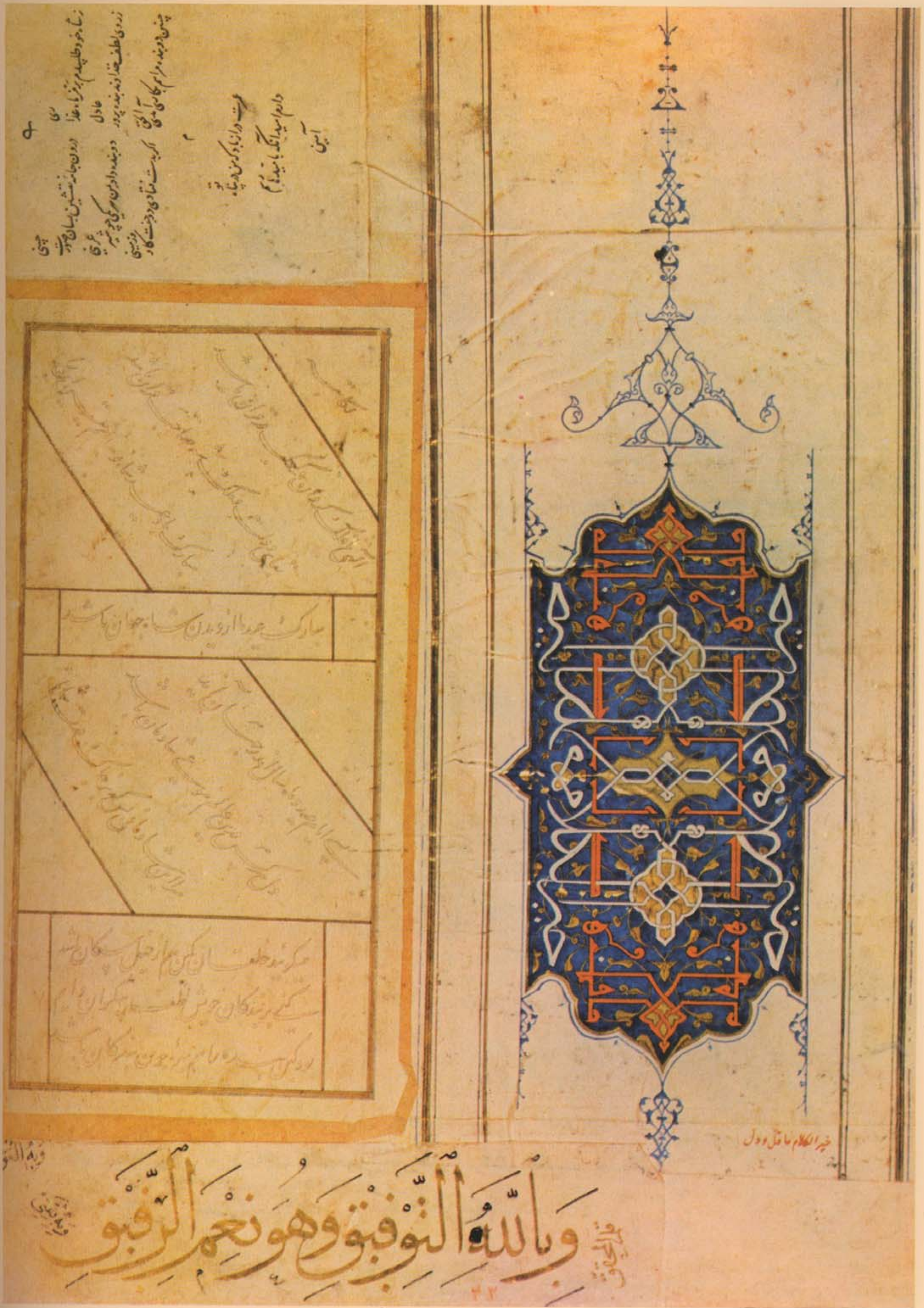
خیر الکلام ما قل و دل
وبالله التوفیق وهو نعم الرفیق

Yazı çeşitleri :
"Likâtibihi .....". Ta'lik (solda).
"Hayrü'l kelâm makalle...". Kûfi-müsenna (sağda).
"Ve billahi't-tevfik ve hüve ni'mer-refik.". Celî, kalemü'l muhakkak (altta).

Some styles of calligraphy : On the left : Ta'lîk. On the right : Kûfî-Müsenna. At the bottom : Kalemü'l Muhakkak, **Mecmaü'l Acaib.** Istanbul University Library, Persian manuscript, 1423, 66 pp., 280x385.

كتابات متنوعه : في اليسار خط تعليق . وفي اليمين كتابة معاكسة لها بالخط الكوفي . خير الكلام ما قل و دلّ . في الجهة السفلى : و بالله التوفيق و هو نعم الرفيق مكتوبة بالخط المحقق . مجمع العجائب - مكتبة جامعة اسطنبول .

کم باد خصم جاه ترا غم در جهان
صد غم از آن بعمر تو هر دم مزید باد
خصم تو کس مثال تو از حادثات چرخ
در غار غم مدام عناکب تنید باد

Yazı çeşitleri :
"El hayyü ve hallaki". Kûfi-müsenna (solda)
Dua. Ta'lik (sağda), 879 H.
Mecmaü'l-Acaib. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, FY. 1423, 66 v., 280x385

Some styles of calligraphy : On the left : Kûfî-Müsenna, the Everliving, the Creator. On the right : Ta'lîk, a prayer, 879 of the Hegira, **Mecmaü'l Acaib**, Istanbul University Library, Persian manuscript, 1423, 66 pp., 280x385.

كتابات متنوعة : في اليسار الحي و الخلاق و كتابة معاكسة لها بالخط الكوفي • في اليمين دعاء بخط التعليق • كتبت ٨٧٩ / هجرية • مجمع العجائب، مكتبة جامعة اسطنبول •

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والعاقبة للمتقين وصلى الله على محمد وآله ان الله
جل ذكره خص الانسان بقوة التميز ليعرف النافع فيجتلبه والضار
فيجتنبه ليكون ذلك سببا الى صلاح معاشه ومعاده وذريعة الى
احراز خير عاجله وآجله وآلته فى اجتلاب المنافع واجتناب المضار نفسه
وبدنه فبصلاحهما تتهيأ له بلوغ الواجب من ذلك عليه اذ ليس للانسان
سويهما وهما قسما كونه وسببا وجوده فى هذا العالم فلذلك يحق على
كل عاقل ان يعمل جده واجتهاده فيما يستديم به سلامتهما وصحتهما
ويدفع عنهما عوارض الاذى والآفات وحوادث العلل والاسقام
وان لا يفيت نفسه حظا من العلم بالاشياء التى توصل بمعرفتها
واستعمالها الى صلاحهما وان يجعل ذلك من اهم اموره اليه
واولاها بان يقصر عنايته عليه والى الله ارغب فى التوفيق

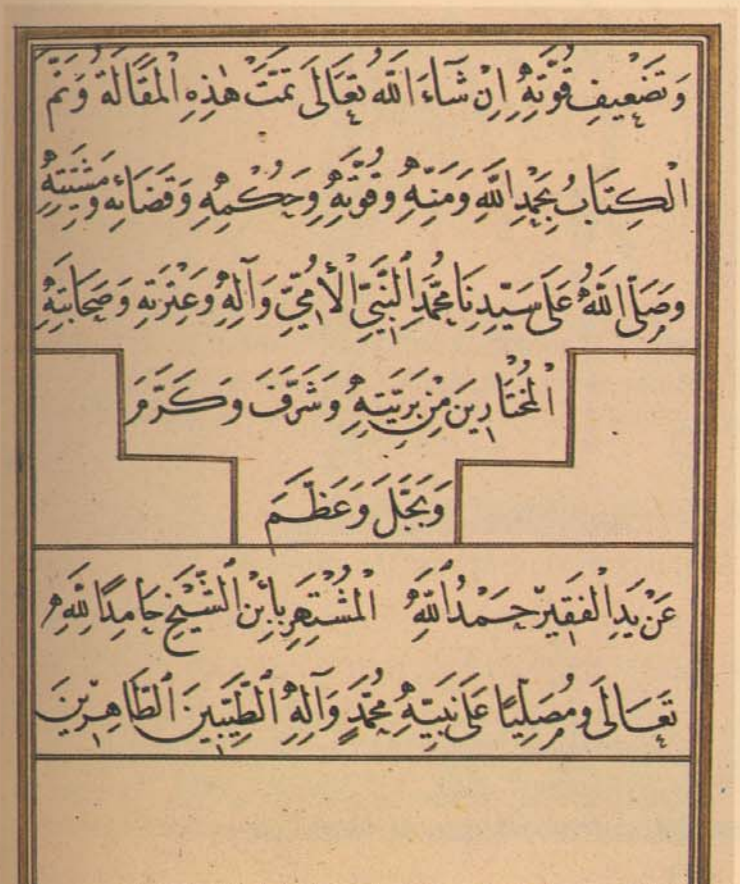
وتضعيف قوته ان شاء الله تعالى تمت هذه المقالة وتم
الكتاب بحمد الله ومنه وقوته وحكمه وقضائه ومشيته
وصلى الله على سيدنا محمد النبى الامى وآله وعترته وصحابته
المختارين من بريته وشرف وكرم
وبجل وعظم
عن يد الفقير حمد الله المشتهر بابن الشيخ حامدا لله
تعالى ومصليا على نبيه محمد وآله الطيبين الطاهرين

Şeyh Hamdullah. "Kitab-ı Mesalihü'l-ebdan ve'l-enfüs fıt tıb" ın ketebesi. Nesih. Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya Koleksiyonu, No : 3740.

Sheikh Hamdullah, **Kitab-ı Mesalihü'l-ebdân ve'l-enfüs Fit-tıb,** by Fakîr Hamdullah, known as Ibn Sheikh.

كتاب مصالح الابدان و الانفس في الطب . كتبه : عن يد
الفقير حمّد الله المشتهر بابن الشيخ .

Hadis-i şerif. Şeyh Hamdullah. "Ya galiben ğayr mağlub" Celîsülüs ve nesih murakka. Ketebesi : İbn-iş-Şeyh hamiden ve musallîyen. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, AY. 6486, 1 v., 297x214

A page of "Murakka" by Sheikh Hamdullah. Muhakkak, Sülüs and Nesih styles by Ibn Sheikh Hamiden and Musallîyen, Istanbul University Library, Arabic manuscript, 6486, 1 pp., 214x297.

حديث شريف ـ كتابة عربية / ٦٤٨٦ ـ ورقة واحده ـ كتبت
بخط محقق و ثلث على رقعة ابعادها : ٢١٤×٢٩٧ ملم ٠
مكتبة جامعة اسطنبول ـ كتبها : ابن الشيخ حامدا و مصليا ٠

صدق الله العظيم وصدق رسوله
الكريم ونحن على ذلك من الشاهدين
والحمد لله رب العالمين

كتبها احمد الله المعروف بابن الشيخ حامدا لله
تعالى ومصليا على نبيه محمد وآله الطاهرين
سنة خمس وتسعمائة هجرية نبوية

Kur'an-ı Kerim. Şeyh Hamdullah. Ketebe sayfası, 905 H./1499-1500. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, AY. 6567, 549 v., 150x105.

The Holy Qur'an, by Sheikh Hamdullah (on the last page) 905/1499-1500, Istanbul University Library, Arabic manuscript, 6567, 549 pp., 150x105.

قرآن كريم ـ كتابة عربية / ٦٥٦٧ ـ كتبت عام / ٩٠٥ هجرية ١٤٩٩ ـ ١٥٠٠ م. مكتبة جامعة اسطنبول . صحيفة كتب بخط : الشيخ حمّد الله . ٥٤٩ ورقه ـ ١٠٥ × ١٥٠ ملم .

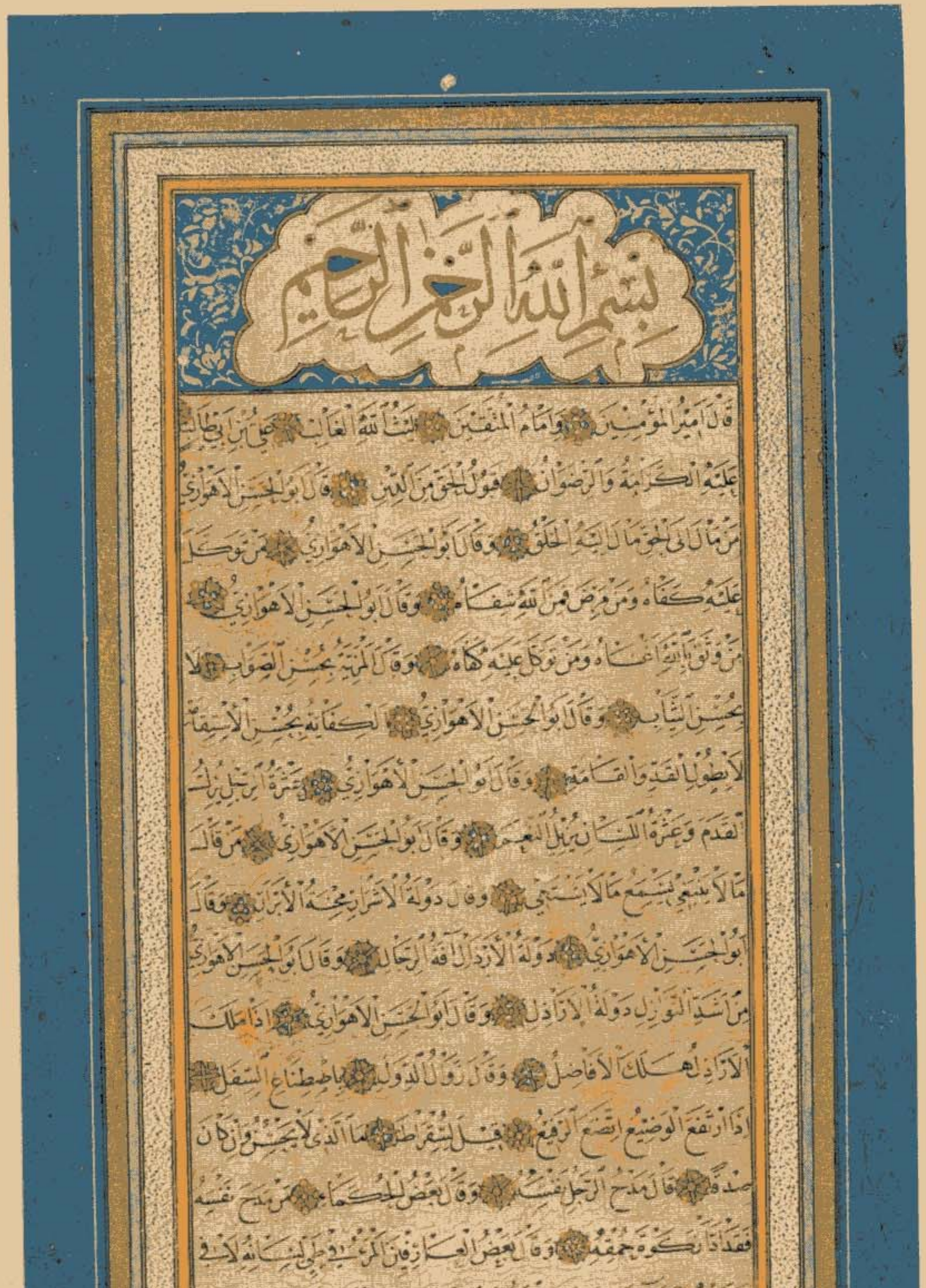
بسم الله الرحمن الرحيم
قال امير المؤمنين وامام المتقين اسد الله الغالب علي بن ابي طالب
عليه الكرامة والرضوان قول الحق من الدين وقال ابو الحسن الاهوازي
من مال الى الحق مال اليه الخلق وقال ابو الحسن الاهوازي من توكل
عليه كفاه ومن مرض فمن الله شفاه وقال ابو الحسن الاهوازي
من وثق بالله اغناه ومن توكل عليه كفاه وقال المرء بحسن الصواب لا
بحسن الشباب وقال ابو الحسن الاهوازي لكفاية بحسن الاستقامة
لا بطول القد والقامة وقال ابو الحسن الاهوازي عثرة الرجل بزلة
القدم وعثرة اللسان بزيل النعم وقال ابو الحسن الاهوازي من قال
ما لا ينبغي يسمع ما لا يشتهي وقال دولة الاشرار محنة الابرار وقال
ابو الحسن الاهوازي دولة الارذال آفة الرجال وقال ابو الحسن الاهوازي
من اشد النوازل دولة الاراذل وقال ابو الحسن الاهوازي اذا ملك
الاراذل هلك الافاضل وقال زوال الدول باصطناع السفل
اذا ارتفع الوضيع اتضع الرفيع قيل لسقراط ما الذي لا يحسن وان كان
صدقا قال مدح الرجل نفسه وقال بعض الحكماء من مدح نفسه
فقد ذكره حمقه وقال بعض العارفين فان المرء مخبوء تحت لسانه لا في
طيلسانه اللهم صل وسلم على محمد نبي الرحمة وشفيع الامة وعلى آله الطاهرين
كتبه الفقير ابن الشيخ عفي الله عنهما

Murakka. Sülüs-nesih. Ketebesi : İbni-ş-Şeyh.

A fine composition of Sülüs and Nesih forms inscribed on a page of "Murakka" by Ibn-Sheikh.

رقعة ، بخط ثلث و نسخ ٠ كتبها : ابن الشيخ ٠

لا تأمنن بليل طاب أوله
ورب آخر ليل أجج النارا

Murakka. Sülüs-nesih. Hamdullah el-ma'ruf bi ibni'ş-Şeyh [Hamdullah-î Amasî]

Sülüs and Nesih forms inscribed on a page of "Murakka" by Hamdullah, known as Ibn Sheikh, (Hamdullah-i Amasî).

رقعة بخط ثلث و نسخ - كتبها حمّد الله المعروف بابن الشيخ
(حمّد الله اماسي) .

قال امير المؤمنين وامام المتقين ليث الله الغالب
علي بن ابي طالب عليه الكرامة والرضوان لين
قولك تجب امرك وقال ليث الله الغالب علي بن ابي طالب
عليه الكرامة والرضوان لين الكلام قيد القلوب
قال ابو الحسن الاهوازي كلام المرء بيان عقله وترجمان
فضله وقال ابو الحسن الاهوازي جرح الكلام
اشد من جرح الحسام وطعن اللسان اصعب من طعن
السنان وقال ابو الحسن الاهوازي كلام المهذب
كالحسام المجرب وقال امير المؤمنين وامام المتقين
ليث الله الغالب علي بن ابي طالب عليه الكرامة و
الرضوان مشقتان لا ثالث لهما المشي بالاقدام
والمشي بالاقلام وقال ليث الله الغالب علي بن ابي طالب
عليه الكرامة والرضوان من احب كريمتاه فلا يكتبن
بعد العصر
كتبه ابن الشيخ عفي عنهما

Murakka. Nesih. Hazreti Ali'den nakil. İbni'ş-Şeyh.

A narration from the fourth Chaliph Ali inscribed with Nesih style by Ibn Sheikh.

رقعه بخط نسخ ، نقلا عن اقوال الخليفة علي رضي الله عنه
كتبها الخطاط : ابن الشيخ .

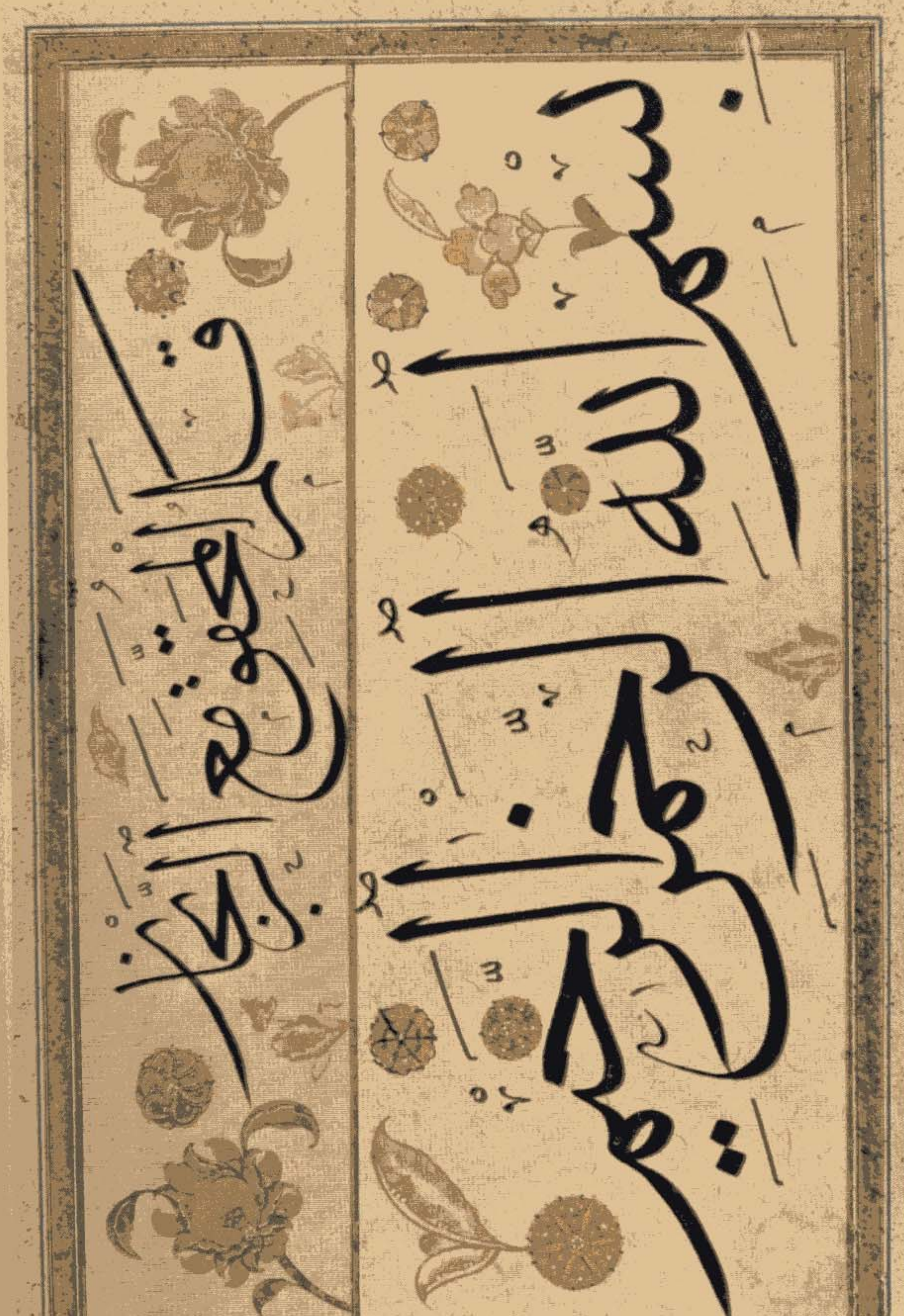

Kalemü'l muhakkak maâl-reyhan Bismillahirrahmanirrahim.

The Besmele, Muhakkak style.

البسملة ، كتبت : بخط محقق - ريحاني .

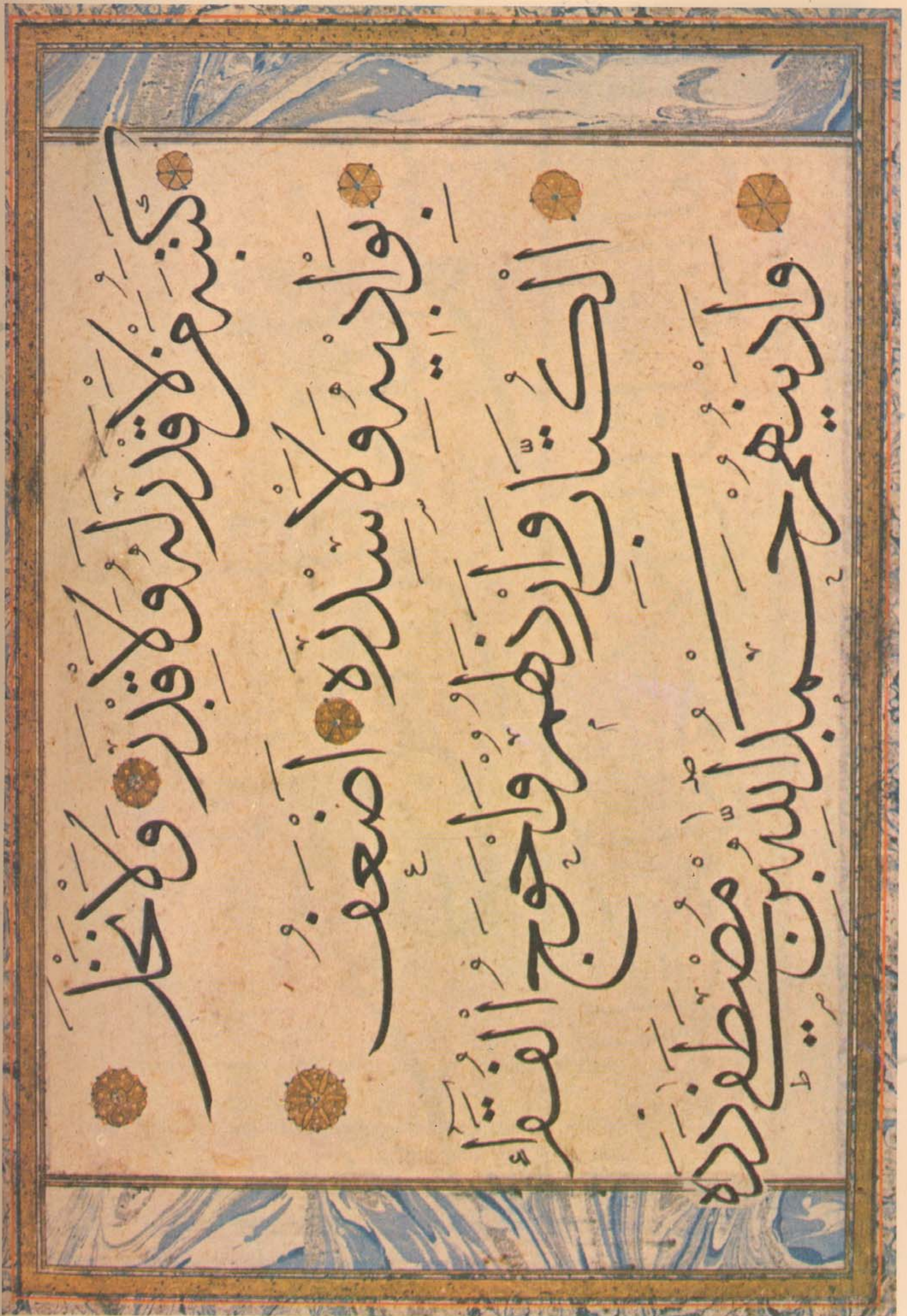

Şeyh Hamdullah bin Mustafa Dede. Ketebe Sayfası.

Sheikh Hamdullah Ibn Mustafa Dede (name of the ownership is on the first page).

صحيفة كتب للخطاط الشيخ حمّد الله بن مصطفى د ده .

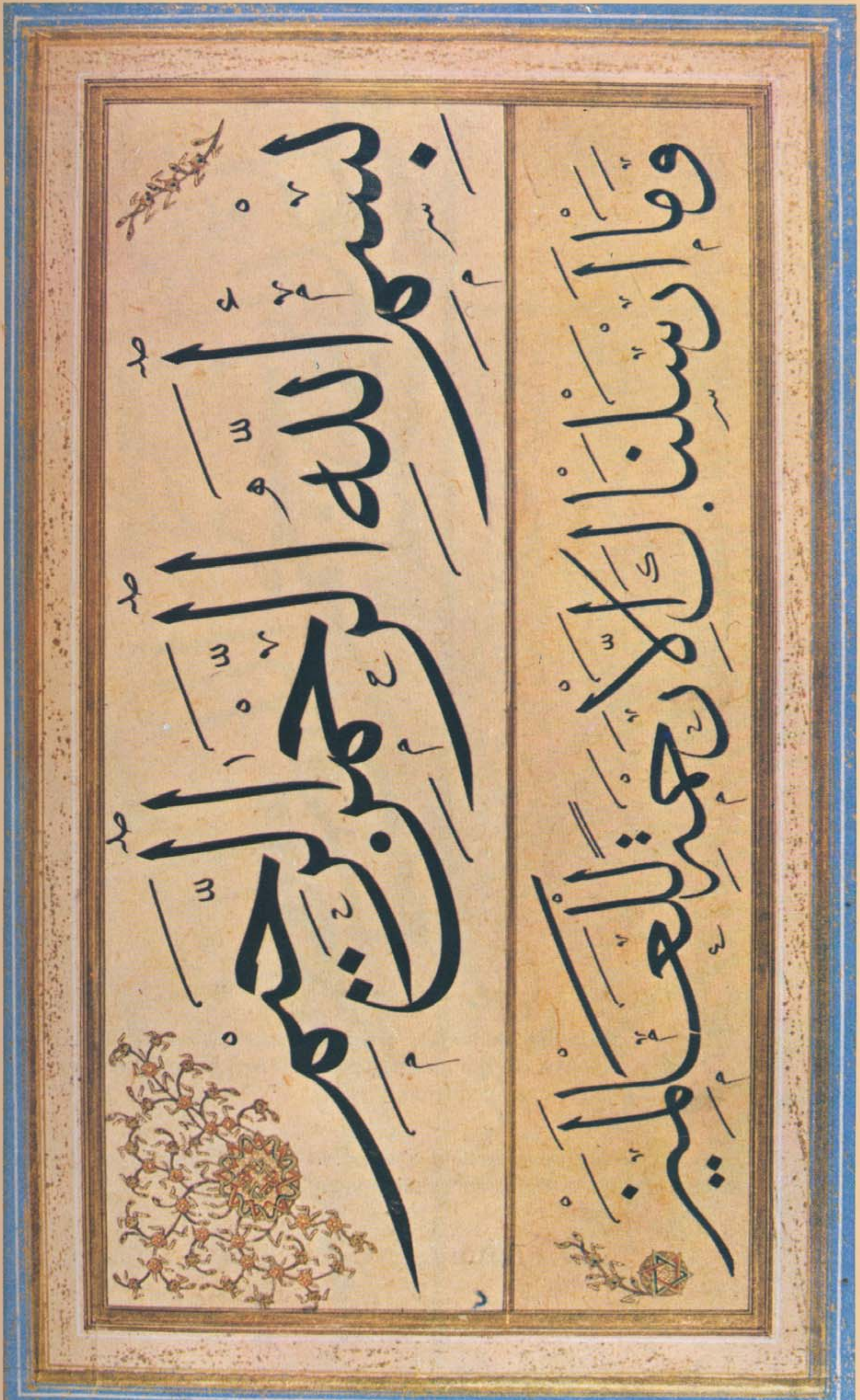
بسم الله الرحمن الرحيم

Besmele. Muhakkak. Şeyh Hamdullah yazısı ile "Vema erselnâke illa rahmeten li'l-âlemin - Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik."

The Besmele and a verse of the Holy Qur'an, by Sheikh Hamdullah, Muhakkak style.

البسملة و آية : و ما ارسلناك الا رحمة للعالمين . كتبت بخط محقق . كتبها الشيخ .

Murakka. Sülüs-nesih. Hamdullah el ma'ruf bi ibni'ş-Şeyh.

Sülüs and Nesih forms inscribed on a page of "Murakka", by Sheikh Hamdullah, known as Ibn Sheikh.

رقعة بخط ثلث و نسخ • كتبها حمّد الله المعروف بابن الشيخ

Murakka. Sülüs-nesih. "El ilmu bilâ amel, kel şeceri bilâ semer. - Amelsiz ilim meyvesiz ağaca benzer.". Kâtibi's-Sultanî Sultan Bayezid Han bin Sultan Mehmed Han. Hamdullah el-ma'ruf bi ibni'ş-Şeyh.

A proverb, means "A science without a deed is a tree without a fruit", inscribed on a page of "Murakka" by Hamdullah, who is known as Ibn Sheikh, the calligrapher of Sultan Bayezid Han Ibn Sultan Mehmed Han, with Sülüs and Nesih styles.

رقعة بخط ثلث و نسخ : العلم بلا عمل كالشجر بلا ثمر
كاتب السلطاني سلطان بيزيد خان بن سلطان محمد خان • كتبها
الخطاط : حمّد الله المعروف بابن الشيخ •

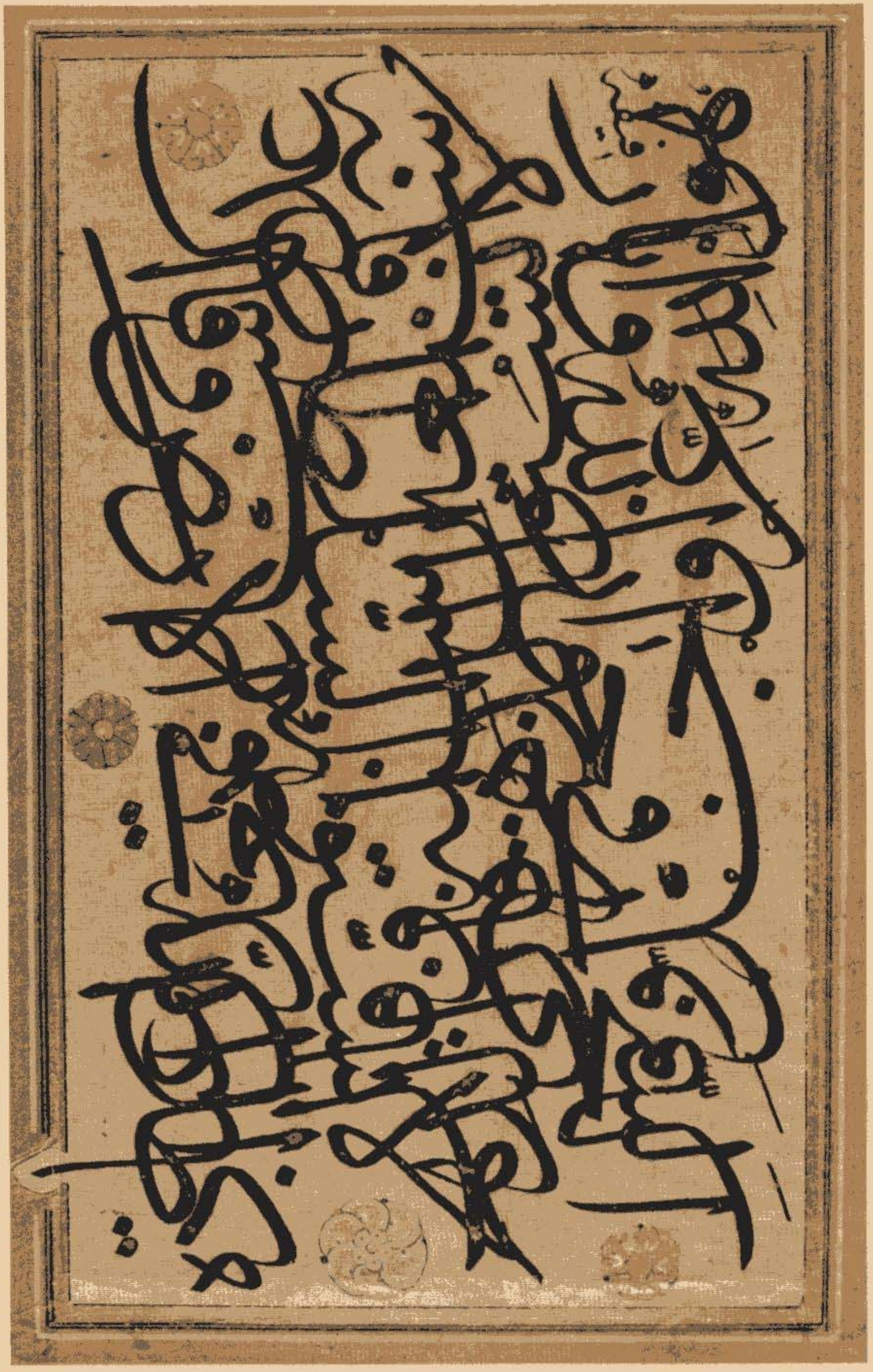

Karalama. Sülüs. Şeyh Hamdullah.

A calligraphic exercise with Sülüs style by Sheikh Hamdullah.

دراسة بخط الثلث : للشيخ حمد الله .

سورة الناس مكية
وهى ست آيات

بسم الله الرحمن الرحيم

قل أعوذ برب الناس ۝ ملك الناس ۝
إله الناس ۝ من شر الوسواس الخناس ۝
الذي يوسوس في صدور الناس ۝
من الجنة والناس ۝

كتبه مصطفى دده ابن حمد الله المعروف
بابن الشيخ حامدا لله تعالى ومصليا على
نبيه محمد وآله الطيبين الطاهرين أجمعين ۝

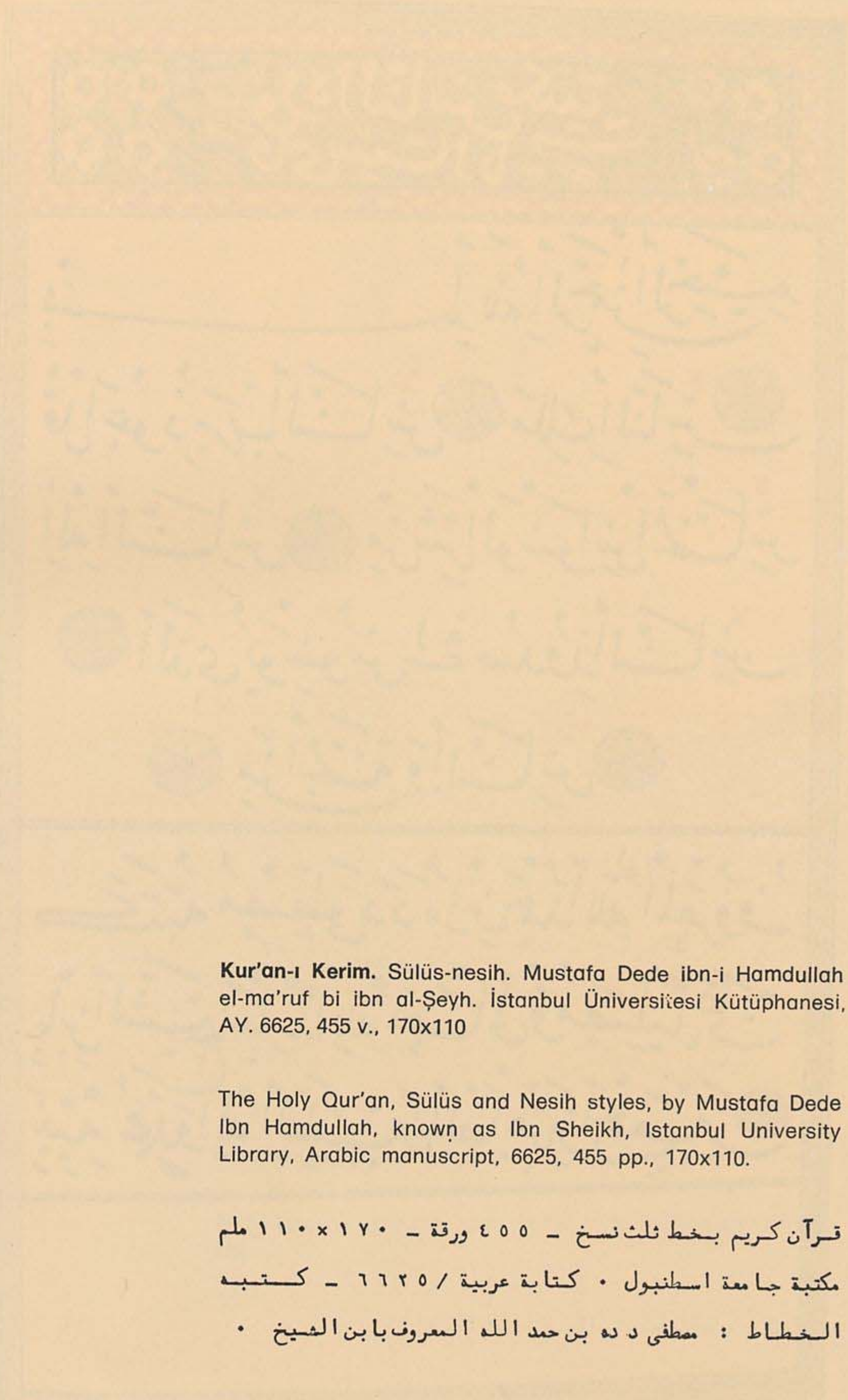

Kur'an-ı Kerim. Sülüs-nesih. Mustafa Dede ibn-i Hamdullah el-ma'ruf bi ibn al-Şeyh. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, AY. 6625, 455 v., 170x110

The Holy Qur'an, Sülüs and Nesih styles, by Mustafa Dede Ibn Hamdullah, known as Ibn Sheikh, Istanbul University Library, Arabic manuscript, 6625, 455 pp., 170x110.

قرآن كريم بخط ثلث نسخ ـ ٤٥٥ ورقة ـ ١٧٠ × ١١٠ ملم

مكتبة جامعة اسطنبول • كتابة عربية / ٦٦٢٥ ـ كتبه

الخطاط : مصطفى دده بن حمد الله المعروف بابن الشيخ •

سوده ابن حمد الله

Hadis-i şerif. Sülüs ve nesih, murakka. İbn-i Hamdullah.

A saying of the Prophet Mohammed written on a page of "Murakka" composed of Sülüs and Nesih styles by Ibn Hamdullah.

حديث شريف على رقعة بخط ثلث و نسخ · كتبها :ابن حمّد الله

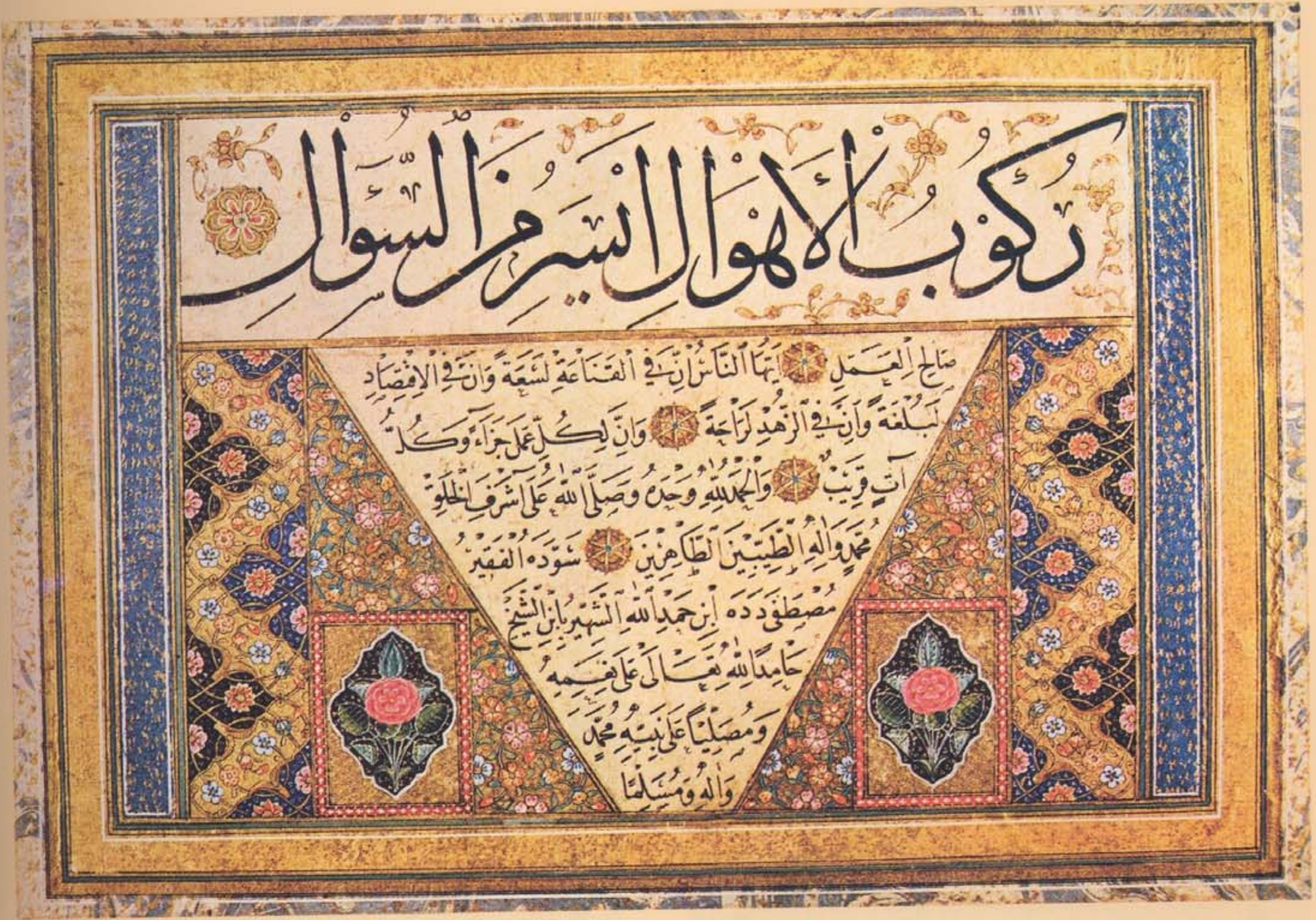
ركوب الأهوال أيسر من السؤال

Murakka. Muhakkak-sülüs ve nesih. Birinde "Mustafa Dede ibn-i Hamdullah eşşehîr bi ibni'ş-Şeyh", öbüründe "El fakîr Dede" yazılıdır.

A page of "Murakka" composed of pieces of writing. The inscription on one side : Mustafa Dede Ibn Hamdullah known as Ibn Sheikh, on the other side : El Fakir Dede. Written with the styles of Muhakkak, Sülüs and Nesih.

رقعة مكتوب عليها بخط محقق ثلث و نسخ : مصطفى د ده بن
حمّد الله الشهير بابن الشيخ و الاخرى : الفقير د ده .

محمد وآله اجمعين الطيبين الطاهرين اللهم بلغ
ثواب ما قرأناه ونور ما تلوناه الى روح محمد عليه
الصلوة والسلام والى ارواح اولاده وازواجه
والى ارواح اصحابه رضي الله عنهم اجمعين والى ارواح
ابائنا وابنائنا وامهاتنا واخواننا واصدقائنا
واستادينا ومشايخنا خاصة والى ارواح جميع
المؤمنين والمؤمنات والمسلمين والمسلمات
الاحياء منهم والاموات اجمعين عامة والى جميع صاحب
الخيرات من المسلمين والى امام المؤمنين اللهم انصر
من نصر الدين واخذل من خذل الدين امين يا رب العالمين
ويا ارحم الراحمين ويا اكرم الاكرمين

كتبه الفقير احمد بن بير محمد بن شكر الله

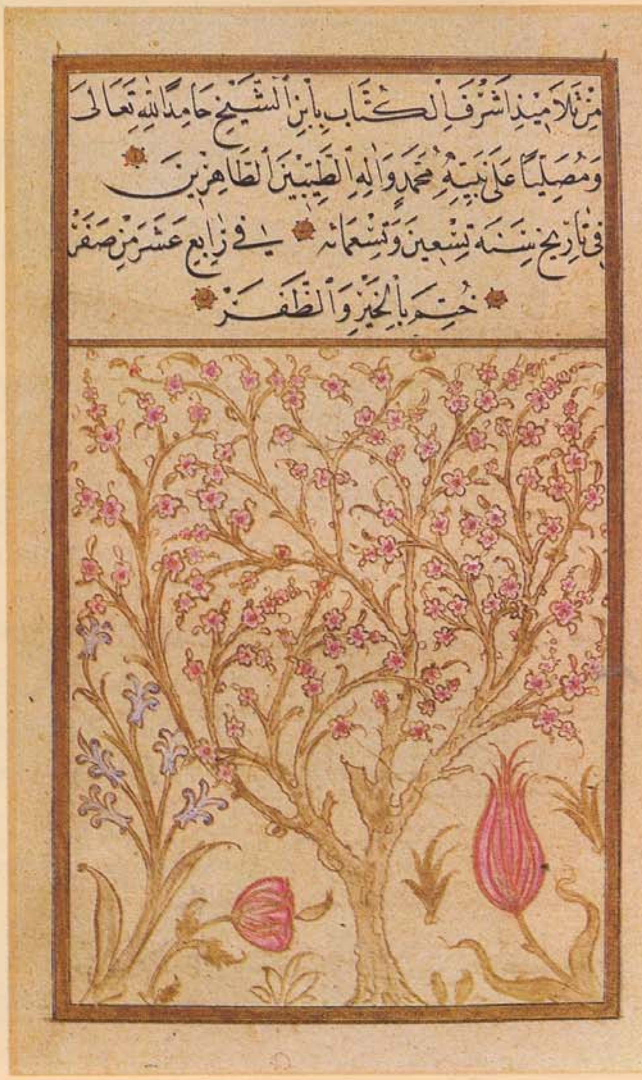

من تلاميذ اشرف الكتاب بابن الشيخ حامدا لله تعالى
ومصليا على نبيه محمد واله الطيبين الطاهرين
في تاريخ سنه تسعين وتسعمائه في رابع عشر من صفر
ختم بالخير والظفر

Kur'an-ı Kerim. Ketebe sayfaları. "Şeyh Hamdullah ekolü" nden Ahmed bin Pir Muhammed ibni Şükrullah min telâmiz-i eşrefi'l küttab bi ibni'ş-Şeyh. 990 H.

The Holy Qur'an, the name of the ownership is Ahmed Ibn Pîr Muhammed Ibn Şükrullah, from the disciples of the pearl of the calligraphers Ibn Sheikh, 990 of the Hegira.

قرآن كريم / ٩٩٠ هجرية • صحائف كتب : لاحمد بن پير محمد
شكر الله من تلاميذ اشرف الكتاب بن الشيخ •

تمت الکتاب بعون الله الملک الوهاب
علی ید الفقیر الحقیر
سلطان علی

Mir Ali Şir Nevai Divanı. Ta'lik. Sultan Ali Kayinî, XVI yy. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY. 5470, 186x252.

Mir Ali Şîr Nevâî, written with the styles of Divan and Ta'lîk by Sultan Ali, XVI. century, İstanbul University Library, Turkish manuscript, 186x252.

شعر ديوان الالحان للمير علي - مكتوبة بخط : التعليق الورقتين : ٢ ب ، ٣٠٠ آ - ١٨٦ × ٢٥٢ ملم . القرن السادس عشر - مكتبة جامعة اسطنبول - كتابة تركيه/ ٥٤٧٠ - كتبه : سلطان علي .

Mir Ali Şir Nevai Divanı. Ta'lik. Sultan Ali Kayinî, XVI yy. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY. 5470, 186x252.

Mir Ali Şîr Nevâî, written with the styles of Divan and Ta'lîk by Sultan Ali, XVI. century, İstanbul University Library, Turkish manuscript, 186x252.

شعر ديوان الالحان للمير علي - مكتوبة بخط : التعليق
الورقتين : ٢ب ، ٣٠٠آ - ١٨٦ x ٢٥٢ ملم . القرن
السادس عشر - مكتبة جامعة اسطنبول - كتابة تركيه /
٥٤٧٠ - كتبه : سلطان علي .

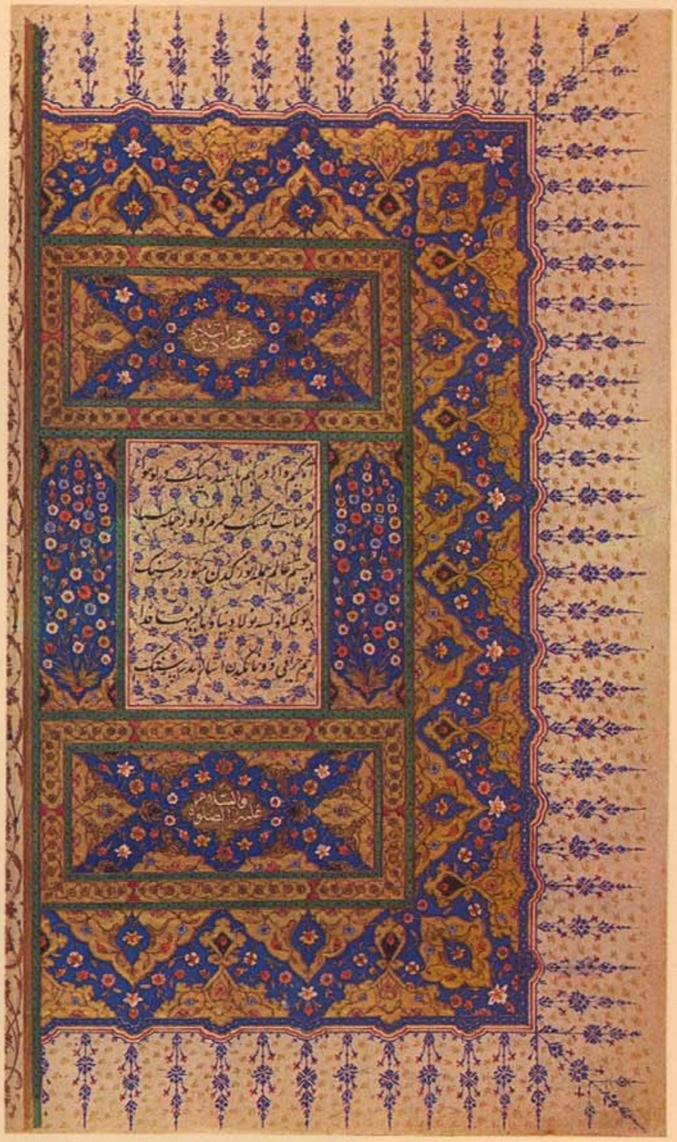

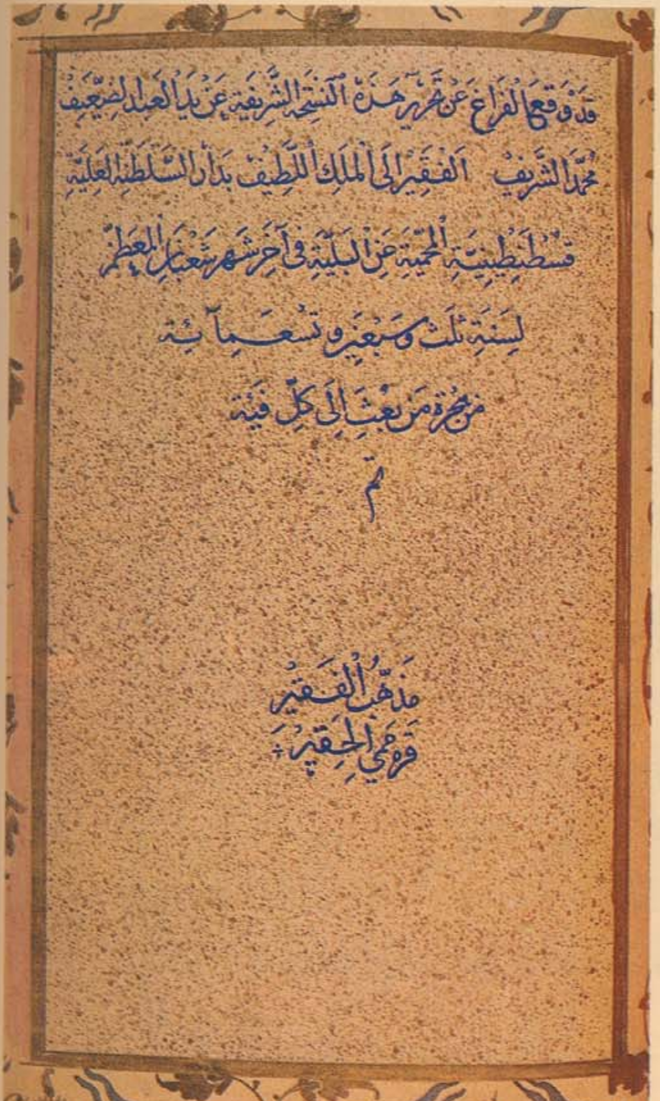
قد وقع الفراغ عن تحرير هذه النسخة الشريفة عن يد العبد الضعيف
محمد الشريف الفقير الى الملك اللطيف بدار السلطنة العلية
قسطنطينية المحمية عن البلية في آخر شهر شعبان المعظم
لسنة ثلث وسبعين وتسعمائة
من هجرة من بعث الى كل فئة
تم
مذهب الفقير
قرهمي الحقير

Muhibbî [Kanunî Sultan Süleyman] **Divanı**. Ta'lik. İstanbul'da hattat Mehmed Şerif hattı ile 973 H. de yazılmış, tezhibini müzehhip Kara Memi yapmıştır. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY. 5467, 387 v., 165x262

Alphabetically collected poems of the Poet Muhibbî (Sultan Süleyman Han the Magnificent), written by Mehmet Şerif with Ta'lîk style, 973 of the Hegira, gilded by Kara Memi, Istanbul University Library, Turkish manuscript, 5467, 387 pp., 165x262.

ديوان محبي السلطان سليمان القانوني - ٣٨٧ ورقه ١٦٥ x ٢٦٢ ملم • كتبت عام / ٩٧٣ هجرية - مكتبة جامعة اسطنبول - كتابة تركية - ٥٤٦٧ - بخط التعليق للخطاط : محمد شريف و نعبها المذهب قره ميمي •

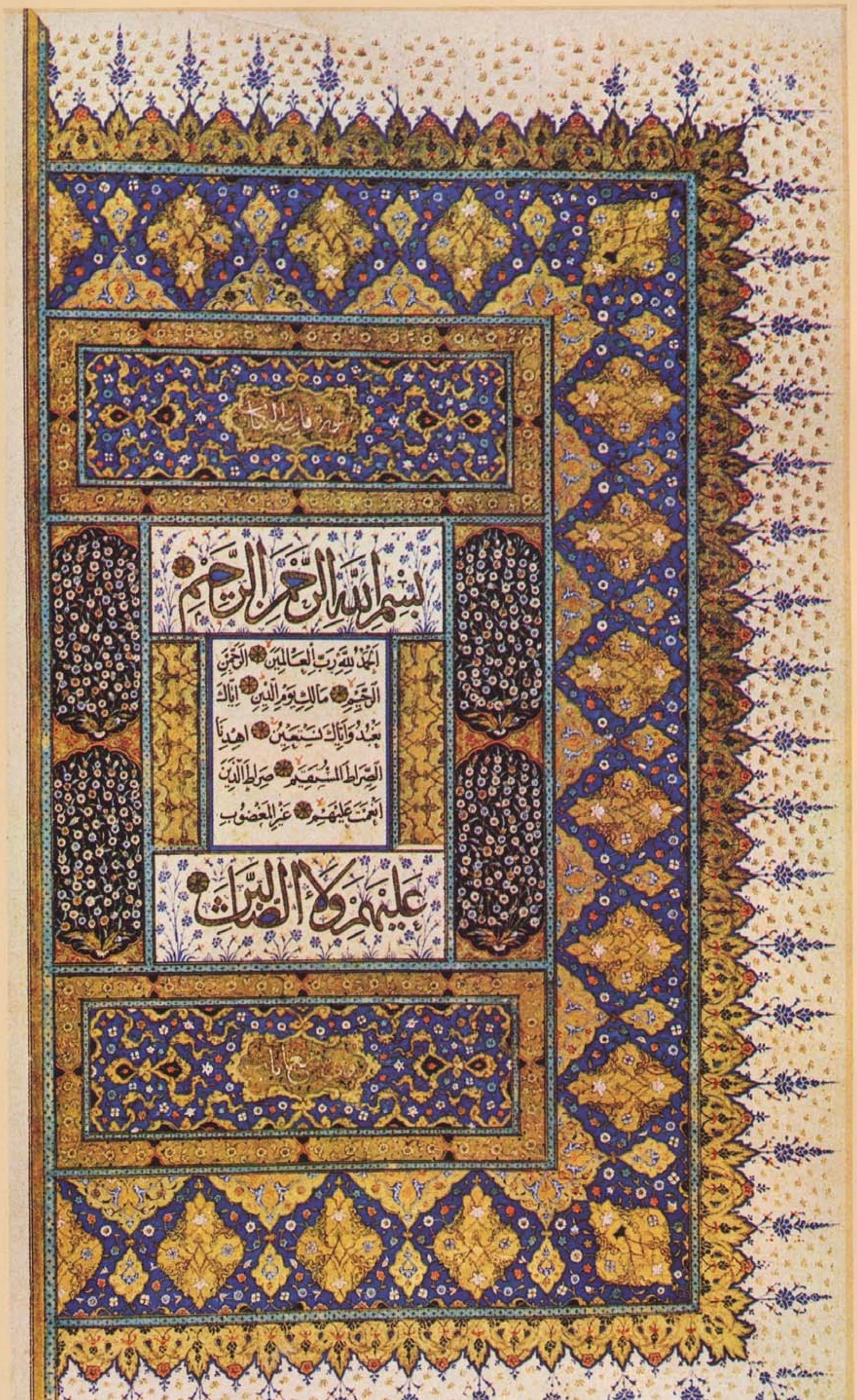
بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين الرحمن
الرحيم مالك يوم الدين اياك
نعبد واياك نستعين اهدنا
الصراط المستقيم صراط الذين
انعمت عليهم غير المغضوب
عليهم ولا الضالين

Kur'an-ı Kerim. Sülüs ve nesih. Ahmed Şemseddin Karahisarî. Topkapı Sarayı Kütüphanesi.

The Holy Qur'an, Sülüs and Nesih styles, Ahmed Şemseddin Karahisarî, Topkapı Sarayı Library.

قرآن كريم - بخط ثلث و نسخ - مكتبة متحف قصر الطوب قابي - الخطاط : احمد شمس الدين قره حصارى .

لك الحمد يا ذا الجود والمجد والعلى

تباركت تعطي من تشاء وتمنع

الهي لئن جلت وجمت خطيتي

فعفوك عن ذنبي اجل واوسع

الهي وخلاقي وحرزي وموئلي

اليك لدى الاعسار واليسر افزع

الهي لئن اعطيت نفسي سؤلها

فها انا في روض الندامة ارتع

الهي ترى حالي وفقري وفاقتي

وانت مناجاتي الخفية تسمع

الهي فان تعفو فعفوك منقذي

والا فبالذنب المدمر اصرع

الهي بحق الهاشمي وآله

وحرمة ابرارهم لك اخضع

الهي فانشرني على دين احمد

منيبا تقيا قانتا لك اخشع

ولا تحرمني يا الهي وسيدي

شفاعته الكبرى فذاك المشفع

وصل عليه ما دعاك موحد

وناجاك اخيار ببابك ركع

Murakka. Ta'lik münacaat. İmadü'l-Hüseynî. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, FY. 1437, 10 v., 190x225

A page of "Murakka" composed of pieces of Ta'lîk style İmadü'l-Hüseynî, İstanbul University Library, Persian manuscript, 1437, 10 pp., 190x225.

رقعة بخط التعليق ـ كتابة فارسية / ١٤٣٧ ـ ١٠ ورقات
١٩٠ x ٢٢٥ ملم ۰ مكتبة جامعة اسطنبول ـ كتبها :
عماد الحسيني ..

Murakka. Farsça ta'lik kıta. Mîr Ali Herevî. Mecmaü'l-Acaib. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, FY. 1423, 66 v., 280x385

A page of "Murakka" composed of pieces of Ta'lik style Persian couplet, Mir Ali Herevî, Istanbul University Library, **Mecmaü'l Acaib,** Persian manuscript, 1423, 66 pp., 280x385

رقعة بخط التعليق، - كتابة فارسية - مجمع العجائب
مكتبة جامعة **اسطنبول** - كتبها : ميرعلي هروى .

Farsça kıt'a. Ta'lik. Muslihiddîn Sa'di-i Şirazî'den. Mir Ali. Mecmaü'l-Acaib. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi. FY. 1423, 66 v., 280x385

A Persian couplet of Muslihiddin Sa'dî-i Şirazî, Ta'lîk style, Mir Ali, **Mecmaü'l Acaib,** Istanbul University Library, 1423, 66 pp., 280x385.

ابيات من الشعر الفارسي لمصلح الدين سعدى من شيراز ـ بخط
التعليق ـ مكتبة جامعة اسطنبول ـ الخطاط : مير علي

Murakka. "Ebced". Ta'lik. Mîr Aliyyü'l Kâtib 946 H. Mecmaü'l-Acaib. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, FY. 1423, 66 v., 280x385

"Ebced" (enumeration by letters of the alphabet) written on a page of "Murakka" composed of pieces of "Ta'lîk style, Mîr Aliyyü'l Kâtib, 946 of the Hegira, **Mecmaü'l Acaib,** İstanbul University Library, 1423, 66 pp., 280x385.

الابجدية مكتوبة على رقعة بخط التعليق عام / ٩٤٦ هجريه

كتبها الخطاط : مير علي الكاتب .

Murakka. Farsça ta'lik kıt'a. Mîr Ali. Mecmaü'l-Acaib. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, FY. 1423, 66 v., 280x385

Persian couplet, written on a page of "Murakka" composed of pieces of Ta'lîk style, Mir Ali, 946 of the Hegira, **Mecmaü'l Acaib,** Istanbul University Library, 1423, 66 pp., 280x385.

ابيات من الشعر الفارسي بخط التعليق - كتبها الخطاط :
ميرعلي .

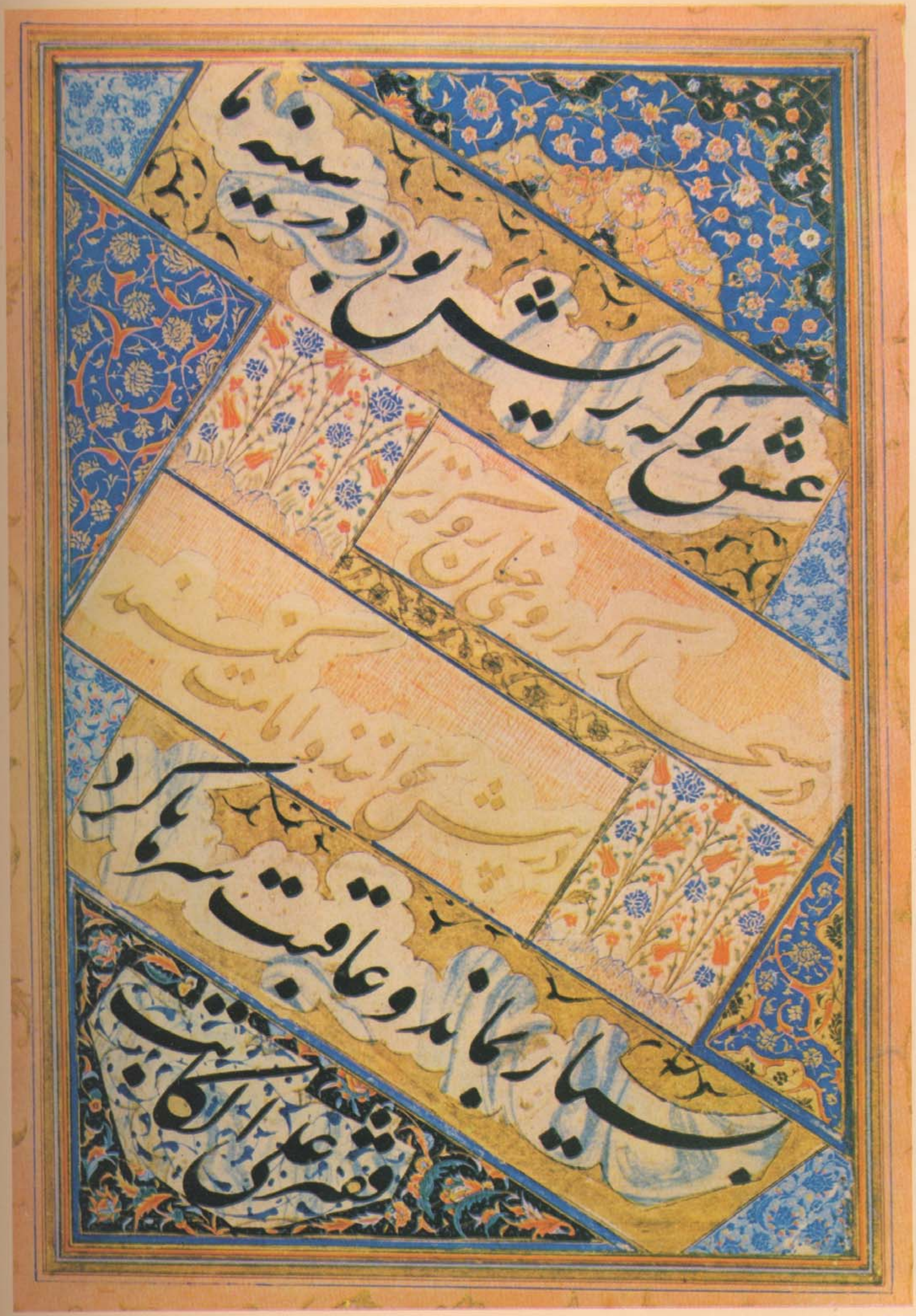

Murakka. Farsça ta'lik kıt'a. Aliyyü'l Kâtib. Mecmaü'l-Acaib İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, FY. 1423, 66 v., 280x385

Persian couplet, written on a page of "Murakka" composed of pieces of Ta'lîk style, Aliyyü'l-Kâtip, **Mecmaü'l Acaib,** Istanbul University Library, 1423, 66 pp., 280x385.

ابيات من الشعر الفارسي بخط التعليق - كتبها الخطاط :
علي الكاتب .

Murakka. Aslan biçiminde sülüs yazı. Şah Mahmud Nişabûri. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, FY. 1426, 48 v., 230x350

A hand writing with the shape of a lion written on a page of "Murakka" composed of pieces of Sülüs style, Shah Mahmud Nişabûrî, İstanbul University Library, 1426.

كتابه على شكل اسد مكتوبة بخط ثلث ـ مكتبة جامعة
اسطنبول ـ كتبها الخطاط : محمود النيشابورى •

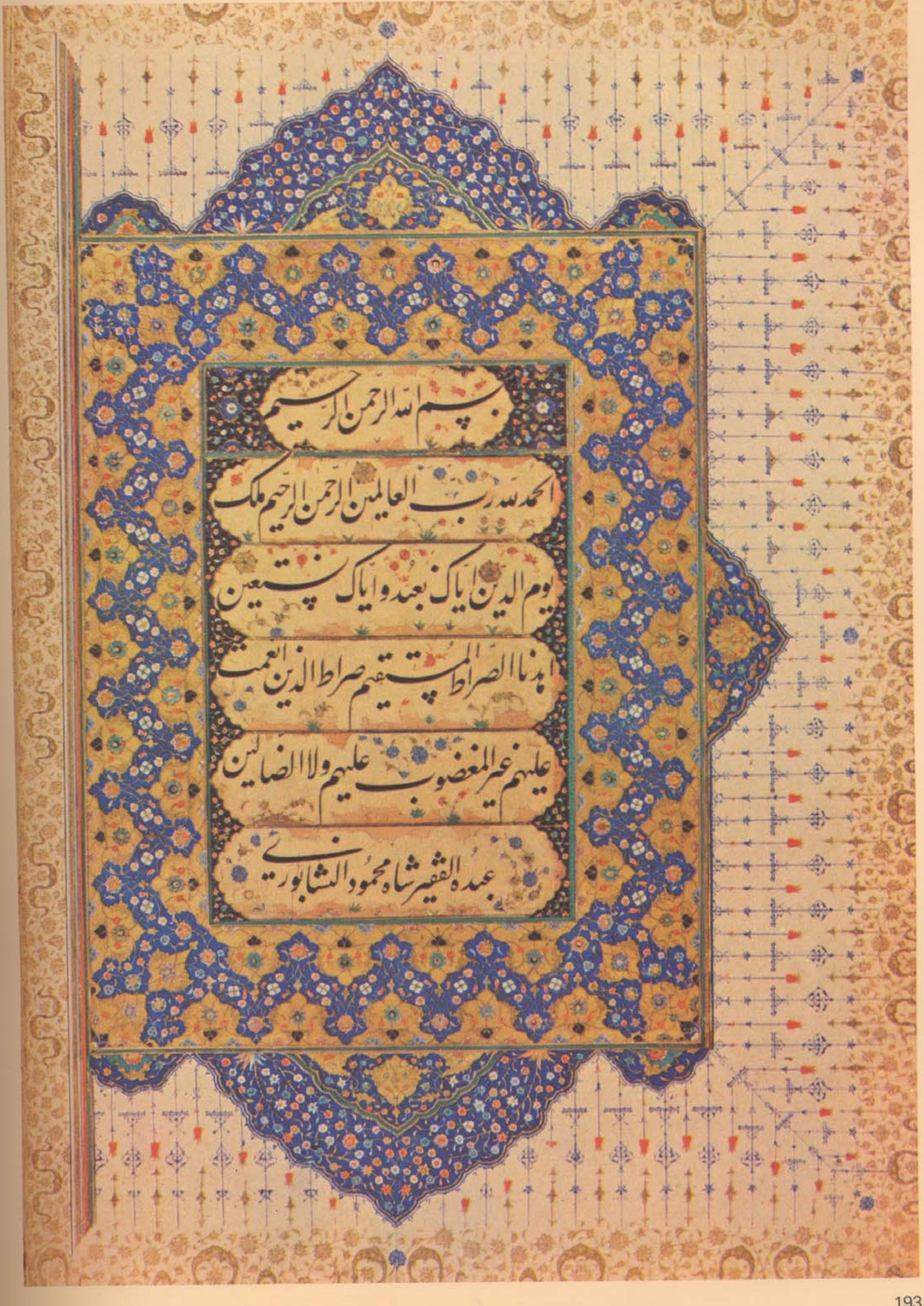
بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين الرحمن الرحيم ملك
يوم الدين اياك نعبد و اياك نستعين
اهدنا الصراط المستقيم صراط الذين انعمت
عليهم غير المغضوب عليهم ولا الضالين
عبده الفقير شاه محمود النشابوري

Besmele ve fatiha. Ta'lik, murakka. Şah Mahmud Nişabûrî. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, FY. 1426, 48 v., 230x350

The Besmele and the first sura of the Qur'an written on a page of "Murakka" composed of pieces of Ta'lîk style, Shah Mahmud Nişabûrî, İstanbul University Library, 1426.

البسملة و الفاتحة الشريفة مكتوبة على رقعة بخط : تعليق

مكتبة جامعة اسطنبول ـ كتبها الخطاط : محمود نيشابورى

Murakka. Sülüs. Şah Mahmud Nişabûrî. "Tevekkeltü bi mağfiretil müheymin, hüvel ğafûru'z-zürrahme." İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, FY. 1426, 48 v., 230x350

A page of "Murakka" composed of pieces of Sülüs style, Shah Mahmud Nişabûrî, İstanbul University Library, 1426.

رقعة بالفارسية بخط : الثلث - مكتبة جامعة اسطنبول

كتبها الخطاط : شاه محمود نيشابورى .

Murakka. Farsça ta'lik kıt'a. Elabdü'l-fakîr Mahmud [Şah Mahmud Nişabûrî]. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, FY. 1426, 48 v., 230x350

Persian couplet written an a page of "Murakka" composed of pieces of Ta'lîk style, Shah Mahmud Nişabûrî, İstanbul University Library, 1426.

شعر رباعي بالفارسية على رقعة بخط التعليق بما معناه :
وجهك الجميل اجمل من وجه القمر - قامتك الممشوقة اجمل
من قامة السروة - شفتاك الجميلة اجمل من ماء الحياة :
كلامك الجميل اطيب من الحياة الابدية . كتبها العبد
الفقير محمود (شاه محمودى نيشابورى) .

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين الرحمن الرحيم
مالك يوم الدين اياك نعبد واياك
نستعين اهدنا الصراط المستقيم
صراط الذين انعمت عليهم غير المغضوب
عليهم ولا الضالين كتبه العبد شاه محمود

Murakka. Fatiha. Ta'lik. Şah Mahmud. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi. FY. 1426, 48 v., 230x350

The first sura of the Holy Qur'an, written on a page of "Murakka" composed of pieces of Ta'lîk style, Shah Mahmud Nişabûrî, İstanbul University Library, 1426.

الفاتحة الشريفة مكتوبة على رقعة بخط : التعليق ـ مكتبة جامعة استنبول .

Ta'lik. Farsça şiir. Mecmaü'l Acaib. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, FY. 1423, 66 v., 280x385

Persian poem, Ta'lîk style, **Mecmaü'l Acaib,** İstanbul University Library, 1423, 66 pp., 280x385.

شعر بالفارسية مكتوب بخط : التعليق - مجمع العجائب
مكتبة جامعة اسطنبول .

Katı'. Ta'lik. Kanunî Sultan Süleyman'a kaside-i îdiyye. Muhammed bin Gazanfer. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY. 9350, 6 v., 230x140

A poem written in praise of Kanunî Sultan Süleyman the Magnificent, Ta'lîk style, Muhammed b. Gazanfer, İstanbul University Library, Turkish manuscript, 9350, 6 pp., 230x140.

قصيدة للسلطان سليمان القانوني بمناسبة احد الاعياد
مكتوبة بخط التعليق ـ كتابة تركية / ٩٣٥٠ ـ عدد
ورقاتها ٦ ـ ١٤٠ x ٢٣٠ ملم ـ مكتبة جامعة اسطنبول
كتبها الخطاط : محمد بن غضنفر . نموذج لفن القطع

En'am-ı şerif. Nesih. Mustafa 1037 H./1627-28. Gümüş Sayfalar üzerine hakedilmiştir. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi. AY. 6636, 16 v., 65x92

The sixth sura of the Qur'an, engraved on silver sheets with Nesih style, Mustafa, 1037/1627-28, Istanbul University Library Arabic manuscript, 6636, 16 pp., 65x92.

الانعام الشريفة مكتوبة بخط : نسخ محكوكة على صحائف فضية - مكتبة جامعة اسطنبول - كتابة عربية / ٦٦٣٦ . ١٦ ورقة - ٦٥ × ٩٢ ملم . كتبها الخطاط : مصطفى عام / ١٠٣٧ هجرية / ١٦٢٧ - ١٦٢٨ .

Hadis-i şerif. Tuğra istif. III. Ahmed. "Şefaati li ehlil kebairi min ümmeti-şefaatim - ümmetimden, büyük günah sahiplerinedir." Topkapı Sarayı Kütüphanesi, 425.

The imperial signature (arrangement of words in order), Sultan Ahmed the third (1115-1143), Topkapı Library, 425.

شفاعتي لاهل الكبائر من امتي مكتوبة على شكل طغراء
احمد الثالث (١١١٥ - ١١٤٣) مكتبة متحف قصر الطوب
قابي / ٤٢٥ .

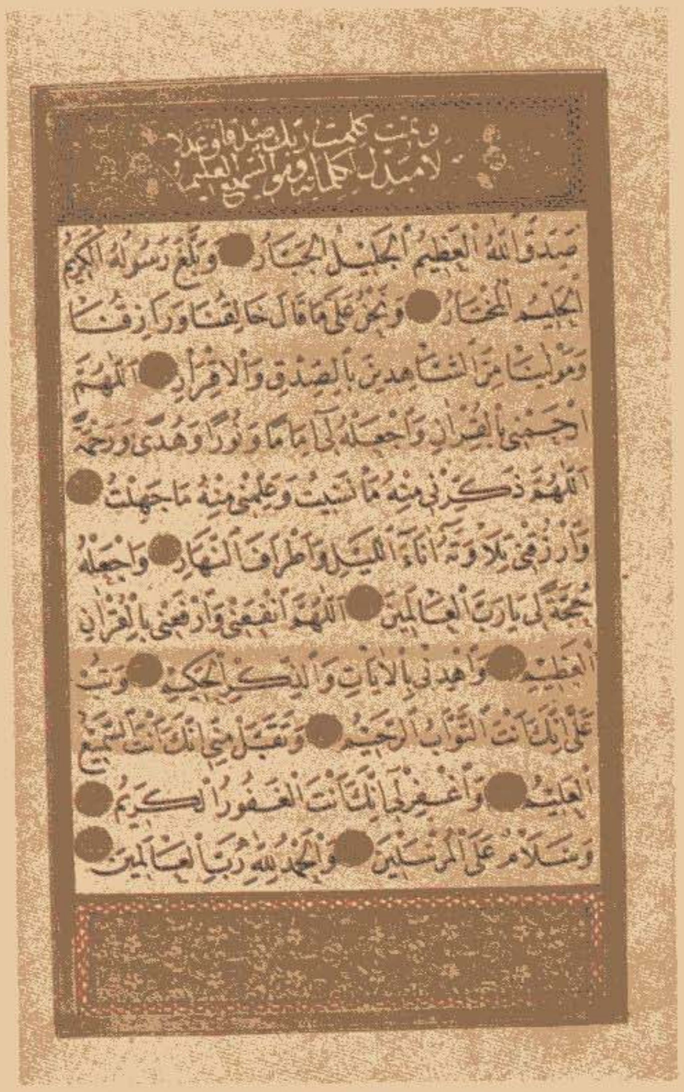

وتمت كلمت ربك صدقا وعدلا
لا مبدل لكلماته وهو السميع العليم

صدق الله العظيم الجليل الجبار ۞ وبلغ رسوله الكريم
الحبيب المختار ۞ ونحن على ما قال خالقنا ورازقنا
ومولينا من الشاهدين بالصدق والاقرار ۞ اللهم
ارحمني بالقرآن واجعله لي اماما ونورا وهدى ورحمة
اللهم ذكرني منه ما نسيت وعلمني منه ما جهلت ۞
وارزقني تلاوته آناء الليل واطراف النهار ۞ واجعله
حجة لي يا رب العالمين ۞ اللهم انفعني وارفعني بالقرآن
العظيم ۞ واهدني بالآيات والذكر الحكيم ۞ وتب
علي إنك انت التواب الرحيم ۞ وتقبل مني انك انت السميع
العليم ۞ واغفر لي انك انت الغفور الكريم ۞
وسلام على المرسلين ۞ والحمد لله رب العالمين ۞

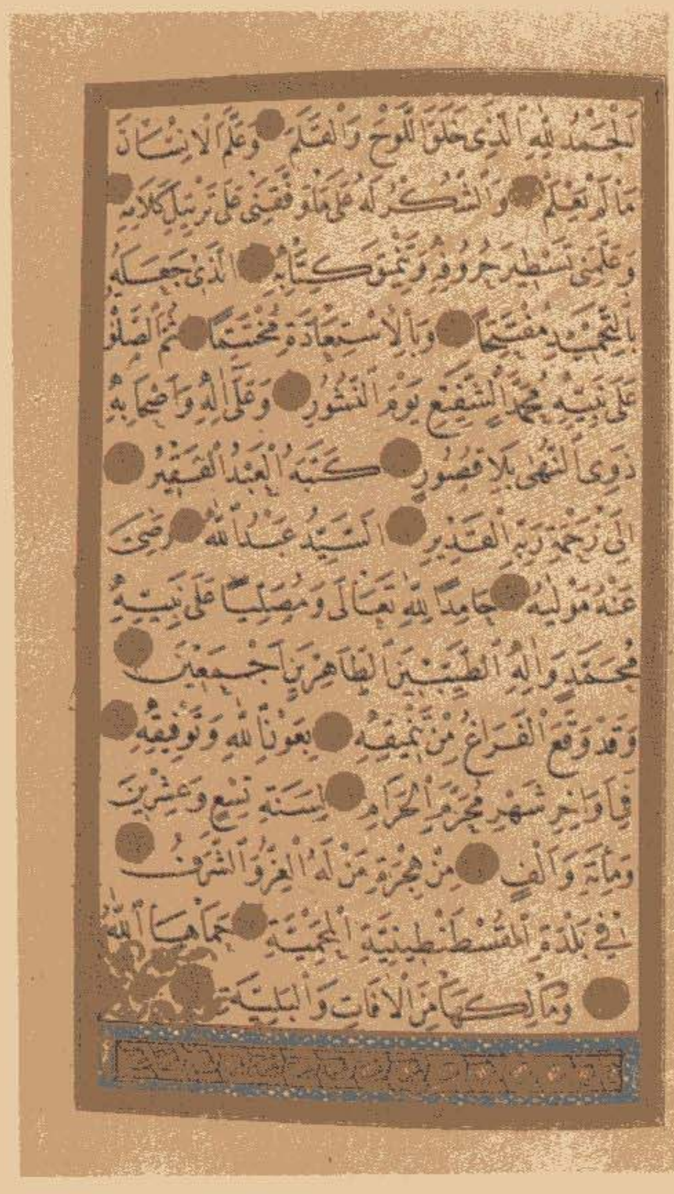

الحمد لله الذي خلق اللوح والقلم ۞ وعلم الانسان
ما لم يعلم ۞ والشكر له على ما وفقني على ترتيل كلامه
وعلمني تسطير حروفه وتميم كتابه ۞ الذي جعله
بالتحميد مفتتحا ۞ وبالاستعاذة مختتما ۞ ثم الصلوة
على نبيه محمد الشفيع يوم النشور ۞ وعلى آله واصحابه
ذوي النهى بلا قصور ۞ كتبه العبد الفقير
الى رحمة ربه القدير ۞ السيد عبد الله رضي
عنه موليه ۞ حامدا لله تعالى ومصليا على نبيه
محمد وآله الطيبين الطاهرين اجمعين ۞
وقد وقع الفراغ من تميمه ۞ بعون الله وتوفيقه
في اواخر شهر محرم الحرام ۞ لسنة تسع وعشرين
ومائة والف ۞ من هجرة من له العز والشرف
في بلدة القسطنطينية المحمية ۞ حماها الله
ومالكها من الآفات والبلية ۞

Kur'an-ı Kerim. Dua ve ketebe sayfaları. Nesih. [Yedikuleli] Seyyid Abdullah 1129 H./1717. İstanbul Üniversitesi Kutuphanesi. AY. 6574, 305 v., 100x150

The pages of the Holy Qur'an, prayer and the writers name with Nesih style, (Yedikuleli) Seyyid Abdullah, 1129/1717 Istanbul University Library, Arabic manuscript, 6574, 305 pp., 100x150.

قرآن كريم مكتوب بخط : نسخ عدد ورقاته ٣٠٥ ـ مكتبة جامعة اسطنبول ـ كتابة عربية ـ ٦٥٧٤ ـ ١٠٠ x ١٥٠ ملم صحائف كتب و الادعية للخطاط (يدى كوللي) سيد عبد الله عام ١١٢٩ هجرية / ١٧١٧ .

أسأل الله التوفيق وهو نعم الرفيق

كفى بالمرء كذباً أن يحدث بكل ما سمع

Hadis-i şerif. Sülüs-nesih. Murakka. Seyyid Abdullah

A saying of the prophet Mohammed written on a page of "Muraka" composed of pieces of Sülüs and Nesih styles, Seyyid Abdullah.

حديث شريف مكتوب على رقعة بخط : ثلث نسخ كتبها الخطاط
سيد عبد الله .

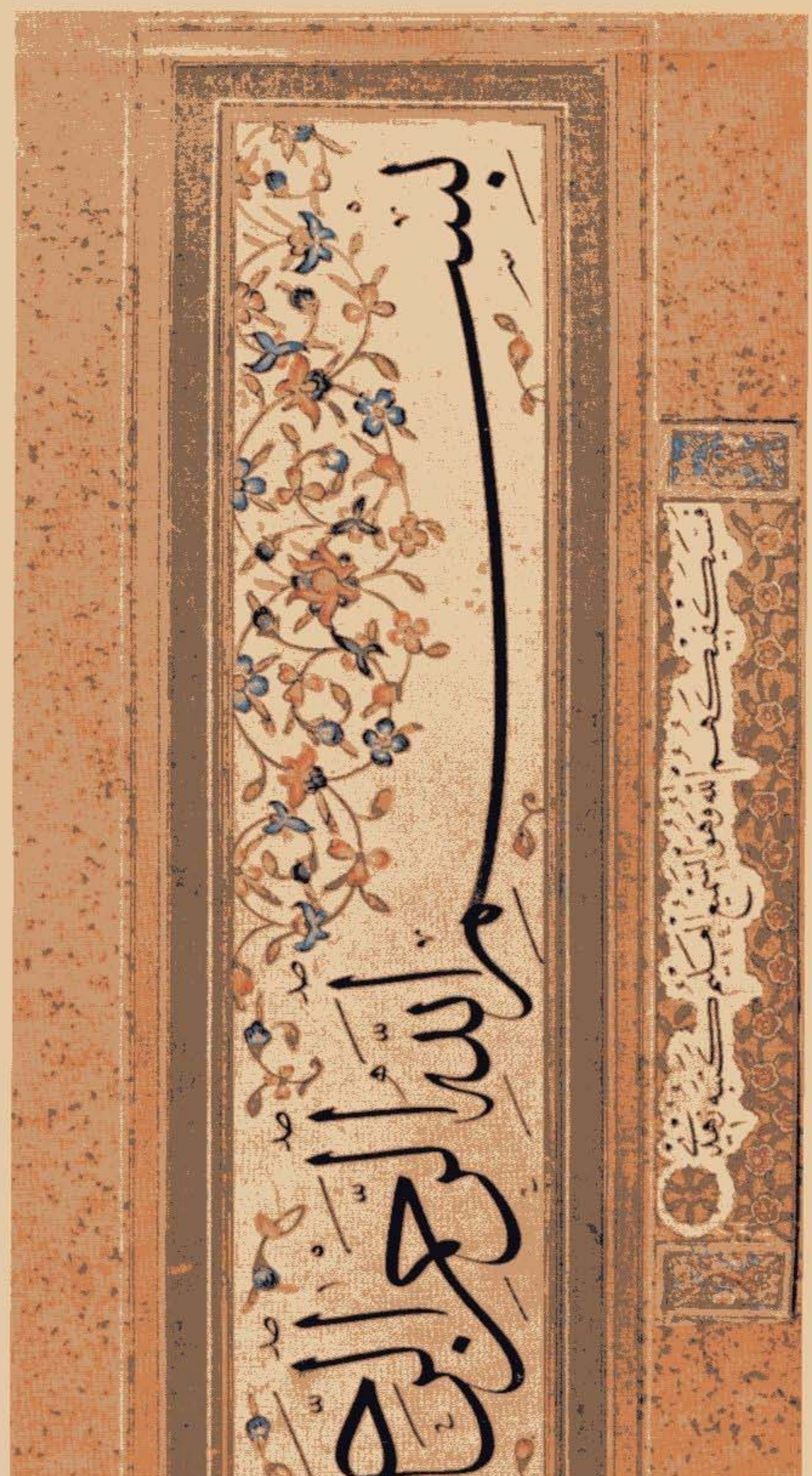
بسم الله الرحمن الرحيم

Beşmele ve âyet. Sülüs-nesih. Ismail Zühdî.

The Besmele and a verse of the Holy Qur'an written on a page of "Murakka" composed of pieces of Sülüs and Nesih styles, İsmail Zuhdî.

البسملة وآية كريمة مكتوبة على رقعة بخط : ثلث ونسخ
كتبها الخطاط : اسماعيل زهدى .

حب الوطن من الايمان
وقال رسول الله صلوات
الله عليه وسلامه لن ينجي احدكم عمله قيل ولا انت
يا رسول الله قال ولا انا الا ان يتغمدني الله بفضله
ورحمته وقال رسول الله صلى الله عليه وسلم
كلام الملوك ملوك الكلام
ادعوا الله وانتم موقنون بالاجابة واعلموا ان الله لا يستجيب
دعاء من قلب غافل لاه اللهم صل وسلم على اشرف
جميع الانبياء والمرسلين والحمد لله رب العالمين
كتبه الفقير اسمعيل غفر الله ذنوبه سنة

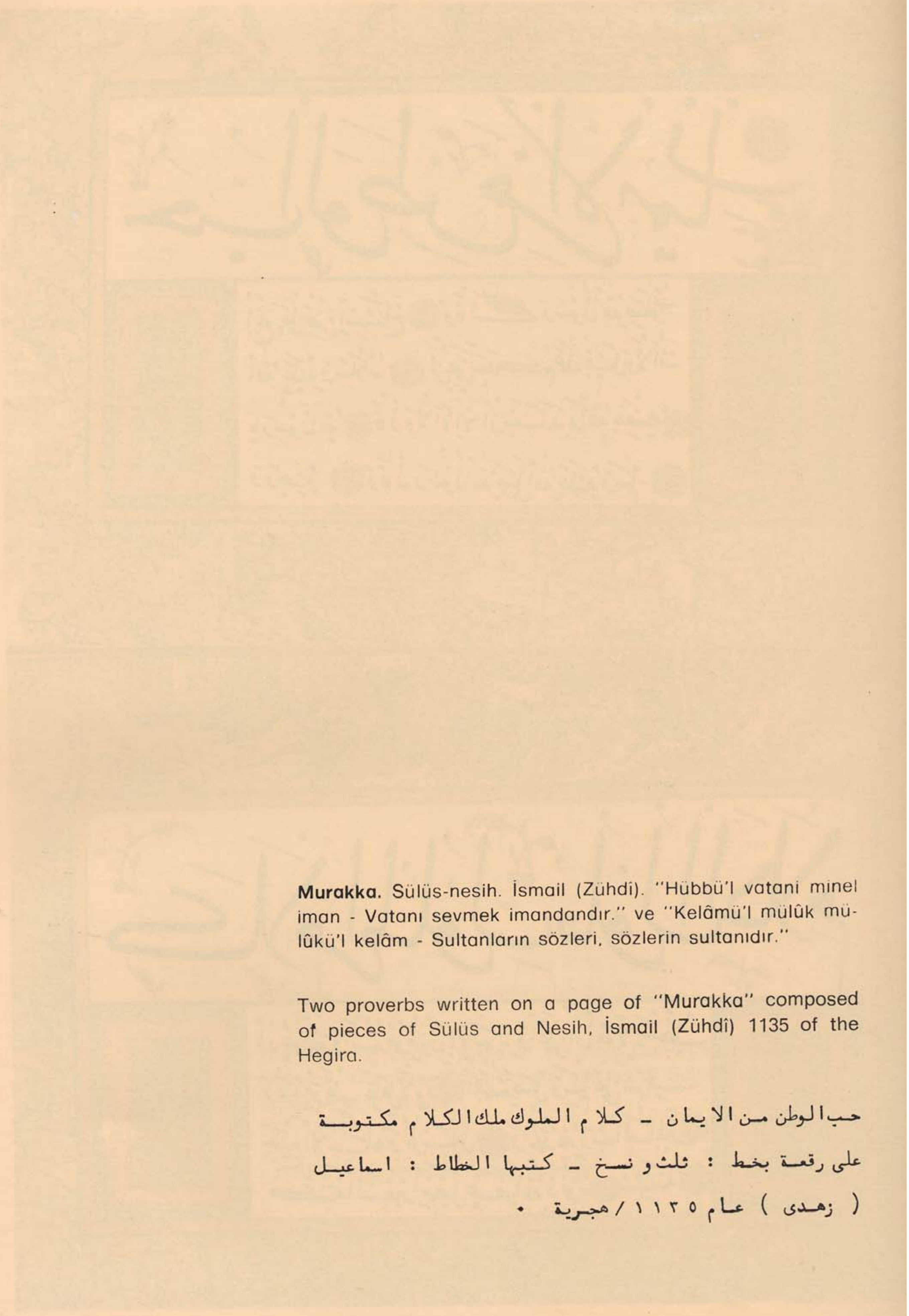

Murakka. Sülüs-nesih. İsmail (Zühdî). "Hübbü'l vatani minel iman - Vatanı sevmek imandandır." ve "Kelâmü'l mülûk mülûkü'l kelâm - Sultanların sözleri, sözlerin sultanıdır."

Two proverbs written on a page of "Murakka" composed of pieces of Sülüs and Nesih, İsmail (Zühdî) 1135 of the Hegira.

حب الوطن من الايمان - كلام الملوك ملك الكلام مكتوبة على رقعة بخط : ثلث و نسخ - كتبها الخطاط : اسماعيل (زهدى) عام ١١٣٥ / هجرية .

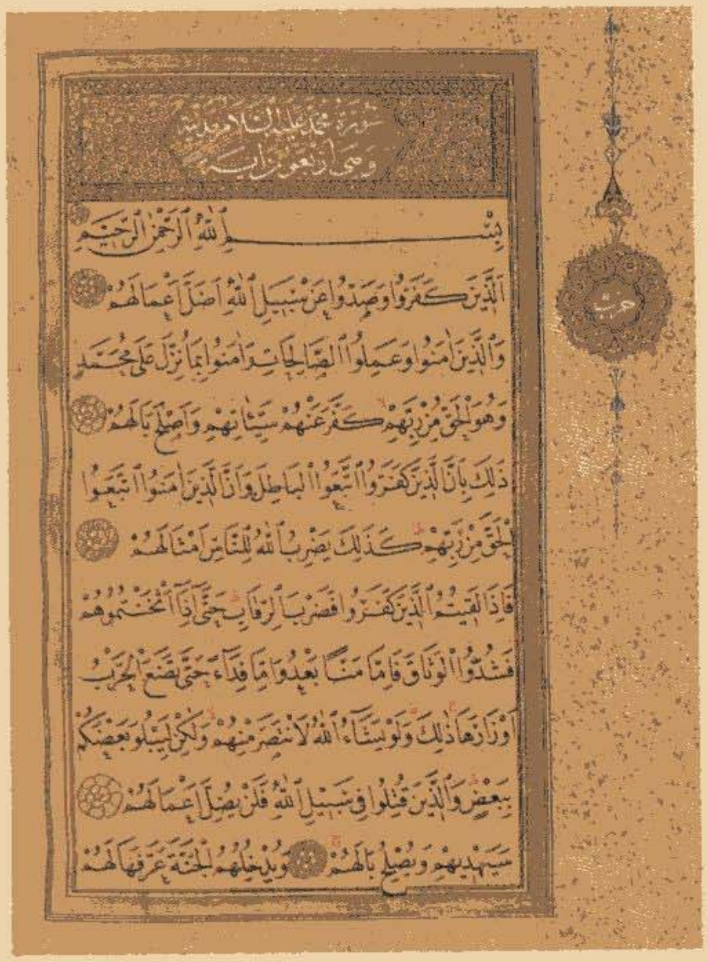
سورة محمد عليه السلام مدنية
وهي اربعون اية

بسم الله الرحمن الرحيم
الذين كفروا وصدوا عن سبيل الله اضل اعمالهم
والذين امنوا وعملوا الصالحات وامنوا بما نزل على محمد
وهو الحق من ربهم كفر عنهم سياتهم واصلح بالهم
ذلك بان الذين كفروا اتبعوا الباطل وان الذين امنوا اتبعوا
الحق من ربهم كذلك يضرب الله للناس امثالهم
فاذا لقيتم الذين كفروا فضرب الرقاب حتى اذا اثخنتموهم
فشدوا الوثاق فاما منا بعد واما فداء حتى تضع الحرب
اوزارها ذلك ولو يشاء الله لانتصر منهم ولكن ليبلو بعضكم
ببعض والذين قتلوا في سبيل الله فلن يضل اعمالهم
سيهديهم ويصلح بالهم ويدخلهم الجنة عرفها لهم

حسنها منقنا قواعد الرسوم على نهجه الرصيف في
نصها ورصها محافظا لصحة جواهر الحروف مرعيا
لفواصل الاي وايات الوقوف وقبله قد كنت
كتبت اثنين فعززني بالثالثة وعزمت بذلك
العزم ان اتبعه برابع وخامس وهلم جرا الى يدبره ويفوح
نشره فكمل وتم بحمد الله الحميد المجيد فحق ان يقال
وانه لكتاب عزيز لا ياتيه الباطل من بين يديه ولا من
خلفه تنزيل من حكيم حميد في شهر جمادى الاخرة
لسنة ست واربعين خلت من هجرة خاتم النبيين
وانا اضعف الكتاب واحوجهم الى المغفرة
السيد الحاج محمد المعروف بشكر زاده رزقه
الله الحسنى وزيادة امين بجاه النبي الامين
وصلى الله على سيدنا محمد واله وصحبه اجمعين

Kur'an-ı Kerim. Nesih. Sure-i Muhammed (hatim duası). İlk sayfa ve ketebe dua sayfaları. Esseyyid el'hac Mehmed el-ma'ruf bi Şekerzâde.

The first pages of the Holy Qur'an, prayer and the writer's name with Nesih style, Esseyyid El-hac Mehmed el-ma'ruf bi Şekerzâde.

قرآن كريم بخط نسخ ـ الصفحة الاولى و صحيفة كتب وصفحات
الادعية للخطاط : السيد الحاج محمد المعروف بشكر زاده ٠

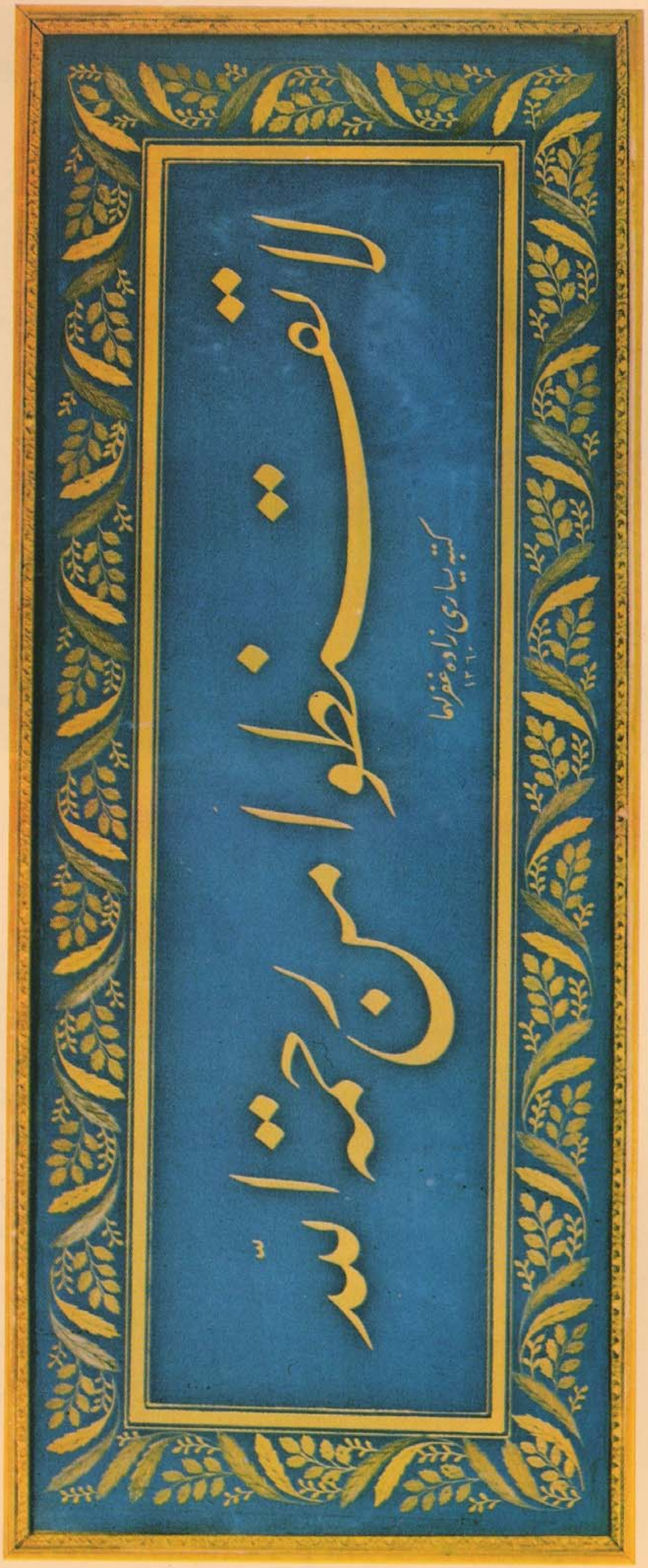

Levha. Ta'lik. Yesarizade 1192 H. "Lâ taknatu min rahmetillâh - Allahın rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz.". İstanbul Vakıflar Yazı Müzesi.

A framed inscription includes a verse of the Holy Qur'an, Yesarîzâde, Calligraphy Museum of Istanbul Public Endowment, 1192.

لا تقنطوا من رحمة الله لوحة مكتوبه بخط : التعليق . متحف الا وقاف للكتابات في اسطنبول . كتبها الخطاط يساری زاده في عام / ١١٩٢ هجريه .

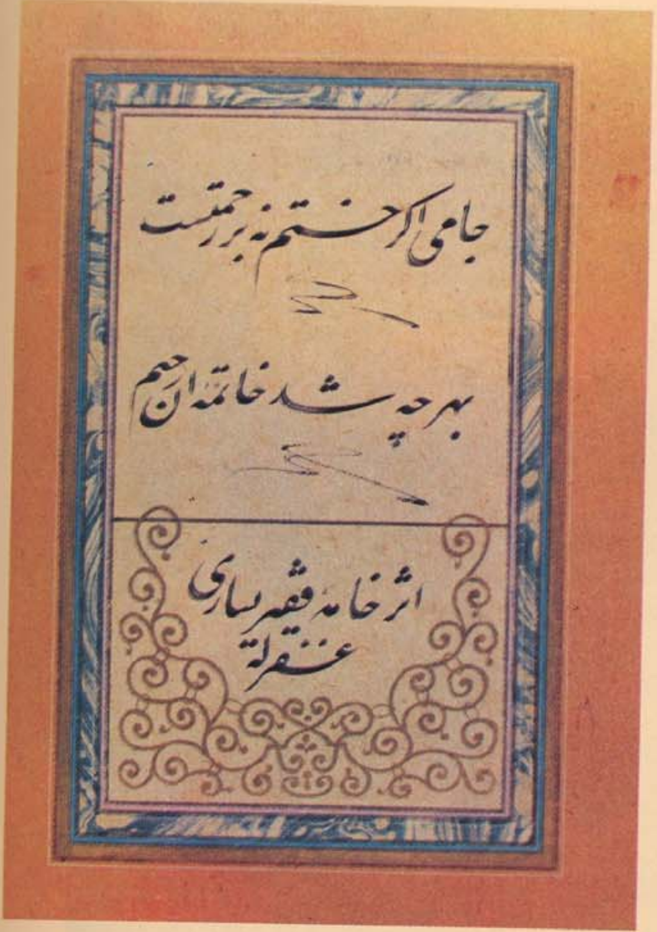

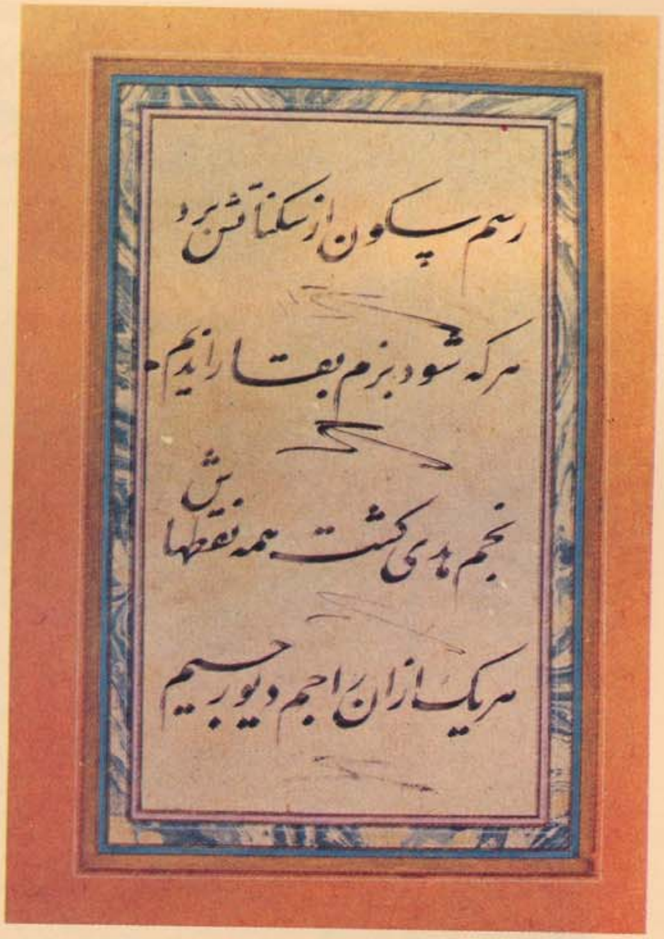

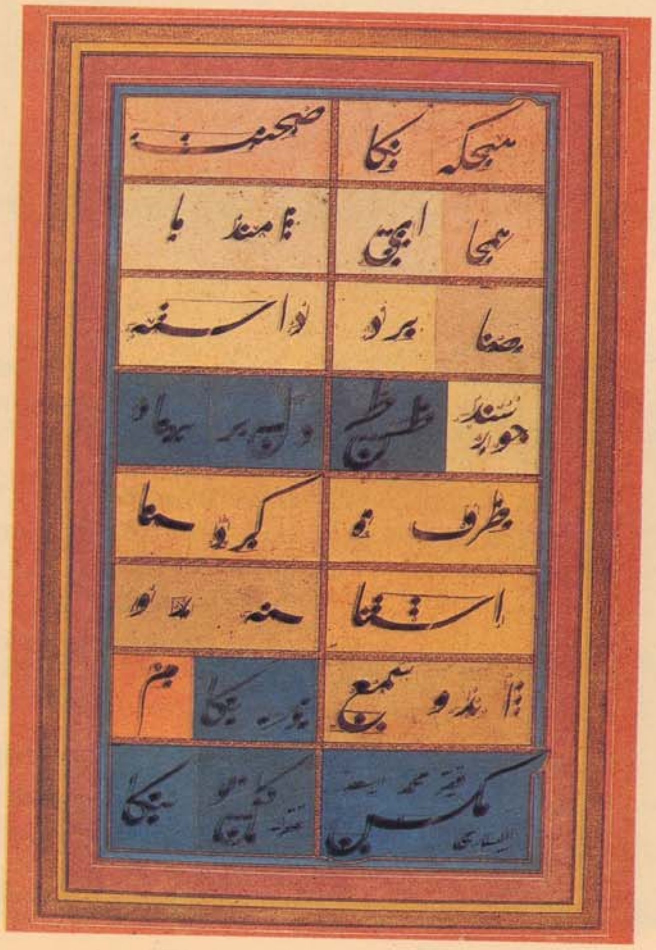

Murakka. Talik Şair ve bilgin Câmi'den beyitler. Eser-i hame-i fakîr Yesarî. (üstte). Ve ta'lik harflerin ölçüleri. (altta)

1. The proportions of the characters of Ta'lîk style, 2. Some couplets of the poet and the scientist Camî, Eser-i Hame-i Fakîr Yesarî.

مقاييس الاحرف في خط التعليق مكتوبة على رقعة ـ كتبها الخطاط يسارى •

ابيات من العالم الجامع كتبها الفقير يسارى ••

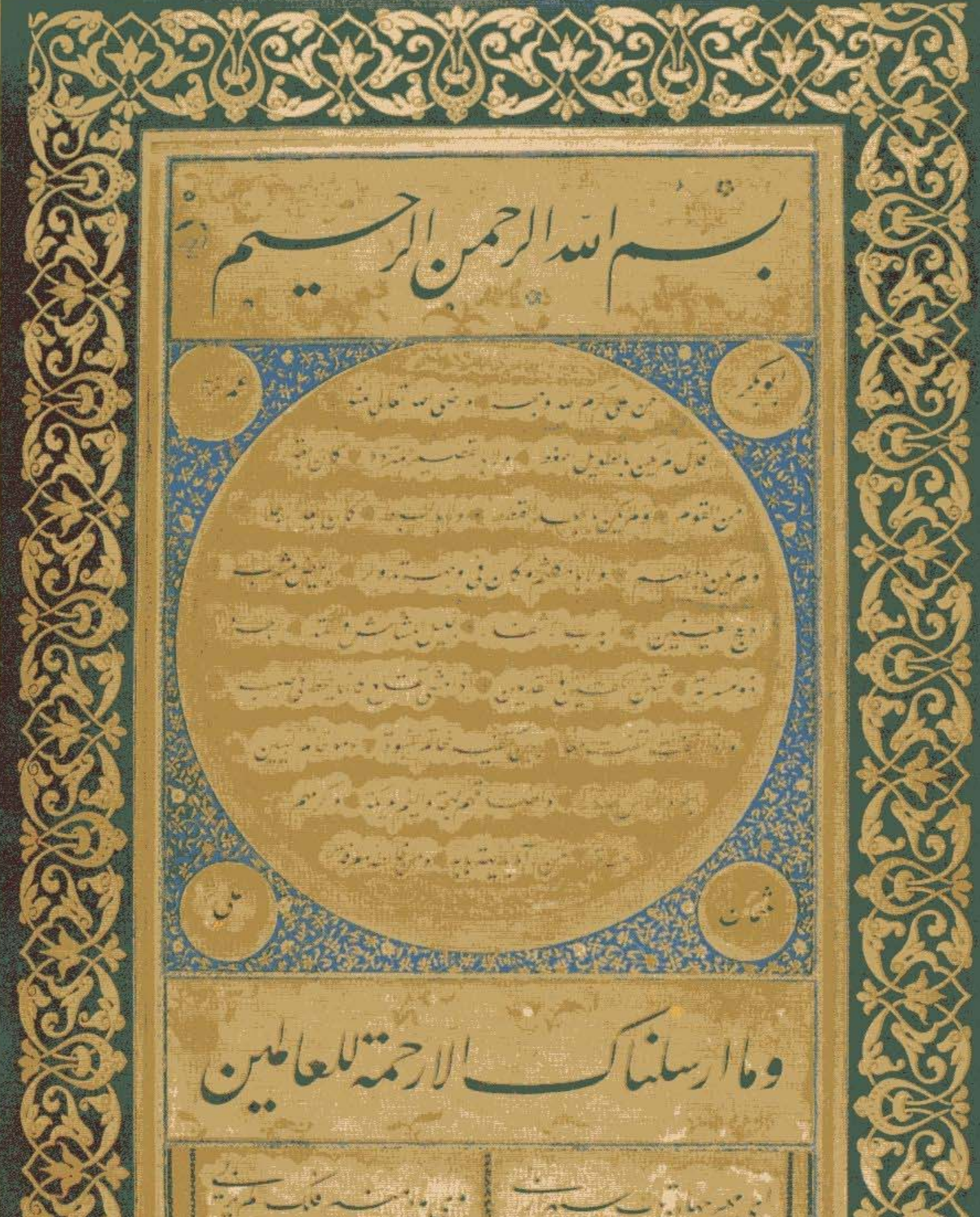
بسم الله الرحمن الرحيم
وما ارسلناك الا رحمة للعالمين

Hilye-i şerif. Ta'lik. Mehmed Es'ad Yesarî 1192 H. Topkapı Sarayı Kütüphanesi.

A description of the personel virtues and the qualities of the prophet Mohàmmed, Ta'lîk style, Mehmed Es'ad Yesari, 1192, Topkapı Museum.

الصفات الشريفة مكتوبة بخط التعليق - مكتبة متحف قصر
الطوبقابي - كتبها الخطاط : محمد اسعد يسارى/ ١١٩٢

اذيبوا طعامكم بذكر الله
عن جابر رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم
من خاف ألا يقوم آخر الليل فليوتر أوله ومن طمع أن يقوم آخره
فليوتر آخر الليل فإن صلوة آخر الليل مشهودة وذلك أفضل
صدق رسول الله وصدق حبيب الله

وحسن أولئك رفيقا والحمد لله رب العالمين
قال رسول الله صلوات الله عليه وسلامه خياركم ألينكم
مناكب في الصلوة صدق رسول الله وصدق حبيب الله
كتبه العبد المذنب مصطفى المعروف بشيخ زاده الكوتاهي حامدا لله
على نعمه ومصليا على نبيه محمد وآله أجمعين سنة أربع وثمانين ومائة وألف

Hadis-i şerif. Sülüs-nesih, murakka. Mustafa el-ma'rûf bi Şeyhzade el-Kütahî, 1184 H.

Sayings of the prophet Mohammed written on a page of "Murakka" composed of pieces of Sülüs and Nesih styles, Mustafa el-ma'ruf bi Şeyhzade El-Kütahî, 1184 of the Hegira.

احاديث شريفة مكتوبة بخط ثلث و نسخ ـ كتبها الخطاط :
مصطفى المعروف بشيخ زاده الكوتاهي / ١١٨٤ هجريه .

ابجد هوز حطي كلمن سعفص
قرشت ثخذ ضظغ لا فتبارك الله احسن
احسن الخالقين

سبحانك اللهم وبحمدك وتبارك
اسمك وتعالى جدك وجل ثناؤك
ولا إله غيرك
مشقه درويش علي

Ebced ve sübhaneke. Murakka. Meşekahu Derviş Ali.

The first word in the mnemonic formula giving the arrangement of the Arabic letters according to their numerical value, and a prayer written on a page of "Murakka", Derviş Ali.

الابجدية و سبحانك مكتوبة على رقعة - كتبها درويش علي

في عام /

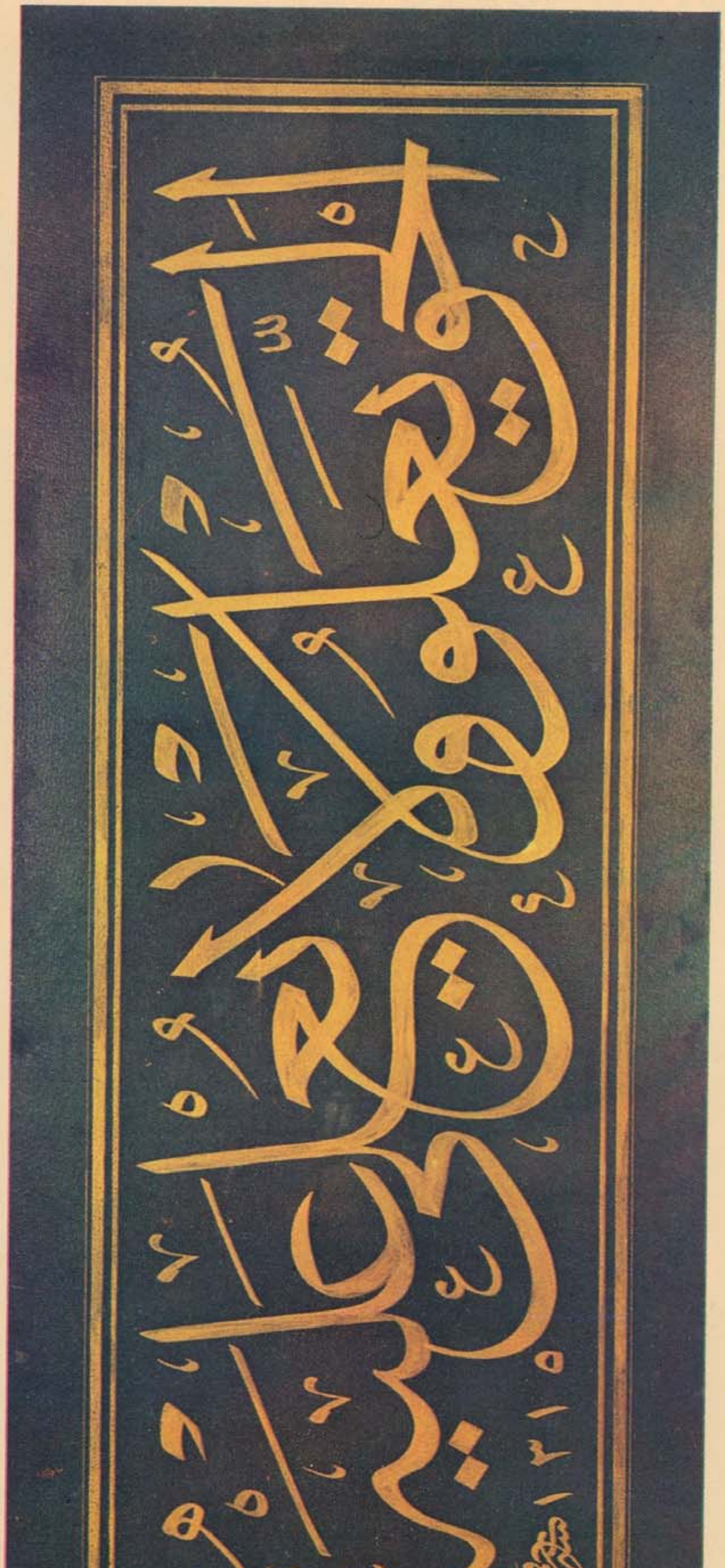

Levha. Celî-sülüs. "El hakku ya'lu ve lâ yu'la aleyh. Ketebehu Rakım 1315 H.

A framed inscription includes a proverb ˙ with Celî-Sülüs style, Rakım, 1315 of the Hegira.

الحق يعلو و لا يعلى عليه مكتوبة بخط : جلي ثلث. كتبها راقم عام / ١٣١٥ هجريه.

Levha. Cęlî-Sülüs istif dua. Madenî, kılişe biçiminde yapılmıştır. "Allahu yuavinüküm fî küllil umûr - Allah her işinizde yardımcınız olsun.". İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, 42807, 40x50.

A framed metallic inscription includes a prayer, Celî-Sülüs style, İstanbul University Library, 42807, 40x50.

اللـه يعاونكـم في كل الا مـور ـ كليشـيه معدنية مكتوبة بخـــط
جلي ثلث ـ ٤٠ x ٥٠ ملم ٠ مكتبة جامعة اسـطنبول / ٤٢٨٠٧

بسم الله الرحمن الرحيم
قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من عير أخاه
بذنب لم يمت حتى يعمله صدق رسول الله

بسم الله الرحمن الرحيم
الراحمون يرحمهم الرحمن ارحموا من في الأرض يرحمكم

Hat İcazetleri :

1 — **İcazet levhası.** Sülüs-nesih. Seyyid Muhammed Ali al-Hulusî 1231 H. Hocalarının hattı icazetle izin ve dua yazıları Ömer Vasfî, Mustafa Şakir, Seyyid Mustafa Şükrî (üstte).

2 — Bir başka icazet levhası (altta). Mehmet Said Naili ef. ye ait. 1301 H.

1. A framed permission with Sülüs and Nesih styles, Seyyid Mohammed Ali Al-Hulusî, 1231 of the Hegira.

A permission and a prayer issued by Seyyid Muhammed Ali Al-Hulusi to his disciples Ömer Vasfi, Mustafa Şakir, Seyyid Mustafa Şükrî.

2. Another one is belong to Mehmed Said Nailî ef. 1301 of the Hegira.

لوحات اجازة في الخط مكتوبة بخط ثلث و نسخ .

١ ـ اجازة و ادعية للتلميذ : سيد محمد علي الخلوصي كتبها

اساتذته : مصطفى شاكر ، عمر وصفي ، سيد مصطفى شكري

عام / ١٢٣١ هجرية .

لوحات اجازة محمد سعيد نائلي / ١٣٠١ هجريه .

Hadis-i şerif. Celî-sülüs istif levha. Abdülmecid bin Mahmud Han. 1271 H. "Seyyidü'l kavmi hadimühüm - Bir kavme hizmet eden onun efendisidir". İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, 42792, 45x61.

A framed inscription includes a saying of the prophet Mohammed arranged orderly with the styles of Celî and Sülüs, Abdü'lmecid Ibn Mahmud Han, 1271 of the Hegira, Istanbul University Library, 42792.

١ ـ حديث شريف سيد القوم خادمهم ، لوحة بخط جلي ثلث مكتبة جامعة اسطنبول / ٤٢٧٩٢ ـ كتبها الخطاط : عبد المجيد بن محمود خان عام / ١٢٧١ هجرية .

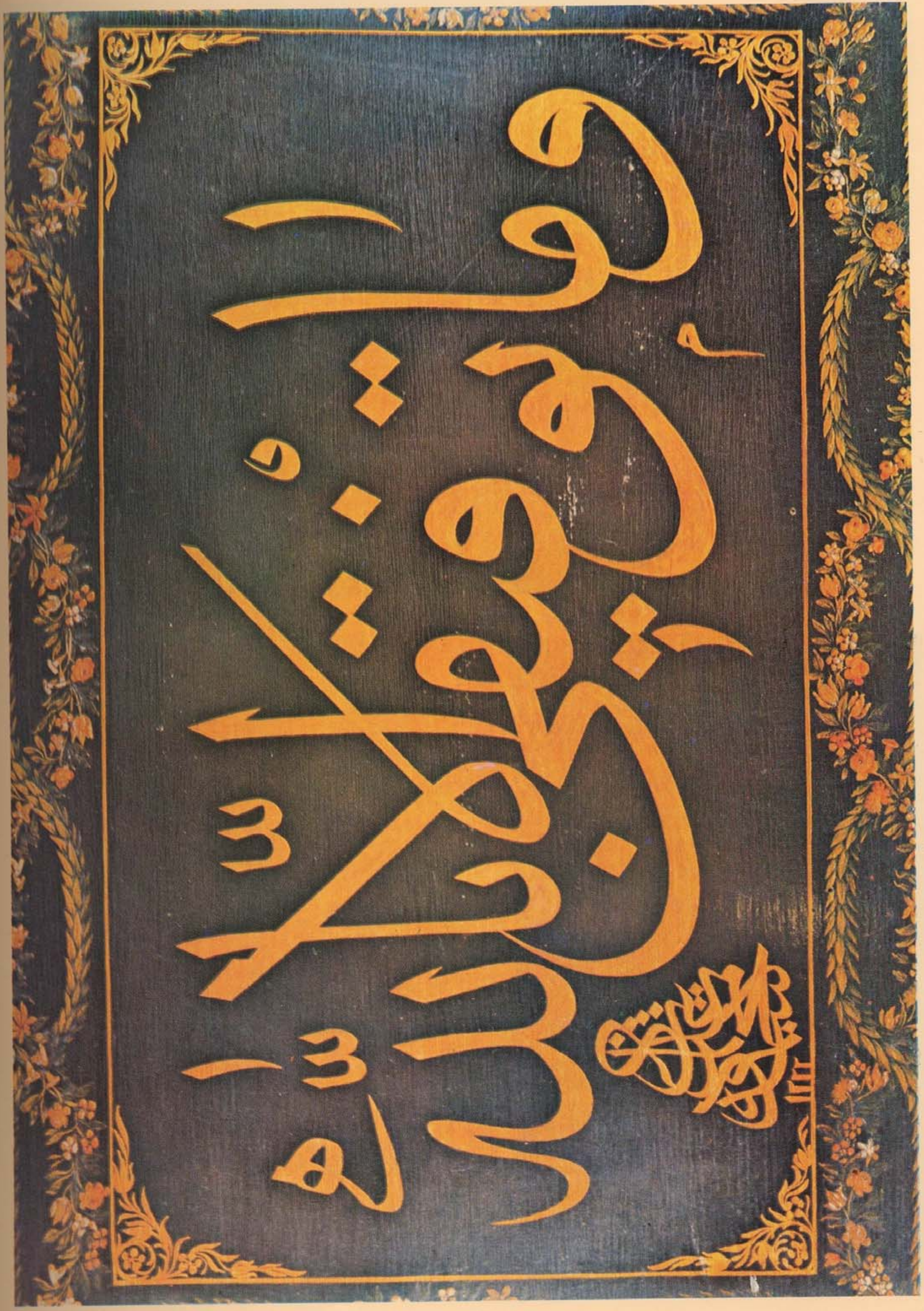

Levha. Celî muhakkak. Sultan Mahmud'u Adlî, 1222 H. "Ve ma tevfikî illâ billâh - Yardım ancak Allahtandır."

A framed inscription includes a proverb, Celî-Muhakkak style, Sultan Mahmudu Adlî, 1222.

و ما توفيقي الا بالله : لوحة مكتوبة بخط جلي محقق

كتبها السلطان محمود عدلي / ١٢٢٢

تمام النعمة دخول الجنة

١٢٢٧

Hadis-i şerif. Sülüs, nesih. Abdülmecid ibn-i Mahmud Han. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, 42792 A.ı 28x32 (üstte)

Pirinç oyma. Ketebehu Abdü'lmecid ibn-i Mahmud Han, 1267. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, E. 66. (altta)

A saying of the Prophet Mohammed, Sülüs and Nesih styles, İstanbul University Library, 42792-A.

An inscription written on a page of "Murakka" with Sülüs and Nesih styles, Abdü'lmecid Ibn Mahmud Han, 1267.

٢ ـ حديث شريف بخط ثلث و نسخ ـ مكتبة جامعة اسطنبول ٤٢٧٩٢ آ ـ كتبها : عبد المجيد خان / ١٢٧١ هجريه

٢ ـ مكتبة جامعة اسطنبول ـ أى ٦٦ ـ كتبها عبد المجيد خان عام / ١٢٦٧ هجريه .

من صام رمضان ايمانا واحتسابا
غفر له ما تقدم من ذنبه
قال رسول الله صلى الله عليه وسلم الصلوات الخمس
والجمعة الى الجمعة ورمضان الى رمضان مكفرات ما
بينهن اذا اجتنب الكبائر اللهم صل وسلم على نبي الرحمة
محمد وآله المنتجبين المنتجبين اجمعين حرره الفقير محمد امام زاده

من آمن بالقدر أمن من الكدر
قال رسول الله صلى الله عليه وسلم فضلت على الانبياء بستة
اعطيت جوامع الكلم ونصرت بالرعب واحلت لي المغانم
وجعلت لي الارض طهورا ومسجدا وارسلت الى الخلق كافة و
ختم بي النبيون كتبه الفقير محمد راسم غفر ذنوبه

Hadis-i şerif. Celî-sülüs, nesih, murakka. Muhammed Rasim [İmamzâde]. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, AY. 6512, 5 v., 190x225

A saying of the Prophet Mohammed, Mohammed Rasim İmamzade, Istanbul University Library, Arabic manuscript, 6512, 5 pp., 190x225.

حديث شريف : مكتوب على رقعة بخط نسخ و ثلث ـ كتابة
عربية ـ ٦٥١٢ ـ ٥ ورقات ـ ١٩٠ × ٢٢٥ ملم ـ مكتبة
جامعة اسطنبول . كتبها الخطاط محمد راسم امام زاده

بسم الله الرحمن الرحيم

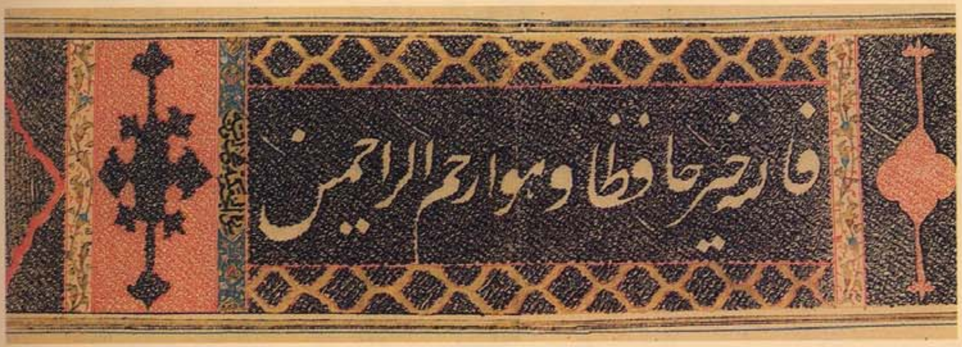
فانه خير حافظا وهو ارحم الراحمين

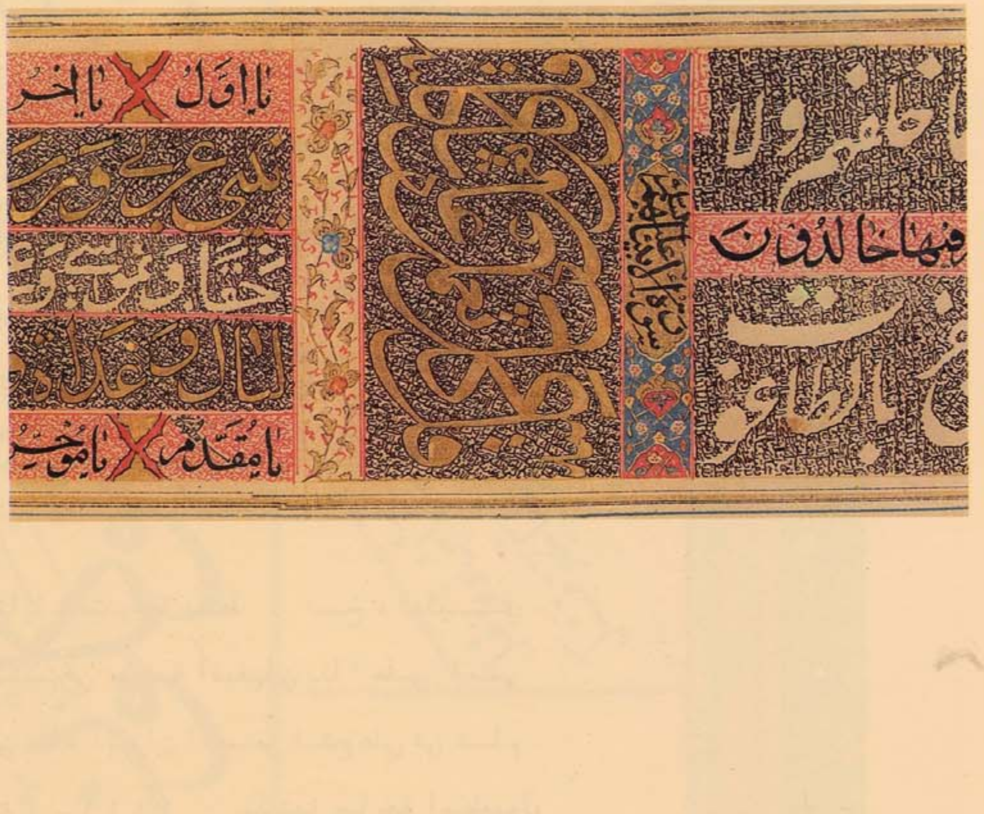
فيها خالدون

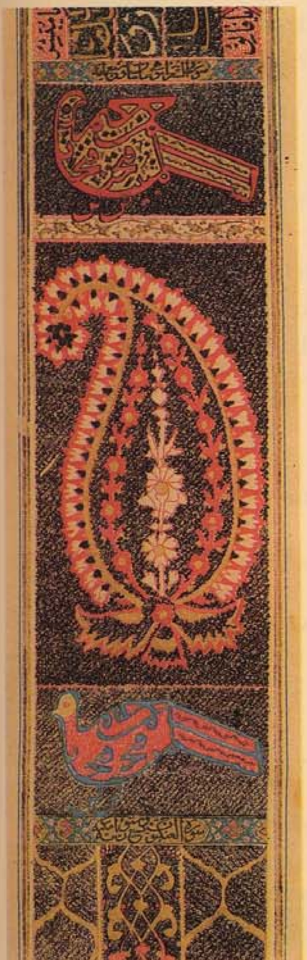

Hamail-i şerif. Nesih, ta'lik, hurde, gubari yazılarla. İran Şahı Feth Ali için Aka Muhammed Ca'fer emri ile isfahanda istinsah (kopye)'ı : Muhammed Mü'min Carfedakânî, 1234 H./ 1818-19. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, AY. 6744, 8 cmx 5,15 m.

A description of the personal virtues and the qualities of the Prophet Mohammed written with Nesih, Ta'lîk, Hurde and Gubarı styles by Mohammed Mü'min Carfedakânî with the order Aka Mohammed Ca'fer for Feth Ali the Persian Shah, 1234/1818-19, Istanbul University Library, Arabic manuscript, 6744, 80x55.

الحمائل الشريفة كتابات متنوعة بخط : نسخ ، تعليق هورده ، غبارى • كتبت في مدينة اصفهان بناء على امر الآغا محمد جعفر الى شاه ايران المسمى فتح علي في عام ١٢٣٤ هجرية / ١٨١٨ ـ ١٨١٩ • مكتبة جامعة اسطنبول كتابة عربية ـ ٦٧٤٤ ـ

كتبها الخطاط : محمد مؤمن جارفداكاني •

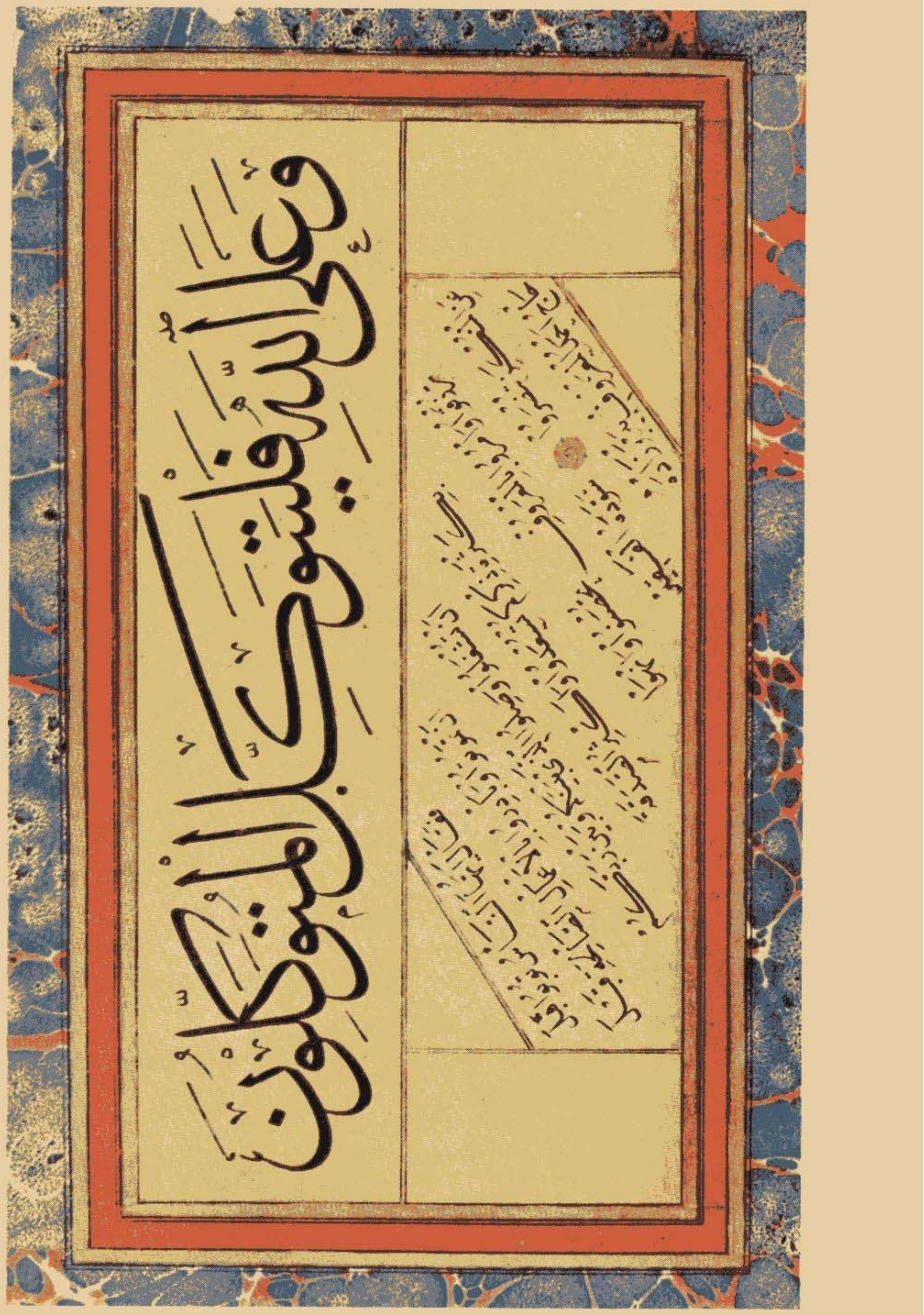

Murakka, Sülüs-nesih. "Ve alâllâhi felyetevekkelî'l-mütevekkilûn". Hacı Ahmed el-ma'rûf bi Berberzâde.

A verse of the Holy Qur'an written on a page of "Murakka" with Sülüs and Nesih styles, Hacı Ahmed known as Berberzâde.

و على الله فليتوكل المتوكلون مكتوبة على رقعة بخط ثلث

و نسخ . كتبها الخطاط : الحاج احمد المعروف ب بربرزاده

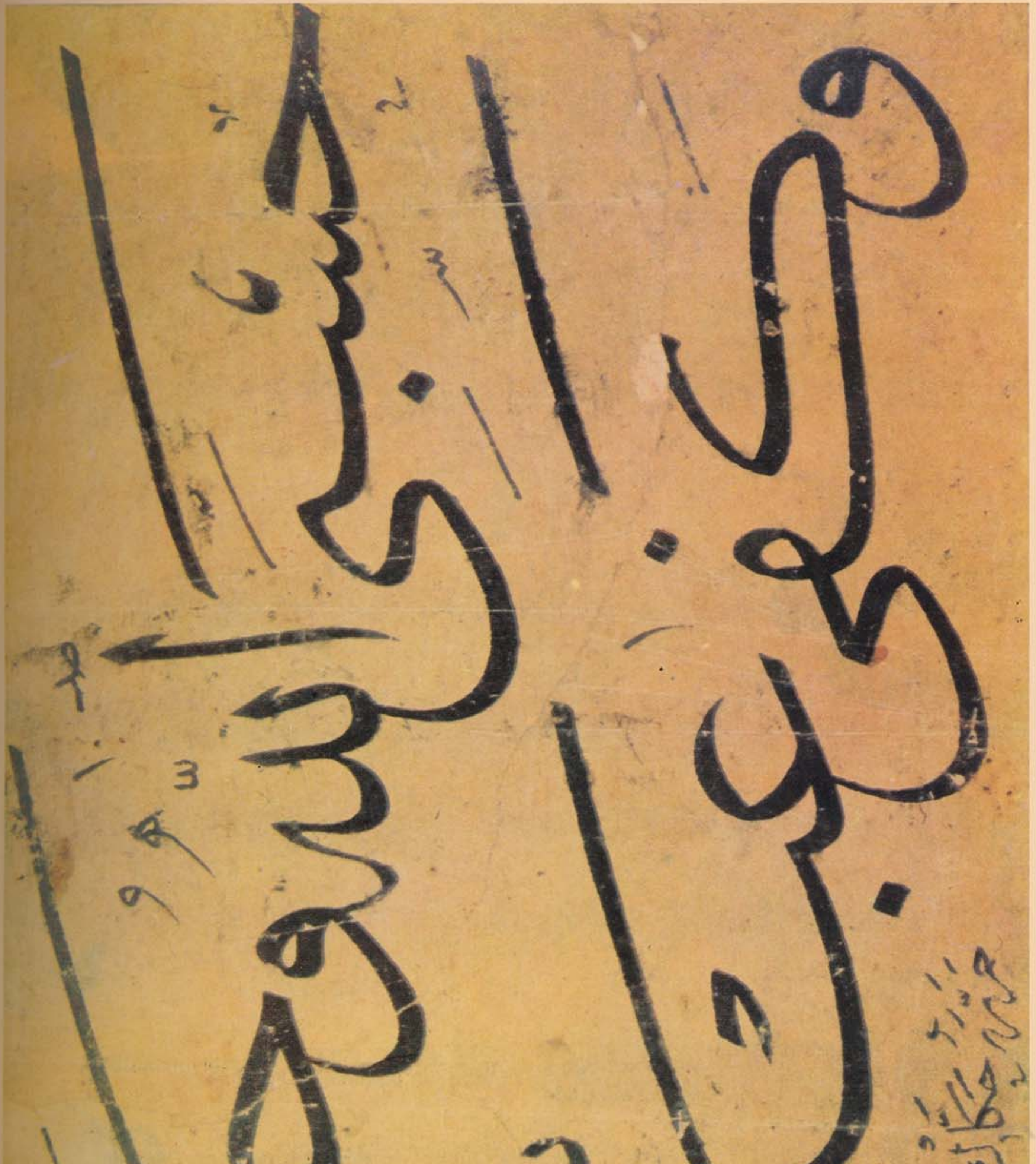

Murakka. Sülüs. Harrerehu Hakkâkzâde. "Hasbiyallahu vahde ve kefâ abde"

A verse of the Holy Qur'an written on a page of "Murakka" with Sülüs style, Hakkâkzâde.

حسبي الله وحده و كفى عبده . كتابة على رقعة بخط ثلث

حرره الخطاط : حكاكزاده .

قلم ثلث

إنه من سليمان وإنه

بسم الله الرحمن الرحيم

نوع ديكر

إنه من سليمان وإنه

بسم الله الرحمن الرحيم

بسم الله الرحمن الرحيم

وتزودوا فإن خير الزاد التقوى واتقون

يا أولي الألباب

قلم توقيع
بسم الله الرحمن الرحيم
قلم مثلث ديواني
هم مسلسل
بسم الله الرحمن الرحيم
قلم مثلث ديواني
بسم الله الرحمن الرحيم
قلم رقعه ديواني
هم قلم توقيعي آخر
بسم الله الرحمن الرحيم
قلم ريحاني
بسم الله الرحمن الرحيم

Besmele türleri. Mizanü'l Hat'tan, Hakkâkzade. İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emiri Efendi koleksiyonu.

Different forms of the Besmele with different styles. Hakkâkzade. İstanbul Millet Library, from the collection of Ali Emiri Efendi.

البسملة على اشكال متعددة ـ ميزان الخط ـ للخطاط حكاك زاده
مكتبة اسطنبول القومية ـ من مجموعة علي اميرى افندى .

Sülüs harfler. Hakkâkzâde. İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emirî Efendi Koleksiyonu.

The characters of sülüs style, Hakkâkzâde. İstanbul Millet Library from the Collection of Ali Emirî Efendi.

احرف ثلث ـ مكتبة اسطنبول الوطنية • من مجموعة حكاك
زاده علي اميري افندى •

لر صل صمر صط طق فد ففطع
اكرم كما يكرمك كل مبرك مستكرم

سلطان بایزید
خان ولی
حضرتلری
تاریخ قاضی
بیضاوی
دامادی شکرالله
خلیفه
پیر محمد بن
شکرالله
خلیفه

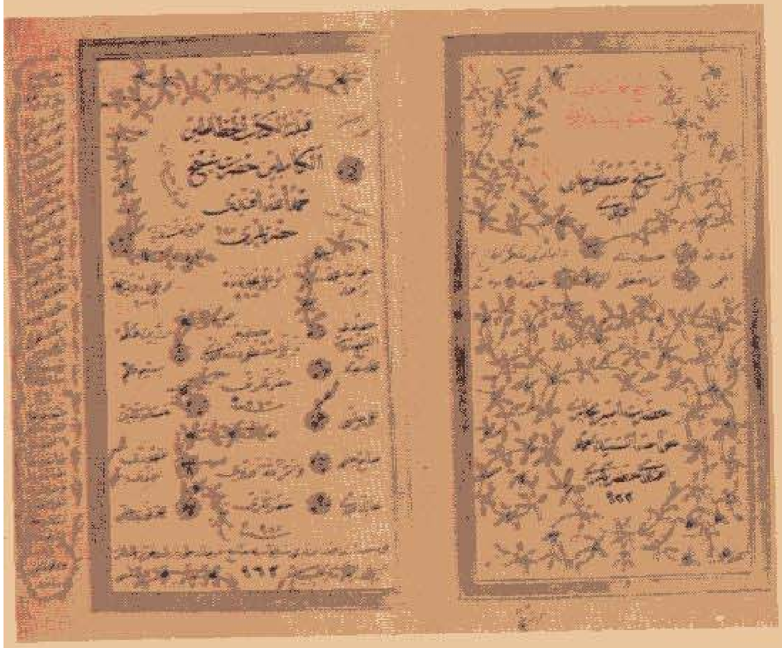

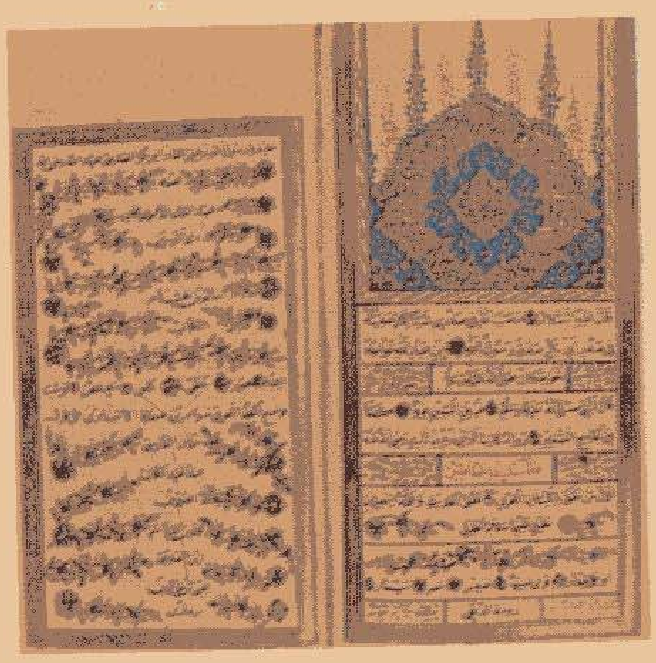

Şecere. Hakkâkzâde. Mizanü'l Hat'ta, hattatların yazıdaki şecereleri. İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emiri Efendi Koleksiyonu.

Scales of calligraphy, by Hakkâkzade. Istanbul Millet Library, from the collection Ali Emiri Efendi.

ميزان الخط (هندسة الخط) المكتبة القومية في اسطنبول من
مجموعة : حكاك زاده علي اميرى افندى .

اعوذ بالله السميع العليم من الشيطان الرجيم
بسم الله الرحمن الرحيم وبه

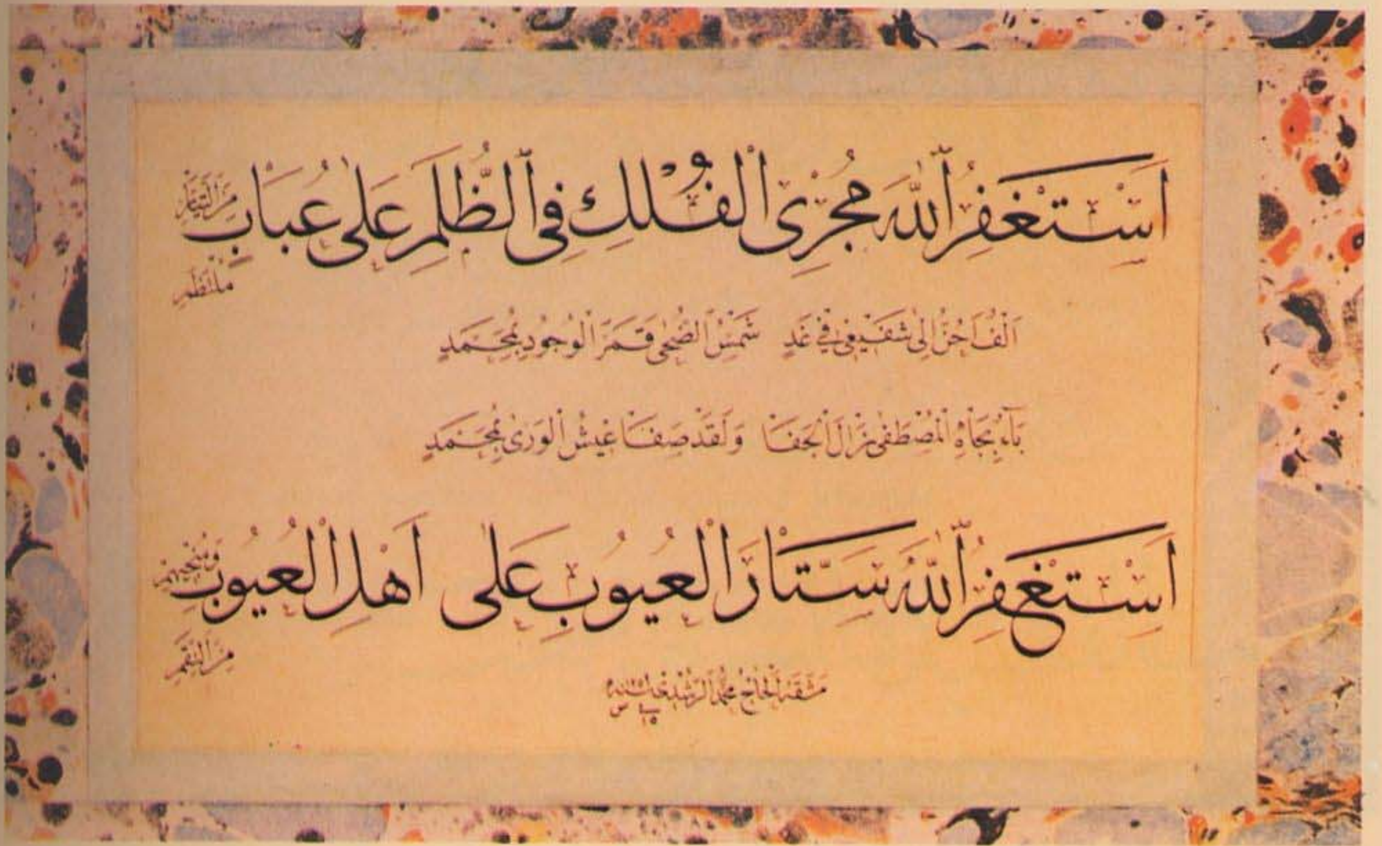
استغفر الله مجري الفلك في الظلم على عباده
استغفر الله ستار العيوب على اهل العيوب

Murakka. Sülüs-nesih. El hac Mehmed el-Rüşdî.

An inscription written on a page of "Murakka" composed of Sülüs and Nesih styles, El-Hac Mehmed El-Rüşdî, 1259 of the Hegira.

رقعة بخط ثلث و نسخ . للحاج محمد الرشدى /

ميم محبته على فريضة وفرائض الاسلام حب محمد

نون نذرت لأن أعقر وجنتي • في تربة الهادي الشفيع محمد

واو وحق الله إني شيق • للزمزمي الهاشمي محمد

هاء هيامي زائد وتشوقي لضريح الامصاح

لام ألف لا تعذب ما دحا يا ربنا بالهاشمي محمد

ياء يمين لا أحل عن عهدهم • والله يجبر كسرنا بمحمد

تمت القصيدة الشريفة بعون الله تعالى وتوفيقه

تمت القصيدة الشريفة بعناية الله تعالى

حرره الفقير عمر وصفي غفر له

Murakka. Sülüs-nesih. Kasidetü'ş-şerife'den iki sayfa. Ömer Vasfi Efendi. Topkapı Sarayı Kütüphanesi, 293.

Two stanzas of a poem written on a page of "Murakka" composed of Sülüs and Nesih styles, Ömer Vasfi Efendi, Istanbul Topkapı Sarayı Museum, 293.

رقعة بخط ثلث و نسخ ، قصيدة من ورقتين - مكتبة متحف قصر الطوب قابي - ٢٩٣ - كتبها الخطاط : عمر وصفي افندى

Ferman. Divanî. İstanbul Belediyesi [Gazanfer Ağa] Müzesi Koleksiyonu.

An imperial edict, Dîvânî style, Museum of İstanbul Municipality.

فـرمان بالخط الديـواني ـ متحف بلدية اسطنبول .

لا اله الا هو

Levha. Celî-sülüs istif müsenna. Şefik Bey 1290 H./1874. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, 42815, 66x80.

A framed inscription written with Celî-Sülüs and Müsenna, Şefik Bey, 1290/1874, Istanbul University Library, 42815, 66x80.

كتابة معاكسة للاخرى على لوحة بخط جلي و ثلث منظمه
مكتبة جامعة اسطنبول ـ ٤٢٨١٥ ـ ٦٦ × ٨٠ ملم . كتبها
الخطاط : شفيق بيك عام ١٢٩٠ هجريه / ١٨٧٤ .

بسم الله الرحمن الرحيم
فسيكفيكهم الله وهو السميع العليم

اللهم صل وسلم على اشرف جميع الخلق محمد

Murakka. Sülüs-nesih (üstte).
Hadis-i şerif. Sülüs-nesih (ortada).
Karalama. Sülüs-nesih (altta).

Mehmed Şefik Bey. Mehmed Şefik Bey yazılarına "Bende-i âl-i aba, hâk-i pây-i evliyâ, min telâmîzi el-ma'rûf bi reisü'l ulema" diye imza atmıştır.

An inscription written on a page of "Murakka" with Sülüs and Nesih styles written by Mehmed Şefik Bey who signed his inscription as a disciple of Seyyid Izzet Mustafa the master of masters.

رقعة بخط ثلث و نسخ ـ موقعة بتوقيع الخطاط : محمد
شفيق من تلا ميذ سيد عزت مصطفى المعروف برئيس العلماء

بسم الله الرحمن الرحيم

اللهم صل وسلم على أشرف جميع الخلق محمد

Murakka. Sülüs-nesih. Bende-i âl-i aba, Seyyid Mehmed Şefîk pür hata, 1299 H.

An inscription written on a page of "Murakka" composed of Sülüs and Nesih styles, Seyyid Mehmed Şefik Pür Hata, 1299 of the Hegira.

رقعة بخط ثلث و نسخ ـ الاسماء الخمسة (سيدنا محمد وابنته فاطمه ، علي ، حسن و حسين) كتبها الخطاط : سيد محمد شفيق پورهاتا عام / ١٢٩٩ هجرية •

وعلى الله فليتوكل المتوكلون
قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اتقوا فراسة المؤمن فإنه ينظر بنور الله عز وجل صدق رسول الله

İcazet levhası. Sülüs-nesih. Şefik Bey'in hocası Kazasker Mustafa İzzet Efendi'den aldığı 1251 H. tarihli icazet. İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi. Merhum Şerif Muhiddin Targan bağışı.

A permission with Sülüs and Nesih styles issued by master Kazasker Mustafa İzzet Efendi to Şefik Bey in 1251 of the Hegira, Istanbul Süleymaniye Library, donation of Mr. Şerif Muhiddin Targan.

اجازة في الخط مكتوبة على لوحة بخط ثلث و نسخ ، مهداة من قبل المرحوم شريف محي الدين طاركان الى مكتبة السليمانية في اسطنبول ـ كتب الاجازة الخطاط : قاضي عسكر مصطفى عزت افندى الى تلميذه شفيق بيك/ ١٢٥١ هجريه ٠

حسبنا الله ونعم الوكيل
١٢٩٣

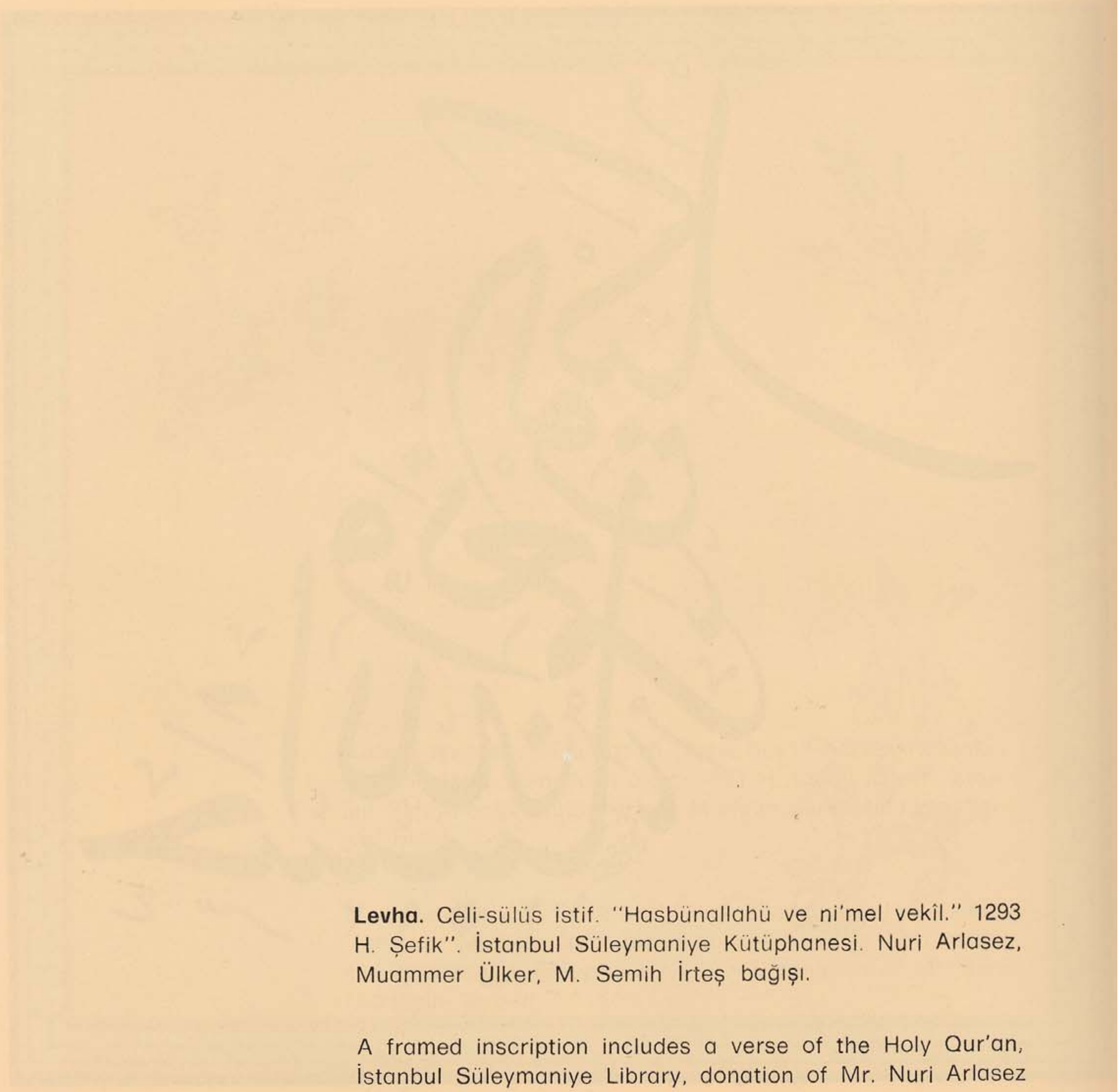

Levha. Celi-sülüs istif. "Hasbünallahü ve ni'mel vekîl." 1293 H. Şefik". İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi. Nuri Arlasez, Muammer Ülker, M. Semih İrteş bağışı.

A framed inscription includes a verse of the Holy Qur'an, İstanbul Süleymaniye Library, donation of Mr. Nuri Arlasez

حسبنا الله و نعم الوكيل لوحة مهداة من قبل الاستاذ
نورى ارلاسز الى مكتبة السليمانية في اسطنبول .

Levha. Celi-sülüs istif. Şefık Bey. "Ve hüve alâ külli şey'in Kadir. Şefik bey. İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi. Nuri Arlasez bağışı.

A framed inscription includes a verse of the Holy Qur'an. İstanbul Süleymaniye Library, donation of Mr. Nuri Arlasez

وهو على كل شيء قدير - لوحة مهداة من قبل الاستاذ نوري
ارلاسيز الى مكتبة السليمانية في اسطنبول .

Albüm cildi. Sedef tuğra Abdülhamid Han gazi (üstte).Sülüs-istif "Şam Hamidiye Hastahanesi" levhası (altta). İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, 90586.

An imperial signature composed orderly with Sülüs style and made of sea shell fastened on an album, prepared with the order of Abdü'l-Hamid Han Gazi as a grant for Hamidiye Hospital at Damascus, Istanbul University Library, 90586.

طغراء صدفية - الغازى عبد الحميد خان - مكتوبة بخط ثلث منظمة - مكتبة جامعة اسطنبول - ٩٠٥٨٦ - مستشفى الحميدية في الشام

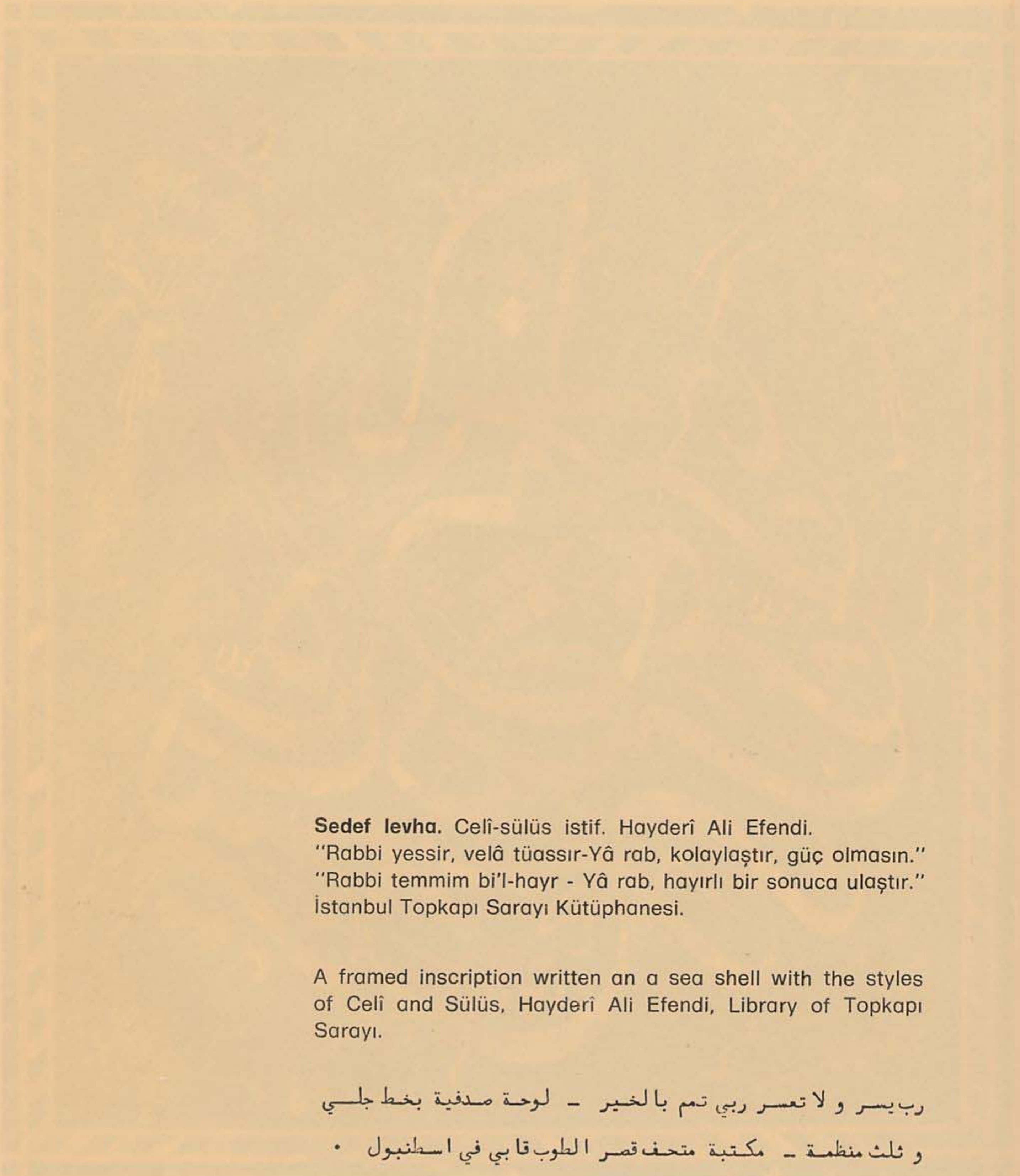

Sedef levha. Celî-sülüs istif. Hayderî Ali Efendi.
"Rabbi yessir, velâ tüassır-Yâ rab, kolaylaştır, güç olmasın."
"Rabbi temmim bi'l-hayr - Yâ rab, hayırlı bir sonuca ulaştır."
İstanbul Topkapı Sarayı Kütüphanesi.

A framed inscription written an a sea shell with the styles of Celî and Sülüs, Hayderî Ali Efendi, Library of Topkapı Sarayı.

رب يسر و لا تعسر ربي تمم بالخير - لوحة صدفية بخط جلي
و ثلث منظمة - مكتبة متحف قصر الطوب قابي في استنبول .
صنعها و كتبها الخطاط : حيدرى علي افندى .

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين الرحمن الرحيم مالك يوم الدين
اياك نعبد واياك نستعين اهدنا الصراط المستقيم
صراط الذين انعمت عليهم غير المغضوب عليهم ولا الضالين

بسم الله الرحمن الرحيم
الم ذلك الكتاب لا ريب فيه هدى للمتقين الذين
يؤمنون بالغيب ويقيمون الصلوة ومما رزقناهم ينفقون
والذين يؤمنون بما انزل اليك وما انزل من قبلك وبالاخرة هم يوقنون

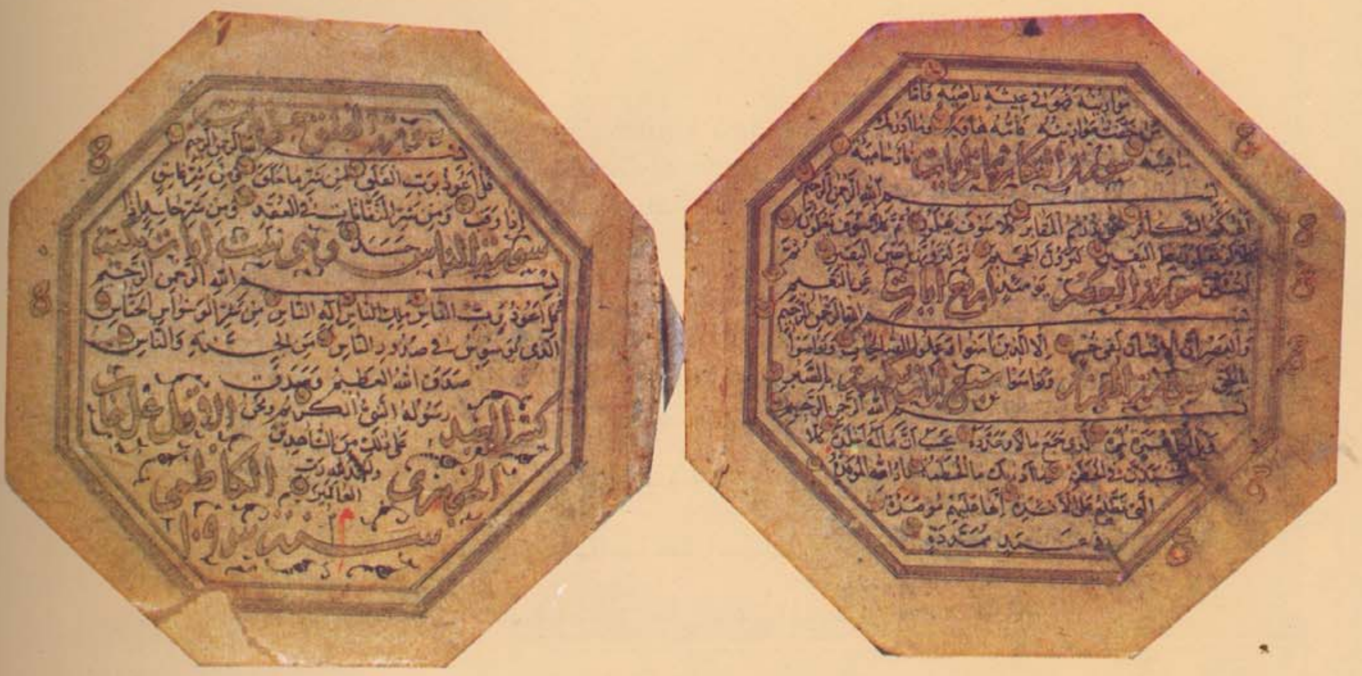

Sancak Kur'an-ı kerimi. Gubarî. İlk ve son sapfalar. 52 mm. sekizgen. Ali Han el-Cevherî el-Kâzımî, 1093 H./1682. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, AY. 6739.

The first and the last pages of the Holy Qur'an of a province, Gubarî style, Ali Han El-Cevherî El-Kâzımî, 1093/1682, İstanbul University Library, Arabic manuscript, 6739.

قرآن كريم يعلق على سارية العلم مكتوب بخط غبارى و على
شكل مثمن طول ضلعه ٥٢ ملم . مكتبة جامعة اسطنبول . كتابة
عربية / ٦٧٣٩ ـ كتابة الخطاط : علي خان الجوهرى
الكاظمي في / ١٠٩٣ هجريه / ١٦٨٢ م .

Levha. Gubarî. Âyet : "Ve üfevvidü emri illallah. Süleymaniye Kütüphanesi. Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver bağışı.

A verse of the Holy Quar'an, Gubarî style, Süleymaniye Library, donation of Prof. Dr. Süheyl Ünver.

الآيـة الكـريمة : وافوض امرى الى اللـه ـ لوحـة مكـتوبة
بالخط الغبارى و مهـداة من قبل الاستاذ آ . سـهيل اونفر
الـى مكـتبة السـليمانية فـي اسـطنبول .

Hilye-i şerif. Kûfî. Porselen üzerine. İstanbul Üniversitesi. Kütüphanesi, 42824, 30x40.

The description of the personel virtues and the qualities of the Prophet Mohammed inscribed on a sheet of porselain with a Cufic style, Istanbul University Library, 42824, 30x40.

الحلية الشريفة مكتوبة بالخط الكوفي على الخزف الصيني
٣٠ x ٤٠ ملم • مكتبة جامعة اسطنبول ـ ٤٢٨٢٤ •

Tesbih üzerine yazı. Taneleri üzerine "esma-i hüsna - Allahın güzel adları -" yazılı tesbih ve aynı tesbihten ayrıntı. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, E. 18.

The names of God ingraved upon the grains of a rosary, İstanbul University Library, E. 18.

اسماء الله الحسنى مكتوبة على حبات المسبحة (السبحه)
مكتبة جامعة اسطنبول - أى ١٨ .

بسم الله الرحمن الرحيم

Yaprak üzerine yazılar. Kadrı Bey, 1315. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, AY. 6531, 150x200.

- Celi-sülüs besmele (üstte)
- Celi-sülüs müsenna "ya kerim ya fettah". (altta solda)
- Celi-sülüs. "Vallahü hayrü'n nasırîn" (altta sağda)

A leaf includes the following inscriptions : 1 — The Besmele, Celî-Sülüs form. 2 — A verse of the Holy Qur'an. 3 — A prayer, Müsenna form, 4 — The imperial signature of Sultan Abdü'l-Mecid, Kadri Bey, 1315 of the Hegira, Arabic manuscript, Istanbul University Library, 6531, 150x200.

كتابات متنوعة مكتوبة على ورق :

١ ـ البسملة بخط جلي ثلث ـ ٢ ـ والله خير الناصرين ـ ٣ ـ

يا كريم يا فتاح خط مثنى

كتابة عربية ـ ٦٥٣١ ـ مكتبة جامعة اسطانبول ١٥٠ × ٢٠٠ ملم

كتبها الخطاط : قدرى بيك عام / ١٣١٥ .

Ta'lik kıt'a. Serküttabi-i Hazret-i Şehriyarî Tevfik. 1307 H. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, E. 55, 30x25

A couplet written with Ta'lîk style, Şehriyari Tevfik, 1307 of the Hegira, Istanbul University Library, E. 55, 25x30.

ابيات شعرية مكتوبة بخط التعليق ـ ٢٥ × ٣٠ ملم ـ مكتبة
جامعة اسطنبول أى ٥ ٥ ـ رئيس الكتاب شهرياري توفيق
١٣٠٧ هجرية اسطنبول .

Yazı içinde yazı. Celi istif. Çerçeve oyma: "Ya rahman ya rahim". Hacı Mahmud bin Mustafa Fazlî 1315 H. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, 42815, 57x70.

A prayer engraved on a frame with Celî-İstif style, Hacı Mahmud Ibn Mustafa Fazlî, 1315 of the Hegira, Istanbul University Library, 42815, 57x70.

يارحيم يا رحمن مكتوبة بخط جلي منظم على برواز ـ مكتبة
جامعة اسطنبول ـ ٤٢٨١٥ ـ ٧٥ × ٧٠ ملم ـ الحاج
محمود بن مصطفى / ١٣١٥ هجرية .

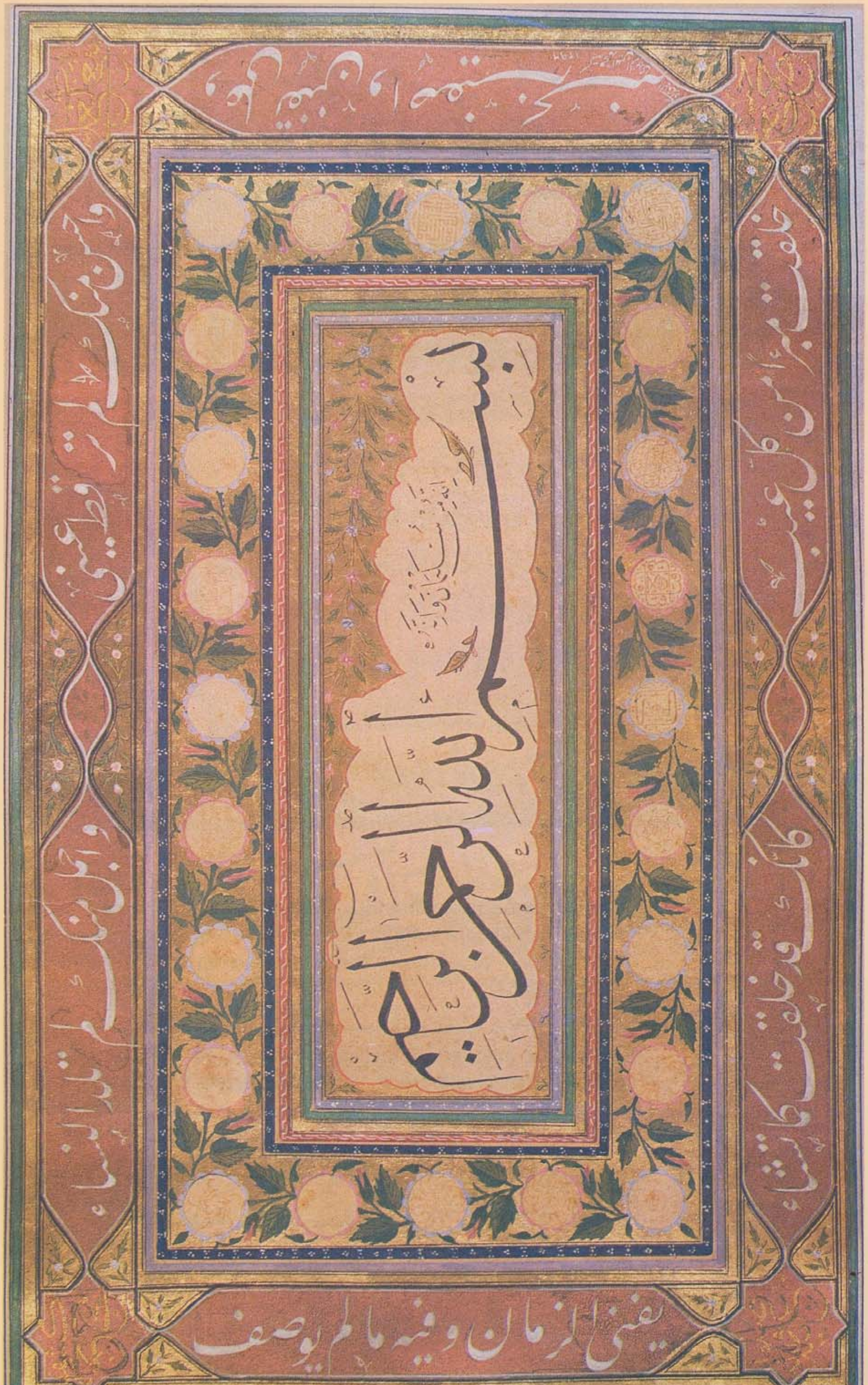
بسم الله الرحمن الرحيم

Levha. (ortada) Nesih-sülüs. "İnnehu min Süleymane ve innehu. Bismillahirrahmanirrahim". Köşe ve kenarlarda çeşitli yazı ve istif örnekleri. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, 42820, 40x57

A framed inscription includes a verse of the Holy Qur'an written with Nesih Style, İstanbul University Library, 42820, 40x57.

الآية الكريمة : انه من سليمان و انه بسم الله الرحمن الرحيم - لوحة بخط : ثلث نسخ و على الاطراف كتابات مختلفة لانواع التنظيم - ٤٠ × ٥٧ ملم - مكتبة جامعة اسطنبول - ٤٢٨٢٠ - ٠

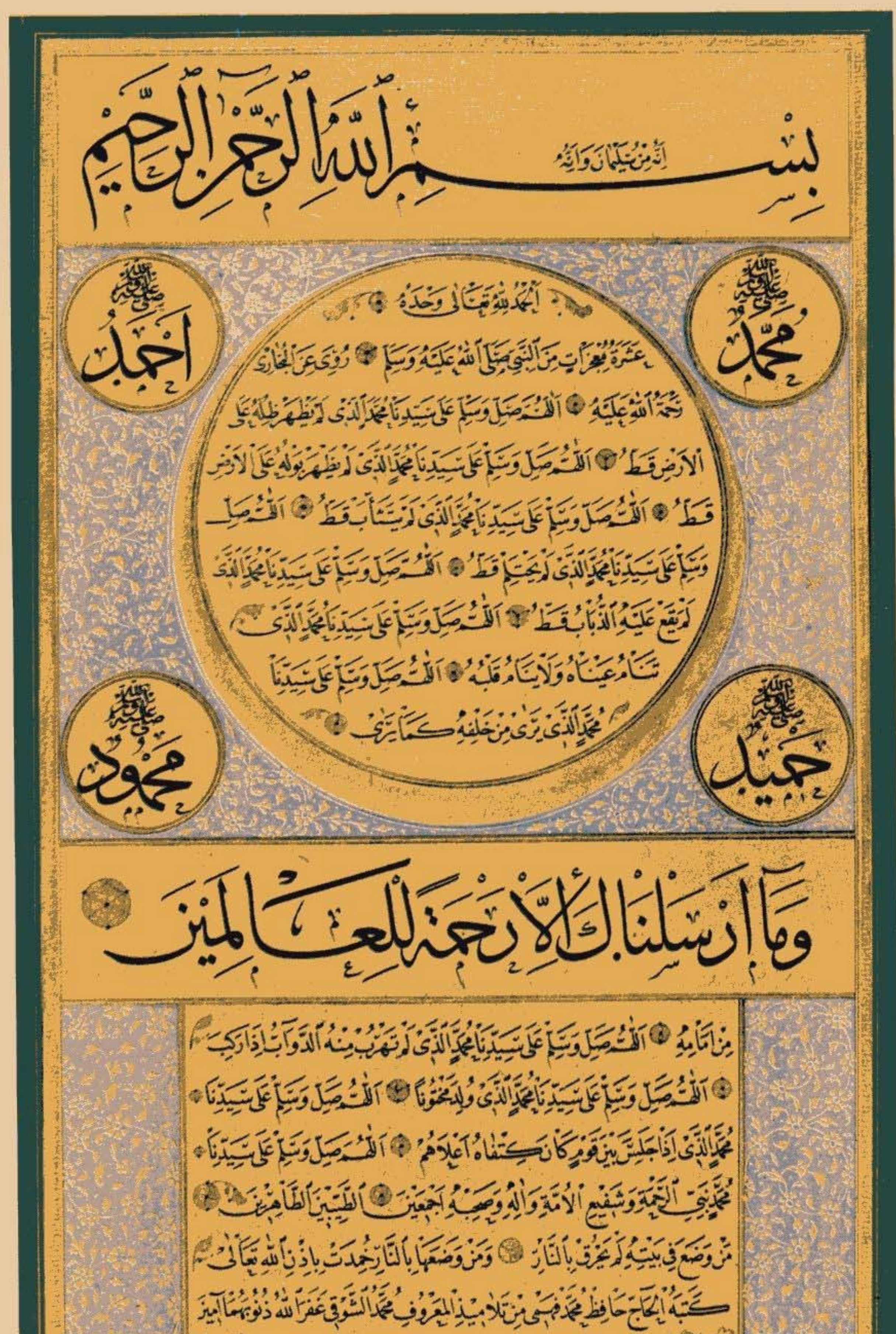

بسم الله الرحمن الرحيم
محمد
أحمد
حميد
محمود
وما أرسلناك إلا رحمة للعالمين

Aşere-i mu'cizat. Sülüs-nesih. Üstad Mehmed Şevkî Efendi talebesi El hac Mehmed Fehmi Efendi. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, 42811, 40x52.

The Ten Miracles, Sülüs-Nesih style, signed by El-Hac Hafız Mehmed Fehmi Efendi, the disciple of Mehmed Şevki Efendi, 1304 of the Hegira, İstanbul University Library, 42811, 40x52.

المعجزات العشرة مكتوبة بخط ثلث و نسخ - ٤٠ × ٥٢ ملم
مكتبة جامعة اسطنبول - ٤٢٨١١ - كتبها الخطاط :
الحاج حافظ محمد فهمي افندي عام / ١٣٠٤ هجريه احد
تلاميذ محمد شوقي افندي .

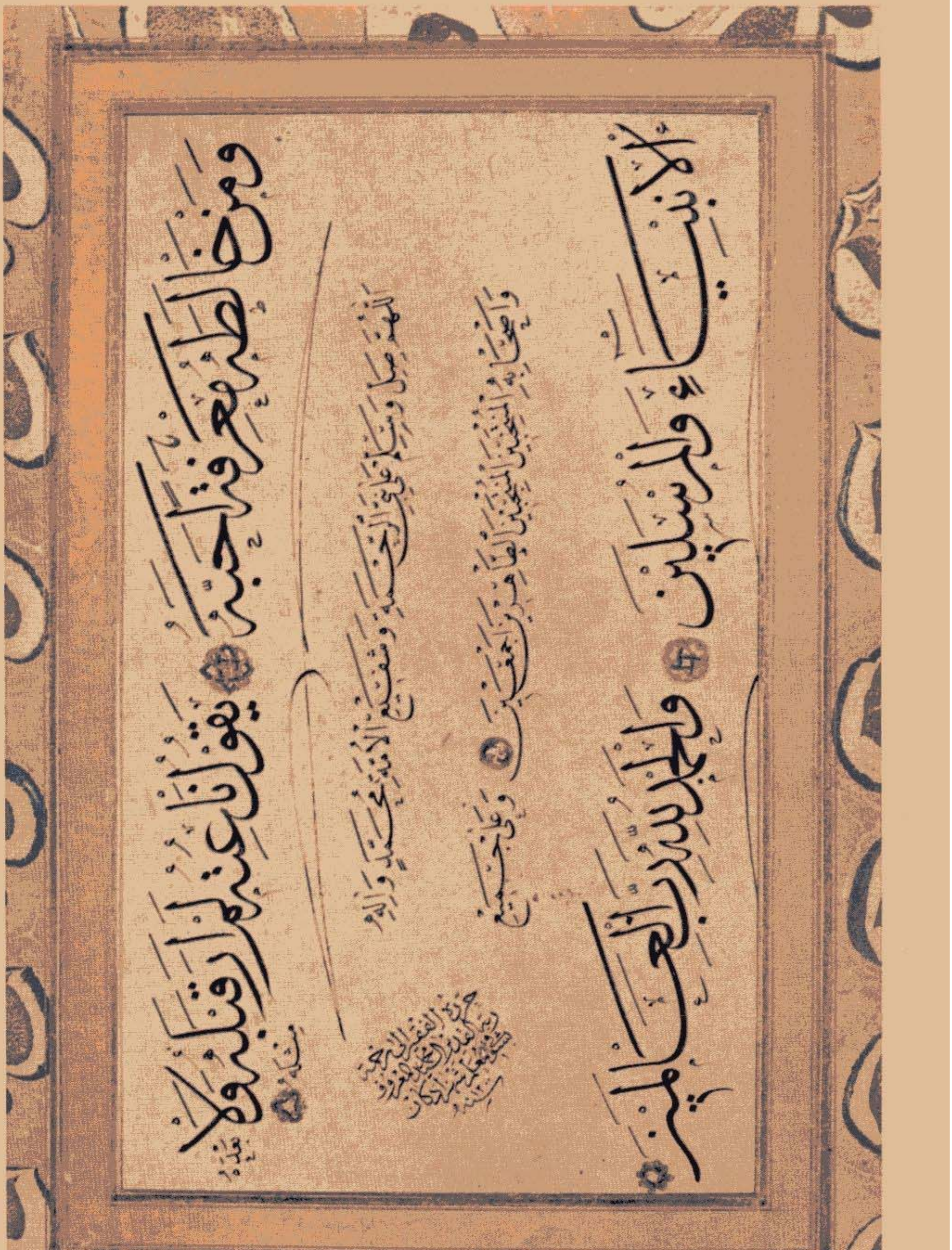

Murakka. Sülüs-nesih. Mehmed Şevkî. Muallim-i şehzade-gân, 1300.

A page of "Murakka" composed of Sülüs and Nesih styles, Şehzadegân, the master of Mehmed Şevkî, 1300.

رقعة بخط ثلث و نسخ : كتبها الخطاط محمد شوقي معلم

الشيخ زاده كان / ١٣٠٠ هجريه .

بسم الله الرحمن الرحيم وبه نثق
من الصحاح عن ابي هريرة قال قال رجل يا رسول الله من احق
بحسن صحابتي قال امك قال ثم من قال امك قال ثم من قال امك
قال ثم من قال ابوك ويروى من ابر قال امك ثم امك ثم اباك ثم ادناك
ادناك وقال رغم انفه ورغم انفه ورغم انفه قيل من يا رسول
الله قال من ادرك والديه عند الكبر احدهما او كليهما
ثم لم يدخل الجنة وعن اسماء بنت ابي بكر قالت قدمت علي امي
وهي مشركة في عهد قريش فقلت يا رسول الله ان امي قدمت
علي سمعت النبي صلى الله عليه وسلم يقول ان آل ابي فلان ليسوا لي
باولياء انما ولي الله وصالح المؤمنين ولكن لهم رحم ابلها
ببلالها وقال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان الله
حرم عقوق الوالدين الامهات ووأد البنات ومنع وهات وكره
لكم قيل وقال وكثرة السؤال واضاعة المال وقال من
الكبائر شتم الرجل والديه قالوا يا رسول الله وهل يشتم
الرجل والديه قال نعم يسب ابا الرجل فيسب اباه ويسب امه فيسب امه
كتبه اضعف الكتاب السيد محمد المعروف بشوقي غفر له امين
١٢٨٩

Hadis-i şerif. Sülüs, murakka. Seyyid Mehmed el-ma'ruf bi Şevkî 1289.

A saying of the Prophet Mohammed written on a page of "Murakka" composed of Nesih style, Seyyid Mehmed who was known as Şevki, 1289 of the Hegira.

حديث شريف مكتوب على رقعة بخط النسخ - كتبها الخطاط

سيد محمد المعروف بشوقي عام / ١٢٨٩

توكلت على الله

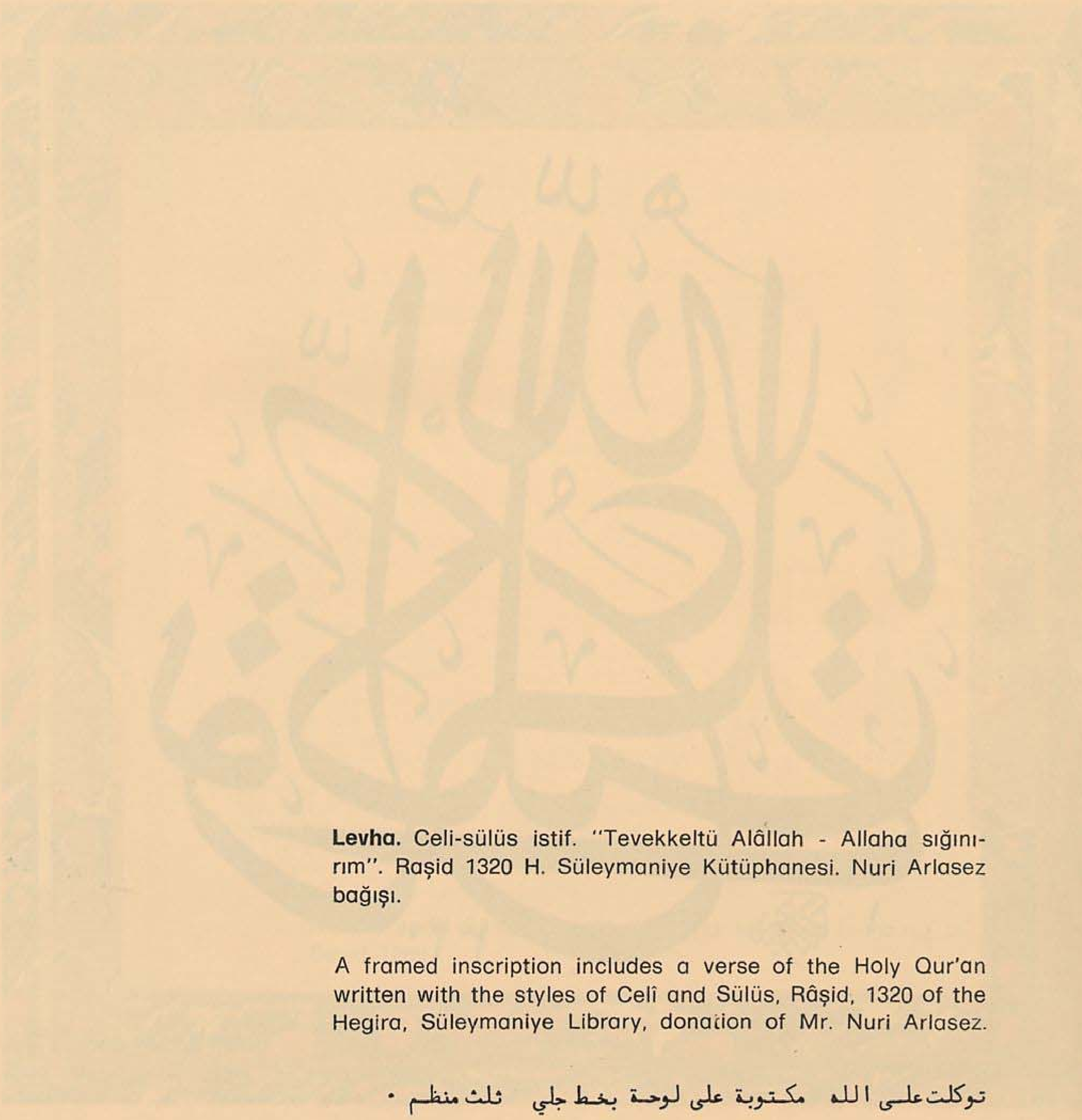

Levha. Celi-sülüs istif. "Tevekkeltü Alâllah - Allaha sığınırım". Raşid 1320 H. Süleymaniye Kütüphanesi. Nuri Arlasez bağışı.

A framed inscription includes a verse of the Holy Qur'an written with the styles of Celî and Sülüs, Râşid, 1320 of the Hegira, Süleymaniye Library, donation of Mr. Nuri Arlasez.

توكلت علی الله مكتوبة علی لوحة بخط جلي ثلث منظم .

مهداة من قبل الاستاذ نوری ارلاسيز الی مكتبة السليمانية

كتبها الخطاط : رشيد عام / ١٣٢٠ هجريه .

Levha. Celi-sülüs istif. ''Kul amentü billah, sümmestakim. - Allaha inandım de, sonra dosdoğru ol.'' Mahmud [Yazır] 1369 H. Süleymaniye Kütüphanesi. Nuri Arlasez bağışı.

A framed inscription includes a verse of the Holy Qur'an written with Celî and Sülüs styles, Mahmud (Yazır), 1369 of the Hegira, Süleymaniye Library, donation of Mr. Nuri Arlasez.

قل آمنت بالله ثم استقم مكتوبة على لوحة بخط جلي و ثلث منظم - مهداة من قبل الاستاذ نوري ارلاسيز الى مكتبة السليمانية - كتبها الخطاط : محمود (يازر) في عام ١٣٦٩ هجرية .

Levha. Ta'lîk. "Keşefeddüca bi cemâlihi sallû aleyhi ve âlihi" Ketebehu Necmeddin [Üsküdarî], 1375.

Two framed inscriptions written with Ta'lîk style include: 1 — A prayer.

كشف الدجى بجماله صلوا عليه و على آله . لوحة مكتوبة بخط التعليق ، كتبها الخطاط نجم الدين اسكدارى عام ١٣٧٥ هـ

Levha. Ta'lik. "Kale aleyhis-selâm. Ya Ali ente bi menziletil kâbe.". Deylemî ve künûz ud-dekayik'ten alınmıştır. Necmeddin" [Üsküdarî], 1371.

2 — A saying of the Prophet Mohammed, Necmeddin Üsküdari, 1371.

قال عليه السلام : يا علي انت بمنزلة الكعبة ٠ لوحة كتبت
بخط التعليق ، كتبها الخطاط نجم الدين اسكدارى عام ١٣٧١هـ

Hadis-i şerif. Ta'lîk. "İnsanlara merhamet etmeyenlere Allah merhamet etmez". Hamid-i Âmidî. Sülepmaniye Kütüphanesi, 40 Hadis koleksiyonu.

1 — A saying of the Prophet Mohammed, Ta'lîk style.

حديث شريف : من لا يرحم الناس لا يرحمه الله ، بخط تعليق كتبها الخطاط حامدى آميدى . مكتبة السليمانية من مجموعة الاربعين حديثا .

Hadis-i şerif. Sülüs-istif ve nesih. "El cennetü tahte akdami'l-ümmehat - Cennet anaların ayağı altındadır". Hamid-i Âmidî. Süleymaniye Kütüphanesi, 40 Hadis koleksiyonu.

2 — A saying of the Prophet Mohammed, Sülüs, İstif and Nesih styles, Hâmid-i Âmidî, Süleymaniye Library, from the collection of forty Hadith.

حدث شريف : الجنة تحت اقدام الامهات ، بخط ثلث منظم
و نسخ • كتبها الخطاط حامدى آميدى • مكتبة السليمانية
من مجموعة الاربعين حديثا •

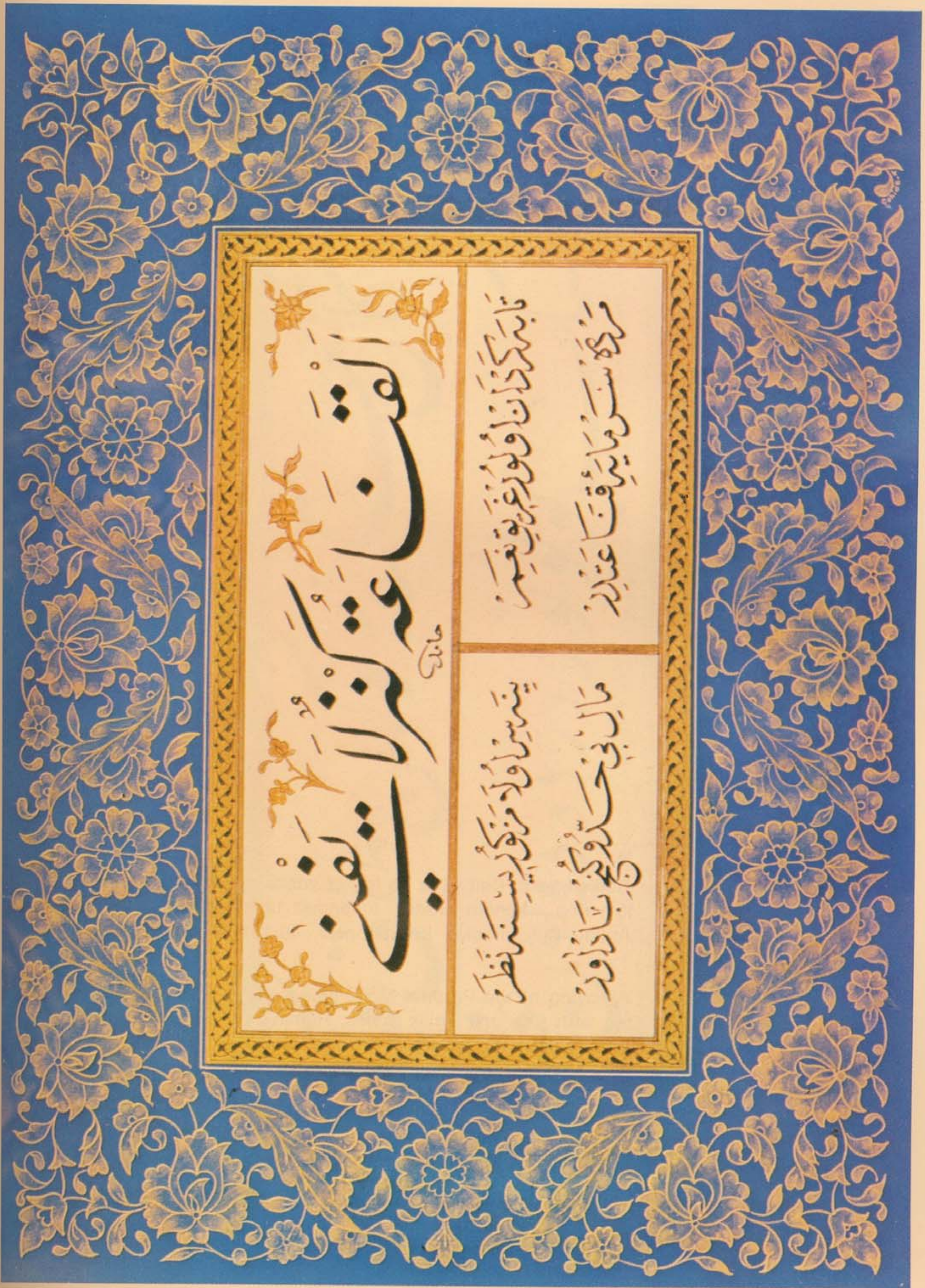

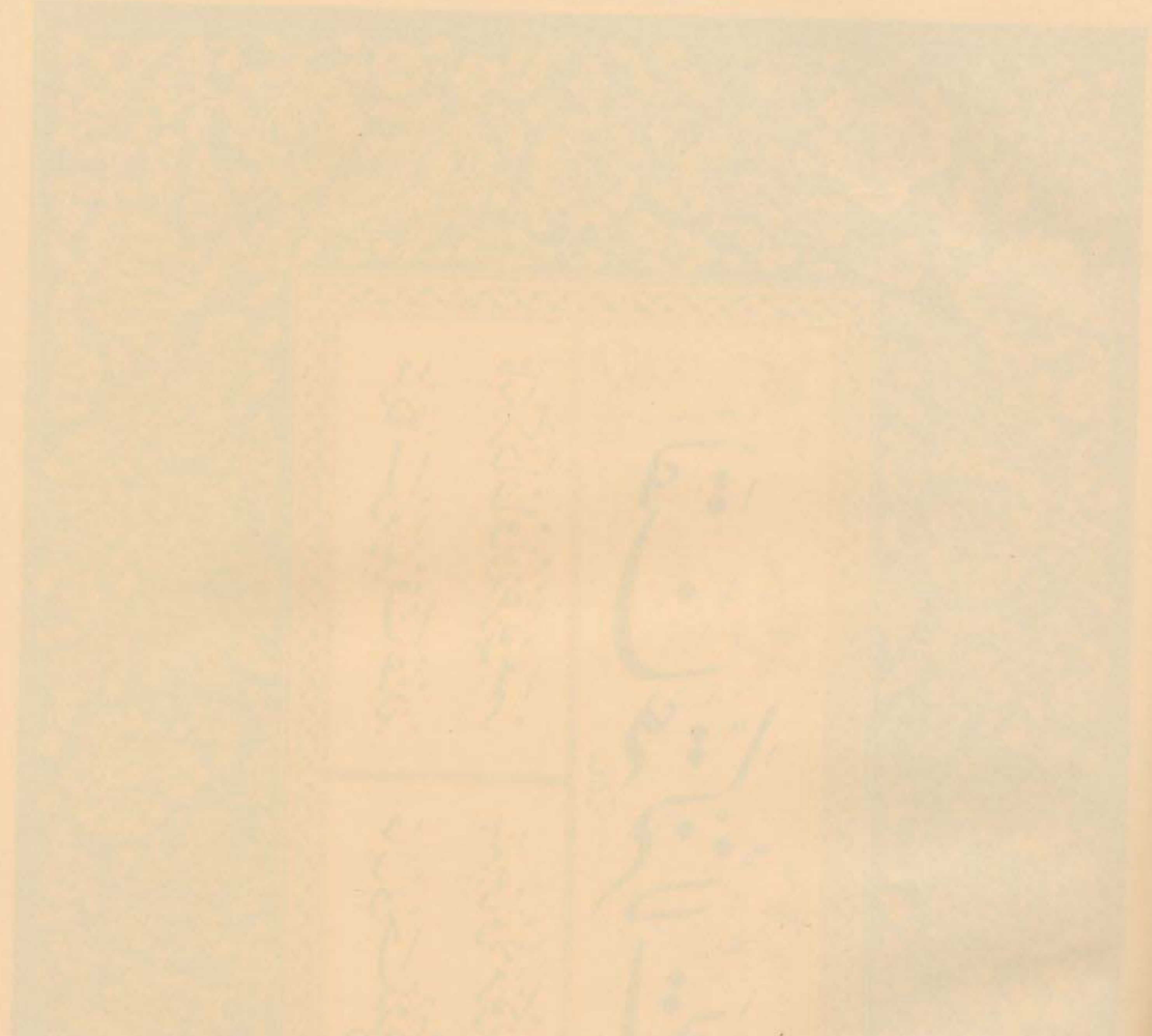

Hadis-i şerif. Celî ta'lîk ve icazet yazısı. "El kanaatü kenzün lâ yefna - kanaat bitmez, tükenmez bir hazinedir". Hamid-i Âmidî. Süleymaniye Kütüphanesi, 40 Hadis koleksiyonu.

A saying of the Prophet Mohammed and a permission written with Celî and Ta'lîk styles, Hâmid-i Âmidî, Süleymaniye Library, from the collection of forty Hadith.

حـد يث شـريف و اجازة في الخط مكـتوبة بخـط جـلي تعليق :
القناعـة كـنز لا يفنـى – مكـتبة السـليمانية في اسـطنبول مـن
مجموعة الا ربعين حـديثا • كـتبها الخطـاط : حـامدى آميـد ى

Levha. Celî ta'lîk. "Turfa dükkân-ı hikemdir bu kühen tak-ı felek. Ne ararsan bulunur derde devâdan gayri". Mustafa Abdülhalim tilmizi Hulusî. Süleymaniye Kütüphanesi. Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver bağışı.

A framed inscription includes a poem written with Celî and Ta'lîk styles, Mustafa Abdülhalim the disciple of master Hulûsî, Süleymaniye Library, donation of Prof. Dr. Süheyl Ünver.

شعر عثماني : يعبر عن كثرة هموم الدنيا و متاعبها
و غرابتها . مكتوبة على لوحة بخط جلي تعليق . مهداة
من قبل الاستاذ آ . سهيل اونفر الى مكتبة السليمانية
في اسطنبول - كتبها الخطاط : مصطفى عبد الحليم
احد تلاميذ خلوصي .

علي
فاطمة
عليهما السلام
حرره الفقير مصطفى بكر من تلاميذ الحاج مصطفى حليم غفر ذنوبهما سنة ١٣٧٦

Levha. Celî-sülüs istif. "Ali, Fatıma aleyhimesselâm." Mustafa Bekir min telâmizi el hac Mustafa Halim. 1376 H.

A framed inscription includes the names of Ali, the fourth Caliph and Fatima his wife written with Celî and Sülüs styles, Mustafa Bekâr on of the disciples of El-Hac Mustafa Halîm,

علي ، فاطمه عليهما السلام مكتوبة على لوحة بخط جلي و ثلث منظم ـ مكتبة السليمانية في اسطنبول ـ كتبها الخطاط : مصطفى بكير من تلا ميذ الحاج مصطفى حليم

Levha. Celi. "Na'dan ile mücalesedir ehl-i dillere dünyada çaşnisi azab-ı cehennemin". Ketebehu Nihad 1401. [Prof. Dr. Nihat Çetin)]

A framed inscription includes two stanzas, Nihad, 1401 of the Hegira (Prof. Dr. M. Nihad Çetin).

لوحة تحتوى على شعر عثماني : يعبر فيه عن مجالسة اهل السوء والهوى - كتبها نهاد عام ١٤٠١ هجرية (الاستاذ الدكتور م. نهاد جتين) .

IX

نماذج

لانواع

الخطوط بالالوان

VIII

مخطوطـــات تتعلق بفن الخط

خطاطي القصر العثماني ، كتبت المخطوطة عام / ١٩٤١ ، ولم تطبع ، و لا يعرف مكان تلك المخطوطة . تحتوى على خطاطي القصر العثماني ، و خطاطي الطغراء ، و المذهبين و المجلدين و الرسامين .

ميزان الخط على واضع استاذ السلف / ١٢٦٦ هـ . مكتبة الامه مجموعة علي اميرى افندى / ٨١٢

الخطاط ابراهيم طاهر ، مرقع ، عام ١٢٠٨ هـ . ، مكتبة السليمانية ، قسم برتغنيال والده سلطان / ٤٨

الخطاط اسماعيل زهدى ، مرقع ، مكتبة السليمانية ، قسم برتغنيال والده سلطان / ٥٠

الخطاط سيد عبد الله ، مرقع ، ١١٤٠ هـ . ، مكتبة السليمانية ، قسم وهبي افندى البغدادى / ٩٨٦

رسالة عن اصول الخط ، باللغة التركية ، بخط نسخ ، ٢١ سطرا ، ٤ ورقات ، مكتبة السليمانية ، قسم وهبي افندى البغدادى / ١٢٣٤ / ٣

رسالة في تعريف الخط و الكلم ، بخط نسخ ، مكتبة السليمانية قسم اسعد افندى / ٢٥٤٧ / ٢

رسالة في حسن الخط ، ١١ سطر ، ١٩ ورقه ، لدى مكتبة السليمانية ، قسم وهبي افقدى البغدادى / ١٥٣٣

المبسوط

المبسوط في رسوم الخطوط ، ١٩ سطر ، ٤٠ _ ٤٥ ورقه ، لدى مكتبة السليمانية ، قسم وهبي افندى البغدادى ٢١٧١ / ٥

كتاب في فضائل الخط و الكتابة ، باللغة التركية ، ١٩ سطر ٣٢ ورقه ، مكتبة السليمانية ، قسم محمد حفيد افندى ٢٩٢ _ ٢٩٣

تذكرة الخطاطين ، ١٥ سطر ، ١ _ ٣١ ورقه ، مكتبة السليمانية قسم آشير افندى ٢٨٩ / ١

نفس الموضوع ، ١٩ سطر ٤٤ ورقه ، مكتبة السليمانية ، قسم اسعد افندى ٢٥٤٧ / ١

رسالة في بيان الخطوط ، بخط نسخ ، ١٩ اسطر ، ٣٢ ورقه مكتبة السليمانية ، قسم اسم خان سلطان / ٣١٤

رسالة في علم الخط ، باللغة العربية ، نسخ ، ٢٥ سطر ، عدد ورقاتها ٤٠٩ _ ٤١٠ ، مكتبة السليمانية ، قسم رئيس الكتاب ١١٥٠ / ٦٧

رسالة في الخط ، ١١ سطر ، ٣٢ _ ٦٢ ورقه ، لدى مكتبة السليمانية ، قسم آشير افندى ٢٨٩ / ٢

ترجمة ميزان الخط ، ١١٩٨ هـ ، باللغة التركية ، ١٧ سطر ، ٨٥ _ ٩٤ ورقه ، مكتبة السليمانية ، قسم اسعد افندى / ٣/٢٥٤٧

جامع فاتح القديم و لوحة الصيني ، اسطنبول / ١٩٥٣م ، جمعية محبي الفنون ، المسلسل رقم ١٠

الخطاط اسماعيل زهدى افندى ، اسطنبول / ١٩٥٣ م ، جمعية محبي الفنون ، المسلسل رقم ١

الخطاط قره حصارى و البسملة الذهبية ، اسطنبول / ١٩٥٣ جمعية محبي الفنون ، المسلسل رقم ١١

شيخ العلماء مصطفى عزت حياته و فنه ، اسطنبول / ١٩٥٣ م. جمعية محبي الفنون ، المسلسل رقم ٩

الخطاط محمود جلال الدين افندى و فتح اسطنبول / اسطنبول ١٩٥٣ م. ، جمعية محبي الفنون ، المسلسل رقم ٤

الخطاط مصطفى راقم ، اسطنبول / ١٩٥٣ م. ، جمعية محبي الفنون ، المسلسل رقم ٣

الخطاط محمد شوقي و الصفات الشريفة ، اسطنبول / ١٩٥٣م . جمعية محبي الفن ، المسلسل رقم ٦

بسملة مزدوجة تزيينيه ، اسطنبول / ١٩٥٣ م. ، جمعية محبي الفن ، المسلسل رقم ٢

انواع الكتابة التركية و بعض الفوائد المفيدة ، اسطنبول / ١٩٥٣

البابا نقاش ، مجلة فاتح و اسطنبول / ١٩٥٤ م. ، صفحه ٧ _ ١٢

رئيس الخطاطين الحاج كامل آق ديك ، حياته و فنه ، اسطنبول / ١٩٥٤ م. ، جمعية محبي الفن ، المسلسل رقم ١٢

الخطاط اسماعيل حقي الطينبزر ، (١٨٦٩ _ ١٩٤٦) ، حياته و فنه ، جمعية محبي الفن ، المسلسل رقم ١٣

محمد اسعد يسارى حياته و فنه ، اسطنبول / ١٩٥٥ ، جمعية محبي الفن ، المسلسل رقم ١٤

الخطاط شفيق بيك (١٨١٩ _ ١٨٨٠) حياته و فنه ، اسطنبول جمعية محبي الفن ، المسلسل رقم ١٥

الخطاط علي بن هلال حياته و كتاباته ، اسطنبول / ١٩٥٨

الخطاط محمد خلوصي (١٨٦٩ _ ١٩٤٠) ، اسطنبول / ٩٥٨ جمعية محبي الفن ، المسلسل رقم ١٦

ليلك دده ، اسطنبول / ١٩٥٨ م .

الاختام و الاوراق التي استعملت بتركيا في القرن الخامس عشر ، نشره من قبل نادى السيارات التركي ٢٦ / ١٠٤ (١٩٦٢) ، صفحة رقم : ٦٢ _ ٧٣٩

الصناعة اليدوية الدقيقة في تركيا ، اسطنبول / ١٩٦٤ م.

المصاحف التي كتبها الخطاط حافظ عثمان ، Türk Yurdu ، عدد سبتمبر / ١٩٦٧ ، صفحه ٣ _ ٧

الخطاطين الذين كتبوا المصاحف ، الشئون الدينية ، انقره / ١٩٦٧ م. ، طبعة خاصه ، العدد ٨٥ _ ٩١

المصحف الشريف المكتوب من قبل الخطاط الحافظ عثمان / اسطنبول في / ١٩٦٨

هدية الخطاطين ، مجلة بيت الشعب بقونيه / ١٩٤٦ ، ٩٣ _ ٤ و / ١٩٥٠ ، ١٣٥ _ ٦

الخطاط يابونجوا وغلو شرف الدين ، مجلة ديريم ٩ / ١٠ ، اسطنبول في ١٩٥١ م .

الرسم في المولوية ، المولوية في الرسم ، انقره / ١٩٥٧ م.

كاتلوج الخط العربي ، باريس / ١٩٥٨ م .

فن النحت على اللحود ، القسم الاول ، القاهره / ١٩٢٩ _ ٣٠

مفتاح قراءة الكتابات القديمة ، اسطنبول / ١٩٤٢ م.

الكتابة في عالم المدنية و جمال الخط في المدنية الاسلامية ، الناشر اوغور درمان ، انقره / ١٩٧٢ م.

الكتابة في عالم المدنية و جمال الخط في المدنية الاسلامية ، الناشر اوغور درمان ، انقرة / ١٩٧٤ م. طبعة ثانيه

الكتابة السياقية ، اسطنبول / ١٩٤١ م.

تاريخ الفن الاسلامي .

المؤتمر الدولي الرابع لنقاد الفن ، مجلة كلية الشريعة ، ١٩٥٣/١/١

بدائع الخط العربي ، بغداد / ١٩٧٢ ، بيروت / ١٣٩٤ _ ١٩٧٤

صور الخط العربي ، بغداد / ١٩٦٨

حكمة الاشراق الى كتّاب الآفاق ، الناشر عبد السلام هارون ، في القاهره / ١٩٥٤ م.

الاولى صفحه ٣٠٤ـ١٣٤٦ الطبعة الثانية صفحه ٣٠٥ و ٥٩٢ ـ ١٣٤٨ الطبعة الثالثة صفحه ٥٩٣ و ١٠٠٨
الناشر جامعة طهران

رئيس الخطاطين كامل آق ديك (من ملفات سهيل اونفر رقم ٢٤)

الشيخ حمد الله ، اسطنبول / ١٩٤٨ م. ، مطبعة كنعان ، صفحه ١٥

التزينات التركية ، اسطنبول / ١٩٣٩ م. ، مطبعة كنعان ، صفحه ١٦

ابحاث عن فن النقش التركي ، انقره / ١٩٥٣ م.

الفن الاسلامي

تطور الخط العربي من القرن الاول للهجرة حتى القرن العاشر
القاهره / ١٩٠٥ م.

دراسات في الخط العربي ، بيروت / ١٩٧٢ م.

الكتاب العربي المخطوط ، القاهره / ١٩٦٠ م.

تحفة الخطاطين ، اسطنبول ، المطبعة الحكومية ، صفحه ٢٥٦

كتاب الفهرس ، ١٨٢١ ـ ١٨٢٢ ، الصور طبعة معادة ، بيروت ١٩٦٥

اصول الخط العربي ، القاهره / ١٩٣٥ م.

كولزار سواب ، تصحيح و ترتيب المعلم الكلّسي رفعت ، اسطنبول / ١٩٣٩

نماذج الخط ، اسطنبول / ١٩٢٦ م. ، نشريات اوشدال .

فن العمارة الفارسية ، نيويورك / ١٩٦٥

دراسة عن الفن الفارسي ، لندن / ١٩٣٨ ، اعيد طبعه بطوكيو / ١٩٦٩

صبح الاعشى ، القاهره / ١٩١٣ ـ ١٩١٤

معالم الخطابة و مغانم الاصابة ، بيروت / ١٩١٣ م.

نماذج لمشاهير الخطاطين الاتراك و تاريخ حياتهم و كتاباتهم ابتداء من القرن الخامس عشر ليومنا ، اسطنبول / ١٩٨٤ م.
صفحه : ٣٠٤

المخطوطة الوحيدة لابن البواب ، مكتبة تشستر بتي ، ارلنده دوبلن / ١٩٥٥ م. صفحه ٣٦

خط محمد بن عبد الرحمن ، ترجمة و نشر E.Robertson, ، دراسه عن Semitica et Orientalia ، كلاسكو / ١٩٢٠ ، صفحه ٥٧ ـ ٨٣

الخط الاسلامي ، ليدن / ١٩٧٠ م.

دوحة الكتّاب ، نشره المعلم الكلّسي رفعت ، اسطنبول / ١٩٤٢ م.

في علم الخط ، اسطنبول ، مطبعة جوائب ، صفحه ٥٤ـ٥٦

مرآة الخطاطين (ملاحظات لكتاب الخط و الخطاطان ٢٣ ورقه)

مصطفى راقم ، الجمهوريت في ١٢ / ٩ / ١٩٥٥

اسطنبول عبر العصور .

جامع محاسن كتاب الكتّاب ، الناشر : صلاح الدين منجد ، بيروت / ١٩٦٢

كتابات جامع السليمانية ، نشرة نادى السيارات التركي ، عدد ٣٤٢ / ٦٣ ، طبعة خاصة ، تموز / ١٩٧٨

فن الخط ـ معرض المخطوطات و الفرمانات ، وزارة الثقافة و السياحة ، مطبعة الفنون الجميلة ، نيسان / ١٩٨٣

القيودات القديمة و الخط السياقي ، مجلة بلدية اسطنبول ، عدد ٨ / ٨٧ / ١٥ (١٩٣١) صفحه ٨٨ ـ ٩٥

وسائل لبرى الاقلام بانواعها ، العدد ٦ / ٣٤ من مجلة يوجل ، في اسطنبول / ١٩٣٧ ، صفحه ١ ـ ٧

كتابة تملك من المكتبة الخاصة لقرمان سلطان محمد بيك ، في اسطنبول / ١٩٤٦ م.

الخطاط الشهير احمد قره حصارى ، (١٤٦٩ـ ١٥٥٦) ، اسطنبول / ١٩٤٨ م.

الخطاط مصطفى راقم افندى ، (١٧٥٧ ـ ١٨٢٦) عالم التاريخ ، عدد ١ / ٧ ، سنة / ١٩٥٠ ، صفحه ٢٧١ـ٢٧٥

الخطاط كاتب زاده محمد رفعي ، اسطنبول / ١٩٥٠ م.

تاريخ برى الاقلام ، عالم التاريخ ، عدد ٢ / ١٣ ، اسطنبول في ١٩٥٠ ، صفحه : ٥٤٥ ـ ٥٤٩

حمد الله افندى الاماسيالي و مكانته في تاريخنا الطبي ، في اسطنبول / ١٩٥٣ م.

استنبول/ ١٩٦٥ ، سلسل محبي الفن ، العدد / ٢١

الاخوين الخطاطين : عمر وصفي افندي (١٨٨٠ ـ ١٩٢٨) ، نيزن امين افندي (١٨٨٣ ـ ١٩٤٥) ، استنبول/ ١٩٦٦ م سلسل محبي الفن ، العدد / ٢٢

مكانة الحافظ عثمان بفن الكتابة ، مجلة الحياة ، العدد / ٥٢ ١٩٦٧ م.

مكانة الاتراك بفن الخط ، الاتراك و الفن الاسلامي ، نشرة بنك القروض و الاعمار Yapı ve Kredi Bankası ، عام / ١٩٧٦

الخطاط حليم افندي ، مجلة الفكر الاسلامي ، العدد : ٢ / ٦ ، لعام / ١٩٨٦ ، صفحه ٣٩٩ ـ ٤٠٦

سامي افندي خطاطنا الكبير ، الحياة مجلة التاريخ ، عدد٥/١ لعام ١٩٦٩ م. ، صفحه ٤ ـ ١٠

الخطاط سامي افندي ، الحياة مجلة التاريخ ، العدد ٢ / ٤ لعام / ١٩٦٩ م. صفحه ٢٠ ـ ٢٢

كيف يكتب الخط ، مجلة الفكر الاسلامي ، العدد ٢ / ٨ ، لعام ١٩٦٩ م. ، صفحة ٥٠٥ ـ ٥١٢

الموسوعة التركية للخط ، انقره / ١٩٧٠ ، صفحه ٤٩ ـ ٦٠

شيخ العلماء مصطفى عزت افندي و كتابة الاوصاف النبوية ، مجلة الحياة ، العدد ٤٧ سنة / ١٩٧٠

فن الكتابة في عهد القانوني ، Kanunî Armağan ، انقره ، ١٩٧٠ صفحه : ٢٦٩ ـ ٢٨٩

رسول الخطاطين كامل آق ديك ، الحياة مجلة التاريخ ٧/٢ ، لعام ١٩٧١ م. صفحة ٣٥ ـ ٤١

فن الخط في الرسومات ، مجلة اكاديمية قبه الطي ، العدد ١ / ٣ ، العام ١٩٧٢ م. ، صفحه ٦٥ ـ ٧٢

السير عماد الحسني استاذ خط التعليق الايراني ، كونش / ١٨ ، لعام ١٩٧٣ م. ، صفحة ١٦ ـ ١٨

فن الخط التركي في الاجازات ـ الشهادات ـ و تقليدها ، التقرير المقدم لمؤتمر التاريخ التركي السابع ، لعام ١٩٧٣ م. ، صفحة ٧١٦ ـ ٧٢٢

تواقيع و شجرة تواقيع الخطاطين في تاريخنا ، التقرير المقدم لمؤتمر التاريخ التركي السابع ، لعام / ١٩٧٣ م. ، صفحه ٧٢٨ ـ ٧٣٢

فن الكتابة على شواهد القبور ، نشره من قبل نادي السيارات التركي ٤٩ / ٣٢٨ ، ١٩٧٥ ، صفحه ٣٦ ـ ٤٧

روائع الخط التركي ، استنبول ١٩٨٢ م.

الفن التركي ، استنبول ١٩٤٦ م.

الرسم العربي ، جنيف ١٩٦٢ م.

انتشار المخطوطات ، دراسة عن الفن الفارسي ، الجزء الثالث لندن ١٩٣٨

اطلس الخط ، ايران / اصفهان ١٣٩١ هجريه

الخط التزيني بالكتابة الكوفية في الشعر ، دراسة عن الفن الفارسي ، الجزء الثاني ، لندن / ١٩٣٨ م.

المخطوطات الاسلامية في ديار بكر ، القرن الحادي عشر ، بازل / ١٩٢٠

الخط العربي ، فينا / ١٩٦٧ م.

الخط و الخطاطان ، ١٣٠٥ هجريه ، صفحه ٢٨٥ ، طبع من قبل ابو الضياء بيك

ميزان الخط على واضع استاذ السلف ، ١٢٦٦ هجريه ، مكتبة الامه ، علي اميري ٨١٢

كنوز الخط ، نماذج مختلفة عن انواع الخطوط ، كابل ١٩٦٧

خطوط و صور مصغرة من الشرق الاسلامي ، باريس / ١٩٠٨

كمال الخطاطين ، استنبول / ١٩٥٥ م. مطبعة المعارف ، صفحه ٨٣٩ ، الطبعة الثانية استنبول / ١٩٧٠ ، صفحه ٨٣٧

اصول تدريس الخط ، استنبول / ١٣٤٠ ، مطبعة آمره ، صفحه ٣٤

الخط العربي و تطوره في العصور العباسية بالعراق ، بغداد / ١٩٦٢

فخامة الخط الاسلامي ، مترجم عن الافرنسية بعنوان فن الخط العربي ، لندن ، نيويورك / ١٩٧٦ م.

تاريخ الخط العربي و آدابه ، القاهره / ١٣٥٨ هـ ١٩٣٩ م.

الوان فن خط المصاحف ، لندن / ١٩٧٦ م.

معرض القرآن الكريم ، كتالوج ، لندن / ١٩٧٦ م.

تكون الخط الجميل : التعليق ، النسخ ، طهران / ١٣٤٥ الطبعة

VII

المصادر

نهضة الخط في شمالي البلاد العربية واثره في كتابة القرآن الكريم ، شيكاغو / ١٩٣٩ م.

الخطاطين و الرسامين ، مترجمة من الفارسية من قبل المترجم V.Minorsky، واشنطن / ١٩٥٩ م.

مناقب الهنروان ـ مناقب المعرفة ـ ، اعد للنشر من قبل محمود كمال ، اسطنبول / ١٩٢٦ م.

بابور و الخط البابوری ، مجلة التركيات ، العدد التاسع عشر صفحة ٢٠٧ ـ ٢١١

معهد ابحاث الثقافة التركية ، مقالات و كتب هامة عن الخطاطين خلال الخمسين عاما ، صدر بمناسبة مرور خمسين سنة على اعلان الجمهورية التركية ، انقره / ١٩٧٣ م .

الانوار القرآنية . قائمة المصاحف في مكتبة تشستر بتي دوبلن / ١٩٦٧ م.

النحت العربي الكوفي بمصر و شمالي افريقيا و السودان ، لندن عام / ١٩٦٧ م .

فن التزيينات التركية ، اسطنبول .

تاريخ الفن التركي ، اسطنبول ، صفحه ٨٠١

موسوعة الفن ، اسطنبول ، الطبعة ١ / ١٩٤٣ ، الطبعة ٢ / ١٩٤٧ الطبعة ٣ و ٤ / ١٩٥٠ ، الطبعة ٥ / ١٩٥٢ م .

الخطاطين في عهد الفاتح ، اسطنبول / ١٩٥٣ م. ، مطبعة اسطنبول .

فن الخط التركي ، مجلة ثقافية العدد / ١٦

فن الخط التركي ، مجلة ثقافية العدد / ٢٤

فن الخط ، مجلة الفنون الجميلة ، العدد / ٢

فن النحت على القبور ، جنوب سوريه ، الجزء الثاني ، القاهره عام / ١٩٢٧ م .

موسوعة الآثار القديمة ، اسطنبول / ١٩٣٩ م .

مصادر عن العمارة ، الفن في الاسلام ، القاهره في ١٩٦١ م . ، ملحق عدد يناير / ١٩٦٠ م. و يناير ١٩٧٢ م. القاهره ١٩٧٣ م. الملحقين يتضمنان فقرات موسعة عن الخط و المخطوطات .

الخطاط حافظ عثمان افندی (١٦٤٢ ـ ١٦٩٨) ، اسطنبول في ١٩٤٩ م .

فناني الخطوط خلال عام ١٦٤٢ ـ ١٦٩٨ ، عالم التاريخ عدد ١٤/٢ ، اسطنبول / ١٩٥٠ ، صفحه ٦٠٦ ـ ٦٠٧

الخطاط حافظ عثمان افندی ، عالم التاريخ ، عدد ٢ / ١٦ في اسطنبول / ١٩٥٠ ، صفحه ٦٩٨ ـ ٧٠٠

الخطاط احمد قره حصاری ، عالم التاريخ ، عدد ١ / ٦ في اسطنبول / ١٩٥٠ م. ، صفحه ٢٣٤ ـ ٢٣٥

السلاطين المشهورين في الخط ، عالم التاريخ ، عدد ١ / ٥ في اسطنبول / ١٩٥٠ م. ، صفحه ١٩٦ ـ ١٩٧

الوزراء المشهورين في الخط ، عالم التاريخ ، عدد ٢ / ١٠ في اسطنبول / ١٩٥٠ م. ، صفحه ٤٢٩ ـ ٤٣١

نساؤنا المشتهرين بالخط ، عالم التاريخ ، عدد ٢ / ١١ في اسطنبول / ١٩٥٠ م . ، صفحه ٤٥٩ ـ ٤٦١

الخطاطين العثمانيين ـ الاتراك ، عالم التاريخ ، عدد ١ / ٤ اسطنبول / ١٩٥٠ م. ، صفحة ١٦٨ ـ ١٧٤

حياة الخطاط سامي افندی (١٨٣٨ ـ ١٩١٢) و فنه في اسطنبول / ١٩٦٢ ، مسلسل محبي الفن ، العدد / ١٨

حياة الخطاط ناظيف بيك (١٨٤٦ ـ ١٩١٣) و فنه في اسطنبول / ١٩٦٣ ، مسلسل محبي الفن ، العدد / ١٩

حياة الخطاط مصطفى حليم اوزيازجي و فنه (١٨٩٨ـ١٩٦٤) اسطنبول / ١٩٦٤ ، مسلسل محبي الفن ، العدد / ٢٠

مكانة خطاطي ادرنه و فن كتابة الخط في ادرنه ، الكتاب اهدى بمناسبة مرور ستمائة سنة على فتح ادرنه ، انقره / ١٩٦٥

الخطاط جارشمبلي عارف بيك و الخطاط بقّال عارف افندی ، في

البسملة بخط تعليق ، كتبها الخطاط : حسن شلبي .

VI
الخاتمه

اهتم آباؤنا و اجدادنا بكتابة القرآن الكريم وان المصاحف المرغوبة قراءتها لدى العالم الاسلامي هي المكتوبة من قبل الخطاطين الاتراك نظرا لكتابته الجميلة و المقروءة كما يمتاز بالذوق التركي الرفيع و الجدير بالذكر ان القرآن الكريم نزل في مكة المكرمة و المدينة المنورة و قرأه العالم الاسلامي قاطبة الا انه كتب في اسطنبول .

من اشهر الخطاطين الاتراك : الياقوت المستعصمي الشيخ حمّد الله ، مصطفى داده ، قره حصارى ، شكر زاده حافظ عثمان ، شيخ العلماء مصطفى عزت افندى ، اسماعيل زهدى راقم افندى ، محمد شوقي افندى ، حسن رضا افندى ، ناظيف افندى و الخطاط حامد ، و قد وصلوا الى الذروة في الخط و كتبوا القرآن الكريم .

ان النسخ الاصلية المكتوبة طبع عنها الكثير ، و هنالك نسخا كثيرة ما زالت محفوظة ليومنا هذا تنتظر طباعتها .

بسبب كون مدينة اسطنبول مركزا للخلافة الاسلامية منذ مئات السنين ، فاننا نجد ان معظم الآثار الاسلامية مجتمعة في بلدنا ، اضافة الى الكتب و المؤلفات ، و لما كان معظم الخلفاء والسلاطين و الوزراء و الامراء ، وغيرهم من رجالات العلم و المعرفة كانوا يقتنون الكتب و المؤلفات القيمة ، و كلما امروا في بناء الكليات ، الجوامع ، المدارس و المكتبات ... كانوا يهدون تلك المؤلفات و الكتب ليستفيد منها المسلمين ، و في يومنا هذا نرى ان كافة متاحفنا و مكتباتنا مليئة بمثل هذه المؤلفات .

اهتمت الامة التركية بالاسلام و اعطت الميزة و الاهمية البالغة للامانات المقدسة و حافظت عليها بكل حواسها .

حتى اننا ما زلنا نحافظ على المصاحف المكتوبة اعتبارا من اولى النسخ الى يومنا هذا و معظمها مكتوبة بماء الذهب و مجلدة و مزخرفة بزخارف فاخرة .

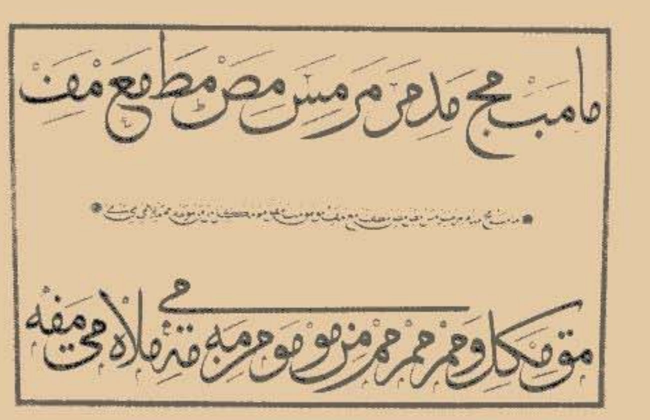

نموذج من كتابة الخطاط : قره حصارى .

نموذج من خط الثلث و الهورده تعليق .
محفوظة لدى مكتبة السليمانية .

شعر للفضولي ، بخط الخطاط علي البارسلان

علي البارسلان

ولد علي البارسلان سنة ١٩٢٥ في مدينة شورلو ، ثم غادرت اسرته الى مدينة اسطنبول و هو في حداثة سنه ، درس في مدارسها و حاز على الثانوية العامة ثم انتسب الى جامعة اسطنبول كلية اللغة و التاريخ و الجغرافيا قسم اللغة التركية و آدابها ، تخرج منها عام ١٩٤٧ و غادر بعدها الى جامعة طهران للتخصص في دراسة اللغة الفارسية و آدابها . بعد الانتهاء من دراسته عاد الى تركيا و شغل مناصب عديدة : منها المديرية العامة لارشيف رئاسة مجلس الوزراء ، وزارة الخارجية ثم عمل استاذا مساعدا في تدريس مادة التاريخ الاسلامي في كلية الالهيات بجامعة انقرة لمدة سنتين عاد بعدها الى جامعة اسطنبول كلية الآداب و حاز على شهادة الدكتوراه سنة ١٩٦٢ .

قام في تدريس مادة اللغة التركية و آدابها في انكلترة / جامعة لندن للفترة ما بين ١٩٦٣ - ١٩٦٦ و حصل على درجة استاذ مشارك ، كما قام بالتدريس في جامعة شيكاغو للعام الدراسي ١٩٦٧/١٩٦٨ . حاز على شهادة استاذ دكتور في عام ١٩٨٠ . يعمل حاليا رئيسا لقسم الادب التركي القديم بكلية الآداب بجامعة اسطنبول و مديرا لمركز ابحاث اللغات التركية القديمة و آدابها .

له ميل كبير لكتابة الخط منذ ان كان طالبا في الثانوية تعلم كتابة الخط من الاستاذ كامل اق ديك المدرس في اكاديمية الفنون الجميلة ، كما تعلم من الاستاذ نجم الدين اوق ياى فن و كتابة خط النسخ تعليق و حصل على اجازة في الخط في سنة ١٩٤٨ ، كما تدرب على كتابة الرقعة .

حينما كان في ايران تعلم كتابة النسخ تعليق بالاسلوب الفارسي الا انه اتبع الاسلوب التركي في كتابة النسخ تعليق على غرار ما اتبعه الخطاطين يسارى زاده ، مصطفى عزت و سامي افندى ، ثم تدرب مع استاذه الخطاط حليم اوز يازجي على كتابة خطي الجلي و الجلي الديواني . نصحه الخطاط نجم الدين اوق ياى بعدم الاهتمام كثيرا في كتابة خط الثلث و النسخ لكثرة انتشارهما و الاهتمام بكتابة خط النسخ تعليق لقلة كتابته حيث كرس كافة جهوده على هذا النوع من الخط .

يقوم الاستاذ علي البارسلان بكتابة خط : النسخ تعليق الرقعة ، الديواني و الجلي الديواني كما يقوم بتدريس مادة تاريخ الخط الاسلامي .

حسن جلبي

ولد سنة ١٩٣٧ م . في قرية انجي التابعة لقضاء اولطو في ولاية ارض الروم ، حفظ القرآن الكريم منذ صغره و درس بمدارس متعددة و في عام ١٩٥٣ م . غادر الى اسطنبول و في عام ١٩٥٧ م ادى خدمته العسكرية الالزامية و بعدها عمل اماما و خطيبا .

له ميل كبير نحو كتابة الخط و قد تعرف على الخطاط حليم بيك سنة ١٩٦٤ م . وتلقى منه مبادئ كتابة الخط و بعد وفاة ذلك الخطاط تتلمذ على يد الخطاط حامد بيك و في عام ١٩٦٦ م . تتلمذ على يد الخطاط كمال باطاناى و تعلم منه كتابة خط التعليق و في عام ١٩٧١ هـ تعلم كتابة خط الثلث و النسخ من الخطاط حامد بيك ، ثم حصل على اجازة في الخط من الخطاط كمال بيك

له كتابات عديدة في كافة انحاء تركيا منها :

الموجودة في مسجد البردة الشريفة ، جامع السلطان احمد ، جامع قوجه تبه في انقره ، الكتابات الموجودة على بوابة و محراب جامع وان ، مسجد الجامعة في ارض الروم ، مسجد مصلحة المواصلات البرية في اولطو ، جامع قرية اوزدره ، الكتابات المنحوتة على الحجر لمداخل الجامع بقيصرى ، الجامع الموجود في طاش خان ، جامع العمرانية في اسطنبول ، جامع سلامي عالي في اسكدار ، جامع البراءة و جامع مرتر باسطنبول ، جامع قرية يني بوصنه ، جامع كوزوجوباسا جامع جاغليان ، ترميم الكتابات الموجودة في جامع السلطان احمد الكتابات المنحوتة على الرخام في جامع جشمه في بيكوز ، كتابة لفظة الجلالة و اسم النبي صلى الله عليه و سلم على محراب جامع بايزيد ، الكتابات الموجودة على بوابة مبنى المركز الاسلامي للابحاث في يلدز ، الكتابات الموجودة على قباب و محاريب الجوامع في كل من ريزه ، فلوريا و ضاريجه ، جامع الرشادية الموجود في مدينتي اسكي شهير و سامصون

و توجد له كتابات على جامع في ابو ظبي ، و هولانده ، و بعض الكتابات في سكرتارية المؤتمر الاسلامي بمدينة جدة .

اللـه بالتركيـه رباعيه امين بارن تنضيد

امين بارن دراسة لـ يارحيم

امين بارن

ولد في مدينة بولو عام ١٩١٣م. كان والده محمد توفيق افندى حافظا و خطاطا و مذهبا و مجلدا .

تخرج امين بارن من مدرسة اسطنبول للمعلمين ثم انتسب الى معهد الغازى للتربية قسم الرسم ثم غادر الى المانيا لانهاء اختصاصه و بقي هنتاك حتى عام ١٩٤٣م.

اثناء فترة دراسته تلقى من رئيس الخطاطين الحاج كامل اق ديك دروسا في كتابة الخط كما تلقى من الخطاط الشهير نجم الدين اوق ياى دروسا في فن التجليد التركي القديم و كان استاذا في الهيئة التدريسية بقسم فن الديكور لدى الاكاديمية الحكومية للفنون الجميلة . له كتابات عديدة لا تحصى داخل و خارج تركيا و يمتلك مجموعة كبيرة لمشاهير الخطاطين .

حاز على شرف الكتابة على النصب التذكارى لمصطفى كمال ، وله كتابات على الجامع الحديث المنشاء في الباكستان .

امتدحه الاستاذ نور الله بيرك قائلا : ـ

جرأة كتابته للاحرف لا يضاهيه احدا من الخطاطين القدماء الكلاسيكيين .

يمتاز هذا الخطاط المعاصر ببراعة فائقة في كتابة الاحرف لدرجة انه استطاع ان ينظم الاحرف اللاتينية على نمط تنظيم الاحرف الاسلامية .

مصطفى بكير بيكتن

ولد في اسطنبول – سركجي عام ١٣٣١هـ/١٩١٣م. والده محمد افندي ابن السنجقدار والدته امينه هانم ، كان والده يقوم بالاعمال التجارية .

انهى مصطفى امين بيكتن دراسته الابتدائية من مدرسة رشيد باشا ، ثم انفصل من مدرسته لمساعدة والده في الاعمال التجارية وبعد ان ترك والده عمله التجاري بدء مصطفى امين بيكتن عمله سائقا و في اصلاح العربيات ثم افتتح محلا تجاريا لبيع القطع التبديلية للسيارات .

بداء بتدريب نفسه بنفسه على كتابة الخط منذ عام ١٩٣٤ م . حيث كانت رغبته كبيرة نحو فن كتابة الخط .

ثم تتلمذ على يد الخطاط باهر يساري و تدرب على كتابة خط التعليق و في عام ١٩٦٤ تتلمذ على يد الخطاط حليم افندي و تعلم منه كتابة خط الثلث ، النسخ ، المحقق ، التوقيعي الريحاني ، الرقعة و خط الاجازة . كما تعلم من الخطاط الشهير نجم الدين اوق ياي خط التعليق ، الثلث و الجلي .

امضى سبعة عشر عاما في تعلم الخط ، و اضافة الى ذلك قام بالاعمال التجارية كالشحن و التصدير الى ان تقاعد من عمله فيما بعد . و الى جانب اتقانه للخط تعلم صناعة الحبر و طحن و الصاق الذهب و له كتابات عديدة في كافة انحاء تركيا و العراق .

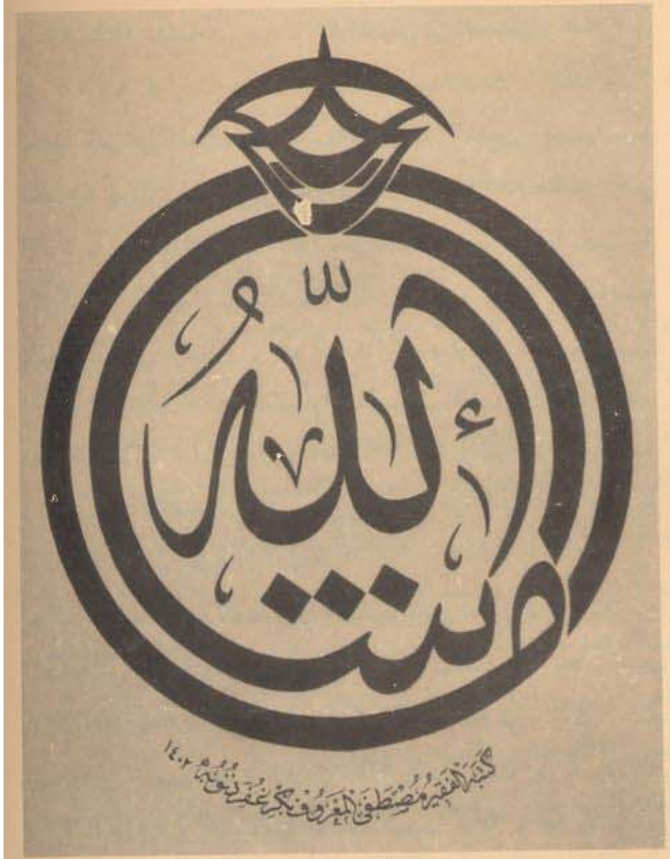

آية كريمة بخط ثلث منظم ، كتبها الخطاط مصطفى بكير بيكتن

الحافظ محمود اونجو

ولد في اسطنبول سنة ١٩١٣ انهى دراسته الابتدائية ثم تخرج من المدرسة الزراعية . تلقى مبادئ الخط من مدير مدرسته الاستاذ سليمان بيك وبعدها تابع تدريبه على يد الحاج كامل افندي ثم نوري بيك و الحاج حليم بيك استاذ الخط في اكاديمية الفنون الجميلة .

لقب بالحافظ لانه حفظ القرآن الكريم على يد والده المرحوم الياس خوجه امام جامع التشويكية كما تعلم الموسيقى على يد الحافظ و الملحن الاستاذ سعد الدين قيناق و المرحوم الاستاذ راقم الازمرلي .

يعمل حاليا استاذا للخط في تعليم الخط بكلية الفنون الجميلة و ما يزال يهتم في كتابة الخط ، كما اشتهر بقراءة القرآن الكريم و الموالد الشريفة .

له نشاطات واسعة خارج تركيا منها : كتابة الخطوط في ثلاثة جوامع بابو ظبي ، اتحاد الامارات العربية و في ليبيا بالاضافة الى كتابة اسم الرئيس معمر القذافي و اسماء وزرائه الخمسة عشر على شكل طغراء . كما قام بالكتابة في ثلاثة جوامع بالولايات المتحدة الامريكية .

لوحة بخط : الخطاط محمود اونجو / ١٣٩٨ هجرية .

عمل استاذا للخط في مدرسة كول شني في الحسكي و ذلك في عام ١٣٢٦ هـ. ثم شغل مناصب عديدة فيما بعد : مديرا لمطبعة الرسوم المالية ، استاذا في دار الفنون الجميلة خطاطا لمطبعة المدرسة الحربية ، رئيسا للخطاطين في الاركان العامة للجيش ، اثناء ها اندلعت الحرب العالمية الاولى و حارب الى جانب الالمان بعمله بقسم الخرائط العسكرية في برلين ، ثم استقال من عمله بعد ان وضعت الحرب اوزارها ، و عمل حرا اذ حول منزله مكتبا له .

يعتبر الخطاط حامد اول من ادخل الاعمال الزنكوغرافية و الكليشيهات المعدنية المحفورة و النافرة الى المطابع التركية و حسّن من فن الطباعة .

له كتابات بأماكن متعددة في اسطنبول يني جامعي - الجامع الجديد - وله كتابات في مصر و العراق كما قام بتدريس تلاميذه الخط من كافة انحاء العالم الاسلامي و حتى من اليابان . من جملة كتاباته الاربعين حديثا ، ما زالت وزارة الثقافة و السياحة تطبعه ليومنا هذا ، علاوة عن الكتابات الموجودة لدى مكتبة السليمانية . كتب مصحفا شريفا مذهبا و ملونا طبع مؤخرا في المانيا ، اهدى منه للمرحوم الملك خالد ملك المملكة العربية السعودية اثناء المؤتمر الاسلامي في مكة المكرمة .

توفي في اليوم الثامن عشر من شهر مايو - مايس من عام ١٩٨٢م و بناء على وصيته جرى دفنه في اسطنبول بمقبرة قره جه احمد ، بجوار الخطاط الشيخ حمدّ الله .

الحاج مصطفى حليم افندى

ولد في مدينة اسطنبول / اسكدار عام ١٣١٣ هـ. في ١٨٩٨ م. وهو : ابن الحاج جمال افندى . انهى دراسته الابتدائية في مدرسة عيسى قابوسي ، ثم درس الرشدية في مدرسة كول شن و كان تلميذا ناجحا . تلقى دروس الخط من من الاستاذ حامد آى طاتى بيك - حامد بيك - ثم دخل مدرسة دار الفنون الجميلة قسم الرسم و الخط و بعدها مدرسة الخطاطين و كان تلميذ فردى بيك ، استاذ الخط في القصر العثماني . تخرج من مدرسة الخطاطين عام ١٣٣٦ هـ.

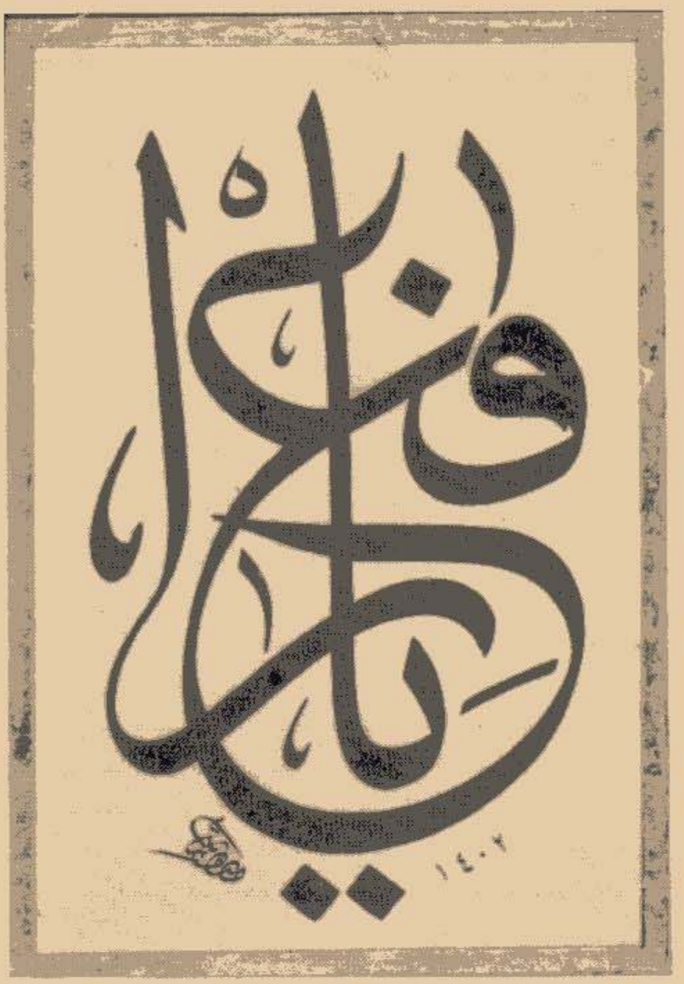

نموذج من خط الثلث المنظم ، للخطاط : مصطفى بكير بكتن

في ١٩١٨ م. تعلم من استاذيه حسن رضا افندى و كامل افندى خط الثلث و النسخ ، كما تعلم كتابة خط التعليق من الاستاذ خلوصي افندى ، و بواسطة استاذه سعيد بيك جرى تعينه في ديوان القصر العثماني . بعدها عمل خطاطا في المطبعة العسكرية اثناء خدمته الالزامية ، و بعدها عمل خطاطا للمطبعة الحكومية ، ثم استاذا في دار الفنون الجميلة . له كتابات متعددة في المساجد و الجوامع و على شواهد القبور ، و يعتبر صاحب اجمل خط من بين خطاطي عصره .

توفي في اسطنبول بتاريخ ١٣٨٤ هـ. / ١٩٦٤ م. و جرى دفنه في اسطنبول بمقبرة قوزلو . كتب الخطاط نجم الدين اسكدارى على شاهدة قبره بما معناه " غفر الله للخطاط حليم بيك و وا اسفاه على رحيل عالم الخط الكبير " ، و لدى حساب القيم الابجدية للعبارة يمكن استخراج تاريخ وفاته .

نموذج من خط الثلث المنظم ، للخطاط : مصطفى بكير بكتن عام / ١٤٠٢ هجرية .

الاكاديمية الحكومية للفنون الجميلة ، و من جملة كتاباته هي الاحرف الابجدية و قيمها و ما زالت باقية ليومنا هذا في ميدان اوق في اسطنبول .

نظرا لميله الكبير في رياضة الرماية بالقوس و الرمح فقد تدرب عليها منذ ان كان شابا على يد المدرب سيف الدين المشهور منذ عهد السلطان عبد العزيز ، و لولعه بتلك الرياضة فقد لقب : اوق ياى اى القوس و الرمح .

عمل نجم الدين اوق ياى استاذا للخط في مدرسة الخطاطين ثم الاكاديمية الحكومية للفنون الجميلة سنوات طويلة و كان ماهرا في كتابة

ماهرا في كتابة كافة انواع الخطوط و خاصة في كتابة خط التعليق لا يضاهيه احدا بذلك الخط .

توفي سنة ١٣٩٦ هـ ./

و دفن في اسطنبول بمقبرة قرجه احمد .

الخطاط حامد بيك

اصل اسمه الشيخ موسى عزمي آى طاتش ، تارة يوقع باسمه عزمي و تارة باسمه المستعار حامد . ولد في شرق الاناضول بديار بكر عام ١٣٠٩ هـ ./ ١٨٩١ م . وهو : ابن ذو الفقار آغا و من احفاد سيد آدم افندى دياربكرلي .

تلقى علومه الابتدائية في مدرسة الصبيان ـ الذكور ـ للاستاذ مصطفى عاكف افندى في ديار بكر و تعلم منه مبادئ الخط ثم انتقل الى المدرسة العسكرية الرشدية و فيها تعلم كتابة خط الرقعة من استاذه وحيد افندى ، ثم خط الثلث من احمد حلمي افندى و تابع تعليمه في الخط على يد استاذيه الامام سعيد افندى و عبد السلام افندى .

اثناء الاستمرار في تعليمه ظهرت مواهبه في الرسم و تتلمذ على يد استاذه الرسام حلمي افندى و تعلم منه الرسم و اللغة الافرنسية . بعد الانتهاء من الرشدية غادر الى اسطنبول عام ١٣٢٤ هـ . وانتسب لدار الفنون الجميلة ، تعلم كتابة خط : الثلث ـ الجلي من الاستاذ محمد ناظيف افندى ، وخط الثلث و النسخ من الحاج كامل افندى ، وخط التعليق من استاذه خلوصي افندى .

نموذج من خط الثلث ، كتبه الخطاط حامد / ١٣٩٦ هـ .

لما تأسست مدرسة الخطاطين عمل فيها استاذا لتعليم خط الجلي و كتابة الطغراء و بالغاء مدرسة الخطاطين افتتحت مدرسة التزيينات الشرقية حيث عمل فيها استاذا لمادة التذهيب و مديرا معاونا حتى الغيت ايضا تلك المدرسة و تأسست بدلا عنها اكاديمية الفنون الجميلة و قام بتدريس مادة فن التزيينات التركية و مادة التذهيب .

علم الكثير من تلامذته فن كتابة الخط و التذهيب و يعتبر من مشاهير الفنانين الاتراك .

توفي بمرض السرطان عام ١٣٦٥هـ / ١٩٤٦م . و دفن في مقبرة قره جه احمد .

من جملة كتاباته المتعددة و التي تلفت الانظار اليها هي المكتوبة على مبنى السليمية ، بوابة ادرنه ، زينب سلطان ، جامع آغا و اكاديمية الفنون الجميلة .

نجم الدين اوق ياي

ولد الخطاط نجم الدين اوق ياي في مدينة اسطنبول حي اسكدار في التاسع عشر من شهر ربيع الاول / ١٣٠٠ هجريه ٢٩ / يناير - كانون الثاني / ١٨٨٣ ميلاديه ، والده محمد نبيه افندى امام مسجد يني جامع و رئيس المحكمة الشرعية .

اثناء دراسته الابتدائية بدأ بحفظ القرآن الكريم ثم استمر في دراسته في المدرسة الرشدية - اعدادية الترقي - و حفظ خلالها القرآن الكريم .

تعلم كتابة خط الرقعه ، الديواني ، الجلي الديواني من استاذه الخطاط حسن طلعت بيك و حصل منه على اجازة في الخط . و في عام ١٣٢٠هـ / ١٩٠٩م . تتلمذ على يد الاستاذ عارف افندى و تابع خلالها دراسته في اعدادية اسكدار ، الا انه انفصل عن دراسته الاعدادية بعد عام واحد بسبب تفرغه التام بتعلم الخط .

تعلم صناعة ورق الابرو - الورق المموج و المزخرف - ر كذلك الورق المصقول من استاذه الشيخ ادهم افندى / ١٣٢٩ هجريه ١٩٠٤ ميلادية . ثم تدرب على كتابة خط التعليق و خط الجلي مع استاذه سامي افندى سنة / ١٩٠٥ م ، ثم كتابة خط الثلث و النسخ سنة / ١٩٠٦ م . وحصل منه على اجازة في تلك الخطوط .

تعلم صناعة الحبر التركي من الاستاذ وهبي افندى و صناعة التجليد من الاستاذ بهاء افندى .

تابع تعليمه في احدى الجوامع ثم حصل على درجة علمية و عمل اماما و خطيبا في مسجد يني جامع بعد وفاة والده .

في عام ١٩١٤م . افتتحت مدرسة الخطاطين تعلم فيها من الاستاذ حقي بيك كتابة الطغراء ثم جرى تعينه في تلك المدرسة لتعليم فن صناعة ورق الابرو سنة ١٩١٦م . في خلالها اعتنى بالورود و حسن انواعا كثيرة منها حتى احتوت حديقة منزله على ما يقارب الاربعمائة نوعا من انواع الورود عرضت في المناسبات و المعارض و حاز على مداليات كثيرة .

قام بمساعدة استاذه المجلد بهاء افندى في تجليد المخطوطات و عمل سنوات طويلة في اصلاح و تجليد المجلدات الموجودة في مكتبة متحف الطوب قابي .

الغيت مدرسة الخطاطين و افتتحت بدلا عنها مدرسة التزينات الشرقية ثم تحولت تلك المدرسة اعتبارا من عام ١٩٣٦م . الى الاكاديمية الحكومية للفنون الجميلة و استمر تعليم نجم الدين افندى بها لغاية سنة ١٩٤٨م . و تقاعد منها نظرا لكبر سنه .

كان نجم الدين صاحب عزيمة و موهبة كبيرتين يجيد كتابة معظم انواع الخطوط الا انه لم يتمكن من كتابة خط النسخ لدقته و بسبب وجود ارتعاش بيده منذ صغره ، بصورة عامة كان يركز على كتابة خطي التعليق و الجلي . له كتابات عديدة لدى مقتني المجموعات و نحو مائة و اربعين كتابة موجودة في

البسملة و سورة الاخلاص ، كتبها الخطاط حامد / ١٣٩١هـ بخط ثلث منظم

نموذج من خط : الخطاط الحاج كامل افندى/ ١٣٢٥ هجريه

الحاج كامـــل افندى

ولد في اسطنبول / فندقلي عام ١٢٧٨ هـ. و هـــو:
ابن الحاج سليمان افندى امضى فترة دراسته في مدرسة الصالحه سلطان ، تعلم كتابة الخط من استاذه الحاج سليمان افند ى و حصل منه على اجازة في الخط . بعد اتمام دراسته من رشدية الفاتح دخل المدرسة الملكية - العلوم السياسية - و تخرج منها عام ١٢٩٧ هـ. و جرى تعينه في وزارة الداخلية ، ثم في ديوان القصر العثماني و ذلك عام ١٣١٠ هـ. ثم استاذا للخط و حاز على لقب رئيس الخطاطين في ١٣٣٣ هـ. / ١٩١٥ م .
و حاز على العديد من المداليات و الهدايا الثمينة .
كتب الكثير من الرقع و اتم كتابة النواقص للمصاحف الشريفة اضافة الى كتابة الفرمانات الصادرة من السلطان و الوثائـــق و الاوامر ... .
عند افتتاح مدرسة الخطاطين قام بتدريس كتابة خط الثلـــث و النسخ و الرقعه ، كما قام بتدريس الخط في مدرسة التزينا ت الشرقية .
دعاه ولي عهد مصر الامير محمد علي باشا للقيام بالاعمـــال الكتابية للجامع الذى امر بانشائه و اقتناء الآثار القيّمة القديمة و الوثائق و غيرها لوضعها في المتحف الذى تم انشاؤه له كتابات قيمة بخط الثلث ، النسخ ، الديواني ، التعليـــق و الرقعة ، و توجد له كتابات اخرى ضمن اكثر الجوامـــع و المتاحف . توفي عام ١٣٦٠ هـ. / ١٩٤١ م. و جرى دفنه في اسطنبول بمقبرة ايوب .

اسماعيل حقي الطينبزر

ولد عام ١٢٨٧ هـ. في مدينة اسطنبول و هو ابن الخطاط محمد علمي افندى كما اشتهر اجداده في كتابة الخط ايضا .
انهى دراسته الابتدائية بمدرسة برتغنيال الوالدة سلطان ثم تخرج من رشدية الفاتح .
تعلم كتابة خط الثلث و النسخ من والده علمي افندى ، ثم تعلم كتابة خط الديواني ، الثلث و الطغراء من الخطاط الشـهير الاستاذ سامي افندى ثم جرى تعينه في ديوان القصر الهومايوني له قابلية كبيرة للرسم حيث درسها في مدرسة الصنائع النفيسة - و التي تسمى بمدرسة الفنون الجميلة في يومنا هذا - ثم انهى ايضا قسم النقش و النحت بنفس المدرسة .
نظرا لميله الكبير للاعمال التذهيبية تلقى مبادئها من والده ثم اتقنها على يد المذهب و المجلد الشهير الاستاذ بهاء بيك .
عمل مدرسا للرسم و الخط في : اعدادية اسكدار ، رشدية طوب قابي المدرسة العالية لغلطه سراى ، دار معلمين اسطنبو ل و الابتدائية النمونجية .

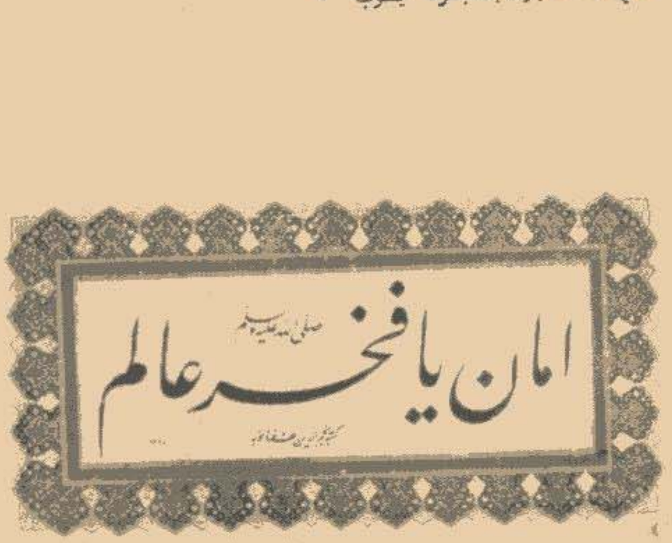

نموذج من خط التعليق ، كتبه الخطاط نجم الدين اوق ياى عام / ١٣٦٨ هجريه .

الحاج السيد حسن رضا افندى

ولد عام ١٢٦٥ هـ / ١٨٤٩ م. في مدينة اسطنبول / اسكدار . وهو : ابن احمد ناطيف افندى بن خليل افندى ، هاجر اجداده من روسيا و استوطنوا اسطنبول عمل والده امينا لمستودع موءنة الصدر الاعظم رشيد باشا ثم موظفا في البريد . تلقى حسن رضا افندى تعليمه بمدرسه قبطان باشا في مدينة بوز دوغان ، ثم في مدرسة الحافظ منيب افندى و تلقي دروس الخط في تلك المدرسة ، ثم تتلمذ على يد استاذه يحيى حلمي افندى . نظرا لميوله الموسيقية جرى

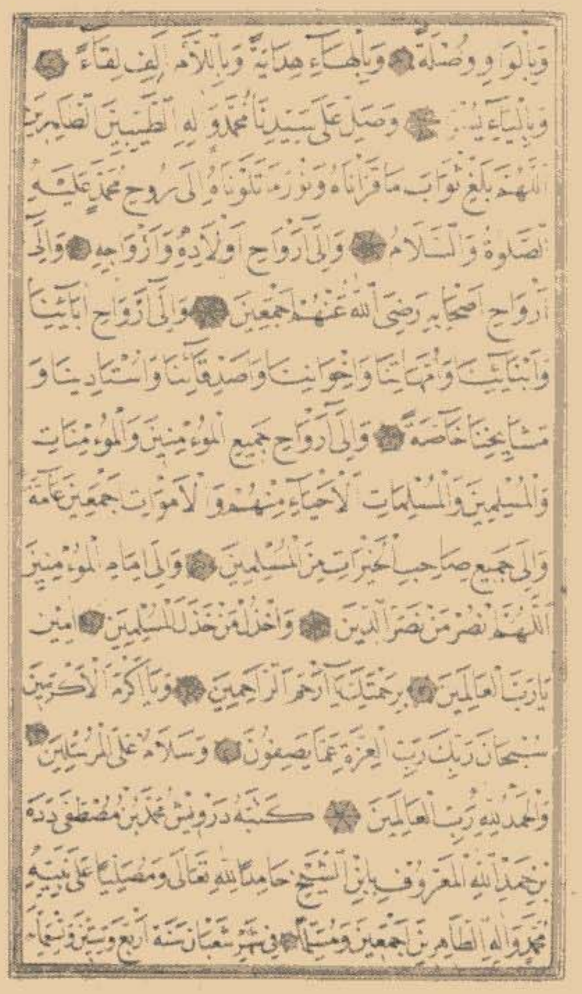

قرآن كريم ، صحيفة كتب ـ الصفحة الاولى ـ عائدة للخطاط درويش محمد بن مصطفى داده بن حمد الله المعروف بابن الشيخ / ٩٦٤ هجرية .

تعرف على الخطاط شفيق بيك استاذ الخط و لمس فيه استعداده للخط و توسط له لدى الخطاط : شيخ العلماء مصطفى عزت افندى و تتلمذ على يده . و في عام ١٢٨٨ هـ / ١٨٧١ م . جرى تعيينه استاذا للموسيقى ثم استاذا للخط ثم في زمرة مقرئي الموالد و ذلك في القصر العثماني . لما تأسست مدرسة الخطاطين عمل فيها استاذا لخط الثلث ، النسخ و الريحاني . ادى فريضة الحج عام ١٢٩٣ هـ .

كان اشهر خطاطي عصره ، كتب مصحفا شريفا سهل القراءة ما زال يطبع منه ليومنا هذا ، كما له لوحات مكتوبة كثيرة ، ومنح اجازات كثيرة في الخط .

توفي في اليوم العاشر من شهر جمادى الثانية من عام ١٢٣٨ هـ و دفن في اسطنبول بمقبرة روملي حصار .

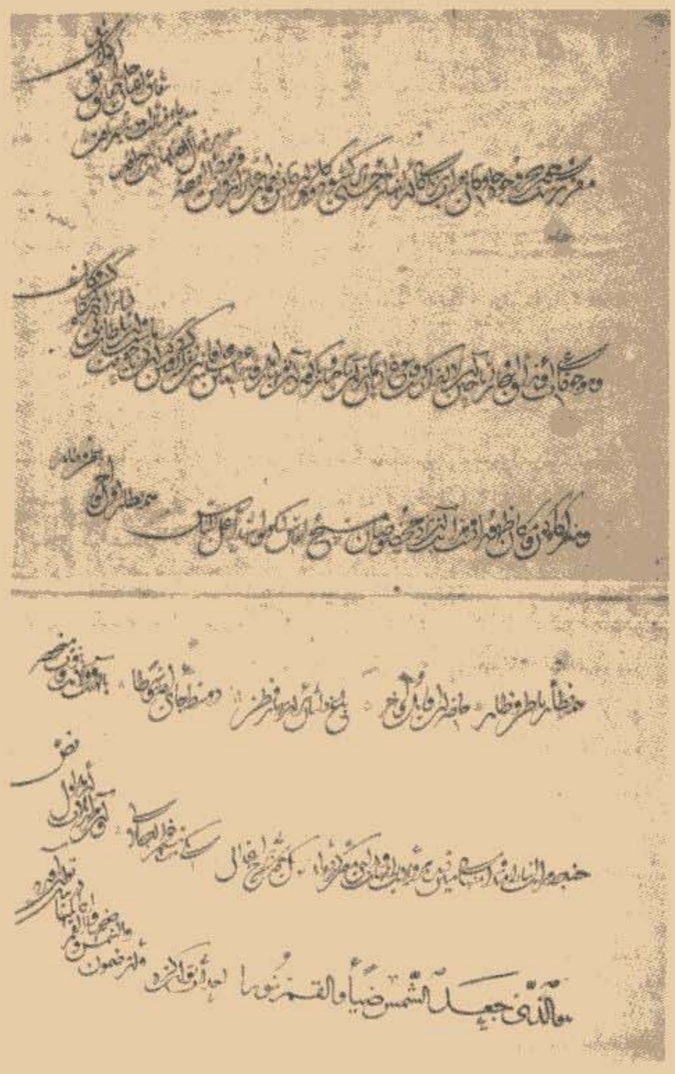

نموذج من الخط الديواني للخطاط حسن شلبي

نموذج من خط الخطاط محمد سامي / ٣٠٥ هجريه .

محمد شوقي افندى

ولد في قسطمونو عام ١٢٤٤ هـ / ١٨٢٨ م . ابن التاجر احمد آغا و في رواية اخرى يقال انه ولد في مدينة اسطنبول . ابتداء تعليمه في مدرسة يوسف باشا للذكور ثم تتلمذ على يد الخطاط خلوصي افندى ، و اسحق افندى ، وحصل على اجازة في الخط و هو في الرابعة عشر من عمره .

عمل في ما يسمى اليوم بديوان الاركان للجيش في عام ١٢٦٤ هـ . ثم استاذا للخط في الجيش و بعدها استاذا لحسن الخط في المدارس العسكرية . قام بتعليم اولاد السلطان عبد الحميد خان وحصل منه على مداليات لياقة .

له كتابات مختلفة بخط الثلث و النسخ محفوظة في متحف قصر الطوب قابي و متحف الآثار التركية - الاسلامية و مكتبة السليمانية في اسطنبول . توفي عام ١٣٠٤ هـ / ١٨٨٧ م و دفن في مقبرة مركز افندى .

اسماعيل حقي سامي افندى

هو : ابن الحاج محمود افندى ، ولد في مدينة اسطنبول عام ١٢٥٣ هـ / ١٨٣٧ م . و يعرف بالاستاذ الكبير و رئيس الخطاطين .

بعد دراسته الابتدائية تعلم العربية و الفارسية ، ثم تتلمذ على يد استاذه القبرصي زاده اسماعيل حقي افندى و استاذه حيدر بيك و تعلم منهما كتابة خط التعليق كما تتلمذ على يد الاستاذ عثمان افندى البشناقي و تعلم منه خط الثلث ، ثم اصبح استاذا للعديد من انواع الخطوط : وهي : الثلث ، الجلي ، التعليق و كان بارعا في كتابة الطغراء . قام بتعليم العديد من تلاميذ ، فن الخط ، و يعتبر من الاساتذة النادرين حتى انه كان يلقب براقم الثاني ، و تعتبر كتاباته مرجعا هاما للخطاطين .

شغل منصبا في وزارة المالية ثم في القصر العثماني مبتدأ في كتابة الرسائل و الفرمانات السلطانية الى ان وصل لأعلا مراتب التفتيش . كانت شخصية محبوبة ، و يتصف بدماثة الاخلاق و الذكاء ، وحصل على العديد من المداليات .

له كتابات لا تحصى بالخط الجلي في اسطنبول و المدينة المنورة كتبت له اشعارا كثيرة في المديح حتى ان الناس كانت تدعوا له بتلك العبارة " اطال الله عمر سامي " .

توفي في اليوم السادس عشر من شهر رجب من عام ١٣٣٠ هـ . و ١٩١٢ للميلاد ، وجرى دفنه في جامع السلطان فاتح في اسطنبول .

نموذج من خط الثلث المنظم ، كتبه الخطاط شفيق بيك .

سيد حاج محمد خلوصي افندى

ولد بقرية سيدلار في قسطمونو وهو ابن عثمان آغا و من احفاد شمس الدين بخارى .

غادر الى اسطنبول و تتلمذ على الاستاذ راجي افندى ثم تعلم كتابة خط الثلث و النسخ من استاذه وصفي افندى ، و كان تلميذ الخطاط الشهير شوقي افندى و حصل منه على اجازة في الخط وهو في الرابعة عشر من عمره .

عمل امينا لمكتبة راغب باشا ، والى جانب عمله عمل خطيبا لجامع علي باشا ، و مدرسا في جامع النصرتية ، و علّم عددا كبيرا من التلامذة الخط .

له كتابات كثيرة على شكل لوحات و ادعية وهو جدّ الاستاذ الدكتور سهيل اونفر الخطاط المعاصر .

توفي عام ١٢٩١ هـ / ١٨٧٤ م. و جرى دفنه في مقبرة مركز افندى . كتب شاهدة قبره الخطاط شوقي .

نموذج من خط الجلي ، الثلث . كتبه الخطاط محمود جلال الدين

حديث شريف ، مكتوب بخط جلي و ثلث منظم . كتبه الخطاط شفيق بيك .

محمد شفيق بيك

ولد في مدينة اسطنبول عام ١٢٣٥ هـ/ ١٨١٩ م.

وهو : ابن سبزى افندى زاده سليمان ماهر . بعد اتمام دراسته عمل مع والده لدى الديوان الهمايوني ـ الديوان الخاص بالسلطان ـ لفترة بسيطة ثم انفصل عن عمله بسبب ولعه بالخط و تتلمذ على يد الخطاط علي وصفي افندى تلميذ عمر وصفي افندى ثم تعلم كتابة خط التعليق من استاذه علي حيدر بيك حفيد ملك باشا . بعدها اصبح تلميذ زوج خالته شيخ العلماء مصطفى عزت افندى ، و في عهد السلطان عبد المجيد اصبح اماما ثم القي على عاتقه تعليم الخط في القصر العثماني ، و في عام ١٢٦٥ هـ / ١٨٣٩ م. منح لقب رئيس المعلمين و دامت خدمته في حقل التعليم اربعة و ثلاثين عاما .

قام بالاعمال الكتابية لجامع صافز اغاسي اثناء ترميمه ، كما اعاد الكتابات الموجودة في الجامع الكبير بمدينة بورصه بعد ان تصدع نتيجة للزلزال الذى حدث في عام ١٢٧١ هـ/ ١٨٥٥ ميلادية و اضاف العديد من الكتابات الاخرى بخط الثلث النسخ و التعليق و الديواني على الطراز الكوفي ، و هكذا تحول الجامع الكبير في بورصه الى متحف للكتابات ، ثم عمل بعد ذلك في كتابة المسكوكات المعدنية مع الخطاط عبد الفتاح افندى .

توفي شفيق بيك في اسطنبول عام ١٢٩٧ هـ/ ١٨٨٠ م. و دفن بتربة يحيي افندى الكائنة في بشيك طاش . له كتابات كثيرة الثلث ، الجلي و النسخ و يمكن قراءتها بسهولة ، و كان بارعا في الخط الديواني و السياقي و الطغراء .

كتب مصحفين شريفين و العديد من دلائل الخيرات ، و توجد له كتابات اخرى على لوحات او رقع مكتوبة و محفوظة في المصاحف و المكتبات و من آثاره الشاهدة للعيان هي المكتوبة على مدخل جامعة اسطنبول و التي كانت قديما وزارة للحربية و قد كتب على بوابتها (دائرة امور عسكرية ، و بعض الآيات من سورة الفتح)

الشيخ محمود جلال الدين افندى الثالث

هو : ابن شيخ الطريقة النقشبندية و يدعى محمد مرادى افندى من اصل داغستاني . غادر الى اسطنبول و تتلمذ على يد الملاّ عمر افندى و عبد اللطيف افندى ، يمتاز بميله الكبير للخط و صاحب عزيمة لدرجة انه فاق براعة استاذه ، في و لقب بالشيخ بعد الخطاط الشيخ حمّد الله ، ويقال انه منح لقب شيخ العلماء .

علم زوجته " اسماء عبرت " كتابة خط النسخ حتى انها كتبت الصفات الشريفة و قدمتها للسلطان سليم الثالث موقعة باسمها " اسماء عبرت من تلاميذ محمود المعروف بجلال الدين سنة ١٢٠٩ هـ" له لوحات مكتوبة بكثرة ، كما كتب العديد من المصاحف الشريفة محفوظة لدى المكتبات و بعض الاشخاص .

توفي عام ١٢٤٥ هـ/ ١٨٢٩ م. في اسطنبول و دفن في مقبرة الشيخ مراد بمنطقة ايوب .

وشغل هذا المنصب فعلا عام ١٢٥٦ هـ • / ١٨٤٠ م • و لمنطقة روملي - سقاريا - عام ١٢٥٨ هـ • / ١٨٤٢ م •
يعتبر من اشهر خطاطي عصره في فن الخط ، اضافة لكونه شاعرا و موسيقارا ، ذو شخصية محبوبة • له كتابات كثيره منحوتة على مداخل البوابات كما توجد له لوحات كتابية عديده لدى المكتبات و المتاحف و بعض الاشخاص المهتمين بالخط •
كتب مصحفا شريفا يعتبر من المصاحف المشهورة المكتوبة بخط التعليق •
توفي في اليوم الثاني من شهر شعبان عام ١٢٦٥ هـ • / ١٨٤٩ ميلادي و دفن بجوار والده •

شيخ العلماء سيد مصطفى عزت افندى

ولد في مدينة طوسيا عام ١٢١٦ هـ • / ١٨٠١ م
وهو : ابن الدستان آغا مصطفى آغا • كان خطاطا و ملحنا و صاحب صوت حزين ، تلقى علومه في مدرسة الفاتح ثم في مدرسة غلطه سراى • سمعه مرة السلطان محمود الثاني وكان آنذاك - شيخ زاده - اميرا و اعجب بصوته عندما كان ينعي احد اصدقائه في احدى الجمع • اخذ محمود الثاني على عاتقه تعليمه و اصبح استاذا في العزف على الناى و جرى تعينه بالقصر العثماني فيما بعد • تعلم كتابة خط الثلث و النسخ على يد استاذه مصطفى واصف افندى و حصل على اجازة في الخط من الاستاذ يسارى زاده مصطفى عزت افندى بعد ان تعلم منه كتابة خط التعليق •
قام باداء فريضة الحج ، و اثناء وجوده في مكة المكرمة تعرف على صاحب الطريقة النقشبندية الشيخ محمد جان وهو احد طلبة عبد الله دهلوى ، و دخل في الطريقة النقشبندية و عزل نفسه عن الامور الدنيوية • دعاه محمود الثاني مرة اخرى الى مجلس الغناء و الطرب و اعاده الى المجتمع ثانية •
عند جلوس السلطان عبد المجيد طلب منه ان يخطب و يدعو له في جامع ابا ايوب الانصارى ، اعجب به كثيرا و عينه اماما للجامع نفسه • منح بعدها لقب شيخ العلماء و شغل هذا المنصب في كل من سلانيك ، مكة المكرمة ، اسطنبول ، منطقة الاناضول و بعدها منطقة روملي - سقاريا - و بعدها اصبح رئيسا لأئمة السلطان و معلم الخط للامراء ثم معلما خاصا للسلطان عبد

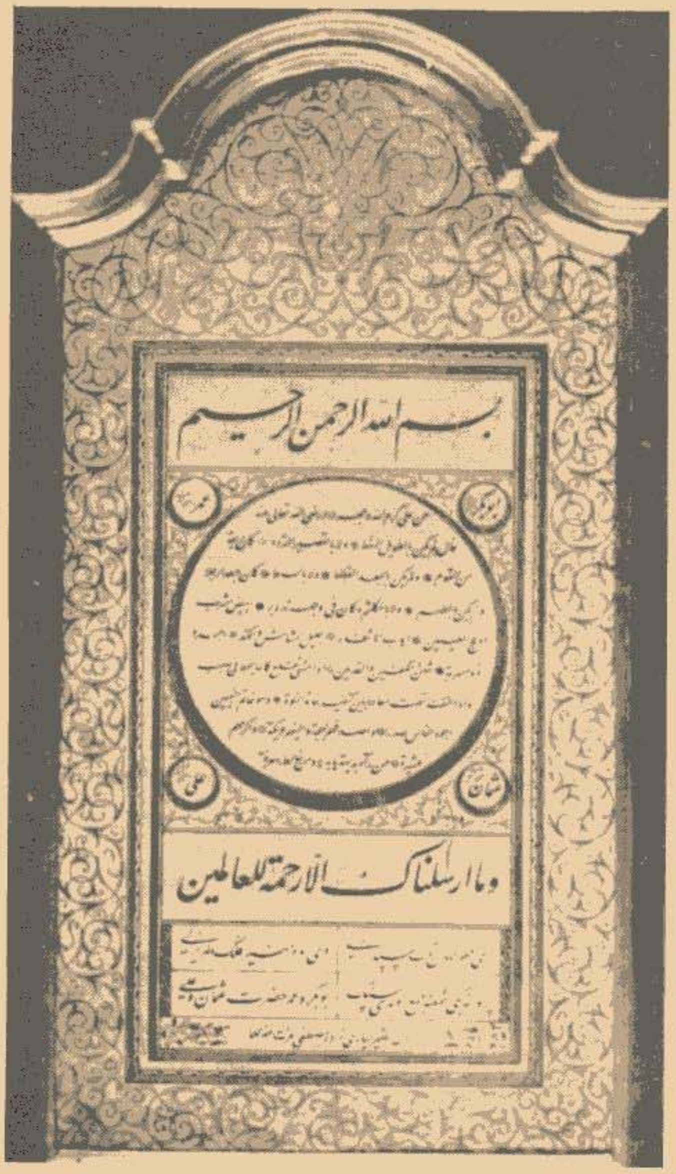

الصفات الشريفة ، مكتوبة بخط تعليق • كتبها الخطاط يسارى زاده مصطفى عزت •

العزيز حينما كان وليا للعهد • في عام ١٢٦٩ هـ • / ١٨٥٢ م تعين عضوا في المجلس العدلي ، ثم رئيسا للعلماء و نقيبا للاشراف و عضوا في مجلس الوكلاء - نائبا في المجلس النيابي -
توفي في اليوم السابع و العشرين من شهر شوال من عام ١٢٩٣ هـ • / ١٨٧٦ م • ودفن في اسطنبول بالطوبخانه و كتب على شاهدة قبره تلميذه محسن زاده عبد الله افندى • كان ذو شخصية متكاملة و محبوبا من قبل الجميع • كتب احد عشر مصحفا شريفا بخطه و العديد من دلائل الخيرات و الصفات الشريفة و سورا مختارة من القرآن الكريم و بعض الادعية • له لوحات و رقع عديدة • و ما الكتابات المكتوبة بالخط الجلي في جامع آيا صوفيا ما هي الا اثرا من آثاره العديدة •

نموذج من خط الثلث .

الحاج محمد اسعد يسارى

ولد في اسطنبول وهو : ابن قره محمود آغا و ذلك حسب سجلات القصر العثماني . ولد و يده اليمنى مصابة بالشلل تلقى تعليمه في كتابة الخط على يد استاذه د ده زاده سيد محمد افندى بيده اليسرى بعد ان تمرن بها في الكتابة و وفق في الحصول على اجازة في الخط ، كما حصل عليها ايضا من قبل الخطاط كاتب زاده محمد رفعي و اسماعيل رفيق افندى عام ١١٦٧ هـ.

عمل استاذا للخط في القصر العثماني ، ثم ادى فريضة الحج مع ابنه مصطفى عزت افندى عام ١٢٠٦ هـ. بعد ان منحه السلطان سليم الثالث كمية من القطع الذهبية .

امتاز في كتابة خط التعليق و اشتهر به كما اكتسب الاحترام و المديح الكبيرين ممن عرفوه . وكان موضع الدعم المستمر من قبل الوزراء و رجالات الدولة و الاواسط الفنية و الثقافية يقول القبرصي زاده . اسماعيل حقي استاذ الخطاط سامي افندى ان بيت المرحوم كان يعج بتلاميذه يوميا لتعلم كتابة الخط ، كما تهافتت باعة الورق و الحبر و الاقلام ... امام بيته الذى تحول الى سوق محلي لبيع تلك الاعيان كما كان يحصل امام بيت ابنه الخطاط مصطفى عزت افندى ايضا .

توفي في الحادى عشر من شهر رجب عام ١٢١٣ هـ. / ١٧٩٨ م و دفن في اسطنبول بمنطقة الفاتح جادة جلنبوى بجانب عبد اللطيف افندى الملقب بالتوتي ، ثم نقلت رفاته الى جوار قبر السلطان الفاتح محمد خان .

امتدحه السروري بابيات شعرية جميلة . كتبت على شاهدة قبره بما معناه " تمزق الورق و انكسر القلم " بحيث يمكن استخراج تاريخ وفاته من القيم الابجدية .

يسارى زاده شيخ العلماء مصطفى عزت افندى

هو ابن يسارى محمد اسعد افندى ولد باسطنبول عام ١١٩٠ هـ. وهو من اشهر الخطاطين الاتراك ، تعلم من والده كتابة خط التعليق ثم تتلمذ على يد الخطاط سيد عثمان العويصي ، ومحمد امين باشا زاده . وحصل على اجازة في الخط سنة ١٢٠٢ ـ ١٢٠٣ هـ. من قبل استاذه امين بيك ، كما حصل على لقب مدرس و شغل منصب قاضيا في مكة المكرمة و اسطنبول . وفي شهر شوال من عام ١٢٥٥ هجريه / ١٨٤٠ م. حصل على لقب شيخ العلماء لمنطقة الاناضول

نموذج من خط : الخطاط راقم افندي .

الخطاط اسماعيل زهدي افندي

هو : ابن محمد قبطان ولد في بلدة اونيه الواقعة على البحر الاسود و هو اكبر اخوة الخطاط راقم . اتم دراسته في اسطنبول ثم تعلم كتابة خط الثلث و النسخ من استاذه ، احمد حفظي افندي كما حصل على اجازة في الخط من الاستاذ محمد شاكر افندي عام ١١٨٠ هـ. و يعتبر من اشهر خطاطي عصره ، كما تتلمذ على يده الكثير من الخطاطين ، و من اشهر تلاميذه العالم الشهير شاني زاده عطا الله افندي ، و منح العديد من الاجازات في الخط اشهرها : اجازة ذكر فيها شجرة معلميه و هي : الاستاذ حافظ عثمان تلميذه عبد الله تلميذه محمد راسم تلميذه عبد الله تلميذه احمد حفظي و تلميذه اسماعيل زهدي ، و اجازة اخرى و هي : اسماعيل زهدي معلمه محمد امين افندي و معلمه راسم . حاز على منصب استاذا للخط في القصر العثماني وله كتابات على رقع و لوحات متعددة و كتابات عن الصفات الشريفة كما كتب اربعين مصحفا شريفا .

توفي في مدينة اسطنبول / ادرنه قابوسي ، و كتبت شاهدة قبره من قبل اخيه الخطاط مصطفى راقم افندي و تعتبر من اجمل كتاباته

حافظ مصطفى راقم افندي

هو بن محمد قبطان ولد عام ١١٧١ هـ. في بلدة اونية شمالي الاناضول على البحر الاسود ، اتم دراسته في اسطنبول ثم تلقى تعليمه في دروس الخط من قبل اخيه الاكبر اسماعيل زهدي افندي و تتلمذ على يد الخطاط احمد حفظي افندي احد طلبة الاستاذ محمد راسم افندي حيث تعلم منه كتابة خط الثلث و النسخ ، ثم تتلمذ على يد الاستاذ درويش علي افندي و تعلم منه كتابة خط الجلي - الثلث .

بداء بتدريس الخط و الرسم لكبار ابناء موظفي الدولة و اشتهر في فترة قصيرة ، ثم قام برسم السلطان سليم الثالث حازت اعجاب السلطان ، و جرى منحه استاذا في الخط و عمل مصمما للمسكوكات الهومايونية - السلطانية - و كتابة الطغراء ، كما واسندت له وظائف عديدة وهامة .

كان موضع اهتمام السلطان محمود حينما كان شيخ زاده - اميرا - حيث علمه كتابة الخط . و مما يذكر عنه : انه لا يوجد له بديلا في كتابة خط الجلي .

منح لقب قاضي و شغل عدة مناصب في القضاء في : ازمير ، ادرنه ، مكة المكرمة و اسطنبول ، و في عام ١٢٣٥ هـ . منح لقب شيخ العلماء لمنطقة الاناضول و شغل هذا المنصب فعلا عام ١٢٣٨ هـ .

توفي في سنة ١٢٤١ هـ. / ١٨٢٥ م. حيث اوصى في بناء مدرسة باسطنبول و جرى دفنه فيها .

نموذج من خط الثلث النسخ ، الخطاط حافظ عثمان / ١١٠٤ هـ

دخل في قلوب مجتمعه و احبوه كثيرا و يذكر في كتاب : تحفة الخطاطين كان اهل الخط يقلدون اسلوبه محبة به ، و كان يعلم تلاميذه يومي الاحد و الاربعاء و خصص يوما لتعليم الفقراء من تلاميذه حتى لا يحرمهم من ذوق الكتابة ، و يروى انه رأى تلميذه في الطريق و قد تغيب عن الدرس بعذر شرعي فنزل من ظهر جواده وشرح له ما فاته . على الرغم من شهرته الكبيرة كان يفضل الحياة البسيطة ، و لم يترك الكتابة على الرغم من اصابته بالفالج سافر لاداء فريضة الحج و كان يكتب الخط اثناء سفره و يقال " قبل ان يسلم روحه بساعتين كان منكبا على الكتابة " . توفي و دفن في مقبرة خان كاه و كتب شاهدة قبره الخطاط اسماعيل

نموذج من خط الثلث ، الخطاط حافظ عثمان / ١٠٨٢ هجريه .

نموذج من خطي الثلث و النسخ .

درويش علي

ولد في اسطنبول ، وهو ابن حسين آغا بن قره حسن بالتبني ، كان والده من كبار الانكشاريين ، درّسه و علمه ثم انخرط في الجيش الانكشاري قسم الامن .

تعلم كتابة خط الثلث و النسخ من استاذه خالد مخلد الآثار و تمرن معه . كان له العديد من تلاميذه منهم الوزير - صدر الاعظم - كوبرولو زاده احمد باشا .

كتب اربعين مصحفا شريفا و الكثير من كتب الادعية و الاوردة الشريفة و اللوحات و الرقع ، و كان يذهّب له كتاباته المذهّب سراجي مصطفى و هو : ابن المذهّب عبد الله بالتبني و تلميذ يني بخشلي قره محمود .

توفي في شهر رمضان المبارك من عام ١٠٨٤ هـ . و دفن بجوار صارى عبد الله افندى .

نقلا عن كتاب تحفة الخطاطين للمستقيم زاده صفحه ٢٢٦

حافظ عثمان افندى بن علي

لقّب بالشيخ الثاني بعد الشيخ حمد الله و هو احد الاقلام السته و يمتاز باسلوب كتابة الشيخ حمد الله . كان والده يعمل موءذنا في جامع الحسكي سلطان . عمل حافظ عثمان موظفا لدى الوزير - الصدر الاعظم - كوبرولو زاده مصطفى باشا خلالها تعلم كتابة خط الثلث و النسخ على يد استاذه درويش علي ثم من الاستاذ صو يولجو زاده مصطفى افندى ثم من شيخ الخطاطين نفس زاده اسماعيل افندى .

كتب مصحفا شريفا بخط يده يمتاز بعزم و ثبات كبيرين و طبع منه آلاف النسخ ، و لما سوءل عن استاذه : اجاب انني تعلمت الخط من استاذي صو يولجو زاده مصطفى افندى ، و قال الآغا قاپولي اسماعيل افندى : عرفنا الخط و لكن عثمان افندى كتبه .

بعد عام ١١٠٦ هـ . اصبح استاذ الخط للسلطان مصطفى الثاني و منح له منصبا في ديار بكر و في رواية اخرى في ادرنه ، ثم تعرف على الشيخ سيد علاء الدين افندى و دخل في الطريقة السنبلية .

كتب خمسة وعشرون مصحفا قسم منها محفوظ لدى متحف اياصوفيا و مكتبة نور عثمانية ، له كتابات كثيرة كان يذهّبها له قريبه المذهّب محمد شلبي تلميذ سركجي زاده .

احمد شمس الدين

اصله من قره حصار ، تتلمذ على يد يحيى صوفي واسد الله كرامي تعلم منهما كتابة خط الثلث والنسخ ، وبعدها كتابة خط الجلي على مستوا عال ٠

له كتابات في جامع السليمانية وفي جامع بياله باشا وعلى السبيل الذى انشاءه المعمار الشهير سنان وعلى شاهدة قبره له كتابات كثيره على شواهد قبور المشاهير ٠

والجدير بالذكر انه كتب على شاهدة قبره قبل وفاته ٠ توفي عام ٩٦٣ هـ وهو يناهز التسعين من عمره ٠

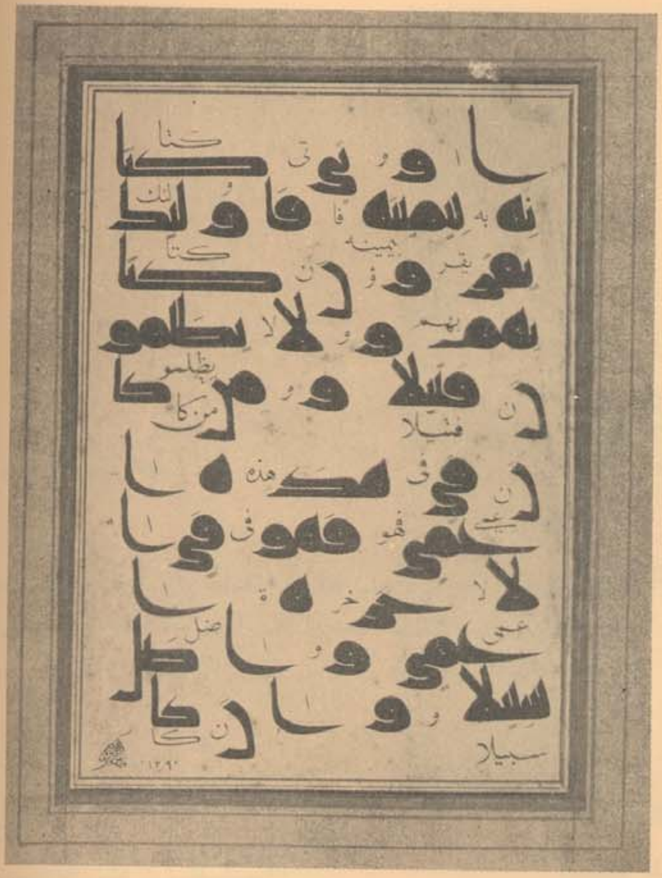

صورة لوحة تحتوى على طريقة قراءة الخط الكوفي / ١٢٩٠ هـ ٠ مكتبة السليمانية ٠

حديثين شريفين ، بخط : ثلث ونسخ ٠

حسن شلبي

هو ابن احمد قره حصارى بالتبني ، شركسي الاصل تعلم كتابة الخط من والده ، له كتابات على مدخل جامع السليمانية - مدخل النساء - موقعة باسم حسن بن قره حصارى وما زال استاذه - والده - على قيد الحياة ، وله كتابات على جامع السليمية في ادرنه ، والعديد من الكتابات على رقع احدثها مؤرخة في عام ١٠٠٢ هـ و من المحتمل انه توفي بعد هذا التاريخ ، و دفن بجوار استاذه ٠

نقلا عن كتاب تحفة الخطاطين للمستقيم زاده صفحه ١٥٥

البسملة على شكل طغره ، للخطاط مصطفى بكير بكتن / ١٤٠٣هـ

الحاج سيد عماد الين الحسيني

اصل اسمه : محمد بن حسين بن علي بن عباس و يلقب بعماد الدين ، و يقال انه من اصفهان او من منطقة قزوين ، ويعود نسبه الى سيدنا حسين بن علي بن ابي طالب كرم الله و جهه وهو من المذهب الحنفي .

في كتابات المرحوم الحاج مير علي يذكر ان عماد الدين ابد ع اصولا جديدة في كتابة خط الثلث و النسخ كما حسّن و طور كتابة خط التعليق ، وهو تلميذ حمّد الله و احد الاقلام الستة ويعتبر من طليعة الخطاطين و صاحب مدرسة .

انتسب الى الطريقة النقشبندية بعد ان استفاض من علوم الحا ج احمد الفاروقي .

له كتابات كثيرة على رقع و له اشعار قسم منها محفوظ لد ى مكتبة السليمانية في اسطنبول بقسم مجموعة الشهيد علي باشا و له ايضا كتاب تحفة الاثر محفوظ لدى مكتبة جامعة اسطانبول.

توفي في عهد عباس شاه و كتب على شاهدة قبره بما معناه " مكان عماد حدائق الجنان ياسلام " ومن حساب القيم الابجدية للاحرف يمكن معرفة تاريخ وفاته .

الشاه محمود

اصله من نيسابور ، تعلم كتابة الخط من الكاتب عبد ي ثم تمرن على يد السلطان علي مشهدى و صديقا حميما للاستاذ الشهير بهزاد .

اهتم كثيرا بالخطاطين العثمانيين و كانوا موضع احترام و محبة في نفسه ، الا ان الشاه اسماعيل سجنه اعواما طويلة خوفا من هربه الى الدولة العثمانية .

توفي عام ٩٥٢ هـ . له ديوان اشعار في المديح .

نماذج من الاقلام السته ، للخطاط : حمد الله المعروف بابن الشيخ . مكتبة متحف قصر الطوب قابي .

سيد مير علي

اصله من هيرات ، تعلم كتابة الخط من السلطان التبريزى او من احد تلامذته الاستاذ محمود زين الدين ، كما تعلم الكثير من السلطان حسين بايقره و من بن عويص الاردبيلي . توفي في سنة ٩٥١ هجريه .

السلطان علي قايني

رعاه السلطان حسين بايقره و اصبح صاحب علم و طريقة بفضل تتلمذه على يد العالم الكبير الملا الجامع . كتب كافة مؤلفات استاذه كما اشتهر باشعاره و انشاده .

مير علي كاتب

اصله من مشهد ، تتلمذ علي يد مولانا الا زهرى و الاستاذ علي مير و وسع اسلوب كتابة خطه .
له قصيدة شعرية عن فن الخط مكونة من ثلاثمائة بيتا شعر يا كتبها و هو يناهز الرابعة و الستين من عمره . اشتهر بمعرفته للشعر و كتابة الخط ، له نماذج كثيرة من خطه لدى المكتبات التركية و محبي كتابة فن الخط . توفي بمدينة كوجورات عام ٩٣٥ هـ

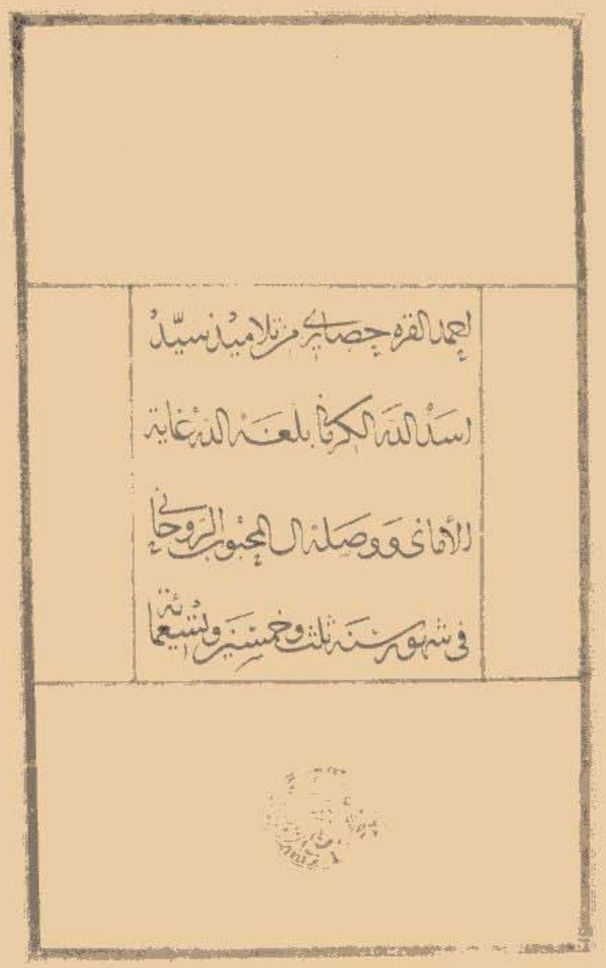

نموذج من خط احمد قره حصارى من تلاميذ : اسد الله كرماني سنة/ ٩٥٣ هـ. مكتبة متحف قصر الطوب قابي .

شكر الله خليفه

هو صهر الشيخ حمد الله من اماسيا ، وهو استاذا و صاحب اسلوب جديد في الخط ، له كتابات كثيرة و كتب العديد من المصاحف ، عاش حتى عام ٩٥٠ هـ. و دفن بجوار حمد الله .

حمزه بن مصطفى داده بن الشيخ حمد الله

ولد في اسطنبول و تعلم كتابة حسن الخط من والده و هو الميراث الوحيد المتبقي من جده ، كتابته شبيهة من حيث الكمال من كتابة اخيه پير محمد ، توفي بعد اخيه و دفن بجوار والده و جده .

محمد جمال الدين بن جلال الدين

من اماسيا والده الخطاط جلال و اخيه الخطاط محي الدين و ابن خال قبلة الكتاب المرحوم الشيخ حمد الله ابن الشيخ مصطفى . عاش ثمانين عاما ، توجد معلومات وافرة عنه في كتاب مناقب هنروان ـ مناقب المعرفة ـ .

مصطفى داده

هو ابن الشيخ حمد الله بن الشيخ مصطفى داده من اماسيا ، تعلم كتابة الخط من والده الا انه توفي قبل ان ينهي تعليمه ، ثم تتلمذ على يد استاذه عبد الله اماسي . غادر الى القاهره لدراسة خطوط والده المكتوبة هناك ثم ادى فريضة الحج و عاد الى اسطنبول . له كتابات كثيرة و كتب مصحفا شريفا فدل الكثيرون من تقليد خطه .

توفي عام ٩٤٥ هـ. وهو في سن الشباب و دفن بجوار والده ، كتب على شاهدة قبره ـ غادر داده الى الجنة ـ و يمكن استخراج تاريخ وفاته من حساب القيم الابجدية .

ايجاد خط التعليق

اوجد كتابة خط التعليق السلطان علي تبريزي و في رسالة الاصطلاحات الفارسية ، كتب فيها : ان علي التبريزي رفع يديه الى السماء و دعا مستجديا و باكيا الى الله تعالى ان يلهمه كتابة تمتاز بخط جميل لا نظير لها ، و ليذكره الناس الى يوم القيامة ، ثم تراءى له في منامه سيدنا علي كرم الله وجهه موصيا اياه ان يكتب الخط الجميل بمنقار الاوزة واشكاله من ريش رقبتها و صدرها و اجنحتها و مؤخرتها . انكب علي تبريزي على الكتابة ليل نهار حتى توصل الى كتابة خط التعليق .

اجرى عماد الدين حسيني التعديلات و التحسينات اللازمة الى ان ظهر خط التعليق الى حيز الوجود .

كتب سبعة و اربعين مصحفا شريفا باحجام مختلفة و كتبا للا دعية كالمشارق الشريفة و غيرها و حوالي الالف نسخة لسورة بناء و الكهف ، و عددا لا يحصى من القطع و الرقع .
قام بالكتابات الموجودة على المدخل الاوسط لجامع السلطان بايزيد و على محرابه و قبته ، اضافة الى كتابات جامع خزندار و داوود باشا و له كتابة كلمة التوحيد على بوابة ادرنه . له مصحفا مكتوبا بخطه محفوظا لدى مكتبة اياصوفيا برقم / ٩٠١ / وكتبا كثيرة محفوظة بمتحف قصر الطوب قابي .
توجد عنه معلومات مفصلة في كتاب دوحة الكتاب ، وفي كتاب مناقب الهنروان ـ مناقب المعرفة ـ و كتاب كوليزار سواب .
يذكر في كتاب تحفة الخط :
من يود ان يتعلم الخط و يصل لمأربه عليه ان يقراء الفاتحة و الصلوات على روح الشيخ حمّد الله ثم يدفن قلمي ثلث و نسخ بعد لفهما بجوار قبره و على محاذاة يده ليلة الجمعة ثم يعود بعد اسبوع لاخذ القلمين و يبداء بالكتابة بهما تبركا و يعتقد انها ستكون سببا في نجاحه بالكتابة .

السلطان بايزيد ولي

ابن ابي الفتح السلطان محمد خان

هو الامير الثامن من امراء آل عثمان ، و لما كان آمر لواء لمدينة اماصيا تعلم كتابة الخط من الشيخ مولانا حمّد الله و تمرن معه حتى قارب ان يصل الى مرتبة استاذه ، وبعد وفاة السلطان الفاتح محمد خان عام ٨٨٥ هـ. لم يتول السلطنة الا بعد اداء فريضة الحج ، و دام حكمه واحد و ثلاثين عاما اكرم خلالها استاذه .
توفي عام ٩١٨ هـ. و كتب على شاهدة قبره بما معناه " انتهى السلطان بايزيد خان ولي " و يمكن استخراج تاريخ وفاته من حساب القيم الابجدية . له ديوان شعر . و توجد معلومات وافره عنه في كتاب مناقب الهنروان ـ مناقب المعرفة ـ و كتاب دوحة الكتاب ، و كتاب كولزار سواب

نموذج من خط الثلث باسلوب الياقوت : للخطاط خوجه زاده مكتبة جامعة اسطنبول

ياقوت بن عبد المستعصمي

يدعى جمال الدين ابو المجد ، كان فقيها ، فاضلا شاعرا ، منشدا و اديبا . جاء من اواسط الاناضول من مدينة اماسيا و هو عبدا مخصيا - طواشي - للخليفة العباسي عبد الله بن مستنصر - المستعصم بالله - آخر الخلفاء العباسيين .

تعلم قواعد كتابة الخط من الاستاذ عبد المؤمن صفي الدين بغدادي، كما تعلم على يد بن حبيب و شهدت ابنة احمد الابرى و استفاد من علمهم .

بعد ان قام بتدقيق اسلوب خطوط الوزير محمد بن مقلة و علي بن هلال و درسها خرج بطراز جديد في كتابة الخط خاصة به و لقب بقبلة الكتاب .

اشتهر بتعليم الكثير من تلامذته و علم ستة من تلاميذه لكل منهم نوعا من الخط و سماهم بالاقلام الستة لبراعتهم و لما توصلوا اليه من المهارة في كتابة الخطوط و يقال لهم ايضا الاقلام السبعة اضافة الى استاذهم الياقوت .

كتب مصحفا شريفا لا مثيل له و انتهى منه عام ٥٨٤ هـ و لا يزال محفوظا حتى يومنا هذا في مكتبة متحف اياصوفيا برقم ٦٥٨ . كما استنسخ كتاب مشارق الانوار عام ٦٩٦ هـ و ما يزال محفوظا لدى مكتبة السليمانية قسم اياصوفيا / رقم ٨٩٩ و كتب على ظاهره ابيات شعرية باللغة العربية . قام بجمع كتاب الشفاء و كتبه في مجلد واحد قدمه هدية الى سلطان الهند محمد بن طوغلوق شاه و احسن للياقوتي بمائتي الف قطعة ذهبية .

يروى عنه انه عاش مائة و ثمانين عاما ، توفي صباح يوم الخميس السادس من شهر صفر من عام ٦٩٩ هـ و دفن في العراق و ذلك حسب قول المؤرخين و الباحثين .

الشيخ حمّد الله من اشهر طلبة الياقوتي و هو من مدينة اماسيا ايضا ، و يذكر في تاريخ اماسيا " الجلد الاول صفحة ٢١٧ - ٢٢٠ " ان اهلها من اصحاب المعرفة و الفضيلة تمتاز باكرام العلماء و تدعم كافة علومهم و فنونهم ، و تشهد كتب التراجم بانها مدينة مباركة و قد ابدعوا في كتابة الخط و من المعروف انه لم يتمكن احدا من كتابة نظيره . من اشهر خطاطيها : ابراهيم نفيسي ، حسين حامد ، مستقيم زاده سعد الدين ، ياقوت المستعصمي ، و حمّد الله و من مشاهير اساتذة الخط : عبد الله افندى ، محي الدين افندى و اخيه جمال الدين افندى ، جلال الدين افندى ، قبلة الخطاطين و شيخ الخطاطين شكر الله خليفة افندى ، مصطفى د ده و درويش محمد د ده .

و يعتبر كل من الياقوتي و حمّد الله مخترعان للخطوط و سماهم اهل اماسيا - استاذ كل - استاذ الاساتذة .

الشيخ حمّد الله بن مصطفى د ده

قبلة الكتاب و قدوة اهل الخط ، والده مصطفى د ده هاجر من مدينة بخارى و استوطن في اواسط الاناضول بمدينة اماسيا و هو صاحب طريقة دينية وتسمى شهروردى و ملقبا بالشيخ وموصوفا بالكمال و الفضيلة .

ولد حمّد الله افندى عام ٨٤٠ هـ . تلقى مبادئ الخط و تعلم كتابة خط الثلث و النسخ من استاذه خير الدين مرعشي كما تدرب على يد الخطاط الياقوتي و ابتدع طريقة جديدة في الخط و هو احد الاقلام الستة ، و لما كان بايزيد خان آمر لواء مدينة اماسيا تعلم منه كتابة الخط و اشترك معه في التدريب على الكتابة و لما تسلم بايزيد السلطنة دعاه الى القصر العثماني في اسطنبول و ابقاه الى جانبه ، الا انه انزوى ببيته في اسكدار بعد تسلم السلطان سليم الاول - ياووز - الحكم ، ثم اعيد مرة اخرى للقصر العثماني في عهد السلطان سليمان خان - القانوني - و طلب منه كتابة قرآن كريم الا انه اعتذر لكبر سنه و انتقل الى رحمة الله تعالى في ٩٢٦ هـ . و دفن بجوار السلطان قره جه احمد بمكان خاص ، وكتب على شاهدة قبره بما معناه - ضيف الله ٩٢٦ - ومن حساب القيم الابجدية يمكن استخراج تاريخ وفاته .

٧
اشهر اساتذة الخط و الخطاطين

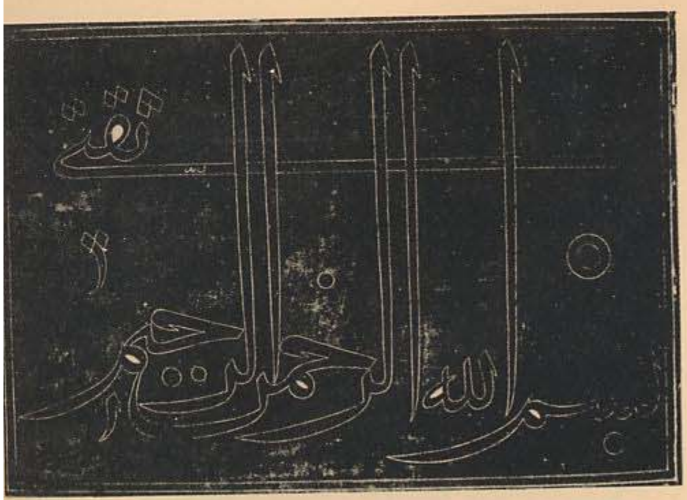

البسملة مكتوبة بخط محقق .

ابن مقله

الصدر محمد بن علي بن حسن بن مقلة الوزير

اصله من بغداد و يلقب بابو علي ، كان والده يهتم بصناعة و تجارة الزيت ، و على الرغم من الحاح والده لتعليمه صنعته الا انه فضل العلم على صنعة والده .

يتبين من كتاب " رسالة الخط لمحمود الابهري " انه تعلم كتابة الخط ـ حسن الخط ـ من استاذه الاحول و اجاد الكتابة على الطراز الكوفي بخط جميل و مقروء ، كما تعلم ابن مقلة من حسن البصرى رضي الله عنه و استفاض من علمه و كان اهل العلم و العرفان يتسابقون لشراء كتاباته بالف او الفي قطعة ذهبية ، و ذكرت ملاحظة في كتاب النجوم الذاخرة وهي " لم تكن هنالك مبالغة في القيمة الشرائية " .

كتب معاهدة الصلح بين المسلمين و الروم و اصبح وزيرا ـ صدر الصدور ـ في عهد الخليفة العباسي المقتدر ثم القادر ثم الرازى . عزل من منصبه ثلاثة مرات و حارب المشركين و انتصر عليهم مرات متعددة .

توفي عام ٣٢٨ هجرية . بعد ان سجن ، ويقال انه توفي نتيجة لتعذيبه في السجن . كان وزيرا مشهورا ذو شخصية لامعة واستاذا ماهرا . له قصيدة عن الخط مدونة في كتاب ابن خلدون ، كما كتبت له قصائد شعرية كثيرة .

الاستاذ علي بن هلال

الشهير باسم علاء الدين بن البواب و الملقب بابو الحسن والده بن سرّى عمل بوابا لدى بني بويه .

تتلمذ على يد الخطاط محمد بن اسد ثم محمد بن سمساني . ذاع صيته بعد ان وسع اسلوب خطه على ضوء خط ابن مقلة و قام بتجميعها ودعي بالناقل الاول اضافة الى انه كان عالما و فقيها .

توفي في بغداد عام ٤٢٣ هـ. و دفن بجوار الامام احمد بن حنبل . له قصيدة شعرية مشهورة مؤلفة من ثمانية و عشرين بيتا يشرح فيها القواعد العلمية في كتابة الخط .

نماذج من خطوط : الثلث ، النسخ ، الديواني و التعليق .

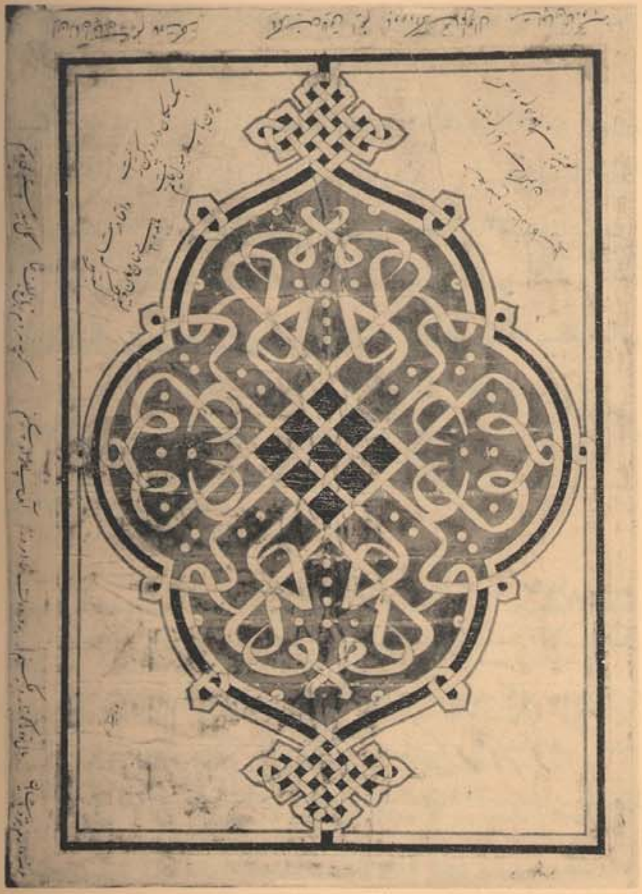

كتابات بخط : اجازة و غباری .

نماذج من خطوط : الاجازة ، الكوفي و التعليق .

الكتب العلمية . هنالك نوعين آخرين لخط النسخ وهما نسخ رفيع ، ونسخ قرما .

الخط الريحاني : كتابته شبيهة بخط الثلث ، الا انه اعرض من الثلث ، وان كافة احرفه مطموسة . استعمل قديما في كتابة القرآن الكريم وكتب الادعية ، الا انه لم يعد يستعمل ويقال ان الذي اوجده هو : ابن البواب .

خط الرقعه : غالبية احرفه متصلة ، ولعدم وجود شكل خاص يمتاز به او ميزان او مقياس معين فيمكن كتابته بسرعة . يقال ان الخطاط البغدادي ابو الفضل بن حزين هو الذي اوجده ، وهنالك نوعين آخرين من خط الرقعة وهما التوفيقي والتوفيقي قرما .

خط الرقعه الديواني : تمتاز احرفه بانحناآته واستدارته المبسطة وكتابته السريعة ، يستعمل في كتابة الرسائل والمسودات والفواتير وما شابهه وله اشكال عديدة .

الخط السياقي : يمتاز باختصار احرفه ، ولا يمكن قراءته الا من قبل خبراء الخط لعدم وجود تنقيط الاحرف . يستعمل في الدوائر المالية ، الطابو ـ الحجج ـ ، دوائر الاوقاف والقيودات الرسمية .

خط الثلث : يمتاز بكتابته الموزونة بحيث يشكل نسبة اربعة اجزاء من مجموع حروفه سطحا والنسبتين الباقيتين مستديرة . هنالك نوعين آخرين من خط الثلث وهما ثلث رفيع اذا كانت الكتابة رفيعة ، وثلث جلي اذا كانت الكتابة عريضة .

الخط الشجري : نوع من الكتابة التزيينية على شكل اغصان اوجدها الخطاط الحاج فائق بيك وهو من اواخر دور الخطاطين . نقلا عن كتاب تاريخ اللغات لمؤلفه كامل كبجي صفحة ٢١٠، ٢١١

نتيجة الاستفادة من خواص الخطوط الموجودة آنذاك .

يقول الاستاذ ابو الفرات ان الخط الفارسي هو مزيج من الخط الكوفي والبهلوي ، بصورة عامة كافة منشاء تلك الخطوط هي من المعقلي والكوفي وتعتبر اساسا للخطوط وما بقية الخطوط الا فروعا تفرعت عن تلك الكتابتين .

خط ثلث ، مكتبة جامعة اسطنبول . كتبها الخطاط عادل محمد خان / عام ٨٢٢ هـ.

١٧
خصائص فن الخطوط

خط الجلي: يستعمل عادة في العبارات الاسلامية و يمكن قراءته عن بعد و بوضوح .

خط الدست: وهي كتابة يدوية .

الخط الديواني: متفرع من خط الرقعة ، حروفه موصولة مع بعضها البعض ، كتابته مستقيمة و استدارته قصيره ، يمكن كتابته بسرعة و يتفرع عنه نوع آخر من الخط و هو الجلي الديواني و يستعمل هذين الخطين في كتابة الفرمانات و الشهادات ، الطابو - الحجه - الوثائق ، القيودات الرسمية

الخط الغباري: وهو نوع من الخط .

الخط الهومايوني: يقال له ايضا الخط الشريف نظرا لاستعماله من قبل الوزراء لكتابة الاوامر و الوثائق و ... ثم كثر استعماله بعد السلطان مراد الثالث .

الخط الكوفي: يقال له ايضا المنسوبي استعمل هذا الخط قديما في كتابة القرآن الكريم و على المسكوكات . يقال ان عليّا كرم الله وجهه كان يستعمل هذا الخط بكل مهارة ثم حسنه و طوره و سماه بالمكي ثم بالمدني ثم بالبصرى ولم يستعمل بعد ظهور خط النسخ ، الا على بعض المباني للزينة

الخط المغربي: وهو شبيه لحد ما بالخط الكوفي و استعمل في الجزائر ، تونس ، مراكش و الاندلس .

الخط المسمارى: استعمل قديما و هي الكتابة المسمارية .

خط النسخ: شبيه بخط الثلث كتابته رفيعة وهو ½ عرض خط الثلث و لعدم التمكن من تحسينه و تطويره اصبح الخطاطين يستعملونه - كحجر محك - لاثبات جدارتهم في الخط ويمتاز بسهولة كتابته و قراءته و اصبح واسع الانتشار . استعمل هذا الخط في كتابة القرآن الكريم وفي كتب التفسير وبقيه

خط التعليق: كتابة فارسية في الاصل استعملت في ايران و يمكن تسمية هذه الكتابة بالتعليق الايراني ، و اعتبارا من القرن الخامس عشر الميلادى طوّر الاتراك هذه الكتابة و اصبحت تكتب بالاسلوب التركي و خاصة من قبل الشيخ حمّد الله . و هنالك نوعين آخرين من خط التعليق و هما : تعليق رفيع فيما اذا كانت الكتابة رفيعة و تعليق جلي فيما اذا كانت الكتابة عريضة .

خط التوقيع: و اطلق عليه الخطاطين قديما بخط : اجازه تمتاز بكون نصف مجموع احرفه مسطحة و النصف الباقي مستديرة ، و يستعمل في المكاتبات الديبلوماسية الفرمانات ، قرارات المحاكم ، و بصورة خاصة الشهادات التي تعطى للخطاطين . و يقال ان ابو الفضل بن حزين اوجد هذا النوع من الخط .

الخط اليماني: و يقال له الخط الحميرى و تعتبر اساسا ل: الكتابة العربية

الخط الزرندودى: يقال للكتابة المكتوبة بخط الجلي ومذهبة بالاحرف الذهبية .

الخطاط: هو الذى يمتاز بكتابة الخط الجميل بمهارة ، وفي الجزء الشرقي من العالم الاسلامي اشتهر الاتراك بمهارة كتابة الخط بمختلف انواعه خلاف الايرانيين الذين لا يمتازون الا بكتابة نوع واحد من الخط وهو خط التعليق الايراني و جاء معقدا حتى قام الاتراك بتهذيبه و تنقيحه ، و اصبح التعليق التركي اكثر جمالا و جاذبية . و في القرن الخامس عشر الميلادى قام الخطاط الشهير الشيخ حامد الله بتهذيب الخطوط حتى اصبحت تمتاز بالذوق الجميل والى يومنا هذا ما زالت تكتب اجمل الخطوط من قبل الاتراك .

اكثر انواع الخطوط المستعملة هي : النسخ ، التعليق الرقعه ، الديواني ، الريحاني ، المحقق ، الكوفي ، الشجرى السياقي التوقيعي (و يسمى بخط الاجازة ايضا) .

٢ ـ النسخ : قاعدة كتابة خط النسخ شبيهة بقاعدة كتابة خط الثلث ، و اوجد هذين الخطين ابو عبد الله محمد بن حسين مقله و ذلك في القرن الرابع للهجرة ما يعادله القرن العاشر للميلاد .

٣ ـ المحقق : قاعدة كتابته تشكل نسبة واحد و نصف من مجموع حروفها سطحا و الباقي مستديرة .

٤ ـ الريحاني : قاعدة كتابة خط الريحاني شبيهة بقاعدة كتابة المحقق . اوجد هذين الخطين ابو الحسن علاء الدين بن البواب و ذلك في القرن الخامس للهجرة ما يعادله القرن الحادي عشر للميلاد .

٥ ـ التواقيع : و يقال له ايضا " خط اجازة " و قاعدة كتابتة تكون نصف مجموع حروفه مسطحة و النصف الباقي مستديرا .

٦ ـ الرقعه : يكتب هذا الخط و احرفه مرتبطة مع بعضها و ان لم يعرف من اوجد كتابة خطي التواقيع و الرقعة الا انه يقال بالاجماع ان الشيخ ياقوت المستعصمي هو الذى اوجدهما ثم حسنهما و طورهما .

البعض يضيف خط التعليق لبقية انواع الخطوط لتصبح عددها سبعة انواع من الخطوط او " الاقلام السبعة " وظهر هذا الخط

لوحة تحتوى على خطوط متنوعة من الاعلا الى الاسفل حسب التسلسل : كوفي ، ثلث ، نسخ ، محقق ، ثلث ، توقيع ، توقيع رفيع ، تعليق ، تعليق رفيع ، ديواني ، جلي ديواني ، رقعة اجازة . كتبها الخطاط كامل عقاد .

لوحة : بخط كوفي .

III
انواع الخطوط

الكتب التي تبحث عن الخط و انواعه كثيرة ، منها كتاب الخط و الخطاطان لمرزا حبيب، تحفة الخطاطين و ميزان الخط . اما كتاب الخط و الخطاطان : يبحث عن الخطوط الموزونه و مقاييسها و انواعها و هي اثني عشر نوعا من الخطوط : ـ

١ ـ قلم السجلات ـ ٢ ـ قلم الديباج ـ ٣ ـ قلم الطومار الكبير ٤ ـ قلم الثلثين ـ ٥ ـ قلم الزنبور ـ ٦ ـ القلم المفتح ـ ٧ ـ قلم حورم ـ ٨ ـ قلم المؤتمرات ـ ٩ ـ قلم العهود ـ ١٠ ـ قلم القصاص ـ ١١ ـ قلم المعمّات ـ ١٢ ـ قلم الاشعار .

بعد ها زادت عدد انواع الخطوط الى ثلاثة و عشرين نوعا حتى بلغت السبعة و ثلاثين نوعا " حسب ما ذكر في كتاب ميزان الخط للاستاذ عوض " وهي : ـ

١ ـ الطومار ـ ٢ ـ الجلي ـ ٣ ـ المجموع ـ ٤ ـ الرياسي ـ ٥ ـ الثلثين ـ ٦ ـ النصف ـ ٧ ـ الثلث ـ ٨ ـ الحولجي ـ ٩ ـ المحدث ١٠ ـ المسلسل ـ ١١ ـ غبار الحليه ـ ١٢ ـ المؤامرات ـ ١٣ ـ المدمج ـ ١٤ ـ المحقق ـ ١٥ ـ الرقعه ـ ١٦ ـ الريحاني ـ ١٧ ـ التواقيع ـ ١٨ ـ النسخ ـ ١٩ ـ المنصور ـ ٢٠ ـ المقترن ـ ٢١ ـ الحواشي ـ ٢٢ ـ الاشعار ـ ٢٣ ـ اللؤلؤى ـ ٢٤ ـ خفيف الثلث ٢٥ ـ قلم المصاحف ـ ٢٦ ـ مفتاح النسخ ـ ٢٧ ـ الغبارى ـ ٢٨ ـ العُهد ـ ٢٩ ـ الشبيه بالمحقق ـ ٣٠ ـ المعلّق ـ ٣١ ـ المخفف ٣٢ ـ المرسل ـ ٣٣ ـ المبسوط ـ ٣٤ ـ المقوّر ـ ٣٥ ـ المُزوج ٣٦ ـ المفتح ـ ٣٧ ـ المُعمّات .

معظم تلك الخطوط انقرضت و تعتبر من اصل واحد الا و هي الكتابة المعقلية و اول نوع من انواع الخطوط استعملها العرب قديما و ان كافة حروفها مسطحة ولا توجد فيها اشكال دائرية ، و بعد تطويره ظهر لحيز الوجود الخط الكوفي و تمتاز حروفه بالخطوط المسطحة و المستديرة و المنحنية ثم استلهم معلمي الخط من الخطين الآنفين الذكر و اوجدوا انواعا اخرى من الخطوط و هي ستة انواع و سميت بالاقلام الستة كما اطلق لكل نوع منها اسما مناسبا لها و هي :

١ ـ الثلث : قاعدة كتابة خط الثلث تشكل نسبة اربعه من مجموع حروفها مسطحا و نسبتين منها مستديرة .

كتابة الخط من اهم الفنون الاسلامية الجميلة كما لقيت رغبة و اقبالا شديدا . الكتابة الاسلامية في حد ذاتها كتابة عربية الا انها كانت ابتدائية الشكل وبسيطة للغاية ، وكانت تكتب اما على العظم او على الجلد .
اهتمام الخطاطين بكتابة الخط و بفنه من كافة الاقطار الاسلامية اعتبرت الكتابة العربية كتابة اسلامية مشتركة بين الامم الاسلامية . تطورت هذه الكتابة في الكوفة بعد تحسينها من قبل الخليفة سيدنا علي بن ابي طالب و تلميذه حسن بصرى .
يقول المرحوم " محمود يازر " في كتابه المسمى " مفتاح الكتابات القديمة " : يعود الفضل الكبير للاتراك وخاصة للعثمانيين في تطوير و تحسين و تجميل الخط الى ان جاء متكاملا و متصفا بالذوق الرفيع و سهل القراء والكتابة و لنا الحق بالافتخار بفن خطنا حيث خصه الله لنا من بين الامم الاسلامية .

ديننا و آباؤنا و اجدادنا حرموا الرسوم البدوية و الهياكل و خلاقها ، و انصرفوا الى الخط و فنه بكل جهد و عزم . وان جوامعنا و مساجدنا و متاحفنا ممتلئة ببراعة و مهارة الخط التركي .

الخطاطين صفحه ٦١٨ " ان عدد انواع الخطوط بلغت الى اربعة و خمسين نوعا .

اعطى العثمانيين اهمية كبرى لكتابة الخط وكتبوا الكثير من الكتب و المصاحف الشريفة و بدأت الخطوط تتصف بالطابع العثماني مع مرور الزمن ، و جاء دور المثقف الكبير و العالم السلطان محمد الفاتح و اعطى الاهمية الكبيرة للعلم و العلماء و الكتاب و الخطاطين و المذهبين و وصل العلم و المعرفة الى درجة عالية من المستوى . من اشهر خطاطي ذلك العهد الحاج يحيى الرومي و علي بن يحيى .

من اشهر تلاميذ ياقوت المستعصمي الخطاط الشيخ حمّد الله معلم الخط لبايزيد الثاني بن السلطان الفاتح محمد خان عندما كان آمر لواء على مدينة اماسيا آنذاك .
احدث الشيخ حمّد الله انقلابا كبيرا في الخط و خاصة في كتابة خط الثلث و النسخ و كتبه باسلوبه الخاص ، و لقب بقبلة الخطاطين ، و اصبح مشهورا بعد ان طويت صفحة الياقوتي . بدأ تلامذة الشيخ حمّد الله التمشي باسلوب خطه و امتازت سلالة حمّد الله و اشتهرت بكثرة خطاطيها و تناقلوا هذا الفن من الاب الى الابن و هم الخطاط الشيخ درويش بن درويش بن مصطفى داده بن الشيخ حمّد الله و بالتالي كان زوج ابنته الخطاط شكر الله خليفه و ابن ابنه الخطاط بير محمد من مشاهير الخطاطين ايضا .

كتب حمّد الله سبعة واربعين مصحفا شريفا ، احدها محفوظة لدى مكتبة السليمانية في اسطنبول و قد كتب في نهاية المصحف " كتبت هذا المصحف الشريف وانا في التاسعة و الثمانين من عمرى و رأسي يرتجف " ، كتب ذلك المصحف بكل مهارة على الرغم من ارتجاف رأسه . توفي ودفن في مقبرة قره جه احمد و اوصى من بعده بقية الخطاطين ان يدفنوا بجوار معلمهم الشيخ .

في عهد السلطان القانوني سليمان خان اشتهر الخطاط احمد قره حصارى و كان يرجح اسلوب الياقوتي في الكتابة ، ثم الخطاط حسن شلبي تلميذ قره حصارى و كان يستعمل اسلوب الياقوتي ايضا .

الخطاط الشهير الحافظ عثمان اكبر خطاطي عهد السلطان مصطفى الثاني و احمد الثالث و وصل الى القمة في اسلوب خطه ولقب بالشيخ الثاني ، كتب مصاحف عديده انتشرت في انحاء العالم الاسلامي و كان معلم الخط لمحمود الثاني و احمد الثالث ، ثم تابع احمد الثالث تعليمه على يد الخطاط يدى كوللي سيد عبد الله افندى و الحاج محمد ناصيف من اشهر خطاطي ذلك العصر : عبد الله قرمي ، درويش علي صويولجوزاده و مصطفى الايوبي .

اشهر خطاطي عهد السلطان مصطفى الثالث هو شكر زاده محمد افندى ، و كان معلم الخط للسلطان ايضا و من اشهر خطاطي ذلك الدور : اكرم اسماعيل زهدى افندى اخيه شيخ العلماء مصطفى راقم افندى ، و امتاز راقم في كتابة الطغراء و كتابة خط الجلي و الثلث ، و كان معلم الخط للسلطان محمود الثاني .

اشهر خطاطي القرن التاسع عشر الذين وصلوا الى الذروة هم : شيخ العلماء مصطفى عزت افندى ، شفيق بيك خلوصي افندى ، شوقي افندى ، سامي افندى و عبد الله زهدى افندى و الذى قام بالكتابات الموجودة على المسجد النبوى في المدينة المنورة و ما زالت باقية ليومنا هذا .

في السنوات الاخيرة طبع في العراق مصحفا شريفا باربعة احجام مختلفة و وزع منه في مؤتمر الذروة الاسلامي و قد كتبة الخطاط التركي الشهير حامد بيك و هو آخر ادوار مشاهير خطاطي القرن التاسع عشر .

ظهر في ايران خط التعليق و هذا النوع من الخط خاص بهم ، ثم انتشر في تركيا بعد عهد السلطان الفاتح محمد خان و استعملوا تلك الكتابة في الاشعار و المواضيع الادبية و اصبح محببا لهم و في مطلع القرن السابع عشر تفنن الاتراك في كتابة هذا الخط بعد ان اجروا التحسينات اللازمة عليه و طوّروه و استعملوه في الكتابة على جدران المساجد و الجوامع و المباني كما كتبوه على لوحات زينوا بها جدرانهم و قصورهم .

من اشهر خطاطي خط التعليق : شيخ الاسلام ولي الدين افندى ، يسارى زاده محمد اسعد افندى ، يسارى زاده مصطفى عزت افندى ، خلوصي افندى ، نجم الدين افندى ، وفي يومنا الحاضر الاستاذ علي البارصلان .

خط الرقعه لم يستعمل كثيرا ، اما بقية الخطوط فقد كتبها الاتراك بكل مهارة و ما زال منها محفوظا لدى متاحفنا و مكتباتنا .
هنالك ايضا دراسات عن نماذج الخط و مقاييسه لم ينشر عنه شيئا بعد .

ظهرت هنالك صناعات متعددة الى جانب الاهتمام بالخط مثل : صناعة التغليف بالذهب - التذهيب - و صناعة الــورق بانواعه كالورق المصقول الابيض ، و ورق الابرو - المموج - وصناعة الحبر و ما يتبعه من انواع المحابر و كذلك صناعة الاقلام بانواعها كالقصب و ما شابهه ، ومقصات الورق .

لما كثرت المطابع في الآونة الاخيرة سببت من قلة استخدام الكتابة اليدوية التي كانت واسعة الانتشار حقبة طويلة من الزمن ، حتى انها انعدمت تقريبا و انحصرت في اصحاب الميول . في هذه الايام تقوم بعضا من مؤسساتنا الرسمية و الغير الرسمية بالاشتراك مع اصحاب الميول لاحياء هذا التراث الفني من جديد .

يتشكل الخط من التصاق عدد من النقاط ببعضها البعض و الخط في ذاته لا يعني الكتابه ، اما الكتابه - الاحرف - تظهر باعطاء الخطوط اشكال معينة ، و الكتابة قديمة جدا لا يعرف عن تاريخهــــا .

اقدم الكتابات هي التي استعملها المصريون قديما و المسماة بالهيروغليفية ، و الكتابة التي استعملها الفينيقيّون و هي المسمارية و هنالك كتابات اخرى قديمة كالحثية ، الاوغاريتيه الصينية ، اللاتينية و العربية ...

انتشرت الكتابة العربية بعد نزول القرآن الكريم و انتشار الدين الاسلامي الحنيف انتشارا واسعا و اعتبرت الكتابة العربية كتابة اسلامية .

في الآية الاولى من سورة القلم الجزء التاسع و العشرين (ن و القلم و ما يسطرون) : اى يقسم الله تعالى بالقلم الذى كتب به الكائنات و الملائكة و ما يكتبونه من الخير و الصلاح من هنا يتبين لنا ما لاهمية الكتابة في الاسلام ، و كانت الكتابة العربية القديمة تسمى بالكتابة المعقلية و تمتاز بصعوبة قراء تها ، و بانتشار ديننا الحنيف في ارجاء المعمورة قامت بعض الاقوام في تطويرها و تسهيل قراء تها كالاتراك و الايرانيين و غيرهم و ذلك بعد جهد و سعي كبيرين .

و من اولى اوامر الله تعالى في كتابه العزيز (اقراء باسم ربك الذى خلق ، و الذى علم بالقلم ،علم الانسان ما لم يعلم) نرى ما لاهمية العلم في الاسلام ، كما حثّ عليه رسول الله صلى الله عليه و سلم ، و انكب علماء المسلمين الى كتابة علومهم و اختراعاتهم و تشريعاتهم . الكتابة هي الواسطة الوحيدة لبقائها و لتتناقلها الاجيال فيما بعد ، و كما قيل (كل علم ليس في القرطاس ضاع) ، و اكبر مثال على ذلك هو القرآن الكريم و ما يحتوى على اسس و تعاليم لديننا الحنيف فلو لم يكتب لاصبح نسيا منسيا .

اول من كتب القرآن الكريم هو الخليفة عثمان بن عفان و الخليفه على بن ابي طالب بالكتابة الكوفية و كتب عنها نسخا كثيرة على الجلد و ما يزال يوجد منها في متاحفنا و مكتباتنا و قد كتب عليها : بخط عثمان رضي الله عنه او بخط علي كرّم الله وجهه . اغلب نسخ القرآن الكريم القديمة جدا محفوظة لدى مكتباتنا و متاحفنا ، و على سبيل المثال : المصاحف المكتوبة بالخط الكوفي موجودة في متحف قصر الطوب قايي قسم الامانات المقدسة و هنالك اجزاء او صفحات منه توجد لدى متحف الآثار التركية - الاسلامية و مكتبة السليمانية في اسطنبول و بقية المكتبات المنتشرة بتركيا .

في القرون الماضية كانت الكتابة العربية تسمى بالكتابة المعقلية و تمتاز بكثرة زواياها و صعوبة قراءتها ثم تطورت تلك الكتابة الى الكوفية و امتازت احرفها بكثرة استدارتها و سهولة قراءتها و كتب بها القرآن الكريم على الجلد بصورة عامة .

في عهد الوزير العباسي : ابن مقلة ظهر خط الثلث و النسخ و اصبحت القراءة اكثر سهولة ثم طوّر هذين الخطين : ابن هلال - و يقال له بن البواب - حيث كتب مصحفا جميلا لا يزال محفوظا في مكتبة تشستر بيتي في مدينة دوبلن .

ظهر الخطاط البارع ياقوت المستعصمي و احدث انقلابا كبيرا في كتابة الخطوط و انتشرت يوما بعد يوم انتشارا واسعا في كافة الاقطار الاسلامية حتى انه لفت انظار الخليفة نحوه و اطلق على ياقوت المستعصمي لقب : صاحب الاقلام الستة يعني الخطوط الستة وهي : الثلث ،النسخ ،المحقق ، الريحاني التعليق و يقال له ايضا - التوقيعي - ، الرقعة .

ثم جاء الغزنويين و السلاجقة و لم يكتفوا باستعمال تلك الانواع من الخطوط في كتبهم فحسب بل استعملوها على جدران مبانيهم و جوامعهم وجاءت بمثابة التزينات لديهم .

من تلك الاقلام الستة - الانواع الستة من الخطوط - ظهر منها اثني عشر نوعا آخر من الخطوط ، واستمر التجديد حتى بلغت الى ستة و اربعين نوعا ، و كما جاء في كتاب تحفة

II
تطـــور الـخط فـن

الكتابة قديمة جدا كقدم الانسان ثم تطورت بشكل بطيء جدا حتى اصبحت متكاملة ، وكان العالم الاسلامي قديما استعمل الكتابة الكوفية وحاول بعض الخطاطين مثل ابن مقلة واخيه حسن بن البواب وياقوت المستعصمي في تطوير وتجميل خطي الثلث والنسخ ، ثم وجدت بقية انواع الخطوط تدرجها حسب ترتيبها : الثلث ، الجلي ، النسخ التعليق ، الديواني ، السياقي ، الرقعة ، الريحاني ثم بقية انواع الخطوط الاخرى .

كان لكل خط من الخطوط استعمال خاص تختلف نوع كتابة الخط حسب الموضوع المراد كتابته وبشكل اوضح : استعمل خط الثلث والتعليق والجلي على كافة انواع المباني والمنشآت والمساجد وعلى شواهد القبور ، واستعمل خطا النسخ والتعليق في كتابة القرآن الكريم وكتب الادعية واستعمل الخط الديواني لكتابة الفرمانات والشهادات ، واستعمل الخط السياقي الذى يمتاز بسهولة كتابته وصعوبة تزويره في كتابة سجلات التملك - الطابو - والسجلات العدلية والمالية والقيودات الحكومية ، كما استعمل خط الرقعة لسهولته من قبل موظفي الدولة في المراسلات ومن قبل الافراد ايضا الا انه لم يعد يستعمل في الفترة الاخيرة من العهد العثماني كما استعمل خط التعليق في الكتابات الدينية والاشعار والادب ، ولم يعد يستعمل ايضا فيما بعد . وهكذا نرى ان كل نوع من انواع الخطوط كانت لها مزية ومكانة خاصة تستعمل لاجلها .

الاتراك اجادوا كتابة الخط وحسنوه وخاصة خطوط النسخ والثلث والجلي و انتشرت في كافة ارجاء العالم الاسلامي وان خطاطي العرب والعجم لم يتمكنوا من الوصول الى مرتبة الخطاطين الاتراك من تطوير وتحسين وتجميل الخط وخاصة الثلث والنسخ والجلي بل كانوا موضع المديح والثناء حتى ان الخط البهلوى - وهو نوع من الخط - كان يستعمل في بلاد العجم ، املحوه وطوروه وظهر لحيز الوجود باسمه الجديد المسمى بخط التعليق ووصل هذا النوع من الخط الى مرتبة عالية ، وسماه الخطاط التبريزى الشهير مير علي بعماد الخط نظرا لامتيازه بجماله وانسيابيته .

في العصور القديمة لم يهتم العالم الاسلامي برسم اللوحات او بصناعة الهياكل وما شابهها ، بل اهتموا بكتابة الخط واعتبروه من الفنون القومية الجميلة كما ان الحكام والامراء - شيخ زاده - والسلاطين العثمانيين ورجالات الدولة حثوا خطاطيهم لصرف قصارى جهدهم على كتابة الخط ، وتركوا وراءهم ثروة كبيرة من كتابة الخطوط لا يستهان بها ، كما ان جوامعنا ومساجدنا ، مكتباتنا ومتاحفنا غنية بالخطوط الجميلة التي لا حصر لها .

كانت الرغبة الكبيرة لدى الطبقة المثقفة من شعبنا لكتابة الخطوط الجميلة - حسن الخط - وازدانت قصورهم ومجالسهم وبيوتهم بالعبارات الدينية والادبية ، الفلسفية والشعرية الاقوال الماثورة والنصائح ، وقام البعض منهم بتغليف تلك الكتابات اما بالذهب - التذهيب - او طليها بماء الذهب .

البسملة : مكتوبة بنوع من الخط الجلي ٠ جامع القارية كتبها الامام محمد افندى / عام ١٢٤١ هـ ٠

١
المقدمه

اجدادنا و آباؤنا الاتراك خدموا الدين الاسلامي الحنيف و هم في مقدمة الدول الاسلامية التي ساهمت مساهمة فعالة في نشر تعاليم الدين الاسلامي ٠ منذ تأسيس دولتهم الى فتوحاتهم العسكرية و السياسية عملوا على نشر العلم و التربية و الثقافة الاسلامية مما ادت الى ظهور مؤلفات و كتب قيمة ، كانت و ما زالت موضع اهتمام الدارسين من كافة الاقطار الاسلامية خاصة و العالم عامة ٠

ابتداء من عهد الغزنويين الى عهد السلاجقة ثم بني عثمان اهتموا بكتابة الكتب الدينية و العلمية و تعتبر المكتبات التركية من اهم المكتبات النادرة الوجود ٠

كتبوا القرآن الكريم بكافة احجامه مزينا و مذهبا بكل براعة و اعجاز و بخطوط جميلة و مقروءة و ما زالت معظم الاقطار الاسلامية الى يومنا هذا تقرأ القرآن المكتوب بالخط التركي كما اهتموا بكتابة المواضيع الدينية و العلمية من : تفسير ، حديث ، فقه ، كلام ، فلسفة ، شعر ، تصوف ادب ، تاريخ ، جغرافيا ، منطق ، طب ، حساب ، هندسة علم فضاء ... ٠ و من جهة اخرى اهتموا بتجليد الكتب و زخرفتها و تذهيبها حتى اصبحت صنعة قائمة بذاتها ٠

ابتداء من القرون الاولى للهجرة وحتى عام ١٩٢٨ ميلاديه استعملوا الكتابة الاسلامية في دواوينهم و محلاتهم و متاجرهم و ما شابه ذلك و كان لا بد من استعمال الكتابة اليدوية ، لذا كانت واسعة الانتشار بسبب عدم وجود الآلات الطباعية او المطابع آنذاك و عليه فقد اهتموا في تحسين كتابة الخطوط بكافة انواعها من الكوفي الى الثلث و النسخ و غيرها من الخطوط و تسابق الخطاطين بتفنن كتابة الخط و ادخلوا عليه التحسينات اللازمة حتى ازداد ارتقاء و نموا يوما بعد يوم الى يومنا هذا و جاءت متممة لهذا الخط الاسلامي ، و اصبحت من العناصر الهامة و الرئيسية لفنونهم الجميلة ٠

فن الخط التركي

بين

الماضي و الحاضر

معمر اولكــــر

فن الخط التــركي
بـين
الماضــي و الحاضــر

بنك ايشــ التركـــي النشــرات الثقافيــه

كافة حقوق الطبع محفوظة
لشركة ايش ـ تورك المحدوده

المترجم صبيح نكيش

الغلاف من تصميم فخرى قره كوز اوغلو

الشرائح لخلوق قونيالي

الطبعة الاولى ـ ٣٥٠٠ عدد

شركة دوغوش للتجارة و الطباعة المحدوده انقره ١٩٨٧

بنك ايش التركـــي
النشـــرات الثقافيـــه
الرقم العام للمطبوعة : ٢٧٧
رقم السلسلة الفنية : ٤٠

معمر اولكر

فن الخط التركي

بين
الماضي و الحاضر

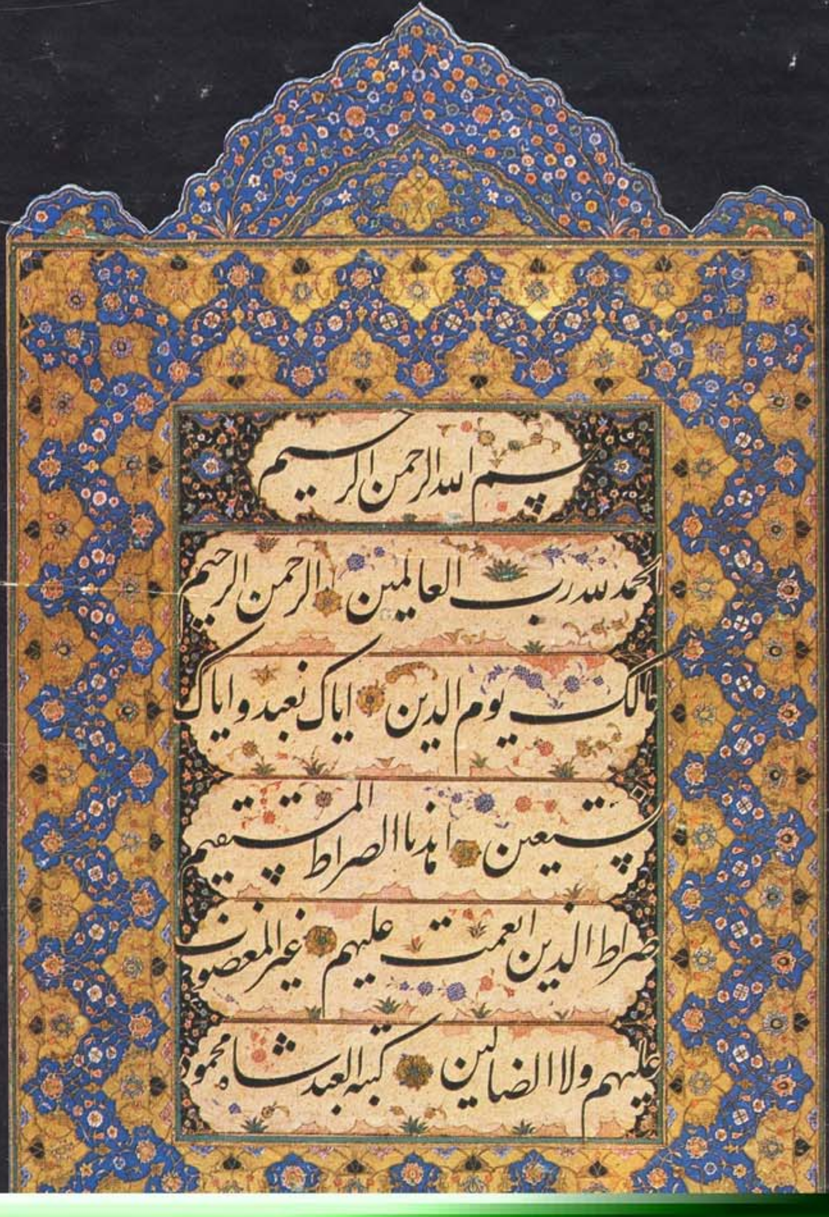

بنك ايش التركي النشرات الثقافية